

ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ
КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ПОПЕЛЬНЮК ТАРАС ВІКТОРОВИЧ

Прим. № _____

УДК 343.81

ДИСЕРТАЦІЯ
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ЩО
ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ КОЛОНІЙ У СФЕРІ
ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче
право

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т. В. Попельнюк

Науковий керівник - Колб Олександр Григорович, доктор юридичних
наук, професор, заслужений юрист України

Запоріжжя – 2021

АНОТАЦІЯ

Попельнюк Т. В. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Волинський національний університет імені Лесі Українки, Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2021.

Дисертація є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень, пов'язаних з визначенням кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань.

Як свідчить практика, однією з проблем у кримінально-виконавчій діяльності органів та установ виконання покарань України є низький рівень та ефективність запобігання злочинам як з боку засуджених, так й інших осіб, що відноситься до їх пріоритетних завдань, визначених у чинному законодавстві (ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 Кримінального кодексу (далі – КК) та ч. 1 ст. 1 Кримінально-виконавчого кодексу).

При цьому, серед умов, що негативно впливають на результативність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, є незадовільне практичне використання можливостей розробленої на науковому рівні кримінологічної характеристики злочинів, зокрема, з питань, які стосуються відомостей про стан і ефективність запобігання злочинам як в окремо взятій установі виконання покарань (УВП), так, в цілому по системі виконання покарань України.

Такий підхід на практиці привів до того, що щорічно з боку засуджених в УВП вчиняється від 300 до 400 злочинів, а з участю персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України від 19 злочинів у 1991 році до більше 100 – у 2019 році. Більш того, за період функціонування органів та установ виконання покарань в системі органів державної виконавчої влади України (1991-2019 р. р.)

рівень злочинності засуджених в УВП у розрахунку на 1 тис. осіб виріс з 3,9 випадків у 1991 році до 4,91 – у 2019 році, тобто в 1,26 або на 21 відсоток.

Суттєво впливає на результативність кримінально-виконавчої діяльності України й вчинення та щорічне зростання кількості кримінальних правопорушень з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань.

Так, якщо у 1991 році персоналом колоній було вчинено 19 злочинів при тому, що місцях позбавлення волі відбували покарання 152 тис. таких осіб, то у 1998 році – 4 злочини (кількість засуджених у колоніях у 1998 р. складала більше 200 тис. осіб).

Суттєво не змінилась ця ситуація й у часи функціонування системи ДДУПВП у якості центрального органу виконавчої влади (1999-2010 р. р.), а саме – у середньому щорічно персоналом колоній вчинялось від 14 до 57 кримінальних правопорушень.

У той самий час, у 2011-2016 р. р. відбулось різке зростання кількості кримінальних та корупційних правопорушень, що вчинялись персоналом виправних колоній (їх кількість щорічно складала до 100 і більше випадків при тому, що число засуджених, з 1999-2010 р. р. зменшилось на 30%).

Так, у 2016 році було зареєстровано 102 кримінальні провадження, вчинені персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань, що на 9 випадків менше ніж у 2015 році (-8%).

Крім цього, у 2016 році за вчинення корупційних правопорушень до адміністративної відповідальності було притягнуто 5 осіб з числа персоналу органів та установ виконання покарань (у 2015 р. – 16 або на 69% більше).

При цьому варто зазначити, що у 2016 році на 13% у порівнянні з 2015 роком зменшилась кількість засуджених, які тримались у місцях позбавлення волі.

Кардинально не змінилися кількісно-якісні показники злочинності, суб'єктом якої був персонал ДКВС України й у подальші роки (2017 – 99 кримінальних

правопорушень; 2018 – 84; 2019 – 76; 2020 – 83). І це при тому, що кількість осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі, скоротились по зрівнянню з 2016 роком на 25%.

Такі ж тенденції збереглись і щодо вчинених персоналом органів та установ виконання покарань корупційних правопорушень (2017 – 8 випадків; 2018 – 22; 2019 – 20; 2020 – 13).

Все це свідчить про неналежний рівень та ефективність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України та про наявність у сучасних умовах) складної прикладної проблеми, що потребує вирішення з більш активним використанням наукового потенціалу.

Саме зазначені обставини й обумовили актуальність даної наукової розробки та її теоретичне і практичне значення.

При цьому її методологічним підґрунтям стали дисертації тих учених, як: О. А. Мартиненко «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження», у якій він дослідив даний вид злочинності, що мала місце у 1991-2006 р. р.; Ю. О. Новосад «Оперативно-розшукові заходи запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній», який у своїй дисертації охопив вивченням 1991-2010 р. р.; В. В. Лопоха «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України», у роботі якого досліджені зазначені протиправні діяння, що були зареєстровані у 1991-2015 р. р.; Я. О. Ліховіцький «Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України», який дослідив це суспільно небезпечне явище, що мало місце у сфері виконання покарань на протязі 1991-2017 р. р.; ін.

Окремі елементи правового механізму запобігання кримінальним правопорушенням і корупції викладені, крім цього, у наукових працях таких учених, як: К. А. Автухов, В. А. Бадира, О. М. Бандурка, Є. Ю. Бараш, І. Г.

Богатирьов, В. І. Борисов, В. В. Василевич, В.В. Голіна, Б. М. Головкін, О. А. Гритенко, О.М.Джужа, О. О. Житний, А. П. Закалюк, В. В. Коваленко, І.О.Колб, О. Г. Колб, І.М. Копотун, В. Я Конопельський, С.Ю.Лукашевич, В. О. Меркулова, М. С. Пузирьов, Г. О. Радов, О.В.Романенко, М. В. Романов, В. М. Синьов, А. М. Савченко, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, С. Я. Фаренюк, І. С. Яковець, ін.

Проте слід зазначити, що у сучасних умовах функціонування сфери виконання покарань України та проведення у ній реформ, що започатковані у Концепції 2017 року, комплексних наукових досліджень на монографічному та дисертаційному рівнях не здійснювалось, що й стало вирішальним при виборі теми даної наукової розробки, в якій обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення.

Зокрема, вперше з'ясовано зміст та сформульовано на цій підставі авторське визначення поняття «персонал колоній як об'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» під яким слід розуміти фізичних осіб, що мають правовий статус персоналу ДКВС України та проходять службу чи працюють у колоніях або в інших кримінально-виконавчих установах закритого типу, які своєю протиправною поведінкою та її вираженням через особистісні негативні звички, традиції, стереотипи тощо у повсякденній життєдіяльності, що пов'язані із сферою виконання покарань, доводять необхідність здійснення відносно них відповідних запобіжних заходів, передбачених у законі.

Також, визначено сучасний стан наукових розробок та методології дослідження проблем, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань. Поряд з цим, встановлено, що у період 2017-2020 р. р. склались особливі умови для функціонування органів і установ виконання покарань України (створення платних камер у СІЗО; скорочення (консервації) кількості УВП та персоналу ДКВС України, у яких виконується

покарання у виді позбавлення волі; катастрофічна зношеність інженерно-технічних, аудіо- відео засобів нагляду та спостереження; т. ін.), які, разом з іншими детермінантами, сприяють вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній.

Визначено детермінанти, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України у 2017-2020 р.р., на підставі аналізу яких зроблено висновок про те, що для нейтралізації, ліквідації, усунення тощо причин, які породжують та умов, що сприяють, даному виду суспільно-небезпечної діяльності, необхідно застосовувати лише системний підхід із залученням соціально-правових і природних можливостей усіх, без винятку, суб'єктів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального, напрямів запобігання зазначеному виду злочинності в Україні, враховуючи при цьому як особливості кримінально-виконавчих правовідносин, так і стан суспільної оцінки і громадського контролю за сферою виконання покарань, які склались на протязі всього періоду незалежності Україні та продовжують існувати у сьогоднішні, виступаючи при цьому окремою специфічною детермінантою суспільно небезпечних діянь у цій галузі суспільної державної діяльності.

Встановлено також роль міжнародно-правових актів та позитивної зарубіжної практики у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні.

Сформульовано авторське поняття кримінологічної характеристики кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань.

Визначено кількісно-якісні показники кримінальних та інших правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань України персоналом колоній, на підставі яких зроблено висновок про те, що у 2017-2020 р.р. у колоніях й надалі продовжували розвиватись ті негативні тенденції, що склались у 2010-2016 р. р.,

коли органи та установи виконання покарань були підпорядковані Міністерству юстиції України, яке у силу відсутності відповідного практичного досвіду з питань виконання – відбування покарань, а також повноважень щодо проведення ОРД та інших елементів правоохоронної діяльності, об'єктивно у сьогоденні не в змозі ефективно запобігти випадкам протиправної діяльності зазначених суб'єктів суспільно небезпечних посягань. Крім цього, однією із негативних тенденцій, що сформувалась у 2017-2020 р.р., є неналежна трансформація кримінально-виконавчої політики у пенітенціарну, що, в свою чергу, обумовлює необхідність по-новому та більш комплексно й системно підійти до вирішення існуючих у зв'язку з цим проблем у зазначеній сфері суспільних відносин.

Здійснено кримінологічну характеристику особистості з числа персоналу колоній, яка вчиняє кримінальні та корупційні правопорушення у сфері виконання покарань України, на підставі якої зроблено висновок про те, що це особи, які, в основному, є одруженими, мають загальну повну середню освіту, вік 20-35 років, низький рівень правової свідомості та культури, недостатній професійний стаж та загальний суспільний розвиток, а також досить обмежений життєвий досвід.

Встановлено сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням з боку персоналу колоній. Зокрема визначено, що у сьогоденні цей вид цей вид запобігання не в повній мірі співвідноситься з реальними практичними проблемами, що виникають у зв'язку з цим, а запобіжна діяльність з означених питань є малоефективною через незадовільну взаємодію суб'єктів цієї форми суспільного контролю та соціальної профілактики поміж собою (в основному, визначених у законі оперативних підрозділів правоохоронних органів) та низький рівень координації зазначеної діяльності з боку органів прокуратури. Доведено що на сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання у сфері виконання покарань негативно впливають саме ці обставини. Також констатовано, що без активізації у цьому напрямі

суб'єктів загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, тобто без системного підходу до вирішення проблем кримінально-виконавчої діяльності, об'єктивно неможливо підвищити рівень зазначеного виду запобігання протиправній поведінці з боку персоналу колоній.

Визначено сучасний зміст індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній, а саме - його аналіз показав, що у даному напрямі існує низка суттєвих проблем, які вкрай негативно впливають на ефективність процесу виконання – відбування покарань у виді позбавлення волі та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, зокрема. Крім цього, доведено що у сьогоденні відповідним суб'єктам кримінологічної профілактики (у першу чергу, мова ведеться про оперативні підрозділи правоохоронних органів) у сфері виконання покарань слід відійти від практики «протидії» кримінальним правопорушенням до діяльності щодо запобігання цим суспільно небезпечним явищам та пріоритетною у ній визнати ранню профілактику.

Ключові слова: персонал органів та установ виконання покарань; колонія; кримінально-виконавча установа закритого типу; запобігання; кримінальне правопорушення; корупційне діяння; віктимність; детермінанти.

SUMMARY

Popelniuk TV Criminological characteristics of crimes committed by the personnel of colonies in the field of execution of punishments. - On the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.08 - criminal law and criminology; criminal executive law. - Lesya Ukrainka Volyn National University, Classical Private University Classical Private University, Zaporozhye, 2021.

The dissertation is one of the first in Ukraine complex monographic researches connected with definition of the criminological characteristic of the crimes committed by the personnel of colonies in the field of execution of punishments.

As practice shows, one of the problems in the criminal-executive activity of penitentiary bodies and institutions of Ukraine is the low level and effectiveness of crime prevention by both convicts and other persons, which is one of their priority tasks defined in the current legislation (Part 1 Article 1 and Part 2 of Article 50 of the Criminal Code (hereinafter - the Criminal Code) and Part 1 of Article 1 and Part 1 of Article 194 of the Criminal Executive Code.

At the same time, among the conditions that negatively affect the effectiveness of preventive activities in the field of sphere of execution of punishments, is the unsatisfactory practical use of scientifically developed criminological characteristics of crimes, in particular, on issues related to information on the status and effectiveness of crime prevention execution of punishments (penitentiary system), so, as a whole on system of execution of punishments of Ukraine.

This approach in practice has led to the fact that annually from convicts in the penitentiary commit from 300 to 400 crimes, and with the participation of staff of the State Penitentiary Service (DKVS) of Ukraine from 19 crimes in 1991 to more than 100 - in 2019. Moreover, during the period of functioning of penitentiary bodies and institutions in the system of state executive bodies of Ukraine (1991-2019) the crime rate of convicts in the penitentiary system per 1 thousand people increased from 3.9 cases in 1991 to 4 , 91 - in 2019 year 1.26 or 21 percent.

Significantly affects the effectiveness of criminal enforcement activities in Ukraine and the commission annual increase in the number of criminal offenses by the staff of the colonies in the field of execution of sentences.

Thus, if in 1991 the staff of the colonies committed 19 crimes despite the fact that 152 thousand such persons were serving sentences in prisons, in 1998 - 4 crimes (the number of convicts in the colonies in 1998 was more than 200 thousand people)

This situation has not changed significantly during the functioning of the DDUPVP system as the central body of executive power (1999-2010), namely, on average, 14 to 57 criminal offenses were committed annually by the staff of the colonies.

At the same time, in 2011-2016 there was a sharp increase in the number of criminal and corruption offenses committed by the staff of correctional colonies (their number was up to 100 or more cases per year, despite the fact that the number of convicts from 1999-2010. p. decreased by 30%).

Thus, in 2016, 102 criminal proceedings were registered by the staff of the State Penitentiary Service of Ukraine in the field of execution of sentences, which is 9 cases less than in 2015 (-8%).

In addition, in 2016 year, 5 persons from among the staff of penitentiary bodies and institutions were brought to administrative responsibility for committing corruption offenses (in 2015 - 16 or 69% more).

It should be noted that in 2016, the number of convicts held in prisons decreased by 13% compared to 2015.

The quantitative and qualitative indicators of crime, the subject of which was the staff of the State Traffic Police of Ukraine in subsequent years (2017 - 99 criminal offenses; 2018 - 84; 2019 - 76; 2020 - 83) have not changed dramatically. And this despite the fact that the number of people serving sentences of imprisonment decreased by 25% compared to 2016.

The same tendencies persisted with regard to corruption offenses committed by the staff of penitentiary bodies and institutions (2017 - 8 cases; 2018 - 22; 2019 - 20; 2020 - 13).

All this indicates the inadequate level and effectiveness of preventive activities in the field of execution of punishments in Ukraine and the presence in modern conditions) of a complex applied problem that needs to be solved with more active use of scientific potential.

It is these circumstances and determined the relevance of this scientific development and its theoretical and practical significance.

At the same time, its methodological basis was the dissertations of those scientists such as: O.A. Martynenko "Crimes among police officers of Ukraine: their determination and prevention", in which he investigated this type of crime, which took place in 1991-2006; Yu. O. Novosad "Operational and investigative measures to prevent crimes and offenses committed by the staff of correctional colonies", which in his dissertation covered the study of 1991-2010; V.V. Lopokha "Prevention of crimes committed by the staff of correctional colonies of Ukraine", in the work of which the mentioned illegal actions registered in 1991-2015 are investigated; Ya. O. Likhovitsky "Criminological principles of prevention of crimes committed by the staff of the State Penitentiary Service of Ukraine", who investigated this socially dangerous phenomenon that took place in the field of execution of sentences during 1991-2017; etc.

Some elements of the legal mechanism for the prevention of criminal offenses and corruption are set out, in addition, in the scientific works of such scientists as: K.A. Autukhov, V.A. Badira, O.M. Bandurka, E. Yu. Barash, I.G. Bogatyrev, V.I. Borisov, V.V. Vasilevich, V.V. Golina, B.M. Golovkin, O.A. Gritenko, O.M. Dzhuzha, O.O. Zhitny, A..P Zakalyuk, V.V Kovalenko, I.O. Kolb, O.G. Kolb, I.M. Kopotun, V. Ya. Konopelsky, S.Yu. Lukashevich, V. O. Merkulova, M. S. Puzyrev, G. O. Radov, O. V. Romanenko, M. V. Romanov, V. M. Sinyov, A. M. Savchenko, A. H. Stepaniuk, V. M. Trubnikov, S. Ya. Farenyuk, I. S. Yakovets, and others.

However, it should be noted that in the current functioning of the penitentiary system of Ukraine and the reforms initiated in the Concept of 2017, comprehensive

research at the monographic and dissertation levels was not carried out, which was crucial in choosing the topic of this research. a number of new conceptual provisions, conclusions and recommendations that have important theoretical and practical significance are substantiated.

In particular, for the first time the content and formulated on this basis the author's definition of "colony staff as an object of prevention of criminal offenses in the field of execution" is understood, which should be understood as individuals who have legal status colonies or other closed penitentiary institutions, which by their illegal behavior and its expression through personal negative habits, traditions, stereotypes, etc. in everyday life related to the execution of punishments, prove the need for appropriate precautionary measures provided for in law.

Also, the current state of scientific developments and research methodology of problems related to the prevention of criminal offenses by the staff of the colonies in the field of execution of punishments is determined. Along with this, it was established that in the period 2017-2020 there were special conditions for the functioning of penitentiary bodies and institutions of Ukraine (creation of paid cells in pre-trial detention centers; reduction (conservation) of the number of penitentiaries and staff type of imprisonment, catastrophic wear and tear of engineering and technical, audio-video means of surveillance and surveillance, etc.), which, together with other determinants, contribute to the commission of criminal offenses by the staff of the colonies

The determinants that contributed to the commission of criminal offenses by the staff of the colonies in the field of execution of sentences in Ukraine in 2017-2020 were identified, based on the analysis of which it was concluded that to neutralize, eliminate, etc. causes and conditions that contribute to , this type of socially dangerous activity, it is necessary to apply only a systematic approach involving social, legal and natural capabilities of all, without exception, subjects of general social, special criminological and individual, areas of prevention of this type of crime in Ukraine, taking into account

as features criminal-executive legal relations, as well as the state of public evaluation and public control over the sphere of execution of punishments, which have developed throughout the period of Ukraine's independence and continue to exist today, acting as a separate specific determinant of socially dangerous acts in this area of public activity.

The role of international legal acts and positive foreign practice in the legal mechanism of prevention of criminal offenses by the staff of colonies in Ukraine is also established.

The author's concept of criminological characteristics of criminal and other offenses committed by the staff of colonies in the field of execution of punishments is formulated.

Quantitative and qualitative indicators of criminal and other offenses committed in the field of execution of punishments of Ukraine by the personnel of colonies are determined, on the basis of which the conclusion is made that in 2017-2020 years. The negative tendencies that developed in 2010-2016 years, when penitentiary bodies and institutions were subordinated to the Ministry of Justice of Ukraine, continued to develop in the colonies. regarding the conduct of ORD and other elements of law enforcement activities, objectively today is not able to effectively prevent cases of illegal activities of these subjects of socially dangerous encroachments. In addition, one of the negative trends that emerged in 2017-2020 years is the improper transformation of penitentiary policy into a penitentiary policy, which, in turn, necessitates a new and more comprehensive and systematic approach to addressing existing in this regard, problems in this area of public relations.

A criminological description of a person from among the staff of the colonies who commits criminal and corruption offenses in the field of execution of sentences in Ukraine, based on which it was concluded that these are persons who are mostly married, have a general secondary education, age 20- 35 years, low level of legal awareness and

culture, insufficient professional experience and general social development, as well as very limited life experience.

The current state of special criminological prevention of criminal and other offenses by the staff of the colonies has been established. In particular, it is determined that today this type of prevention is not fully correlated with the real practical problems that arise in this regard, and preventive activities on these issues are ineffective due to unsatisfactory interaction of the subjects of this form of social control and social prevention among themselves (mainly defined in the law of operational units of law enforcement agencies) and the low level of coordination of these activities by the prosecutor's office. It is proved that the current state of special criminological prevention in the field of execution of punishments is negatively affected by these circumstances. It was also stated that without activating the subjects of general social prevention of criminal and other offenses in this direction, ie without a systematic approach to solving the problems of criminal executive activity, it is objectively impossible to increase the level of prevention of illegal behavior by colony staff.

The modern content of individual prevention of criminal and other offenses committed by the staff of the colonies is determined, namely - its analysis showed that in this direction there are a number of significant problems that negatively affect the effectiveness of the execution process - serving sentences and imprisonment. in the field of execution of punishments, in particular. In addition, it is proved that today the relevant subjects of criminological prevention (primarily, we are talking about operational units of law enforcement agencies) in the field of execution of punishments should move away from the practice of "counteracting" criminal offenses to activities to prevent these socially dangerous phenomena and priority in recognize early prevention.

Key words: staff of penitentiary bodies and institutions; colony; closed penitentiary institution; prevention; criminal offense; corruption; victimhood; determinants.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації, що висвітлюють основні наукові результати дисертації

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Попельнюк Т. В., Колб О. Г. Про деякі змістовні елементи поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Право і суспільство*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 156–162. (Особистий внесок: з'ясовано окремі змістовні елементи поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень).

2. Попельнюк Т. В. Про деякі ознаки кримінологічної характеристики осіб з числа персоналу ДКВС України, які вчиняють злочини. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 3 (5). С. 180–187.

3. Попельнюк Т. В. Про кримінологічну характеристику злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 159–167.

4. Попельнюк Т. В. Про діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 3 (13). С. 137–144.

5. Попельнюк Т. Відомості про стан та ефективність діяльності із запобігання злочинам як системний елемент кримінологічної характеристики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 213–217.

Стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні

6. Popelnyuk T. Background phenomena in the content of criminological characteristics of penitention crimes. Social and Human Sciences. *Polish-Ukrainian scientific journal*. 2020. № 02 (26). URL: <https://sp-sciences.io.ua/s2743978/>

popelnyuk_taras_2020.background_phenomena_in_the_content_of_criminological_characteristics_of_penitention_crimes.social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_26 (accessed 25 August 2020).

Публікації, що додатково відображають наукові результати дисертації та засвідчують обов'язкову апробацію матеріалів дисертації

Матеріали конференцій

7. Попельнюк Т. В., Колб І. О. Щодо деяких історичних періодів взаємодії релігійних організацій та органів і установ виконання покарань України. *Приклади правового врегулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 грудня 2018 р.). Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2018. С. 62–64. (*Особистий внесок: встановлено певні історичні періоди взаємодії релігійних організацій та органів і установ виконання покарань України*).

8. Попельнюк Т. В., Ткачук В. Є. Про деякі проблеми діяльності воєнізованих формувань у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 1 березня 2019 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 351–353. (*Особистий внесок: з'ясовано деякі проблеми діяльності воєнізованих формувань у сфері виконання покарань*).

9. Попельнюк Т. В., Колб О. Г. Зміст кримінологічної характеристики правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали Міжвуз. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 22 березня 2019 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 26–28. (*Особистий внесок: з'ясовано зміст кримінологічної характеристики правопорушень у сфері виконання покарань*).

10. Попельнюк Т. Про деякі кримінологічні ознаки особи, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань України. *Вдосконалення правового механізму захисту*

прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції : матеріали Всеукр. конф. (м. Львів, 29 березня 2019 р.). Львів : СПОЛОМ, 2019. С. 330–332.

11. Попельнюк Т. В., Коваленко В. В. Про роль міжнародно-правових актів у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 квітня 2019 р.). Київ : ФОП Кандиба Т. П., 2019. С. 342–344. (*Особистий внесок: визначено роль міжнародно-правових актів у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом ДКВС*).

12. Попельнюк Т. Про деякі змістовні аспекти поняття «кримінологічна характеристика злочинів. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави* : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 травня 2019 р.). Львів, 2019. С. 147–148.

13. Попельнюк Т. Кримінологічна характеристика особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір* : матеріали міжнар. конф. (м. Львів, 25 жовтня 2019 р.). Львів : СПОЛОМ, 2019. С. 285–288.

14. Попельнюк Т. В., Ткачук В. Є. Зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 14 листопада 2019 р.). Київ : ДНДІ МВС України, 2019. С. 97–99. (*Особистий внесок: визначено поняття та ознаки кримінологічної характеристики злісної непокори*).

15. Попельнюк Т., Колб О., Затко Й. Про соціально-правову природу заходів вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі. *Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції* : матеріали Всеукр. конф. (м. Львів, 27 березня 2020 р.). Львів : Ін-т

права, психології та інноваційної освіти Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2020. С. 185–188. (*Особистий внесок: з'ясовано соціально-правову природу заходів вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі*).

16. Попельнюк Т. В., Колб С. О. Про деякі практичні аспекти кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2020* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 23–24 квітня 2020 р.). Чернігів : Ак-я ДПтС, 2020. С. 98–100. (*Внесок здобувача: визначено практичні аспекти кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань*).

17. Попельнюк Т., Журавська З. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються у місцях позбавлення волі України. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави* : зб. тез ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 30 травня 2020 р.). Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2020. С. 133–135. (*Внесок здобувача: висвітлено кримінологічну характеристику злочинів у місцях позбавлення волі*).

18. Попельнюк Т. В., Топчій В. В. Щодо змісту діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України з питань забезпечення національної безпеки. *Гуманітарна наука XXI століття: сучасні виклики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук* : матеріали Заочної міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 06 листопада 2020 р.). Чернігів : Академія ДПтС, 2020. С. 296–298. (*Внесок здобувача: з'ясовано зміст діяльності персоналу ДКВС у контексті національної безпеки*).

19. Попельнюк Т., Майко Т. Підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням – одна з умов забезпечення національної безпеки у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : матеріали ІV Всеукр. наук.-

практ. конф. (м. Хмельницький, 26 лютого 2021 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 164–166. (*Внесок здобувача: встановлено, що одна з умов забезпечення національної безпеки у сфері виконання покарань – це ефективність запобігання кримінальним правопорушенням*).

20. Попельнюк Т. В. Про деякі детермінанти, що сприяють вчиненню злочинів персоналом виправних колоній України. *Прикладна економіка: від теорії до практики* : матеріали II Наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 01 березня 2021 р.). Луцьк : Волинський ін-т ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. С. 102–105.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	22
ВСТУП	23
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛУ КОЛОНІЙ ЯК ОБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	34
1.1. Сучасний стан наукових розробок та методологія дослідження проблем, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань	34
1.2. Поняття персоналу колоній як об'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань	57
1.3. Роль міжнародно-правових актів та позитивної зарубіжної практики у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні	70
Висновки до розділу 1	86
РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ КОЛОНІЙ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ	90
2.1. Поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань	90
2.2. Кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань України персоналом колоній	103

2.3. Детермінанти вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України	117
2.4. Кримінологічна характеристика особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань	132
Висновки до розділу 2	149
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ КОЛОНІЙ	154
3.1. Головні форми та засоби підвищення ефективності загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням персоналу колоній	154
3.2. Сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній та шляхи вдосконалення цієї діяльності	170
3.3. Індивідуальне запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній: проблеми та шляхи їх вирішення	187
Висновки до розділу 3	199
ВИСНОВКИ	203
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	210
ДОДАТКИ	238

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

БК – Бюджетний кодекс

ВТК – Виправно-трудоий кодекс

ГК – Господарський кодекс

ГУВП – Головне управління виконання покарань

ДДУПВП – Державний департамент України з питань виконання покарань

ДІЗО – дисциплінарний ізолятор

ДПтС – Державна пенітенціарна служба

ДКВС – Державна кримінально-виконавча служба

ЄПП – Європейські пенітенціарні правила

ЄКПТ – Європейський комітет по запобіганню тортурам

КВК – Кримінально-виконавчий кодекс

КК – Кримінальний кодекс

КПК – Кримінально процесуальний кодекс

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

МВС – Міністерство внутрішніх справ

ОРД – оперативно-розшукова діяльність

ПКТ – приміщення камерного типу

ПВР УВП – Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань

УВП – установи виконання покарань

п. – пункт

ст. – стаття

ч. – частина

ВСТУП

Актуальність теми. Як свідчить практика, щорічно у сфері виконання покарань України вчиняються кримінальні правопорушення з боку персоналу колоній, кількість яких в останній період (2017-2021 р.р.) постійно зростає та набуває загрозливих форм для забезпечення правопорядку у місцях позбавлення волі [191]. Цей висновок підтверджено й на нормативно-правовому рівні, зокрема у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, схваленої у 2017 році Кабінетом Міністрів України, з цього приводу зазначено, що однією з проблем, яка впливає на ефективність виконання завдань, покладених на ДКВС України, є вчинення персоналом органів та установ виконання покарань корупційних та кримінальних правопорушень у вказаній сфері суспільних відносин [57]¹.

Суттєво не змінилась ситуація й у часи функціонування системи ДДУПВП у якості центрального органу виконавчої влади, що реалізовував державну політику у сфері виконання покарань України (1999-2010 р. р.) [183], а саме – у середньому щорічно персоналом колоній вчинялось від 14 до 57 злочинів у сфері виконання покарань [73, с. 50-61]. У той самий час, після підпорядкування органів і установ виконання покарань Міністерству юстиції України, ліквідації ДПтС та його територіальних управлінь виконання покарань (2011-2016 р. р.) [178] відбулось різке зростання кількості злочинів та корупційних правопорушень, що вчинялись персоналом виправних колоній.

Зокрема, у цей період кількість зазначених суспільно небезпечних діянь щорічно складала до 100 і більше випадків при тому, що кількість засуджених, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, по зрівнянню з 1999-2010 р. р. зменшилась на 30%.

¹ Так, якщо у 1991 році персоналом колоній було вчинено 19 злочинів [97, с. 22] при тому, що в УВП для засуджених до позбавлення волі відбували покарання 152 тис. таких осіб [97, с. 1], то у 1998 році (останньому звітному періоді перебування органів і установ виконання покарань у складі МВС України [143]) – 4 злочини [105, с. 56] (кількість засуджених у колоніях у 1998 р. складала більше 200 тис. осіб) [105, с. 4]).

Так, у 2016 році було зареєстровано 102 кримінальні провадження, вчинені персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань, що на 9 випадків менше ніж у 2015 році (-8%) [192, с. 12]. Крім цього, у 2016 році за вчинення корупційних правопорушень до адміністративної відповідальності було притягнуто 5 осіб з числа персоналу органів та установ виконання покарань (у 2015 р. – 16 або на 69% більше) [192, с. 14]. При цьому варто зазначити, що у 2016 році на 13% у порівнянні з 2015 роком зменшилась кількість засуджених, які тримались у місцях позбавлення волі [192, с. 6].

Кардинально не змінились кількісно-якісні показники злочинності, суб'єктом яких був персонал ДКВС України й у подальші роки (2017 – 99 кримінальних правопорушень; 2018 – 84; 2019 – 76; 2020 – 83). І це при тому, що кількість осіб, які відбували покарання у виді позбавлення волі, скоротились порівняно з 2016 роком на 25% [193]. Такі саме тенденції збереглись і щодо вчинених персоналом органів та установ виконання покарань корупційних правопорушень (2017 – 8 випадків; 2018 – 22; 2019 – 20; 2020 – 13) [193].

Усе це свідчить про неналежний рівень та ефективність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України, про наявність у сучасних умовах складної прикладної проблеми, що потребує вирішення з більш активним використанням наукового потенціалу. Саме ці обставини й зумовили актуальність цієї наукової розробки та її теоретичне й практичне значення.

Це дослідження ґрунтується на наукових здобутках учених радянського періоду, зокрема: Г. А. Аванесова, П. П. Андрушка, Ю. М. Антоняка, З. А. Астемірова, Л. В. Багрій-Шахматова, М. І. Бажанова, В. М. Бризгалова, Р. Р. Галіакберова, М. М. Гернета, Е. А. Говорухіна, А. І. Гурова, І. М. Даньшина, С. І. Дементьєва, В. К. Дуюнова, М. П. Журавльова, К. Є. Ігнашева, І. І. Карпеця, А. І. Каратьєва, Г. О. Крігера, С. І. Курганова, В. Г. Лихолоба, М. Ф. Лучинського, О. О. Малиновського, М. П. Мелентьєва, Ю. А. Мінакова, Г. М. Міньковського,

А. А. Міхліна, А. А. Наташева, І. С. Ноя, П. П. Осіпова, М. І. Паше-Озерського, І. М. Перова, Г. І. Рагуліна, І. І. Рагімова, А. Л. Ременсона, А. Ф. Сизого, М. О. Стручкова, Ф. Р. Сундурова, Д. Є. Тихомірова, Ю. М. Ткачевського, Г. О. Туманова, В. С. Утєвського, П. А. Федялова, В. Д. Філімонова, Ю. А. Фролова, З. І. Читої, М. Д. Шаргороського, Є. Г. Ширвіндта, І. В. Шмарова, В. Є. Южанана та ін.

Окремі елементи правового механізму запобігання кримінальним правопорушенням і корупції викладені, крім цього, у наукових працях таких сучасних учених, як: К. А. Автухов, В. А. Бадира, О. М. Бандурка, Є. Ю. Бараш, І. Г. Богатирьов, В. І. Борисов, В. В. Василевич, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, О. А. Гритенко, О. М. Джужа, О. О. Житний, А. П. Закалюк, В. В. Коваленко, І. О. Колб, О. Г. Колб, І. М. Копотун, В. Я. Конопельський, С. Ю. Лукашевич, В. О. Меркулова, М. С. Пузирьов, Г. О. Радов, О. В. Романенко, М. В. Романов, В. М. Синьов, А. М. Савченко, А. Х. Степанюк, В. М. Трубников, С. Я. Фаренюк, І. С. Яковець та ін.

На монографічному рівні ця проблематика була предметом дослідження окремих науковців, О. А. Мартиненко «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження» [86], який проаналізував цей вид злочинності, що мала місце у 1991-2006 р. р.; Ю. О. Новосада «Оперативно-розшукові заходи запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній» [98], який охопив вивченням 1991-2010 р. р.; В. В. Лопохи «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України» [82], який розглянув зазначені протиправні діяння, що були зареєстровані у 1991–2015 рр.; Я. О. Ліховіцького «Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України» [79], який дослідив це суспільно небезпечне явище, що мало місце у сфері виконання покарань упродовж 1991–2017 рр., та ін.

Проте, у сучасних умовах функціонування сфери виконання покарань України та проведення в ній реформ, що започатковані в Концепції 2017 р., комплексних наукових

досліджень цієї проблематики на монографічному рівні не здійснювалось, що й стало вирішальним у виборі теми цієї дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до вимог Національної стратегії у сфері прав людини (Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015 [166]); Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 рр. (Указ Президента України від 20.05.2015 № 266/2015) [173]; Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи (розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 654-р [57]), а також відповідних Планів дій Кабінету Міністрів України щодо їх реалізації.

Тема дисертації затверджена Вченою радою Волинського національного університету імені Лесі Українки 27.11.2014 (протокол № 4) та уточнена 22.02.2018 (протокол № 2).

Мета і задачі дослідження. *Метою дослідження є розробка наукового обґрунтованих заходів, спрямованих на вдосконалення доктринальних, нормативно-правових і прикладних засад запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються у сфері виконання покарань України персоналом колоній.*

Для досягнення цієї мети поставлено такі *завдання*:

– визначити стан дослідження в науці проблем, що стосуються змісту кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України;

– з'ясувати зміст поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань»;

– визначити роль міжнародно-правових актів та позитивної зарубіжної практики в правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні;

– розкрити сучасні теоретичні підходи до змісту поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній;

– оцінити кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній України;

– з’ясувати сучасні причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній;

– визначити найбільш характерні риси особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України;

– з’ясувати зміст сучасної пенітенціарної політики України та рівень відображення в ній загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній;

– визначити особливості реалізації на практиці спеціально-кримінологічних заходів запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній;

– розкрити зміст індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній;

– розробити науково обґрунтовані заходи вдосконалення правового механізму запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

Об’єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у зв’язку із запобіганням кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

Предмет дослідження – кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань.

Методи дослідження. Методи дослідження репрезентовано системою загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які обрано відповідно до теми цієї наукової розробки. Методологічну основу дисертації становить *діалектичний метод*, за

допомогою якого здійснено оцінювання сучасного стану запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній (усі розділи дисертації). У свою чергу, *формально-логічний* та *догматичний методи* застосовано для з'ясування змісту поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» (підрозділ 1.2); *історико-правовий* – для визначення стану дослідження в науці проблем, що стосуються змісту кримінологічної характеристики цих правопорушень (підрозділ 1.1); *порівняльно-правовий метод* – для вивчення позитивної зарубіжної практики з означених питань (Норвегія, Швейцарія, ФРН, Франція, Королівство Нідерланди, США, Іспанія, Аргентина, Республіка Білорусь тощо) (підрозділ 1.3); *сходження від абстрактного до конкретного* – для визначення змісту сучасної пенітенціарної політики України та рівня відображення в ній загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням (підрозділ 3.3); *системного аналізу* – для з'ясування сучасних підходів до поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень (підрозділ 2.1); *системно-структурний* – для встановлення особливостей реалізації на практиці спеціально-кримінологічних, а також індивідуальних запобіжних заходів (підрозділи 2.4, 3.2, 3.3); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання, спостереження тощо) – для вивчення думок різних категорій респондентів з означеної тематики дослідження (вступ, всі розділи роботи), а також *статистичні* – для встановлення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній (підрозділ 2.2); *дедукції* – для з'ясування причини та умов, що сприяють вчиненню цих правопорушень (підрозділ 2.3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані державної статистики: відомості Офісу Генерального прокурора України, архівні матеріали ДКВС України за 2017–2020 рр. про кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, вчинених персоналом колоній; результати анонімного опитування 568 засуджених до позбавлення волі та 568 осіб з числа персоналу колоній Волинської, Вінницької,

Львівської, Київської, Запорізької, Харківської областей, а також результати вивчення 63 архівних матеріалів корупційних порушень і 342 кримінальних проваджень, вчинених у 2017–2020 рр. персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в комплексному вивченні сучасних проблем кримінологічного дослідження злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань, та розробці на цій основі науково обґрунтованих концептуальних заходів, спрямованих на вдосконалення правового механізму й практики запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній. У роботі сформульовано низку доктринальних висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення, зокрема:

вперше:

– розроблено комплекс науково обґрунтованих заходів, які стосуються підвищення рівня ефективності запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній у сучасних умовах, які у вигляді порівняльної таблиці спрямовані у відповідний Комітет Верховної Ради України (лист-впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 26.03.2020 № 1-26/17-2020/17350 (44120); лист від 17.03.2020 № 123-01-23);

– сформульовано авторське поняття «персонал колоній як об’єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань», що дасть можливість на практиці змінити систему добору на службу (роботу) цих осіб, а також якісно підвищити рівень ефективності кримінологічної профілактики із цих питань;

– визначено сучасні причини й умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній, основу яких становлять правові прогалини й колізії в галузі кримінально-виконавчого законодавства України, а також розбіжності теоретичного та практичного характеру, що стосуються визначення змісту державної політики у сфері виконання покарань України (кримінально-виконавчої чи пенітенціарної) і практики її реалізації в контексті міжнародно-правових вимог;

– по-новому визначено роль і місце громадськості в запобіганні кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній, а саме: доведено необхідність оприлюднення на відповідних сайтах Міністерства юстиції України відкритих даних, що стосуються запобігання та протидії кримінальним правопорушенням з боку персоналу ДКВС України, що відповідало би міжнародним стандартам і чинним законодавчим актам у сфері регламентації діяльності правоохоронних органів;

удосконалено:

– зміст індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній, а саме: аргументовано необхідність добору на службу (роботу) у колонії осіб відповідно до стандартних вимог, які закріплені в нормах міжнародного права (зокрема в Європейських пенітенціарних правилах), а також згідно з тими критеріями, які затверджені на нормативно-правовому рівні для інших правоохоронних органів (СБУ, прокуратури, Національної поліції тощо);

– систему заходів спеціально-кримінологічного характеру, що застосовується при запобіганні кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній, зокрема науково обґрунтовано необхідність організації в цих КВУ заходів кримінологічної профілактики з урахуванням сучасних підходів щодо змісту ОРД та негласних слідчих (розшукових) заходів, а також сучасних змін і доповнень, внесених у кримінально-виконавче законодавство України;

– зміст загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній, шляхом обґрунтування необхідності прийняття Верховної Ради України спеціальної постанови, в якій би визначались концептуальні засади формування та реалізації сучасної кримінально-виконавчої діяльності;

набули подальшого розвитку:

– наукові пізнання щодо стану наукових досліджень, пов'язаних із визначенням змісту кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, які вчиняються

персоналом колоній, що дало можливість встановити особливості реалізації сучасної реформи у сфері виконання покарань;

– наукові підходи, відповідно до яких обґрунтовано необхідність запровадження у вітчизняне законодавство та практику тільки таких міжнародно-правових норм, які б відповідали Конституції України, а також кореспондували з наявними в Україні організаційно-управлінськими та іншими можливостями;

– вивчення кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, які були вчинені персоналом колоній у сфері виконання покарань, що дало можливість визначити тенденції розвитку цього суспільно небезпечного явища, а також причини й умови, які йому сприяють.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення дисертації використовують, зокрема:

– у *законодавчій діяльності* – з метою вдосконалення змісту запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній (лист Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 26.03.2020 № 1-26/17-2020/17350 (44120); лист від 17.03.2020 № 123-01-23);

– у *практичній діяльності* – для підвищення ефективності діяльності, що стосується запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній (акт впровадження від 16.03.2020 № 977-20/12 Державної установи «Білоцерківська виправна колонія № 35»);

– у *навчальному процесі* – для забезпечення викладання навчальних дисциплін з курсу «Державна безпека» (акт впровадження від 24.01.2021 Волинського національного університету імені Лесі Українки).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації положення, що становлять наукову новизну роботи, сформульовано автором особисто. Внесок здобувача в опублікованих у співавторстві наукових працях конкретизовано в списку публікацій. Положення й висновки співавторів у цій дисертації не використовувались.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження оприлюднені на наукових і науково-практичних конференціях та круглих столах, основними з яких є такі: «Приклади правового врегулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи» (м. Київ, 2018 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 2019 р.); «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 2019 р.); «Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 2019 р.); «Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України» (м. Київ, 2019 р.); «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 2019 р.); «Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір» (м. Львів, 2019 р.); «Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи» (м. Київ, 2019 р.); «Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 2020 р.); «Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2020» (м. Чернігів, 2020 р.); «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (м. Львів, 2020 р.); «Гуманітарна наука XXI століття: сучасні виклики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук» (м. Чернігів, 2020 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 2021 р.); «Прикладна економіка: від теорії до практики» (м. Луцьк, 2021 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 20 публікаціях, з яких: 6 – статті в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в зарубіжному періодичному науковому виданні (Республіка Польща), 14 – матеріали конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотацій, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку

використаних джерел (226 найменувань на 28 сторінках) та 12 додатків. Повний обсяг дисертації становить 292 сторінки, з них основний текст – 191 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРСОНАЛУ КОЛОНІЙ ЯК ОБ'ЄКТА ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

1.1. Сучасний стан наукових розробок та методологія дослідження проблем, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань

Як показали результати даного дослідження, у науці є немало праць, присвячених питанням, що пов'язані із запобіганням правопорушенням і злочинам, які вчиняються персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань. При цьому деякі учені, взявши за основу історико-правовий критерій, класифікували наукові підходи щодо вирішення зазначеної проблематики на такі періоди:

1) 1991-2003 р. р. – часовий відрізок, на протязі якого суспільні відносини у сфері виконання покарань регулювались нормами ВТК України, прийнятого ще у 1970 році [162], а також відомчими та іншими підзаконними нормативно-правовими актами;

2) 2004-2013 р. р. – відрізок часу, на протязі якого були сформовані основні, діючі по даний час, законодавчі підходи щодо регулювання порядку виконання та відбування кримінальних покарань в Україні (КВК [69], КПК [70], Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [153]; інші);

3) 2014-2019 р. р. – сучасний період проведення правових реформ, спрямованих на удосконалення кримінально-виконавчого законодавства України [46, с. 12-47].

У свою чергу, інші дослідники по цьому ж критерію здійснили дещо іншу періодизацію наукових досліджень у сфері виконання покарань України, а саме:

а) радянський період (1917-1991 р. р.) – час, коли персонал колоній грубо порушував права і законні інтереси засуджених, позбавлених волі, шляхом вчинення щодо них різноманітних злочинів;

б) 1991-1998 р. р. – відрізок часу, на протязі якого персонал органів і установ виконання покарань був складовою частиною МВС України, яке й здійснювало діяльність по запобіганню злочинам з їх боку у сфері виконання покарань;

в) 1999-2010 р. р. – період самостійного функціонування підрозділів ДДУПВП у системі органів державної виконавчої влади України [40];

г) 2010-2012 р. р. – час часткового підпорядкування органів і установ виконання покарань Міністерству юстиції України та визначення даного відомства центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань [149];

г) 2012-2016 р. р. – реформування системи ДКВС України по алгоритмах Міністерства юстиції України та приведення порядку виконання та відбування покарань у виді позбавлення волі до Європейських стандартів [147];

д) 2016 р. – по даний час – період повного підпорядкування органів і установ виконання покарань Міністерству юстиції України та реалізації Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України зразка 2017 року [80, с. 10-13].

Крім цього, у науковій літературі, із застосуванням історико-правового критерію, виокремлюють два головних періоди, на протязі яких здійснювались наукові пошуки у сфері виконання покарань України, зокрема:

1. Радянський період (1918-1991 р. р.), який, у свою чергу, включає наступні етапи (підперіоди):

а) 1918-1924 р. р. – часовий відрізок, коли питання виконання – відбування покарань у виді позбавлення волі та порядок проходження служби у сфері виконання покарань України регулювався відомчими нормативно-правовими актами Наркомуністиції Української Соціалістичної Радянської Республіки (УСРР);

б) 1925-1952 р. р. – історичний відрізок, на протязі якого здійснювались заходи репресивного характеру щодо засуджених, позбавлених волі, основним суб'єктом реалізації яких був персонал виконавчих установ;

в) 1953-1960 р. р. – період так званої «Хрущовської відлиги» та відносної гуманізації процесу виконання – відбування покарань;

г) 1961-1982 р. р. – часовий відрізок, на протязі якого були прийняті основні законодавчі акти, що мали безпосереднє відношення до сфери виконання покарань і до персоналу колоній, зокрема (КК, ВТК, КПК, ін.);

г) 1983-1991 р. р. – завершальний процес регулювання кримінально-виконавчої діяльності нормами радянського права [32, с. 11-41].

2. Період незалежності України (1991 рік – по даний час, який також має декілька етапів (підперіодів), а саме:

1) 1991-1999 р. р. – часовий проміжок, коли органи та установи виконання покарань знаходились у складі МВС України, а запобіганням злочинам серед персоналу колоній займались оперативні підрозділи як цих УВП, так і органів внутрішніх справ у цілому (як правило, міліція);

2) 1999-2010 р. р. – етап самостійного функціонування ДКВС України у системі державних органів виконавчої влади;

3) 2011-2017 р. р. – історичний проміжок на протязі якого Міністерство юстиції України спочатку частково (до 2012 р.), а потім повністю (2016 р.) [50] підпорядкували собі органи та установи виконання покарань. При цьому запобіганням злочинам з боку персоналу колоній займались не зазначене відомство (у силу відсутності правоохоронних функцій та віднесення його до цієї системи органів) [152], а здійснювали це оперативні підрозділи ДКВС України [182];

4) 2017 р. – по нинішній час – період реалізації завдань, включаючи запобіжного характеру, визначених у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи зразка 2017 року [32, с. 41-46].

Науковці, які досліджують проблеми функціонування сфери виконання покарань України, виокремлюють й інші періоди наукових розробок, що стосуються теми даної дисертації, застосовуючи при цьому різноманітні критерії пізнання соціально-правових явищ, пов'язаних із запобіганням кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній [41, с. 48-53].

У цілому, якщо узагальнити зазначені та інші доктринальні підходи, що стосуються періодизації наукових досліджень з питань запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України, то можна сформулювати наступну класифікацію цих часових проміжків, а саме:

1. Перший період стосується 1991-1999 р. р., на протязі якого здійснювався науковий супровід тих реформ, які здійснювались у сфері виконання покарань України під орудою МВС України, у складі якого функціонували й колонії.

Мова, у першу чергу, йде про «Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР», які були затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 11 липня 1991 року № 88 та передбачали, зокрема, й деякі заходи щодо запобігання злочинам, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань [109].

Так, у розділі 10 «Кадри» цих Напрямів було зазначено, що слід розробити посадові моделі та кваліфікаційні вимоги до персоналу установ, які виконують покарання, а в р. 11 «Удосконалення законодавства про виконання покарань» – про необхідність комплектування кадрів виправних і виховних установ тільки особами, які пройшли спеціальну підготовку [109, с. 15-17]. Серед інших заходів запобіжного характеру, що були закріплені в Напрямах, можна виокремити такі із них, як:

а) подолання професійної деформації персоналу УВП (вступ цих Основних напрямів);

б) організація наукового забезпечення кримінально-виконавчої діяльності (р. 1 «Управління кримінально-виконавчою системою»);

в) розробити нові моделі УВП (р. 3 «Режим, комунально-побутове та медичне забезпечення»);

г) створення у місцях позбавлення волі психологічно-педагогічної служби (р. 4 «Виховна робота»);

г) здійснити поетапний перехід утримання виховних установ за рахунок державного бюджету (р. 5 «Праця, виробництво, економіка») ін.

У цей період (1991-1999 р. р.), як показали результати даного дослідження, науковими дослідженнями проблем, пов'язаними із злочинністю персоналу колоній, займались, в основному, не учені кримінально-виховного права, а науковці кримінально-правового та кримінологічного напрямку, що можна віднести до однієї з особливостей того часового проміжку. Більш того, існуючий на той час Київський інститут підготовки та перепідготовки фахівців для сфери виконання покарань, головним чином спрямовував свої наукові пошуки щодо проблем соціально-педагогічного та психологічного характеру, що теж можна віднести до особливостей наукового супроводу тих реформ, що здійснювались у сфері виконання покарань України на підставі сформульованих в Основних напрямках підходів і принципів.

Більш того, у цьому ж вищому навчальному закладі, який на той час отримав назву – Київський інститут внутрішніх справ, у 1996 році було започатковано випуск бюлетеня «Проблеми пенітенціарної теорії і практики», у якому публікувались, в основному, наукові розробки фахівців сфери виконання покарань України [209], що стало результатом реалізації вимог р. 1 «Управління кримінально-виконавчою системою» Основних напрямів [109, с. 4].

Ще однією особливістю того періоду супроводу реформ було те, що досить інертно та повільно здійснювались на науковому рівні комплексні доктринальні дослідження з питань запобігання злочинам з боку персоналу колоній. Як правило, такі

розробки проводились з грифом «для службового користування» або «таємно» чи «цілком таємно» [43], що не забезпечувало реалізацію на практиці принципу гласності, а також не давало можливість отримувати та обробляти інформацію з означеної проблематики тим ученим, які не мали відповідних допусків до таких відомостей [156].

Як результат, тільки у 1999 році у науковому обігу з'явилась дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право) Шелгунової С. А. «Кримінально-правові та криминологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ», у якій вона частково (у загальних рисах) розглянула питання й щодо запобігання злочинам з боку персоналу органів та установ виконання покарань [222].

Поряд з цим, варто зазначити, що наукових публікацій, які стосувались проблем сфери виконання покарань не бракувало, про що досить детально описано, зокрема, в монографії Я. О. Ліховіцького «Персонал органів та установ виконання покарань в Україні» [81, с. 23-26].

У цьому контексті звертають на себе увагу положення розробленої Г. О. Радовим доктринальної моделі Закону «Про пенітенціарну систему України», у якій у розділі «Умови служби пенітенціарного персоналу» висвітлені й питання, що мають пряме відношення до досліджуваної у цій дисертації проблематики [202, с. 45-52]. Так, у ст. 45 даної Моделі закону серед підстав звільнення зі служби персоналу пенітенціарної системи виокремлені ті із них, що стосуються індивідуального запобігання з боку цих осіб, а саме:

- а) встановлення зв'язків із засудженими або їх родичами, не обумовлених інтересами служби;
- б) вчинення проступків або аморальної поведінки, не сумісних із званням співробітника пенітенціарної системи;
- в) визнання в установленому законом порядку винним у вчиненні злочину;

г) невиконання або неналежне виконання своїх посадових обов'язків, якщо раніше за це накладались дисциплінарні стягнення;

г) не підтвердження кваліфікаційним іспитом права на займану посаду.

У свою чергу, у ст. 48 цієї Моделі закону були чітко визначені заборони для персоналу пенітенціарної системи, а в ст. 49 – відповідальність цих осіб за невиконання або неналежне виконання ними своїх посадових обов'язків, а так само за свої протиправні дії або бездіяльність.

Важливими, у сенсі удосконалення змісту запобігання злочинам, що вчиняються у сфері виконання покарань, є й положення, які закріплені в ст. 56 «Забезпечення співробітників пенітенціарної системи засобами безпеки», а також в ст. 57 «Міри попередження професійних захворювань і підтримки культурного рівня співробітників пенітенціарної системи» [202, с. 51-52].

У такому ж напрямі у той час (1991-1999 р. р.) працювали й інші науковці. Так, В. М. Синьов та М. В. Клімов розробили науково обґрунтовану Концепцію кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи [210, с. 70-85].

Ще однією особливістю того періоду було те, що на протязі 1991-1998 р. р. Головним управлінням виконання покарань МВС України постійно (один раз на півріччя та на рік) видавались спеціальні бюлетені відкритого характеру, у яких публікувались відомості про оперативно-службову діяльність кримінально-виконавчої системи МВС України, включаючи дані про злочинність персоналу колоній, що, з одного боку, було обумовлено необхідністю реалізації положень р. 1 «Управління кримінально-виконавчої системи» Основних напрямів, а з іншого – потребою у забезпеченні на практиці принципу гласності у сфері виконання покарань (наприклад, Інформаційні бюлетені за 1991 рік [97]; за 1992 рік [106]; за I півріччя 1998 року [104]; ін.).

Такий підхід дозволяв, крім цього, використовувати зазначений емпіричний матеріал при проведенні різноманітних наукових пошуків, пов'язаних із з'ясуванням

стану та ефективності запобігання правопорушенням і злочинам з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань України.

Завершився цей період наукових досліджень двома історичними подіями для органів та установ виконання покарань, а саме: створенням у 1998 році у системі МВС України Державного департаменту України з питань виконання покарань (ДДУПВП) [196] та повним його виведенням з підпорядкування даного відомства у 1999 році [143]. При цьому варто зазначити, що з 1999 по 2015 р. р. включно вказані вище інформаційні бюлетені ДДУПВП (ДПтСУ, ДКВС України) отримали гриф «для службового користування» [105] та закрили таким чином доступ до їх змісту для більшості науковців та осіб, які не мали відповідної форми допуску до державної таємниці [156].

Все це, як виявлено в ході даного дослідження, не могло не відобразитись на ефективності здійснення запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України та привело до збільшення злочинів, що вчинялись персоналом колоній, як у другому, так і в подальших періодах реформування кримінально-виконавчої системи.

2. Другий період наукового супроводу реформ, що здійснювались у сфері виконання покарань України та були у тому числі пов'язані з діяльністю по запобігання злочинам з боку персоналу колоній припадає на 1999-2010 р. р. – відрізок часу, протягом якого ДДУПВП на законодавчому рівні був віднесений до центральних органів виконавчої влади України, що реалізує державну політику у зазначеній галузі суспільної діяльності.

До особливостей даного періоду слід віднести той факт, що саме на протязі нього були створені найбільш сприятливі та гарантовані державою умови життєдіяльності органів та установ виконання покарань, а саме: у 2001 році був прийнятий новий КК України [63]; у липні 2003 року – КВК України [69]; у червні 2005 року – Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [153] та низка відомчих та інших підзаконних нормативно-правових актів, які у тому числі підвищували правову гарантованість діяльності, пов'язаної із запобіганням злочинам,

що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань (як от: ПВР УВП 2003 р. [135]; Програма подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 р. р. [187]; Положення про дільницю слідчого ізолятора на території виправної колонії [112]; ін.) [67, с. 10-15].

Як показали результати даного дослідження, у цей період, з метою забезпечення наукового супроводу реформ, які здійснювались у сфері виконання покарань, зокрема, на підставі Указу Президента України від 25 квітня 2008 року № 401/2008 «Про Концепцію реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» [177], дещо активізувались різноманітні дослідження учених, у тому числі й з питань запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань.

У першу чергу, варто звернути увагу на низку науково практичних коментарів до КВК України, підготовлених у 2005 році за загальною редакцією доктора юридичних наук А. Х. Степанюка [67] та у 2008 році [94], а також його докторську дисертацію «Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження)» (2002 р.), підрозділи 1.2., 2.2. та 3.1. якої безпосередньо присвячені змісту діяльності персоналу УВП, а також реалізацію цими особами функцій по запобіганню злочинам у сфері виконання покарань України [212, с. 4-408].

Ще більш наближеною по суті та змісту до досліджуваної у цій роботі проблематики стала докторська дисертація О. Г. Колба «Установа виконання покарань як суб'єкт запобігання злочинам» (2007 р.), у всіх підрозділах якої визначені ті питання, що мають безпосереднє відношення до запобігання злочинам, які вчиняються як засудженими, так і персоналом УВП у сфері виконання покарань України [49].

У такому ж контексті проведені наукові пошуки й іншими ученими, результати аналізу праць яких відображено у спеціальних наукових джерелах [81, с. 27-30].

Поряд з цим, фундаментально до вирішення проблем злочинності персоналу органів внутрішніх справу другому періоді (1999-2010 р. р.) підійшов О. А.

Мартиненко, який у 2007 році на дисертаційному рівні з'ясував їх соціально-правову природу та запропонував низку науково обґрунтованих заходів запобіжного характеру [86]. Крім цього, у своїй монографії «Детермінація та попередження злочинності серед персоналу органів внутрішніх справ України» у 2005 році, як, власне, й у дисертації, він здійснив кримінологічну характеристику цього виду злочинів [87, с. 144-228].

Хоча, як у першому, так і в другому випадках О. А. Мартиненко об'єктом дослідження персонал органів та установ виконання покарань так і не обрав (це були відповідні категорії працівників таких служб ОВС, як: кримінальний розшук, дільничні інспектори, патрульно-постова служба міліції, Державна автомобільна інспекція, адміністративна служба міліції, чергова частина міліції, спецпідрозділ «Беркут», служба охорони, кримінальна міліція у справах неповнолітніх, управління по боротьбі з незаконним обігом наркотиків [87, с. 159-209]).

У той самий час, слід зазначити, що у підрозділах 3.3. «Характеристика особи працівників ОВС, які вчиняють злочини та інші правопорушення» [87, с. 209-228], а також у розділі 4 зазначеної монографії «Фактори, причини та умови, які сприяють існуванню та відтворенню злочинності та інших правопорушень серед персоналу ОВС України» [87, с. 229-342], та у розділі 5 «Запобігання злочинності та інших правопорушень в ОВС України» [87, с. 343-432] О. А. Мартиненко розробив концептуальні засади кримінологічного характеру, спрямовані на недопущення вчинення злочинів з боку всіх, без винятку, працівників ОВС, що було використано у даній дисертації як методологічне підґрунтя при розробці та обґрунтуванні аналогічних заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань, які реєструються з участю персоналу колоній.

3. Третій період наукового супроводу реформ, що здійснювались у сфері виконання покарань України, розпочався у грудні 2010 року після оптимізації центральних органів державної виконавчої влади та покладення координуючих функцій щодо органів і установ виконання покарань на Міністра юстиції України [183]

і закінчився у травні 2016 року шляхом ліквідації територіальних органів управління ДПтС України та повного підпорядкування кримінально-виконавчої системи Міністерству юстиції України [178].

Як встановлено в ході даного дослідження, у цьому часовому проміжку відобразились всі ті проблеми, що мали місце у двох попередніх періодах (розробка загальних питань, що стосувались змісту кримінально-виконавчої діяльності, закритість (у тому числі інформаційних бюлетенів) системи виконання покарань від громадськості; акцентування уваги учених на соціально-психологічних і виховно-педагогічних аспектах функціонування органів та установ виконання покарань тощо).

Все це, як доведено у цій роботі, не дозволяло належним чином на практиці реалізовувати таке законодавчо визначене завдання, як запобігання злочинам (ч. 1 ст. 1 та ч. 2 ст. 50 КК; ч. 1 ст. 1 КВК України), а також підвищувати ефективність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань.

Як результат, кількість кримінальних правопорушень у даний період (2010-2016 р. р.) порівняно з 1991 роком (19 випадків) [97, с. 22] у 2010 році зросла у 4 рази (77 випадків) [158, с. 41-42], а в 2016 році – майже у 6 разів [192, с. 12-13].

При цьому серед усіх наукових праць, які стосувались сфери виконання покарань, найбільш наближеною до змісту предмета даної роботи була дисертація В. В. Лопохи «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України» (2016 р.), у якій він у тому числі здійснив кримінологічну характеристику цих кримінальних правопорушень, що мали місце на протязі 1991-2015 р. р., а також сформулював низку науково обґрунтованих заходів, спрямованих на удосконалення правових засад і практики загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального характеру з означеної проблематики [83].

Як показали результати вивчення змісту цієї роботи та нормативно-правових джерел того періоду, його особливістю було те, що органи та установи виконання покарань мали два центри управління, а саме – з одного боку, як це вплигло із змісту

ч. 1 ст. 11 КВК України та внесених у нею змін у 2012 році [149], центральним органом виконавчої влади, який реалізував державну політику у сфері виконання покарань, було Міністерство юстиції України, а з іншого, фактичним центральним органом управління у цій галузі суспільної діяльності була Державна пенітенціарна служба України, повноваження якої з цього питання були визначені в ст. Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [153] та в Положенні про ДПтСУ, яке було затверджене Указом Президента України від 06 квітня 2011 року № 394/2011 [168].

При цьому одним із критеріїв, що об'єднував змістовно діяльність цих відомств, було формування на нормативно-правовому та практичних засад пенітенціарної політики України.

У свою чергу, такий дуалізм (від фр. *dualisme*, нім. *dualismus*, лат. *dualis*–подвійний) [16, с. 211] управління, який ще й до того супроводжувався дублюванням функцій, завдань і рішень, привів і Мінюст і ДПтС України до втрати контролю за ситуацією та став однією з умов, що сприяла вчиненню кримінальних правопорушень з боку персоналу колоній, зокрема.

Більш того, формально проголошуючи курс на створення пенітенціарних засад виконання та відбування покарань в Україні, ні перше, ні друге відомство так їх і не створило. Так, досі в нашій державі не розроблений та не прийнятий Пенітенціарний кодекс, а також Закон України «Про пенітенціарну систему», проекти якого знаходяться у Верховній Раді ще з 2015 року [184].

І цю обставину також варто віднести до особливостей наукового супроводу тих реформ, що проводились у сфері виконання покарань України у період 2010-2016 р. р., позаяк у таких умовах учені вимушені були реалізовувати прикладні завдання, що формулювалися у виді відповідних рішень і підходів двох цих зазначених відомств.

Так, у 2011 році з участю тодішнього Голови ДПтС України О. В. Лісіцкова та науковців Національної академії внутрішніх справ і деяких інших вищих навчальних

закладів була підготовлена та опублікована колективна монографія «Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній», яка була першим в історії незалежної України науковим виданням, що безпосередньо стосувалась проблем функціонування сфери виконання покарань та охопили період 2005-2010 р. р., на протязі якого вчинялись злочини персоналом виправних колоній [73].

Унікальність цього видання полягала ще й у тому, що у монографії як учені, так і практики отримали узагальнену інформацію по досить актуальних для них питаннях, а саме – про:

а) стан досліджень в науці проблем, пов'язаних із кримінологічними та оперативно-розшуковими засадами запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній;

б) зміст поняття «оперативно-розшукове запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній»;

в) персонал виправних колоній як об'єкт оперативно-розшукового запобігання злочинам і правопорушенням;

г) про кількість та динаміку злочинів і правопорушень, що були вчинені персоналом виправних колоній у 2005-2010 р. р.;

г) основні детермінанти, що породжують та обумовлюють учинення злочинів і правопорушень персоналом виправних колоній;

д) віктимологічний аспект злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній;

е) міжнародно-правові аспекти запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній;

є) шляхи вдосконалення діяльності з оперативно-розшукового запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній, у проектах нормативно-правових актах;

ж) вирішення проблем наукового супроводу діяльності, пов'язаної з оперативно-розшуковим запобіганням злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній;

з) підвищення ролі оперативних підрозділів виправних колоній в реалізації завдань політики у сфері боротьби зі злочинністю [73, с. 3-4].

Крім цього, важливим інформаційним компонентом зазначеної колективної монографії стали додатки до неї, у яких у формі відповідних таблиць були викладені кількісно-якісні показники щодо вчинених персоналом колоній корупційних правопорушень і злочинів у період з 2005 по 2010 р. р., включаючи короткі фабули корупційних проваджень і кримінальних справ [73, с. 214-345].

Як показали результати даного дослідження, особливою рисою того періоду (2010-2016 р. р.) стало те, що у той час була активізована створена ще у 2005 році Наукова рада ДПтС України (до 16.08.2011 – ДДУПВП), у складі якої чільне місце займали як висококваліфіковані практики (керівники ДПтС України та їх територіальних управлінь); так і науковці (В. М. Синьов, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб та ін.) [169].

При цьому, до особливих завдань Наукової ради було віднесено: розробку науково-практичних рекомендацій та висновків щодо формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань; формування науково обґрунтованих пропозицій щодо визначення пріоритетних напрямів наукових досліджень з проблем діяльності кримінально-виконавчої служби, планування, організації, координації та забезпечення її наукової діяльності; розробка пропозицій щодо формування замовлення стосовно проведення наукових досліджень у сфері виконання кримінальних покарань, розподілу виділених бюджетних асигнувань на проведення науково-дослідних робіт згідно з кошторисом ДПтС України; ін. [169, с. 2-3].

Як наслідок такої співпраці учених і практиків у науковому світі з'явилися такі теоретично та практично значущі видання, як:

1) монографія І. О. Колба «Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України» (2014 р.) [45];

2) навчальний посібник «Право на особисту безпеку засуджених до позбавлення волі в Україні: поняття, зміст та форми забезпечення» (за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба) (2014 р.) [137];

3) науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України (за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Коваленка та д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка) (2012 р.) [68];

4) навчальний посібник «Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань»: навчальний посібник (за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба) (2016 р.) [62];

5) навчальний посібник «реалізація принципу диференціації та індивідуалізації виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України (за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба) (2016 р.) [204];

6) навчальний посібник «Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у місцях позбавлення волі» (за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба) (2016 р.) [34];

7) посібник «Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія)» (за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи) (2013 р.) [71]; ін.

Поряд з цим, варто зазначити, що у 2014 році, без будь-яких пояснень нове керівництво ДПтС України припинило роботу Наукової ради цього відомства, яка досі не функціонує ні при Міністерстві юстиції України, ні при Департаменті ДКВС України, що не тільки знижує рівень наукового забезпечення проведення реформ у сфері виконання покарань, але й негативно впливає на рівень ефективності діяльності по запобіганню кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній.

Саме ця обставина й обумовила, поряд з іншими детермінантами, актуальність, теоретичну та практичну значущість даної дисертації.

4. Четвертий період наукового супроводу реформ у сфері виконання покарань припадає на 2016-2020 р. р. – період реалізації нової Концепції, спрямованої на створення пенітенціарної системи України [57].

Як показали результати даного дослідження, цей часовий відрізок можна оцінити, як найбільш суперечливий і катастрофічний для органів та установ виконання покарань, позаяк він характеризується такими рішеннями Міністерства юстиції України, які явно суперечать вимогам Конституції України, КВК та іншим законам, що регулюють дану сферу суспільних відносин. До таких, зокрема, можна віднести наступні:

1). Ліквідація територіальних органів управління ДПтС України на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 року [178] та залишення, натомість, у силі Положення про Державну пенітенціарну службу України [168], яке діяло аж до 20.06.2019 року, коли було відмінено на підставі Указу Президента України № 419/2019 [150].

2). Створення так званих «платних» камер у СІЗО на підставі не закону, як це передбачено п. 14 ст. 92 Конституції України, а постанови Кабінету Міністрів від 22 квітня 2020 року № 305 [164] та наказу Міністерства юстиції України від 06.05.2020 № 1587/ 5 «Про затвердження Порядку проведення експериментального проекту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятих під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України» [170].

3). Неналежне виконання Міністерством юстиції України Закону України «Про державну кримінально-виконавчу службу України» та ігнорування його положень, що не співвідносяться з нормами проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» [184], хоча останній Верховною Радою України ще не прийнятий (зокрема, це

стосується питань штатної чисельності персоналу ДКВС України [197]; виведення з підпорядкування ДКВС України медичних установ [148], а також служби пробації [186]; ін.).

Все це, як встановлено в ході даного дослідження, практично не вплинуло на зниження кількості кримінальних правопорушень, які вчиняли особи з числа персоналу колоній (у межах 90-100 таких випадків щорічно) [193] (додаток Д), тобто не призвело до ліквідації, усунення, нейтралізації детермінант, що породжують та сприяють розвитку у сфері виконання покарань України зазначених суспільно небезпечних явищ, – і це можна віднести до особливостей наукового супроводу тих реформ, що здійснювались у цій галузі суспільних відносин у четвертому періоді (2016-2020 р. р.).

Іншою такою особливістю була подальша плутанина як учених [223], так і практиків щодо змісту таких понять, як «пенітенціарна політика» (пенітенціарна система, пенітенціарні установи тощо) та «кримінально-виконавча політика» (кримінально-виконавча система, кримінально-виконавчі установи тощо) (мова, у першу чергу, ведеться про розробників Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України [57], які видають бажане за дійсне, а саме: як можна реформувати те, чого немає, тобто пенітенціарну систему, коли в нашій державі наразі функціонує відповідно до ст. 11 КВК України кримінально-виконавча система).

І це при тому, що як Г. О. Радов ще у 1997 році [202], та І. Г. Богатирьов у 2014 році [12] чітко розмежували як ці дві системи, так і відповідні політики у сфері виконання покарань України, які складають зміст цієї суспільної діяльності (відповідно пенітенціарна та кримінально-виконавча політика).

Звичайно, що це не могло не відобразитись й на змісті предмету наукових досліджень у цей період, коли у більшості праць у назвах використовувалось слово «пенітенціарний», а зміст відображав слово «кримінально-виконавчий» [217].

Поряд з цим, у досліджуваній період (2016-2020 р. р.) у науковому обігу з'явилась дисертація Ліховіцького Я. О. «Кримінологічні засади запобігання злочинам,

що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України» (2018 р.), у якій він використав реальні соціально-правові категорії (саме кримінально-виконавчого, а не пенітенціарного змісту), та яка стала методологічним підґрунтям для підготовки даної наукової роботи, враховуючи, що цей автор дослідив феномен злочинності персоналу колоній у тому числі, що мали місце в період 2005-2017 р. р. [79].

У той самий час, слід у зв'язку з цим зауважити, що сучасні проблеми кримінологічного характеру, які склались на протязі 2017-2020 р. р., зазначеними вченим залишились не дослідженими, що у свою чергу, актуалізує необхідність розгляду питань запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань, на рівні окремої дисертаційної розробки.

Немаловажне методологічне значення у цьому контексті зіграли також праці таких учених, як:

а) М. С. Пузирьов «Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах» (2018 р.) [199] у якій цей автор, застосувавши порівняльно-правовий метод, визначив найбільш ефективні правові засоби, що закріплені у нормах міжнародного права та реалізуються у зарубіжній кримінально-виконавчій (пенітенціарній) практиці, що було використано у даній дисертації про вирішенні завдання, яке закріплено в підрозділі 1.3.;

б) І. О. Колб «Соціально-правова природа застосування в Україні до засуджених, позбавлених волі, заходів вгамування» (2019 р.) [46] у якій він визначив найбільш поширені випадки порушень і злочинів, що вчиняються персоналом колоній при здійсненні вказаного державного примусу до осіб, які тримаються у цих кримінально-виконавчих установах, що було також використано у даному науковому дослідженні для визначеного у підрозділі 2.3. завдання;

в) Ю. В. Кернякевич-Танасійчук «Кримінально-виконавча політика України» (2019 р.) [41], яка створила належні науково-методичні засади розмежування різних понять, які визначають зміст державної політики у сфері виконання покарань України та що було використано для реалізації завдання, яке склало сутність підрозділу 3.1. даної наукової розробки;

г) Ю. О. Новосад «Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчої діяльності» (2019 р.) [99], який розробив науково обґрунтовані заходи запобігання правопорушенням, пов'язаним із зловживанням персоналом колоній своїм службовим становищем, що використано у цій дисертації при з'ясуванні змісту спеціально-кримінологічного запобігання злочинам у сфері виконання покарань (підрозділ 3.2.);

г) А. І. Богатирьов «Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України» (2019 р.) [11], який серед детермінант злочинів, що вчиняються персоналом колоній, виокремив професійну деформацію цих осіб, що було використано у даній науковій розробці при висвітленні проблемних питань, які склали зміст підрозділу 3.3.;

д) О. А. Гритенко «Прогресивна система виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: теоретичні та правові аспекти» (2020 р.) [23], яка розробила критерії ефективності діяльності персоналу ДКВС України, що було використано у цій дисертації при реалізації завдання, що стосується змісту сучасної кримінально-виконавчої політики України (підрозділ 3.1.);

е) В. В. Василевич «Кримінологічна політика України» (2020 р.) [17], який розробив теоретико-прикладні засади реалізації зазначеної державної політики на практиці, включаючи й сферу виконання покарань, що використано у цьому науковому дослідженні при вирішенні завдань, які стосуються державної політики у зазначеній галузі суспільної діяльності та основних напрямів запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній (розділ 3);

є) інші наукові праці, аналіз яких здійснено у сучасних дисертаційних дослідженнях [53].

Якщо ж у цілому вести мову про методологію даного дисертаційного дослідження, то її основу складають теоретико-методичні розробки з означеного питання, що висвітлені у працях О. П. Рябчинської [207], О. Г. Колба [47], І. О. Богатирьова [14] та інших учених, які здійснюють наукові пошуки у сфері виконання покарань України.

При цьому варто зазначити, що попри усталені наукові підходи з означеної проблематики дослідження, методологічну основу цієї дисертації складає діалектичний метод наукового пізнання соціально-правових явищ злочинності персоналу колоній у даній галузі суспільних відносин в їх суперечностях, розвитку та змінах, що дало можливість з'ясувати сутність і зміст всіх проблем, які склали перелік завдань зазначеного наукового дослідження.

Крім цього, у даній науковій розробці застосована відома у науці система загальнонаукових і спеціально наукових методів, мова про які велась у вступі цієї дисертації (аналізу, синтезу, порівняльно-правовий, формально-логічний, ін.) [108, с. 23], за допомогою яких вирішувались ті чи інші завдання зазначеного дослідження.

У той самий час, у цій дисертації, з урахуванням існуючих особливостей наукового супроводу тих реформ, що проводились у сфері виконання покарань України на протязі 1992-2020 р. р. та виведених у зазначеній роботі відповідних класифікаційних періодів, застосовані такі методи дослідження, які, як видається, дали можливість всебічно та повно з'ясувати соціально-правову природу сучасного феномену вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній при виконання ними покарання у виді позбавлення волі.

До таких методів наукового пошуку, зокрема, можна віднести наступні:

1. Метод вивчення документів, що дало можливість з'ясувати зміст і спрямованість тих архівних матеріалів, які мають пряме відношення до предмету даного дослідження. Так, закріпивши у Основних напрямках реформи кримінально-виконавчої системи України зразка 1991 року [109], а в подальшому – у відповідних

концепціях такого ж характеру [177] та у п. 8 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» принцип проблемності (відкритості) у своїй діяльності, ГУВП МВС України та його аналоги у подальшому (ДДУПВП, ДПтС та Департамент ДКВС Міністерства юстиції) просто ігнорували його положення.

Зокрема, у 2000 році (першому звітному періоді у статусі самостійного центрального органу державної виконавчої влади у сфері виконання покарань) ДДУПВП ввів гриф «для службового користування» на всі раніше доступні бюлетені про діяльність органів та установ виконання покарань [104]. При цьому цей гриф існував аж до 2016 року, коли Департамент ДКВС України його зняв [192].

І це при тому, що ще у 2003 році в ст. 5 КВК України були визначені принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, одним із яких є участь громадськості у діяльності органів та установ виконання покарань, а в 2011 році був прийнятий Закон України «Про доступ до публічної інформації» [159].

Таким чином, результати застосування методу вивчення документів, включаючи архівні кримінальні провадження (додаток № Д), дав можливість визначити певні негативні тенденції, що склались з питань досліджуваної у цій дисертації проблематики, та на цій підставі розробити комплекс науково обґрунтованих заходів, спрямованих на її вирішення практично у всіх підрозділах даної роботи.

2. Соціологічні методи (анкетування, опитування тощо) дозволили у цій дисертації аргументовано довести як актуальність та необхідність активізації наукових пошуків, пов'язаних із запобіганням кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України, так і сформулювати теоретико-прикладний погляд на вирішення існуючих з цих питань проблем. При цьому варто зазначити, що отримані у зв'язку з цим емпіричні матеріали використані для означення практичних аспектів досліджуваної проблематики у всіх, без винятку, 10-ти підрозділах цієї дисертації.

3. Статистичні методи дали можливість оцінити не тільки кількісні показники злочинності серед персоналу колоній (додаток Д), але й (і це головне) з'ясувати зміст якісних характеристик цього суспільно небезпечного явища, а саме: вивчення архівних кримінальних проваджень за 2017-2020 р. р. (всього 362 матеріали) дозволило сформулювати у виді додатків короткі фабули цих кримінальних правопорушень, а також відобразити найбільш суттєві відомості про суб'єктів їх вчинення та про прийняті по закону заходи реагування (додаток Д).

Аналогічна інформація, як результат використання статистичних методів, оброблена та застосована у підрозділі 2.2. та 3.1. цієї дисертації і щодо фактів вчинення персоналом колоній корупційних діянь (додаток Д).

4. Системний метод дозволив у даній науковій розробці не тільки з'ясувати ті теоретичні та практичні прогалини, що мають місце в організації запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України, але системно підійти до їх вирішення, з урахуванням суміжних інститутів, що закріплені в інших галузях права, фінансових можливостей та соціально-політичних умов життєдіяльності нашого суспільства, що в кінцевому результаті дало можливість у кожному підрозділі дисертації, крім підрозділу 1.1., сформулювати перелік системних науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення правових засад запобіжної діяльності у зазначеній галузі суспільних відносин (ці заходи у виді порівняльної таблиці у відповідний Комітет Верховної Ради України для використання по суті) (додатки Є, Ж, З, К).

5. У такому практичному контексті використані у цій дисертації й результати застосування інших методів дослідження, повна інформація щодо яких викладена у вступі даної наукової розробки, що, у свою чергу, дало можливість вирішити конкретні завдання цього наукового пошуку та досягти його мету, а також сформулювати низку науково обґрунтованих положень, висновків і рекомендацій, які мають важливе теоретичне та прикладне значення.

Про наявність даної проблематики як в науці, так і на практиці свідчать наступні результати анонімного опитування відповідних респондентів. Так, на запитання «Чи варто постійно досліджувати проблеми запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» особи з числа персоналу цих кримінально-виконавчих установ дали наступні відповіді: «так» – 303 респонденти із 568, які прийняли участь у даному дослідженні, або 53% від загальної їх кількості; «ні» – 47 респондентів (9%); «частково» – 218 таких осіб (38%) (додатки А, Б).

У свою чергу, засуджені, які відбували покарання у виді позбавлення волі, на це питання відповіли наступним чином: «так» – 92 респонденти (17% у їх загальній кількості) (всього в опитуванні прийняло участь 568 осіб); «ні» – 369 респондентів (65%); «частково» – 107 респондентів (18%) (додатки В, Г).

Отже, проведений аналіз сучасного стану наукових розробок дослідження проблем, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань України, дозволяє констатувати, що у всіх виведених у цій науковій розробці періодах (1991-1999; 1999-2010; 2010-2016; 2016-2020 р. р.) вчені активно та продуктивно займались вивченням означеної тематики, при цьому навіть в умовах часткового або їх повного відсторонення від наукового супроводу тих реформ, що здійснювались у зазначеній галузі суспільних відносин, з боку керівництва центральних органів виконавчої влади, які реалізують державну політику у сфері виконання покарань України та пробації (ч. 1 ст. 11 КВК).

Поряд з цим, варто зважати й на той факт, що у період 2017-2020 р. р. склались особливі умови для функціонування органів і установ виконання покарань України (створення платних камер у СІЗО; скорочення («замороження») кількості УВП та персоналу ДКВС України, у яких виконується покарання у виді позбавлення волі; катастрофічна зношеність інженерно-технічних, аудіо- відео засобів нагляду та спостереження; т. ін.), які, як встановлено в ході даного дослідження й поряд з іншими

детермінантами, сприяють вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань.

1.2. Поняття персоналу колоній як об'єкта запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань

Як свідчить практика, включаючи й діяльність із запобігання кримінальним правопорушенням, визначення об'єктів кримінологічної профілактики є однією з головних складових даного процесу. У зв'язку з цим цілком логічною є постановка питання про зміст поняття запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній України [116].

Знову ж таки, як показали результати даного дослідження, спроби чітко визначити зміст предмету дослідження зроблені як на доктринальному, так і на нормативно-правовому рівнях. Зокрема, автори підручника «Кримінологія», підготовленого у 2014 році за загальною редакцією докторів наук, професорів В. В. Голіни та Б. М. Головкина, під об'єктами запобігання злочинам (запобіжного діяння) розуміють окремі або сукупність різних (за генезою, сферою, формами та інтенсивністю прояву) негативних явищ і процесів реалізації діяльності матеріального чи духовного характеру, які призводять до виникнення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів [75, с. 148].

Інші науковці, не формулюючи поняття об'єктів запобіжної діяльності, або визначають об'єкт запобігання злочинам як один із критеріїв класифікації запобіжних заходів (поділяють їх за середовищем формування та за середовищем діяльності особи чи групи осіб) [26, с. 65] або просто виокремлюють об'єкти, зокрема, індивідуального запобігання злочинам [61, с. 384-385].

У цілому ж, у кримінологічній літературі домінуючими є підходи, відповідно до яких об'єкти запобіжної діяльності у сфері протидії злочинності використовуються як критерії розмежування та класифікації заходів запобіжного характеру [31, с. 331-332].

Певні спроби визначення видів об'єктів кримінологічного впливу вчинені й на нормативно-правовому рівні. Так, ще у травні 1998 року у ст. 16 проекту Закону України «Про профілактику злочинів» (який не прийнятий Верховною Радою України до сьогодні) були закріплені категорії осіб, які підлягають взяттю на профілактичний облік [26, с. 182-193], що, без сумніву важливо з огляду забезпечення на практиці реалізації принципу законності в діяльності суб'єктів запобіжної діяльності, який закріплений у відповідних нормах Конституції України (ст. ст. 19, 24, 92, ін.) [56].

Аналогічні спроби здійснені й на законодавчому рівні. Зокрема, у ст. 23 «Основні повноваження поліції» Закону України «Про Національну поліцію» визначені (хоча й прямо не названі) об'єкти запобігання правопорушенням і злочинам, щодо яких поліцейські вживали передбачені на нормативно-правовому рівні заходи запобіжного змісту [181].

Такі ж об'єкти визначені також у Законі України «Про запобігання корупції», зокрема, у ст. 3 «Суб'єкти, на яких поширюється дія цього Закону» [161], та в інших нормативно-правових актах України. При цьому підходи є різноманітними – від чіткого закріплення у них об'єктів запобіжної діяльності до їх визначення через розширене тлумачення правових норм, як це здійснено в Законах України «Про Національну поліцію» та «Запобігання корупції».

На жаль, не дано визначення та не створено перелік об'єктів запобіжного впливу й в одному із ключових нормативно-правових актів, що стосуються змісту запобігання кримінальним правопорушенням, а саме – Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» [182], що, як встановлено в ході даного дослідження, негативно впливає на ефективність запобіжної діяльності, включаючи й сферу виконання покарань України.

Як правило, об'єкти ОРД та в цілому кримінологічного запобігання, зокрема, серед персоналу правоохоронних органів, до яких відносяться й особи, які служать (працюють) у колоніях, визначаються на відомчому (підзаконному) рівні, маючи при цьому або гриф «для службового користування», або відповідні грифи таємності [156], що не тільки суперечить вимогам п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно якої виключно законами визначається організація і діяльність правоохоронних органів, але й не дозволяє оцінювати зазначену діяльність з огляду вимог принципу публічності (гласності) з боку громадськості. Такі ж проблеми створені й для науковців, які не мають відповідних допусків до службової (адміністративної) та державної таємниці.

Поряд з цим, варто з даного приводу погодитись з А. П. Закалюком, який переконаний, що визначення об'єктів запобіжної діяльності не може бути схематичним, а потребує конкретного аналізу та виявлення тих об'єктів, які більш виразно проявились під час аналізу причин і умов вчинення певної категорії кримінальних правопорушень [31, с. 333].

Якщо ж у цілому узагальнити доктринальні та нормативно-правові підходи з означеної проблематики, то до об'єктів запобігання кримінальним правопорушенням можна віднести наступні із них:

- а) уражену недоліками систему формування конкретно взятої особи (мова у даному випадку ведеться про фізичну особу (людину) у всіх її проявах;
- б) різні за походженням стереотипи поведінки особи, включаючи негативні звички, традиції, т. ін.;
- в) конкретні особи чи їх об'єднання (ст. 28 КК України), які виявляють ознаки протиправної поведінки;
- г) сукупність конкретних негативних явищ, процесів і недоліків, які мають місце у сферах життєдіяльності особи (групи осіб), які спричинюють та обумовлюють вчинення конкретного злочину чи їх сукупності (ст. 32-34 КК України);

г) негативні особистісні властивості особи (людини), які провокують її до вчинення злочину або сприяють такій суспільно небезпечній діяльності [75, с. 148].

Поряд з цим варто зауважити, що в конкретних законах та інших нормативно-правових актах, що регулюють питання пов'язані із запобіганням кримінальним правопорушенням, залежно від мети і завдань суб'єкта такої діяльності, відображена й інша класифікація об'єктів профілактики (такі особливості, наприклад, визначені в Законі України «Про державну службу» [154]; «Про Державну кримінально-виконавчу службу» [153]; «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [152]; ін.).

Логічним у зв'язку з цим можна визнати й інший висновок: науковці й надалі мають у своїх працях розв'язувати завдання щодо змісту «об'єкта запобіжної діяльності», його класифікації за тими чи іншими критеріями, що важливо у контексті удосконалення правового механізму запобігання кримінальним правопорушенням у цілому.

Додатковим аргументом з цього приводу мають стати результати анонімного опитування деяких респондентів з означеної тематики дослідження. Так, на питання «Чи зрозумілим є для Вас поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?» засуджені, які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк, відповіли таким чином: «так» – 80 осіб із 568 респондентів, що взяли участь в опитуванні, або 15% у їх загальній кількості; «ні» – 311 осіб (55%); «частково» – 177 респондентів (30%) (додатки В, Г).

У свою чергу, персонал колоній на зазначене питання дав такі відповіді: «так» – 344 особи із 568 респондентів, які брали участь в опитуванні, або 60% у їх загальній структурі; «ні» – 35 осіб (7%); «частково» – 189 осіб (33%) (додатки А, Б).

Отже, виходячи з вищезазначених методологічних і нормативно-правових підходів, можна сформулювати авторське поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань», а саме – це:

фізичні особи, що мають правовий статус персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та проходять службу чи працюють у виховних і виправних колоніях або в інших кримінально-виконавчих установах закритого типу, які своєю протиправною поведінкою та її вираженням через особистісні негативні звички, традиції, стереотипи тощо у повсякденній життєдіяльності, що пов'язана із сферою виконання покарань, доводять необхідність здійснення відносно них відповідних запобіжних заходів, передбачених у законі.

Таким чином, до системоутворюючих ознак сформульованого поняття, необхідно віднести наступні:

1. Об'єктами запобігання виступають фізичні особи, що мають правовий статус персоналу ДКВС України.

Такими об'єктами, як це витікає із змісту 2.1 ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», є наступні категорії персоналу колоній:

- а) особи рядового і начальницького складу кримінально-виконавчої служби;
- б) спеціалісти, які не мають спеціальних звань;
- в) інші працівники, які працюють за трудовими договорами в ДКВС України [153].

При цьому слід зазначити, що до спеціалістів, мова про яких ведеться у зазначеному законі, відносяться ті особи, які мають правовий статус державного службовця [154], а до інших працівників – особи, трудові відносини яких регулюються чинним трудовим законодавством України [44].

Ще однією особливістю вказаних об'єктів запобіжної діяльності є те, що крім вимог кримінально-виконавчого законодавства (ст. 2 КВК України), на цих осіб розповсюджуються вимоги Закону України «Про запобігання корупції» [161], а також інших законів, що стосуються сфери виконання покарань (ЦК, ГК, КУпАП, ін.).

Саме зазначені особливості персоналу колоній, без сумніву, варто враховувати при здійсненні запобіжних заходів у цих кримінально-виконавчих установах закритого типу та при налагодженні взаємодій з означених питань з іншими правоохоронними органами [152] та суб'єктами ОРД (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність») [182], як це передбачено, зокрема, ст. ст. 2, 20 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» [153].

Під правовим статусом особи у доктринальних джерелах розуміють сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права [218, с. 237].

Щодо правового статусу персоналу колоній, то основні права і обов'язки цих осіб визначені в ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», головними з яких, у контексті змісту предмета даного дослідження, можна назвати наступні із них:

1) забезпечення дотримання прав людини і громадянина, реалізації законних прав та інтересів засуджених, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань;

2) забезпечувати безпеку засуджених, персоналу і громадян, які перебувають на території установ виконання покарань;

3) припиняти адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений законом порядок і умови виконання та відбування покарань;

4) запобігати вчиненню кримінальних правопорушень та дисциплінарних проступків в установах виконання покарань; приймати і реєструвати заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення і події, своєчасно приймати щодо них рішення;

5) виявляти, припиняти кримінальні правопорушення, вчинені в установах виконання покарань, брати участь в їх розкритті у порядку, встановленому КПК України;

б) інші повноваження (всього в законі визначено 20 зобов'язань і 14 прав) [153].

Крім цього, окремі елементи правового статусу персоналу колоній визначені й в інших законах України («Про державну службу», Кодексі України про працю; «Про запобігання корупції»; ін.), що важливо знати при організації запобіжної діяльності у сфері виконання покарань.

2. Особи, віднесені до персоналу ДКВС України, або проходять службу в колоніях, або працюють у цих кримінально-виконавчих установах закритого типу.

Проходження служби персоналом колоній регулюється Законом України «Про Національну поліцію» [181], що слід віднести до одних із особливостей регулювання правового статусу цих осіб, а також до правових колізій і прогалин кримінально-виконавчого законодавства України [218, с. 271-281].

Зокрема, в Законі України «Про Національну поліцію» зазначеному питанню присвячені розділ VI «Добір на посаду поліцейського» та розділ VII «Загальні засади проходження служби в поліції».

Поряд з цим загальні положення проходження служби у колоніях визначені в ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України». Як з цього приводу зазначено в ч. 2 ст. 14 даного Закону, служба в Державній кримінально-виконавчій службі України є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я і віком громадяни України. При цьому час проходження служби в ДКВС України зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону [153].

У свою чергу, роботу інших категорій працюючих осіб у колоніях (державні службовці та так звані вільнонаймані особи) регулюють відповідно – Закон України «Про державну службу» [154] та КЗУпП України з урахуванням особливостей, що закріплені в кримінально-виконавчому законодавстві та відомчих нормативно-правових актах Міністерства юстиції України (наприклад, у ПВР УВП [136]).

При цьому варто зазначити, що визначені у чинному законодавстві України порядок і умови проходження служби в ДКВС України дещо видозмінені в проекті Закону України «Про пенітенціарну систему» [184]. Поряд з цим, у ч. 1 ст. 16 даного Проекту закону залишились незмінними ті категорії персоналу колоній, що закріплені й в чинному Законодавстві України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» (особи рядового та начальницького складу; державні службовці; особи, які працюють за трудовим договором).

У той самий час, у ч. 2 ст. 16 зазначеного Проекту Закону закріплено положення про те, що правовий статус осіб рядового і начальницького складу органів і установ виконання покарань визначається цим Законом. Поряд з цим, звертає на себе увагу й той факт, що у розділі III даного Проекту Закону «Персонал органів і установ пенітенціарної системи. Загальні засади проходження служби особами рядового і начальницького складу органів і установ пенітенціарної системи» його розробники так і не закріпили норму про те, яким нормативно-правовим актом регулюється порядок проходження служби цими особами, як це, зокрема, передбачено в розділах VI та VII Закону України «Про Національну поліцію».

Виходячи з цього, можна було б ч. 3 ст. 16 проекту Закону України «Про пенітенціарну систему» доповнити реченням такого змісту:

«Порядок проходження служби в органах та установах пенітенціарної системи регулюється цим законом, а також відповідним Положенням, затвердженим центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації».

3. Особи, які мають правовий статус персоналу ДКВС України, проходять службу чи працюють у виховних і виправних колоніях.

Відповідно до вимог ст. 19 КВК України, виховні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк стосовно засуджених неповнолітніх.

Станом на 01.01.2021 року в Україні функціонувало дві таких спеціальні виховні установи [193].

У свою чергу, як це витікає із змісту ч. 1 ст. 18 КВК України, виправні колонії виконують покарання у виді позбавлення волі на певний строк та щодо засуджених до довічного позбавлення волі. При цьому виправні колонії на законодавчому рівні (ч. 2 ст. 18 КВК) поділені на колонії:

а) мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання (особливості відбування покарання у цих кримінально-виконавчих установах закритого типу визначені в ч. 2 ст. 138 КВК);

б) мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання (особливості зазначені в ч. 1 ст. 138 КВК);

в) середнього рівня безпеки (особливості відбування покарання у цих КВУ закріплені в ст. 139 КВК);

г) максимального рівня безпеки (особливості тримання засуджених до позбавлення волі у вказаних КВУ встановлені в ст. 140 КВК).

Необхідність розгляду даного питання в якості окремого елемента предмета цієї наукової розробки обумовлена тим ступенем необхідності, який виникає для персоналу та функціональних обов'язків у тих чи інших визначених у законі відповідних КВУ закритого типу. При цьому варто зауважити, що у певних випадках, що чітко передбачені на законодавчому рівні, функції колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки (ч. 3 ст. 89 КВК).

У науковій літературі під безпекою розуміють відсутність ризику, загроз і небезпек [45]: основним лейтмотивом діяльності людини у цьому контексті є стан її захищеності від різноманітних посягань [193, с. 190].

Якщо виходити з буквального розуміння змісту Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», то слід констатувати, що право на особисту

безпеку мають всі без виключення категорії персоналу колоній (атестований склад, державні службовці та вільнонаймані особи), що важливо з огляду вирішення завдань, спрямованих на запобігання кримінальним правопорушенням щодо зазначених об'єктів правової охорони.

4. Особи з числа персоналу колоній своєю протиправною поведінкою та її вираженням у повсякденній діяльності у сфері виконання покарань обумовлюють вжиття щодо них відповідних запобіжних заходів.

Як свідчить практика, зазначена девіантна (лат. *deviation* – ухилення; відхилення від потрібного напрямку) [16, с. 179] поведінка персоналу колоній проявляється у формі:

а) неналежного виконання службових обов'язків (наприклад, сон на посту) [192, с. 31];

б) вживання спиртних напоїв на службі (роботі) [192, с. 31];

в) неприбуття на службу (роботу) без поважних причин [192, с. 31];

г) інші [192, с. 31].

Враховуючи зазначені обставини та особу правопорушника, підрозділи внутрішньої безпеки ДКВС України, на підставі відповідних нормативно-правових актів, що регулюють питання ОРД [13], у першу чергу, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [182], ставлять цей об'єкт на профілактичний облік, а у випадках, передбачених ст. ст. 246-275 КПК, здійснюють комплекс негласних слідчих (розшукових) заходів, спрямованих на запобігання вчиненню персоналом колоній корупційних та інших правопорушень.

5. Девіантна поведінка персоналу колоній у сфері виконання покарань проявляється у виді особистісних негативних звичок, традицій, стереотипів тощо.

У наукових джерелах під звичкою розуміють певний спосіб дії, життя, манера поведінки або висловлювання; схильність до чогось; що стали звичними, постійними для кого-небудь [19, с. 239].

Традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки і т. н., що склалися історично й передаються з покоління в покоління [19, с. 646].

Стереотип – це те, що часто повторюється і чого дотримуються, що наслідують у своїй діяльності [19, с. 21].

У кримінологічній літературі виокремлюють у зв'язку з цим дев'ять блоків (груп) кримінологічно значущих особистісних ознак злочинця, які варто враховувати при організації та здійсненні заходів кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань [31, с. 257-262].

Крім цього, науковці вивели й схему типологізації та набуття типових ознак особистості особи перед кримінального типу та особою злочинця, що теж важливо у контексті змісту запобіжної діяльності, яка здійснюється відповідними суб'єктами у виховних і виправних колоніях [31, с. 272-273].

6. Запобіжна діяльність щодо персоналу колоній здійснюється тільки у сфері виконання покарань України.

Мова в даному випадку ведеться про специфічну сферу суспільної діяльності, предметом яких та відносини, що виникають між органами і установами виконання покарань та засудженими [64, с. 50].

Перелік органів та установ виконання покарань визначений у ст. 11 КВК України і розширеному тлумаченню не підлягають.

Такий підхід законодавця є оправданим, як з огляду змісту принципу законності, що закріплений в ч. 2 ст. 19 Конституції України та ст. 5 КВК, так і з урахуванням тих трагічних історичних моментів, що мали місце у сфері виконання покарань, коли до процесу виконання покарань долучались й інші суб'єкти та учасники державно-політичної діяльності (так звані «трійки», «військово-польові суди»; штрафні батальйони, т. ін.). Так, тільки у 1941-1945 р. р. «жертвами» зазначеної діяльності стали

1 млн. засуджених, при цьому 248 тис. із них загинули під час евакуації, у тому числі через репресії з боку конвоїрів [64, с. 118].

Щодо засудженого, то це поняття визначено у загальних рисах у ч. 2 ст. 43 КПК України, а саме – це обвинувачений, обвинувальний вирок щодо якого набрав законної сили (строки набрання судовим рішенням такої сили встановлені у ст. 532 даного Кодексу).

У свою чергу, правовий статус засуджених закріплений у главі 2 КВК України (ст. ст. 7-10), а осіб, позбавлених волі – в ст. 107 цього Кодексу.

Поряд з цим варто зазначити, що крім вказаних суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (персонал колоній та засуджені до позбавлення волі на певний строк) у цій діяльності приймають участь й інші особи (близькі родичі засуджених; прокурори; адвокати, т. ін.) (ст. ст. 22-25 КВК), що теж необхідно враховувати при організації та реалізації заходів запобігання злочинам і правопорушенням у сфері виконання покарань України.

7. Кримінологічне запобігання у колоніях є необхідним та об'єктивним елементом процесу виконання – відбування покарань.

Такий висновок витікає із змісту ч. 2 ст. 50 КК та ст. 1 КВК України, у яких визначено таку мету покарання, як запобігання кримінальним правопорушенням, а також обумовлений змістом даного процесу, відповідно до якого формою виконання покарань є сукупність однорідних процедурних вимог, що висуваються до дій адміністрації колоній і спрямовані на досягнення результату у вигляді реалізованої кари (у контексті даного дослідження – це діяльність відповідних суб'єктів по запобіганню вчиненню кримінальних правопорушень з боку персоналу цих КВУ закритого типу) [213, с. 793].

Девіантна (протиправна) поведінка персоналу ДКВС України відноситься до підстав проведення щодо цих осіб заходів кримінологічного запобігання кримінальним

правопорушенням та є у зв'язку з цим необхідною умовою такої діяльності у сфері виконання покарань.

8. Щодо визначених об'єктів запобігання кримінальним правопорушенням здійснюються відповідні запобіжні заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального, включаючи віктимологічного, характеру [76, с. 142-148]. При цьому варто звернути увагу на той факт, що, як вірно у свій час зауважив А. П. Закалюк, правове забезпечення запобігання злочинності в Україні ще не має системного характеру, а також складається з низки норм галузевого законодавства, які іноді не узгоджуються поміж собою, та відомчих правових актів [31, с. 335-336].

Це у повній мірі стосується й сфери виконання покарань України, що теж слід враховувати при організації та реалізації запобіжних заходів, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень з боку персоналу колоній.

Особливо важливо це з огляду вирішення питань, що стосуються добору кадрів для служби (роботи) у системі ДКВС України, а також змісту громадського контролю за станом кримінально-виконавчої, включаючи кримінологічну, діяльність у зазначеній сфері суспільних відносин [51].

Якщо в цілому підвести підсумки проведеного аналізу змісту системоутворюючих ознак поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань», то слід констатувати наступне – кожне із них має системно-структурний і логічний характер і є важливою у сенсі визначення змісту запобіжної діяльності, що організовується та здійснюється щодо зазначеної категорії осіб.

Крім цього, необхідно зазначити, що виведене у цій роботі поняття має не тільки теоретичне, але й практичне значення. Зокрема, теоретична цінність сформульованого поняття полягає у тому, що таким чином розширено межі знань про явища злочинності у сфері виконання покарань та створена своєрідна доктринальна модель запобігання кримінальним правопорушенням, яка може бути врахована при розробці відповідних

державних програм, концепцій та стратегій тощо, спрямованих на удосконалення правових та інших засад процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, включаючи й діяльність про запобігання злочинам та іншим правопорушенням з боку персоналу колоній.

У свою чергу, практичне значення виведеного у цій роботі поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» виражається у тому, що такий науковий підхід дозволяє на практиці більш ефективно та реалістично використовувати існуючі потенційні можливості, що стосуються змісту запобіжної діяльності, а також реалізовувати на нових засадах визначені у законі завдання, функції та принципи.

Крім цього, впровадження у кримінально-виконавчу діяльність сформульованого у даному дослідженні поняття дають можливість більш результативно супроводжувати процес реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, який розпочався у вересні 2017 року [57] та триває по даний час.

1.3. Роль міжнародно-правових актів та позитивної зарубіжної практики у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні

Важливість та, одночасно, необхідність розгляду даного питання у цій науковій розробці обумовлена наступними обставинами:

а) по-перше, оголошеним Україною курсом щодо вступу в Європейський Союз і НАТО та визнанням у зв'язку з цим пріоритетності прав людини і громадянина серед інших завдань функціонування нашої держави [219];

б) по-друге, приведенням національного законодавства до законодавства Європейського Союзу [160];

в) по-третє, здійсненням наукового супроводу реформ пенітенціарної системи України, яка проводиться з вересня 2017 року [57];

г) по-четверте, запобіганням та зменшенням кількості звернень громадян України до Європейського Суду з прав людини [103], а також забезпеченням виконання рішень цього Суду на території України [144];

г) іншими обставинами, пов'язаними з приведенням умов відбування покарання засудженими до європейських стандартів [147].

Про необхідність вивчення зарубіжного досвіду з питань запобігання кримінальним правопорушенням з участю персоналу колоній констатують й ті респонденти, що взяли участь в анонімному опитуванні з означеної тематики. Так, на питання «Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом запобігання злочинам з участю персоналу колоній?» персонал колоній відповів наступним чином: «так» – 376 осіб (66%) від загальної кількості респондентів, які взяли участь в опитуванні (568 осіб); «ні» – 37 осіб (7%); «частково» – 155 осіб (27%) (додатки А, Б).

У свою чергу засуджені, які відбували покарання у колоніях, на це питання дали такі відповіді: «так» – 36 осіб (7% від усіх респондентів, які брали участь в опитуванні); «ні» – 413 осіб (73%); «частково» – 119 (20%) (додатки В, Г).

Без сумніву, суттєве значення у цій діяльності мають займати та відігравати роль міжнародно-правові акти, особливо ті, що безпосередньо регулюють сферу виконання покарань [114].

Як показали результати аналізу доктринальних джерел, науковці, виходячи з тих чи інших критеріїв, по-різному класифікують міжнародно-правові акти як на загально-теоретичному [218, с. 185-187], так і на конкретно-галузевому правовому рівні [214, с. 51-53].

У цілому ж, якщо узагальнити існуючі в науці підходи з означеної проблематики та покласти в основу критерій обов'язковості для виконання, то міжнародно-правові

акти з питань, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній, то ці джерела можна класифікувати на:

1. Загальноправового характеру, до яких слід віднести: Загальну декларацію прав людини [30]; Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [221]; Статут ООН [211]; Статут Ради Європи та ін.

Зокрема, в ст. 3 Загальної декларації прав людини зазначено, що кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканість, що має пряме відношення до змісту кримінально-виконавчої діяльності персоналу колоній з означених питань, позаяк саме через злочинну бездіяльність цих осіб щорічно в Україні жертвами кримінальних правопорушень стають засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі (від 1 до 2-х потерпілих через умисне вбивство; до 5-10 – через отримання тілесних пошкоджень; до 12 – через хуліганські дії тощо) [192, с. 1-12].

У свою чергу, в ст. 5 даної Декларації закріплено положення про те, що ніхто не повинен зазнавати тортур, або жорстокого, нелюдського, або такого, що принижує його гідність, поводження і покарання, що теж пов'язано із змістом процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, а саме: щорічно, від протиправних діянь персоналу колоній потерпілими в Україні стають до 10-ти засуджених (умисне вбивство; вбивство з необережності; нанесення тілесних пошкоджень; катування; перевищення владних повноважень; т. ін.) [192, с. 13-14].

При цьому варто зазначити, що в преамбулі Загальної декларації прав людини встановлено основний принцип, який мають дотримуватись всі держави-учасники, що її ратифікували, – прагнути шляхом освіти сприяти поважанню прав і свобод людини та забезпечувати їх реалізацію.

У такому ж контексті сформульовані й норми інших міжнародно-правових актів загальноправового спрямування. Так, у ч. 3 ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права закріплено правило, відповідно до якого кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується:

а) забезпечити всякій особі, права і свободи якої, що визнані в цьому Пакті, порушено, ефективний засіб правового захисту, навіть коли це порушення було вчинене особами, що діяли як особи офіційні (в Україні до правового механізму з означеного питання відносяться такі нормативно-правові джерела, як: КПК (ст. ст. 214, 216, 219; ін.); Закон України «Про державну кримінально-виконавчу службу України» (ст. 16); Порядок проведення службових розслідувань у ДКВС України [171]; ін.);

б) забезпечити, щоб право на правовий захист для будь-якої особи, яка потребує такого захисту, встановлювалось компетентним судовим, адміністративним чи законодавчим органом влади або будь-яким іншим компетентним органом, передбаченим правовою системою держави, і розвивати можливості судового захисту (в Україні такі функції у сфері виконання покарань виконують органи прокуратури – відповідно до вимог ст. 22 КВК та ст. 26 Закону України «Про прокуратуру» [189], адвокати – як це передбачено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [140]; суди – Згідно вимог Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [194]; ін.);

в) забезпечити застосування компетентною владою засобів правового захисту, коли вони надаються (в Україні це гарантується Законом України «Про безоплатну правову допомогу» [141]; ст. ст. 8, 110 КВК; ст. 45-54 КПК; ін.).

2. Міжгалузеві міжнародно-правові акти, що мають обов'язковий характер для України. До таких, у першу чергу, слід віднести Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод [54], на підставі якої приймає рішення Європейський суд з прав людини.

Так, у ст. 1 цієї Конвенції закріплено положення про те, що держави-учасниці гарантують кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, права і свободи, визначені у цьому документі (в Україні права людини і громадянина визначені в розділі II Конституції України та у відповідних законах (зокрема, в ст. ст. 7-8 КВК – для засуджених), що встановлюють правовий статус особи (наприклад, у ст. 18 Закону

України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» – для персоналу колоній)).

Поряд з цим, варто зазначити, що відповідних гарантій реалізації в нашій державі норм і принципів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод ще не створено, у зв'язку з чим це породжує численні звернення громадян України до ЄСПЛ.

Показовим у цьому сенсі є рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Матушевський та Матушевська проти України» від 23 червня 2011 року (заява № 59461/08) [103, с. 4-6], який визнав протиправними дії персоналу СІЗО щодо ув'язненого І. Матушевського у формі ненадання йому своєчасної медичної допомоги, у результаті чого він помер. ЄСПЛ визнав цей факт як порушення ст. ст. 2, 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та зобов'язав Україну виплатити законним представникам потерпілого 12 тис. євро [103, с. 6].

3. Міжнародно-правові акти галузевого (у даному випадку – ті, що стосуються сфери виконання покарань) обов'язкового для України характеру.

Знову ж таки, у цьому контексті на передній план виходить Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання [55].

Особливий інтерес у зв'язку з цим представляє ст. 1 цієї Конвенції, у якій дано офіційне тлумачення терміну «катування», що означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчинення яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її чи третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи з їх мовчазної згоди.

У той самий час, в ст. 127 КК України «Катування» це правопорушення не в повній мірі кореспондується із змістом ст. 1 Конвенції, а отже не забезпечує належним чином кримінально-правовий захист особи від злочинних посягань такого виду.

При цьому варто зазначити, що відповідно вимог 1.2 ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори», якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, та застосовуються правила міжнародного договору [179].

Здавалось би, у такому ж контексті варто тлумачити катування й у чинному КК України. Проте, не все так просто, а саме – у ч. 4 ст. 3 КК закріплено положення про те, що застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено.

Для вирішення вказаної правової колізії, як видається, необхідно ч. 1 ст. 127 КК України доповнити словосполученням «а також вчинення інших умисних дій, зазначених в ст. 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» та викласти вказану норму КК у новій редакції.

Отже, проведений аналіз змісту трьох видів обов'язкових для виконання Україною міжнародно-правових актів, що стосуються змісту діяльності, пов'язаної із запобіганням правопорушенням і злочинам, які вчиняються персоналом колоній, дозволяє констатувати, що на шляху проведення реформ у сфері виконання покарань слід вирішити наступні нагальні завдання:

а) підвищити рівень виконання нашою державою міжнародно-правових зобов'язань – як необхідної умови гармонізації національного та, зокрема, законодавства ЄС;

б) збільшити інтенсивність процесів, пов'язаних з гармонізацією законодавства України до законодавства ЄС;

в) посилити діяльність щодо ратифікації тих міжнародно-правових джерел, які вже використовуються у навчальному процесі, але не стали частиною національного законодавства (Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими [92]; Європейські пенітенціарні правила [29]; Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі [36]; ін.);

г) покращити роботу щодо використання у кримінально-виконавчій діяльності позитивного зарубіжного досвіду; т. ін.

Таким чином, роль міжнародно-правових актів, які відповідно до положень ст. 9 Конституції України стали частиною національного законодавства, є очевидною та необхідною умовою проведення сучасних реформ у сфері виконання покарань.

Поряд з цим, варто зазначити, що не таким однозначним є вплив на процес виконання – відбування покарань в Україні тих міжнародно-правових джерел, які носять рекомендаційний (не обов'язковий) характер.

Як показали результати даного дослідження, ці правові акти досить активно використовуються в науковій, нормотворчій та правоохоронній практиці, проте тільки у пізнавальному сенсі, у ході підвищення кваліфікації персоналу колоній, а також при розробці проектів нормативно-правових джерел, зокрема тих, що стосуються сфери виконання покарань.

Зазначений підхід, як видається, слід визнати правильним. І ось чому.

По-перше, як це впливає із змісту п. 14 ст. 92 Конституції України, виключно законами регулюється діяльність органів і установ виконання покарань, до яких міжнародно-правові акти рекомендаційного характеру не відносяться, а тому не можуть бути віднесені до джерел законодавства України [205].

По-друге, тільки ті міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України (ч. 1 ст. 9 Конституції України). Більш того, відповідно до вимог ч. 2 ст. 9 Основного закону,

укладання міжнародних договорів, які суперечать Конституції України, можливе лише після внесення відповідних змін до неї.

По-третє, виходячи із змісту ст. ст. 8-10 Закону України «Про міжнародні договори», обов'язковими для виконання є лише ті міжнародно-правові акти, які ратифіковані повністю та без застережень.

У той самий час, необхідно визнати, що рекомендаційні міжнародно-правові джерела теж впливають на ефективність кримінально-виконавчої діяльності в Україні у різноманітних формах, що варто враховувати при оцінці результативності заходів запобіжного спрямування у сфері виконання покарань.

Так, у навчальному процесі, що стосується підготовки персоналу ДКВС України у відповідних навчальних закладах з особливими умовами освіти, досить активно та цілеспрямовано використовуються положення підпункту 4 п. 81.1 ЄПП, відповідно до якого курс підготовки таких осіб має включати вивчення міжнародних і регіональних документів і норм у сфері прав людини, особлива Європейської конвенції з прав людини [54] та Європейської конвенції по запобіганню катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження або покарання [28], а також вивчення застосування Європейських пенітенціарних правил [29].

Така практика, як встановлено в ході даного дослідження, не тільки підвищує рівень правової свідомості персоналу колоній [218, с. 147-149], але й у подальшому посилює ефективність як кримінально-виконавчої, так і запобіжної діяльності у сфері виконання покарань.

Крім цього, як показало вивчення змісту ЄПП, у цих Правилах є й низка принципів, які можна використовувати у ході підготовки відповідних законопроектів (як от: у проекті Закону «Про пенітенціарну систему України» [184]), а також у практичній діяльності персоналу колоній України. Зокрема, у частині I «Основні принципи» ЄПП закріплені такі важливі концептуальні моменти, які відсутні у чинному законодавстві України, як:

1) всі пенітенціарні установи повинні піддаватись незалежному моніторингу (п. 9).

На даний час у КВК України таке положення відсутнє. Натомість, такий контроль зведено до діяльності спостережних колоній у КВУ закритого типу (ч. 2 ст. 25), який не в повній мірі кореспондується із змістом п. 1 ч. 1 ЄПП, що, без сумніву, впливає на рівень ефективності кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань.

Для усунення зазначеної правової прогалини, як видається, можна було б ст. 25 КВК України доповнити частиною третьою такого змісту:

«Громадський контроль у вказаних у частині другій цієї статті кримінально-виконавчих установах можуть здійснювати й інші громадські об'єднання відповідно до визначених для них у законі повноважень та їх статутних завдань».

Таким положенням слід доповнити й проект Закону «Про пенітенціарну систему України» [184], позаяк воно у цьому законопроекті відсутнє;

2) утримання засуджених в умовах, які порушують їхні права людини, не може бути виправдано нестачею ресурсів (п. 4).

Слід зазначити, що з часів незалежності в Україні постійно порушується цей принцип як шляхом недостатнього фінансування сфери виконання покарань (у межах 40-50% від потреб) з державного бюджету, так і через фізичну, технічну, моральну та іншу «застарілість» житлових приміщень, виробничих об'єктів та інженерно-технічних засобів охорони і нагляду у КВУ закритого типу [57].

У свою чергу, персонал колоній та засуджені використовують цю обставину як одну з умов вчинення кримінальних правопорушень.

Враховуючи зазначене, у ч. 1 ст. 115 КВК України «Матеріально-побутове забезпечення засуджених до позбавлення волі» слід виключити словосполучення «створюються необхідні житлово-побутові умови», замінивши його іншим –

«гарантуються необхідні умови життєдіяльності в умовах ізоляції» – та викласти вказану нору права у новій редакції;

3) персонал пенітенціарних установ виконує важливу суспільну функцію, і тому порядок їх добору, професійної підготовки та умови роботи повинні забезпечувати їм можливість підтримувати високі стандарти поведіння із засудженими (п. 8).

Як встановлено в ході даного дослідження, у жодному законодавчому акті України це положення не відображено, що теж негативно впливає на рівень кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань.

У зв'язку з цим логічно було б ст. 4 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною третьою в редакції, що викладена в п. 8 ч. 1 ЄПП.

Як показали результати вивчення змісту ЄПП, як, власне, й інших міжнародних правових актів, що стосуються сфери виконання покарань, у цих джерелах є низка позитивних положень, які можна використати для удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства та діяльності по запобіганню кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні, а також при розробці проектів законів з означеної проблематики, у науковій та правозастосовній діяльності при умові дотримання вимог Конституції України, Закону України «Про міжнародні договори» та принципів кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань, зокрема, принципу законності.

У цьому, власне, й проявляється роль рекомендаційних міжнародно-правових актів у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються у сфері виконання покарань України персоналом колоній.

Щодо позитивної зарубіжної практики з означеної проблематики, то її, враховуючи результати спеціальних наукових досліджень [199], можна також класифікувати, якщо за основу покласти критерій ефективності, на такі групи країн:

1. Держави, які досягли найвищого рівня ефективності кримінально-виконавчої (пенітенціарної) та запобіжної діяльності, результати якої можуть слугувати позитивним прикладом для використання при проведенні сучасної реформи у сфері виконання покарань України (Норвегія, Швеція, Швейцарія).

2. Держави, в яких сформувались позитивні тенденції з питань забезпечення прав людини і громадянина у місцях позбавлення волі, а також запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних (пенітенціарних) установ (Німеччина, Франція, Англія).

3. Держави, які мінімізували контакти персоналу виправних (пенітенціарних) установ із засудженими шляхом досить інтенсивного використання для охорони і нагляду за останніми різноманітних сучасних технічних, аудіо-, відео та інших інформаційних систем, а також створення належних умов життєдіяльності особи в умовах ізоляції (США, Канада, Японія).

4. Держави, які застосовують змішані форми забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі та позитивний досвід країн, мова про які велась у попередніх трьох групах (Польща, Болгарія, Нідерланди).

5. Держави, які створились на теренах колишнього СРСР та комуністичного спрямування, основу кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності складають відповідні законодавчі акти (Казахстан, Литва, Китай).

При цьому варто зазначити, що кожна із класифікаційних груп об'єднують такі ж проблеми, які характерні Україні, а саме:

а) всі держави мають проблеми з державним фінансуванням сфери виконання покарань, а тому для їх вирішення досить активно та ефективно використовуються потенційні можливості територіальних громад, приватних осіб, підприємців та громадськості;

б) громадський контроль за процесом виконання – відбування покарань є «Ахіллесовою п'ятою» і на Заході, що в першу чергу, пов'язано з режимом пропуску

або відвідування виправних (пенітенціарних) установ, а також з необхідністю забезпечення особистої безпеки всіх суб'єктів і учасників зазначеної діяльності;

в) зосередження у місцях позбавлення волі найбільш суспільно небезпечних засуджених призводить до їх ще більшого кримінального «зараження» та, в кінцевому результаті, до збільшення рівня рецидиву.

Поряд з цим, на Заході, застосування комплексного та системного підходу (чого досі немає в Україні) до вирішення зазначених та інших проблем функціонування сфери виконання покарань, не тільки мінімізує суспільні та державні витрати з означених питань, але й значно підвищує безпечність життєдіяльності у зарубіжних державах, що виступає додатковим аргументом щодо вивчення та впровадження позитивного зарубіжного досвіду у кримінально-виконавчу та запобіжну діяльність нашої країни.

У зв'язку з цим потребує більш розширеного та об'ємного аналізу виведена у цій роботі класифікація держав, позитивний досвід яких може бути використаний при реалізації Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України зразка 2017 року [57].

Зокрема, цікавим у цьому контексті є приклад пенітенціарної та запобіжної діяльності в Королівстві Норвегія. Особливої уваги у зв'язку з цим заслуговує практика підготовки та підвищення кваліфікації персоналу виправних установ, яка здійснюється на безперервній основі безпосередньо на робочому місці [80, с. 338].

При цьому зазначений процес здійснюється з урахуванням вимог андрагогіки (освіти дорослих) та орієнтуванні майбутніх працівників пенітенціарних установ до самоосвіти. Саме тому так звана в Україні «перепідготовка» фахівців у сфері виконання покарань Норвегії не здійснюється – на переконання керівництва виправних установ, підтримання та підвищення рівня професіоналізму покладається на працівників цих пенітенціарних закладів, основою яких має стати самоосвіта [80, с. 338].

Як видається, з таким підходом можна погодитись, позаяк таким чином зменшуються державні витрати на утримання різноманітних центрів підвищення кваліфікації персоналу колоній, а з іншого, підвищення рівня довіри до цих осіб з боку держави, як таких, що виконують вкрай важливу функцію – виправляють засуджених та здійснюють комплекс виховно-ресоціалізаційних і запобіжних заходів, спрямованих на недопущення з їх боку вчинення рецидиву злочину (ст. 32 КК України).

Виходячи з цього, варто було б ст. 17 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» доповнити частиною другою наступного змісту:

«Основною формою підвищення кваліфікації персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України є самоосвіта цих осіб, включаючи й навчання у відповідних учбових закладах Міністерства освіти і науки України або за кордоном.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику України у сфері виконання покарань та пробації, вправі не рідше одного разу на п'ять років здійснювати атестацію персоналу органів та установ виконання покарань і пробації, а для осіб, які претендують на зайняття вищої посади, – здійснювати це в обов'язковому порядку при проведенні конкурсного відбору на заміщення зазначеної посади».

Надзвичайно важливим фактом, що стосується змісту пенітенціарної та запобіжної діяльності в Королівстві Норвегії, є те, що згідно законодавства цієї держави персонал виправних установ заступає на службу (роботу) без спеціальних засобів безпеки (кайданків, резинових палок, засобів дратівливої дії тощо) [226, с. 231-234].

Зазначений підхід, як встановлено в ході даного дослідження, застосовується й в інших країнах першої групи (Швейцарії [208, с. 84]; Данії [38, с. 226-229]; ін.).

Крім цього, цікавим у зв'язку з цим є той факт, що у Швейцарії на роботу у виправні установи приймаються цивільні особи з будь-якою загальною або професійною освітою (на рівні повної середньої школи). Поряд з цим, до кандидата

пред'являються певні вимоги, а саме: обов'язковим є професійний досвід роботи у будь-якій сфері суспільної діяльності не менше 3-х років [208, с. 82-83].

У свою чергу, в Норвегії такий стаж має бути не менше 1 року, оскільки, на думку керівництва в'язниць цієї країни, майбутній працівник виправної установи повинен мати певний суспільний досвід роботи, щоб адекватно розуміти власну професійну мотивацію та вимоги пенітенціарної служби до його особистості [208, с. 83].

Особливістю та, одночасно, позитивним моментом другої проаналізованої у цій роботі групи країн є те, що процес виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі регулюється у них виключно законами (ФРН, Франція). Зокрема, у Французькій Республіці це питання закріплено в законі «Про врегулювання питань відбування превентивного ув'язнення та про виконання покарання у метрополії» [200, с. 604].

Цікаві та позитивні практичні моменти, які можна було б використати у кримінально-виконавчій діяльності персоналу колоній України, є в інших виведених у цій роботі класифікаційних групах країн. Так, в Японії при виконанні покарання у виді позбавлення волі застосовуються наступні підходи:

а) власний позитивний досвід, який склався в результаті соціально-історичної практики з означених питань;

б) зарубіжний позитивний досвід, але з точки зору прагматизму (грец. прагма–діяльність людей, що керуються безпосередньою користю) [16, с. 461];

в) універсалізм (лат. universalism – володіння різносторонніми знаннями, відомостями, навичками [16, с. 601]), тобто поєднання національного та зарубіжного досвіду з питань кримінально-виконавчої діяльності [42, с. 13].

Крім цього, в Японії пріоритетним напрямом при підготовці персоналу виправних установ є фізична підготовка, якою ці особи займаються на протязі всього

курсу навчання у спеціальних школах (від 15 до 21 місяця) та постійно в ході службової діяльності [10, с. 310-311].

У свою чергу, в Швейцарії кількість персоналу виправних установ чітко співвідноситься з кількістю засуджених [198, с. 56] (чого, на жаль, немає в Україні, хоча це питання й регулюється спеціальним Законом [197]).

У контексті діяльності, пов'язаної із запобіганням професійної деградації (деформації, т. ін.) та протиправним посяганням на ті чи інші об'єкти правової охорони, що стосуються сфери виконання покарань, важливим для України є й позитивний досвід Королівства Нідерланди, а саме: з метою підтримання високого рівня професійної компетентності персоналу пенітенціарних установ при Міністерстві юстиції цієї країни створений навчальний центр, у якому здійснюється первинна підготовка та підвищення кваліфікації цих осіб, а також розробка навчальних програм для самоосвіти [39, с. 585-587].

У сенсі мінімізації конфліктних ситуацій, що виникають між персоналом виправних установ та засудженими до позбавлення волі, переконливою у контексті проведення сучасних реформ у сфері виконання покарань України, є практика використання персоніфікованих пристроїв тривожної сигналізації та роботів-наглядачів у США [25, с. 55].

По такому самому шляху пішли й в Ізраїлі, де, крім цього, досить активно у нагляді та охороні засуджених використовують службових собак, які на рівні інстинкту визначають джерела агресії, що можуть проявлятися з боку цих осіб [21, с. 515-518].

Щодо інших країн, що входять до виведених у цій роботі кваліфікаційних груп, то в узагальненому виді до позитивного досвіду, який можна використати в Україні, можна віднести наступну кримінально-виконавчу та запобіжну практику:

1) закріплення в КК Іспанії положення, відповідно до якого забороняється провокація необхідної оборони з боку того, хто захищається; а в КК Аргентинської

Республіки – про відсутність достатньої провокації необхідної оборони з боку особи, яка захищається [216, с. 225];

2) визначення в КВК Республіки Білорусь як загальних (ст. 77), так і конкретних правових засад застосування заходів приборкання (фізичної сили, спецзасобів і зброї), які вправі реалізовувати особи з числа персоналу колоній [220];

3) встановлення на нормативно-правовому рівні в Таїланді положення, згідно якого заборонено застосування кайданків для засуджених до смертної кари у виправних установах максимального рівня безпеки [25, с. 54];

4) створення відповідних міжнародному та європейському праву умов виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі у Швеції (функції нагляду персонал пенітенціарних установ переважно здійснює за допомогою технічних засобів; а засуджені тримаються в одиночних камерах готельного типу) [37, с. 84-86];

5) практика підготовки та підвищення кваліфікації персоналу виправних установ у Республіці Польщі, основу якої складають сучасні методології, що використовуються у начальному процесі, та самоосвіта цих осіб [27, с. 273-275];

6) визнання пріоритетним напрямом пенітенціарної політики та практики в Латвії дотримання прав людини у місцях позбавлення волі [215, с. 10];

7) інший позитивний досвід зарубіжних країн, описаний у науковій літературі [80, с. 324-358].

При цьому слід зазначити, що роль позитивного зарубіжного досвіду у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні проявляється у тому, що:

а) таким чином підвищується рівень правової свідомості та правової культури цих осіб;

б) ознайомлення з ним підвищує рівень ефективності діяльності відповідних навчальних установ і центрів для персоналу ДКВС України;

в) використання у роботі цих суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин підвищує рівень безпеки та правопорядку у колоніях, а також «олюднює» (цивілізує) як зміст кримінально-виконавчої діяльності, так і безпосередніх стосунків персоналу і засуджених;

г) впровадження позитивного зарубіжного досвіду у сферу виконання покарань України дає можливість використовувати цю практику як емпіричний матеріал при розробці проектів відповідних нормативно-правових актів з питань кримінально-виконавчої діяльності, а також при проведенні наукових досліджень;

г) такий підхід не потребує додаткових фінансових асигнувань з Державного бюджету України, що важливо з огляду існуючих у сьогоденні проблем, які склались у сфері виконання покарань [57].

Таким чином, вивчення змісту міжнародно-правових актів та позитивної зарубіжної практики з питань запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній [2], дозволяє констатувати, що без їх впровадження у національне законодавство та кримінально-виховну (пенітенціарну) і запобіжну діяльність неможливо нейтралізувати, блокувати, усунути тощо ті детермінанти, що породжують та обумовлюють злочинність у сфері виконання покарань України. Більш того, зволікання з процесом гармонізації законодавства України та, зокрема, законодавства Європейського Союзу може привести до відтермінування прийому нашої держави як в ЄС, так і в НАТО, а тому це завдання має стати пріоритетним для нашої держави.

Висновки до розділу 1

1. Здійснена класифікація періодів наукового супроводу реформ, які проводились у сфері виконання покарань України на підставі відповідних нормативно-правових

підходів і стосувались проблем запобігання злочинам та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній.

При цьому критерієм поділу часових проміжків на ті чи інші періоди була обрана структурно-функціональна та статусна приналежність системи виконання покарань до того чи іншого центрального органу виконавчої влади, що реалізовував державну політику у сфері виконання покарань, та таким чином впливав на сутність, зміст і предметність наукових досліджень з питань кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності.

Виходячи з цього, у даній роботі запропонована наступна класифікація зазначених періодів наукових досліджень, об'єктом яких став персонал виховних і виправних колоній, а саме:

а) перший період стосується 1991-1999 р. р., на протязі якого здійснювався науковий супровід тих реформ, які здійснювались у сфері виконання покарань України під орудою МВС України, у складі якого функціонували й колонії;

б) другий період припадає на 1999-2010 р. р., коли центральним органом виконавчої влади, що реалізовував державну політику у сфері виконання покарань України, був ДДУПВП, а колонії не тільки функціонували у складі даного Департаменту виконання покарань, але й згідно Закону мали статус самостійної юридичної особи;

в) третій період розпочався у грудні 2010 року після оптимізації центральних органів державної виконавчої влади та покладення координуючих функцій щодо органів і установ виконання покарань на Міністра юстиції України і закінчився у травні 2016 року шляхом ліквідації територіальних органів управління ДПтС України та повного підпорядкування кримінально-виконавчої системи Міністерству юстиції України;

г) четвертий період припадає на 2016-2020 р. р. – період реалізації нової Концепції, спрямованої на створення пенітенціарної системи України

Важливість проведеної у цій роботі періодизації полягає у тому, що таким чином встановлені ті прогалини та мало досліджені науковцями моменти, які стосуються проблем запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній, а також доведена теоретична та практична значущість даної наукової розробки і обґрунтована необхідність активізації наукової діяльності з означеної проблематики дослідження.

2. Сформульовано авторське поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань», під яким слід розуміти фізичних осіб, що мають правовий статус персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України та проходять службу чи працюють у виховних і виправних колоніях або в інших кримінально-виконавчих установах закритого типу, які своєю протиправною поведінкою та її вираженням через особистісні негативні звички, традиції, стереотипи тощо у повсякденній життєдіяльності, що пов'язані із сферою виконання покарань, доводять необхідність здійснення відносно них відповідних запобіжних заходів, передбачених у законі.

Виходячи з результатів проведеного аналізу змісту системоутворюючих ознак даного наукового поняття, доведено його теоретичне та практичне значення, а також наукову новизну, яка проявляється у тому, що на теоретичному рівні удосконалено доктринальні підходи, які стосуються змісту цього поняття, що досліджувались на доктринальному рівні у відповідні періоди розвитку сфери виконання покарань України.

3. Здійснена класифікація міжнародно-правових актів (в основу покладено критерій обов'язковості для виконання), що стосуються змісту кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності, а саме – це:

а) джерела загально правового характеру (загальна декларація прав людини; Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні

права; Статут ООН; Статут Ради Європи; ін.), у яких визначені норми – принципи з означеної проблематики;

б) міжгалузеві джерела (наприклад, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод), у яких закріплені правові механізми охорони даного об'єкта у різних галузях права;

в) галузеві акти (зокрема, Конвенція проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання).

Виходячи із результатів вивчення зазначених правових джерел, встановлено ті прогалини і колізії, які існують у чинному законодавстві України та запропоновані науково обґрунтовані шляхи їх вирішення з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду та відповідних норм міжнародного права.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ КОЛОНІЙ У СФЕРІ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ УКРАЇНИ

2.1. Поняття кримінологічної характеристики кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань

Як показали результати вивчення наукової літератури, узагальнені кількісно-якісні показники як злочинності в цілому, так і її видів на доктринальному рівні прийнято називати «кримінологічною характеристикою злочинів» [85, с. 111] (у сучасному законодавчому визначення поняття злочину, що закріплено в ст. 11 КК України, – це називається кримінологічною характеристикою кримінальних правопорушень).

При цьому, не дивлячись на певні дискусійні моменти [118], загальновизнаним у науці є наступне поняття «кримінологічної характеристики злочинів (кримінальних правопорушень)» – це відомості про рівень, коефіцієнти, структуру, динаміку, географію та ціну злочинності, а також про особу (осіб), які вчиняють зазначене суспільно небезпечне, винне та карне діяння, мотиви та цілі такої протиправної поведінки [18, с. 8-9].

Як встановлено в ході даного дослідження, зазначене поняття виведено і в пенітенціарній кримінології. Так, у навчальному посібнику «Корупційні та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання» (2019 р.) сформульовано наступні визначення «кримінологічної характеристика злочинів, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби у сфері виконання покарань» – це узагальнені за допомогою статистичних та інших наукових методів дослідження офіційні відомості про стан,

рівень, структуру, динаміку та географію злочинів, що вчиняють зазначені суб'єкти, кримінологічно значущі дані про цих осіб, а також про потерпілих від цих суспільно-небезпечних діянь, що отримані з метою розробки науково обґрунтованих заходів по запобіганню даного виду злочинів [59, с. 94].

Крім цього, у наукових джерелах можна зустріти й інші аналогічні визначення [119] з певними його варіаціями (видозміні другорядних елементів даного поняття при зберіганні його основи) [19, с. 63].

Зокрема, авторське поняття «кримінологічні характеристики злочинів, що вчиняються персоналом виправних колоній» сформулювали у своїй дисертації В. В. Лопоха [82] та Я. О. Ліховіцький [79], а також автори колективної монографії «Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України у сфері виконання покарань» (2017 р.) [33] та у загальних рисах – у посібнику «Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) (2013 р.) [72, с. 110-114].

Про необхідність подальшої розробки на доктринальному рівні поняття «кримінологічна характеристика кримінальних правопорушень» свідчать і результати проведеного у цьому дослідженні анонімного опитування деяких респондентів. Так, персонал колоній на питання «Чи розумієте ви зміст кримінологічної характеристики злочинів?» відповів наступним чином: «так» - 267 із 568 осіб або 47% від загальної кількості респондентів; «ні» - 79 осіб (13%); «частково» - 222 (40%) (додатки А, Б).

У свою чергу, засуджені до позбавлення волі на це питання дали такі відповіді : «так» - 15 із 568 респондентів або 3% у загальній їх структурі; «ні» - 465 осіб (81%); «частково» - 88 осіб (16%) (додатки В, Г).

У цілому, якщо узагальнити існуючі виведені у науці зазначені поняття, то під «кримінологічною характеристикою кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань» слід розуміти отримані у належному порядку офіційні статистичні дані та інші емпіричні відомості про даний

вид злочинності, що дозволяють їх згрупувати по певних виведених у науці та закріплених у законі критеріях та оцінити їх з точки зору кримінологічної значущості, з урахуванням стану, рівня структури, динаміки, географії вчинення, ціни та інших показників злочинності, а також особливостей процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Отже, до системоутворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, можна віднести наступні із них:

1. Це офіційні статистичні дані про зазначений вид злочинності.

Відповідно до чинного законодавства України з питань статистики [155], до офіційних статистичних даних відносяться ті відомості, що надаються органами державної статистики та іншими організаціями державної влади, підприємствами, організаціями та установами різних форм власності згідно вимог закону в установленому порядку.

У сфері виконання покарань, такі повноваження покладені на Міністерство юстиції України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в даній сфері суспільної діяльності та пробації, яке надає користувачам статистичну документовану інформацію, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які стосуються, зокрема, й процедури виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк та мають пряме відношення до вчинення персоналом колоній кримінальних та інших правопорушень.

Використавши таку можливість, у цій науковій розробці використані офіційні статистичні дані з цього приводу за 2017-2020 р. р., що стосуються кримінально значущих відомостей про кількісно-якісні показники злочинності у сфері виконання покарань України, суб'єктом якої є персонал колоній (додаток Д).

2. Це інші емпіричні дані про кримінальні та інші правопорушення, що вчиняються персоналом колоній.

До таких у цій роботі віднесені результати:

- а) анонімного опитування персоналу колоній (всього 568 осіб) (додаток А);
- б) анонімного опитування засуджених до позбавлення волі, які відбували це покарання у КВУ закритого типу (всього 568 осіб) (додаток В), по спеціально розробленій анкеті, у якій було 18 питань, кожне із яких мало пряме відношення до змісту завдань, що були визначені у даному дослідженні;
- в) аналітичні довідки по результатах проведеного анкетування (додатки Б та Г);
- г) довідка про результати вивчення матеріалів архівних кримінальних правопорушень, вчинених персоналом колоній у 2017-2020 р. р. (додаток Д);
- г) вивчення наукової літератури та змісту вітчизняних і міжнародно-правових актів з означеної тематики дослідження (всього 223 джерела);
- д) аналізу даних, зазначених у Єдиному реєстрі досудових розслідувань;
- е) обробки архівних матеріалів службових розслідувань, проведених ДКВС України у 2017-2020 р. р. по фактах вчинення персоналом колоній кримінальних правопорушень і корупційних діянь (додаток Д);
- є) узагальнені дані щодо відомостей, викладених у зазначених вище емпіричних матеріалах, які використані у даній роботі для обґрунтування авторських висновків, положень, пропозицій тощо.

3. Це окремий вид злочинності, що має місце у сфері виконання покарань України.

Сутність цього критерію оцінки та, одночасно, змісту системної ознаки сформульованого у даній роботі поняття полягає у тому, що до загальної кількості вчинених персоналом колоній кримінальних правопорушень відносяться тільки ті із них, які були пов'язані із виконанням покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Так, у 2016 році, як, власне, й в інші роки (2017-2020 р. р.), з боку персоналу КВУ було зареєстровано вчинення 102 кримінальних правопорушень та інших 58 надзвичайних подій з участю цих осіб, які не були враховані в офіційній звітності ДКВС України за цей період [192, с. 12-16]. До таких, зокрема, віднесені:

- 1) 24 дорожньо-транспортні пригоди;
- 2) 23 випадки нападу на персонал колоній з боку засуджених, позбавлених волі та ув'язнених під варту, та інших осіб;
- 3) 11 інших надзвичайних подій (смерть осіб з числа персоналу колоній та отримання ними травм і поранень) [192, с. 16].

4. Це відомості, які згруповані по критеріях, виведених на науковому та законодавчому рівнях.

До таких критеріїв у науці відносяться:

- а) кількісні показники злочинності у певній сфері суспільних відносин за відповідний відрізок часу та просторі (у даному випадку – у сфері виконання покарань);
- б) динамічні та статистичні закономірності, що проявляються у змісті конкретного виду кримінальних правопорушень (у цій роботі – суспільно небезпечні, винні та карані діяння, вчинені персоналом колоній);
- в) результати застосування у дослідженні відповідних методів вивчення та пізнання соціально-правових явищ і процесів, включаючи й сферу виконання покарань України (наприклад, метод масового статистичного спостереження; метод групування; метод статистичного аналізу; табличний та графічний методи; метод відносних величин; метод середніх величин; індексний метод; метод корекції; ін.);
- г) ефективність діяльності по визначених у дослідженні етапах (як правило, їх науковці поділяють на 3 періоди (I – збирання даних; II – їх систематизація і групування; III – аналіз варіації, динаміки та взаємозалежностей) [138, с. 8-16].

Відповідні критерії у зв'язку з цим визначені й у Законі України «Про державну статистику», а саме – це результати діяльності пов'язаної з:

- 1) проведенням державних статистичних спостережень, у тому числі у сфері виконання покарань України;
- 2) надання інформаційних послуг з означених питань;

3) зібранням, опрацюванням, аналізом, поширенням, збереженням, захистом та використанням статистичної інформації, включаючи й ті відомості, що стосуються злочинності персоналу ДКВС України у сфері виконання покарань;

4) збереженням достовірності статистичної інформації;

5) удосконаленням статистичної методології (ст. ст. 1, 5-10, ін.) [155].

Враховуючи зазначені доктринальні та нормативно-правові підходи, що склались у статистичній діяльності, у цій роботі вони виконали роль методологічного підґрунтя для реалізації визначених у ній завдань дослідження.

5. Це відомості, які оцінюються з огляду їх кримінологічної значущості.

На науковому рівні до таких відносяться інформація щодо:

а) кількісно-якісних показників злочинності, яка отримана від відповідних суб'єктів державної статистичної діяльності (ст. 11 Закону України «Про державну статистику»), [155];

б) причини, що породжують, та умов, які сприяють, вчиненню кримінальних і корупційних діянь у певній сфері суспільних відносин, зокрема у сфері виконання покарань України (такі відомості можна отримати як з офіційних джерел (ст. 7 Закону України «Про державну статистику») (наприклад, у Конвенції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 2017 року [57]), так і з науково-методичних та навчальних видань [58]);

в) особи злочинця (такі відомості є, у першу чергу, в Єдиному реєстрі досудових розслідувань, у первинних статистичних карточках відповідної форми, що стосуються особи підозрюваного, в архівних кримінальних провадженнях, т. ін. [165]);

г) заходів запобіжного характеру, спрямованих на недопущення вчинення кримінальних правопорушень з боку тих чи інших осіб (їх груп), включаючи персонал виправних колоній;

г) інших явищ і процесів, що стосуються змісту того чи іншого виду кримінальних правопорушень (заходів віктимологічної профілактики; так званих фонових явищ; ціни злочинності; її географії; т. ін.).

б. Це інформація про кількісно-якісні показники відповідного виду кримінальних правопорушень (у даному випадку – відомості про злочинність персоналу колоній у сфері виконання покарань України).

У науці до такого виду відомостей відносять стан, рівень злочинності та судимості; коефіцієнти злочинності (коефіцієнт злочинності інтенсивності та злочинної активності); структуру злочинності; динаміку злочинності; характер злочинності; географію злочинності; топографію злочинності; ціну злочинності [76, с. 56-63].

Саме зазначені показники й використані у даному дослідженні при оцінці змісту кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній, враховуючи при цьому їх потенційні властивості та можливості, а також соціальну природу і понятійні характеристики.

Зокрема, під станом злочинності (кримінальних правопорушень) в кримінології розуміють абсолютну кількість злочинів (кримінальних правопорушень) і осіб, які їх вчинили, на певній території за певний відрізок часу [26, с. 178].

Деякі науковці ототожнюють це поняття з рівнем злочинності, небезпідставно вважаючи, що це є фіксована в абсолютних величинах кількість зареєстрованих злочинів і осіб, які їх вчинили, в Україні цілком чи в окремих її регіонах за певний період часу (зазвичай за рік) [76, с. 56].

У свою чергу, під рівнем злочинності кримінологи вважають кількість осіб – з виявлених злочинів – притягнуті до кримінальної відповідальності і засуджені до певних покарань (зазвичай за рік) [76, с. 56], а під коефіцієнтом злочинності – кількість зареєстрованих або виявлених злочинців у розрахунку на відповідну одиницю «населення» (на 10 тис. чи 100 тис.) [76, с. 56-57]. При цьому розрізняють:

а) коефіцієнт злочинної інтенсивності – визначається кількістю злочинів на певну (10 тис. або 100 тис.) частину населення за формулою:

$$K_3 = \frac{П \times 10000}{Н}, \text{ де:}$$

- П – кількість зареєстрованих у країні або в регіоні за рік;
- 100 тис. – умовна «одиниця» населення;
- Н – населення країни або регіону (області, міста, селища тощо) за той самий рік [76, с. 57];

б) коефіцієнт злочинної активності, який вимірюється кількістю виявлених злочинів на все населення країни (регіону), у порівнянні з його часткою, яка досягла 14-літнього віку, за формулою:

$$K_{за} = \frac{П' \times 100000}{Н'}, \text{ де:}$$

- П□ - кількість виявлених злочинів (за рік);
- 100 тис. – умовна одиниця населення;
- Н□ - населення країни (регіону), яке досягло 14-річного віку і старше [76, с. 57].

Важливим показником злочинності (кримінальних правопорушень) є її структура, тобто така її внутрішня побудова, яка визначається шляхом групування злочинів і осіб, які їх вчинили, за певними їх ознаками для встановлення і вивчення взаємозв'язків між підрозділами, що складають єдине ціле певного виду злочинів (це, зокрема, кримінально-правові, кримінологічні та соціально-демографічні ознаки) [76, с. 58].

Аналогічну роль в оцінці змісту злочинності відіграє й такий її показник, як її динаміка, під якою розуміють зміну усіх її показників у цілому або їх елементів протягом певного часу [76, с. 59].

При цьому розрізняють базисний і ланцюговий способи вимірювання злочинності, де перший являє собою порівняння кожного рівня статистичного ряду щорічних даних зареєстрованих злочинів (кримінальних правопорушень) з першим

рядком, який береться за основу порівняння (базис – 100%), а другий – це порівняння показників наступного рівня з попереднім [76, с. 59-60].

Крім цього, при дослідженні коливань злочинності враховуються як науковцями, так і практиками дві групи факторів, які здатні змінювати її динаміку, а саме – соціальні та правові [76, с. 60].

Своє прикладне значення при оцінці змісту злочинності (кримінальних правопорушень) має й такий її показник, як характер злочинності, який визначається питомою вагою тяжких і особливо тяжких (ст. 12 КК України) кримінальних правопорушень і суспільною небезпекою осіб, які їх вчинили, до загальної кількості зареєстрованої злочинності і злочинців [76, с. 60-61].

Таку ж спрямованість має й інший показник злочинності – її «географія» – кількісно-якісний, який характеризує територіальну поширеність і якісну відмінність чи схожість основних її показників [76, с. 61], а також її різновид – «топографія» злочинності, тобто такий показник, дослідження якого необхідне для отримання інформації щодо найбільш криміногенно-небезпечних місць (локальних зон, обставин тощо), які об'єктивно сприяють вчиненню певних кримінальних правопорушень (у сфері виконання покарань України, наприклад, такими є колонії середнього рівня безпеки; виробничі (промислові) зони цих КВУ; медчастини, ін.) (додаток Д) [76, с. 61-62].

Особливу роль при визначенні змісту злочинності відіграє такий показник як «ціна» злочинності, тобто кількісно-якісне вираження тієї шкоди і втрат суспільства, які є наслідком її злочинних проявів.

При цьому розрізняють пряму і побічну шкоду, яка завдана злочином (кримінальним правопорушенням) [76, с. 62-63].

Зокрема, при вчиненні кримінальних правопорушень у сфері службової або професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (розділ XVII Особливої частини КК України) (наприклад, шляхом прийняття пропозиції, обіцянки

або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368); незаконного збагачення (ст. 368-2); зловживання впливом (ст. 369-2); ін.) особи з числа персоналу колоній не тільки підривають авторитет ДКВС України, але й завдають побічну шкоду для адміністрації даної КВУ, позаяк це негативно впливає на процес виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі, оскільки вчинення злочину підриває морально-психологічні засади спілкування цих суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин [95, с. 860-919].

7. Це інформація, у якій відображені особливості процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

У науці кримінально-виконавчого права виокремлені наступні особливості кримінально-виконавчих правовідносин, які впливають на зміст процесу виконання – відбування даного покарання [65, с. 228-229], а саме:

- 1) вони виникають на основі норм кримінально-виконавчого права;
- 2) постійними суб'єктами цих відносин можуть бути лише адміністрація органів та установ виконання покарань і засудженні, які відбувають покарання;
- 3) суб'єкти кримінально-виконавчих правовідносин перебувають у нерівному правовому становищі, оскільки засуджені є підлеглими відносно представників адміністрації органів та установ виконання покарань;
- 4) більшість цих відносин є довготривалими правовими відносинами, оскільки мають реальний строк дії, встановлений вироком суду;
- 5) у процесі виконання – відбування покарання виникають не лише прості, але й і складні (комплексні) правовідносини, в яких можуть міститися елементи правовідносин кількох галузей права;
- 6) реалізація цих правовідносин не допускає так званої солідарної відповідальності засуджених за їх порушення (що є можливим в інших галузях права) – вона може бути лише індивідуальною, а також не допускає їх розриву в разі взаємного порушення обов'язків сторонами чи принаймні одним із суб'єктів;

7) кримінально-виконавчі правовідносини передбачають одночасно різні види відповідальності за вчинення одного правопорушення (наприклад, за навмисне знищення державного майна – дисциплінарну, передбачену КВК України, та матеріальну, регламентовану КЗУпП, відповідальність);

8) зазначені правовідносини забезпечуються суворим контролем як відомчого характеру, так і іншими видами контролю за дотриманням змістовної сторони кримінально-виконавчих відносин, у тому числі самих засуджених, шляхом подання звернень у різні державні органи та їх посадових осіб, включно з міжнародними судами та організаціями (ст. 55 Конституції України);

9) процес кримінально-виконавчого впливу не може цілком і повністю регламентуватись нормами права (наприклад, немає потреби регулювати цими нормами різні методи й засоби виховної роботи із засудженими – така робота повинна проводитись індивідуально, з урахуванням принципів педагогіки та психології на ґрунті наукових досягнень);

10) не всі відносини, що виникають з приводу виконання – відбування покарання, слід вважати кримінально-виконавчими й навіть правовідносинами взагалі (так, фактичні відносини між засудженими членами їх самодіяльних організацій формуються на моральній основі й не можуть вважатися правовими [65, с. 228-229].

Саме зазначені особливості кримінально-виконавчих правовідносин, як показали результати даного дослідження, й детермінують (спричинюють та обумовлюють) вчинення кримінальних правопорушень з боку персоналу колоній в Україні, а також суттєвим чином впливають на процес виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

При цьому під процесом виконання – відбування покарання в науці розуміють процедурне забезпечення змісту кримінально-виконавчої діяльності, яка, у свою чергу, визначається:

а) цілями покарання та завданнями органів та установ виконання покарань, що вирішуються при застосуванні державного примусу в процесі реалізації кримінальної відповідальності;

б) колом суб'єктів (адміністрація органів та установ виконання покарань, з одного боку, і засуджені, з іншого); їх компетенцією і правовим статусом;

в) процесуальним режимом, оскільки він є необхідним будь-якої правової форми діяльності органів держави;

г) змістом і характером дій суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності;

ґ) предметним характером процедурних дій, який зумовлений необхідністю відокремлення процесу виконання – відбування покарання від інших напрямів діяльності органів та установ виконання покарань;

д) переліком відповідних засобів і способів здійснення кримінально-виконавчої діяльності;

е) процесуальними гарантіями, що дозволяє цілеспрямовано забезпечувати права й законні інтереси суб'єктів та учасників кримінально-виконавчої діяльності;

є) строками й часом здійснення процесу виконання – відбування покарань;

ж) системою процесуальних актів – документів, у яких фіксується процес виконання – відбування покарання, закріплюються результати кримінально-виконавчої діяльності, відбивається її структура, повноваження адміністрації органів та установ виконання покарань, вимоги, що висуваються до поведінки засуджених у процесі відбування покарання;

з) реальною можливістю й порядком оскарження засудженими тих чи інших юридичних дій, які здійснюються суб'єктами та учасниками виконання покарань, а також винесених ними рішень і складених актів документів;

i) умовами та процедурою виконання прийнятих адміністрацією органів та установ виконання покарань, контролем за їх виконанням, реалізацією досягнутих результатів [213, с. 796-798].

При цьому загальновизнаним у науці є підхід, відповідно до якого виконання покарань полягає в застосуванні до засуджених адміністрацією установ виконання покарань і уповноваженими органами з питань пробації державного примусу, тобто в процедурі обмеження їх прав та свобод, які є змістом покарань, визначених у КК України [65, с. 233-234].

У свою чергу, під відбуванням покарання розуміється забезпечення державним примусом правового стану засудженого, що настає після того, як обвинувальний вирок суду набрав законної сили, яка полягає в підпорядкуванні поведінки засудженого обмеженням прав та свобод, передбачених у КК України відповідними покараннями [65, с. 233-234].

Отже, якщо у цілому оцінити сутність введеного у даній роботі поняття «кримінологічна характеристика кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань», то варто констатувати, що кожне вжите у ньому слово носить системний характер та взаємозв'язане і взаємообумовлене з іншими словами, вжитими у даному визначенні, а також відображає спільно з ними сутність сформульованої кримінологічної категорії.

При цьому практичне значення цього поняття полягає у тому, що по такому алгоритму (ст.-лат. *algorithmus* – порядок дій в процесі якої-небудь діяльності) [16, с. 27] можна оцінювати зміст злочинності та правопорушень, що мають місце в процесі виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі (а саме цій підхід, зокрема, застосовано при розгляді окремо взятих кримінально значущих показників кримінальних та інших правопорушень, які були вчинені персоналом колоній у сфері виконання покарань України на протязі 2017-2020 р. р.).

Крім цього, прикладний характер сформульованого у цій роботі поняття полягає у тому, що, базуючись на його науково обґрунтованих положеннях, можна організувати здійснення безпосередньо у колоніях відповідних запобіжних заходів, спрямованих на недопущення вчинення персоналом цих КВУ кримінальних та інших правопорушень, а також по нейтралізації, блокуванню, усуненню тощо детермінант, що породжують та обумовлюють протиправну поведінку зазначених суб'єктів [125].

У той самий час, теоретичне значення введеного у даній науковій розробці поняття виражається у тому, що таким чином розширені межі знань щодо змісту кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, а також створено відповідне методологічне підґрунтя для проведення подальших наукових пошуків з означеної проблематики, враховуючи дискусійність та перманентність (фр. permanent, від лат. permanens – постійний) [16, с. 436] її розробки в науці.

Більш того, у цьому сенсі сформульоване поняття може слугувати також своєрідною теоретичною оціночною моделлю (лекалом-калібром, фігурною лінійкою) [19, с. 325] для вимірювання (визначення тощо) основних показників злочинності у сфері виконання покарань України поряд з існуючими практичними критеріями, закріпленими на нормативно-правовому рівні [91], а також встановлення рівня ефективності кримінально-виконавчої діяльності у цілому [225, с. 67-84].

2.2. Кількісно-якісні показники кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань України персоналом колоній

Як показали результати вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень і корупційних правопорушень, вчинених персоналом колоній у сфері виконання покарань України у 2017-2020 р. р., за вказаний період було зареєстровано 342 випадки кримінальних правопорушень та 63 корупційні діяння (додаток Д).

При цьому варто зазначити, що у загальній кількості вчинених кримінальних правопорушень майже 30% припадає на ті із них, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів (розділ XIII Особливої частини КК України).

Крім цього, до 10% кримінальних правопорушень є результатом різноманітних службових зловживань (ст. ст. 364, 365, 368, ін. КК), а ще стільки ж (до 10%) – приходить на випадки перевищення персоналом колоній влади або службових повноважень.

У той самий час, 50% у структурі зареєстрованих у колоніях суспільно небезпечних, винних і карних діянь (ст. 11 КК), вчинених персоналом цих КВУ, пов'язані з іншими кримінальними правопорушеннями (умисним вбивством, катуванням, викраденням чужого майна, т. ін.) (додаток Д).

Із 342 вчинених у сфері виконання покарань України кримінальних правопорушень 99 зареєстровано у 2017 році, 84 – у 2018 р., 76 – у 2019 р. та 83 – у 2020 р. При цьому варто зазначити, що у середньому за вказаний період щорічно персоналом колоній вчинялось 86 кримінальних правопорушень, враховуючи «коливальний» (у бік зменшення або збільшення) характер даного суспільно небезпечного явища у сфері виконання покарань України.

Поряд з цим, звертає на себе увагу й той факт, що, розпочинаючи з 2017 року по даний час, щорічно зменшується кількість персоналу колоній у зв'язку із «консервацією» (тимчасовим припиненням діяльності) [19, с. 306] та закриттям УВП, а тому рівень злочинності (кримінальних правопорушень) цих суб'єктів у розрахунку на 1 тис. осіб не співпадає з абсолютними щорічними показниками.

Більш того, з 2017 року намітилась тенденція щодо щорічного збільшення рівня злочинності серед персоналу колоній. Так, при штатній чисельності персоналу ДКВС України, яка складала станом на 01.01.2021 34 тис. осіб, на персонал колоній припадало майже 70% (22 тис. осіб) [191].

При цьому рівень злочинності серед вказаних суб'єктів у розрахунку на 1 тис. осіб на кінець 2020 року (було зареєстровано 83 кримінальних правопорушення) склав 3,8 випадки (у 2017 році – 4,3; у 2018 р. – 3,6; у 2019 – 3,7), враховуючи щорічне зменшення кількості персоналу майже на 600 осіб [191].

Як приклад, можна назвати такі офіційні дані ДКВС України, які були висвітлені на сайті цього відомства, а саме: якщо станом на 30.07.2020 були «законсервовані» 27 УВП, то вже станом на 01.02.2021 – 39 УВП [191].

Про негативні тенденції щорічного збільшення рівня злочинності персоналу колоній свідчать і офіційні відомості, що стосуються кількості засуджених, які тримались у місцях позбавлення волі. Так, якщо станом на 01.01.2018 року в УВП та СІЗО трималось майже 70 тис. засуджених, то станом на 01.01.2021 – майже 50 тис., тобто їх кількість в абсолютних цифрах зменшилась на 20 тис. осіб, а у відсотковому вираженні – на 28,6% [191].

Таким чином, варто констатувати, що ні зменшення кількості колоній та персоналу цих КВУ, ні зменшення кількості засуджених, які відбували у них покарання у виді позбавлення волі, на привели до підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються зазначеними суб'єктами у сфері виконання покарань України.

І, це при тому, що одним з пріоритетних завдань реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, у Концепції 2017 року було визначено діяльність по запобіганню суспільно небезпечним і карним діянням з боку персоналу ДКВС України, включаючи тих осіб, які проходили службу (працювали) у колоніях [57].

Ще більш тривожною та небезпечною ця ситуація стає, якщо її оцінити з огляду історичних критеріїв розвитку сфери виконання покарань України, розпочинаючи з 1991 по 2021 роки, а також боротьбу із злочинність персоналу органів та установ виконання покарань.

Так, згідно офіційних даних, станом на 01.09.1991 року штатна чисельність персоналу кримінально-виконавчої системи України, яка входила до складу МВС України, становила більше 77 тис. осіб, 80% – персонал колоній (62 тис. осіб) [97, с. 22]. За 1991 рік персонал колоній вчинив 19 злочинів [97, с. 22], при цьому рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. осіб склав 0,3 випадки (у 2020 році – 3,8).

Якщо порівняти такі ж самі абсолютні та відносні показники злочинності 2020 та 1999 років (останньому періоді перебування органів та установ виконання покарань у системі МВС України [143]), то можна отримати наступну «кримінологічно» значущу інформацію, а саме: у колоніях відбували покарання більше 184 тис. засуджених до позбавлення волі (на 6,8% більше, ніж у 1998 році) [105, с. 62] та забезпечували процес виконання даного державного примусу у цілому по системі ДДУПВП майже 80 тис. осіб з числа персоналу кримінально-виконавчої системи, 80% (64 тис. осіб) з яких – персонал колоній (на той час, згідно ст. 13 ВТК України до таких відносились всі види колоній-поселень, колонії загального, посиленого, суворого та особливого режимів, а відповідно ст. 18 цього Кодексу – виховно-трудова – та ст. 17 – тюрми [66, с. 19-21]).

За цей період персоналом колоній було вчинено 6 злочинів у сфері виконання покарань, при цьому рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. осіб склав 0,09 випадків [105, с. 56] (у 2020 р. (при 83 кримінальних правопорушеннях рівень злочинності склав 3,8 випадки [191]), тобто збільшився у 42 рази, а в абсолютних цифрах – у 14 разів).

Все це, з одного боку, підтверджує, що у сьогоднішній досить низькою є ефективність запобіжної діяльності ДКВС України по недопущенню вчинення персоналом колоній кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань, а з іншого, виступає додатковим аргументом щодо вибору даної теми дослідження та активізації наукових пошуків, спрямованих на вивчення сучасного феномену (фр. *phenomene*, від гр. *phainomeron* – виключне, рідке, незвичне явище) [16, с. 611] злочинності цих осіб, пов'язаної із вчиненням ними кримінальних правопорушень у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Цікавими у зв'язку з цим є й відомості щодо зазначених показників злочинності персоналу колоній у 2010 році (останньому році самостійного функціонування ДДУПВП у системі центральних органів виконавчої влади України [183]) по зрівнянню з 2020 роком.

Зокрема, у 2020 році цими особами було вчинено 10 злочинів, рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. осіб при цьому склав (в колоніях служили та працювали майже 60 тис. осіб з числа персоналу цих КВУ [73, с. 54-55]) 0,17 випадків при 3,8 – у 2020 році або збільшився в останньому періоді у 22 рази, а в абсолютних цифрах – у 8-м разів.

Отже, і в даному історичному відрізку (1999-2010 р. р.) більш результативною була діяльність відповідних суб'єктів запобігання злочинам з боку персоналу колоній, що свідчить про особливу проблемність цього питання у сьогоденні – з часу затвердження нової державної політики у сфері виконання покарань України у 2017 році [57].

У той самий час, розпочинаючи з 2010 по 2016 рік, щорічно і в абсолютних цифрах, і в розрахунку на 1 тис. осіб кількість вчинених кримінальних правопорушень (а з 2012 року, згідно нового КПК України, визначене в КК (ст. 11) поняття «злочин» було замінено на «кримінальне правопорушення», яке тільки у 2018 році було закріплено і в Кримінальному кодексі [146]) збільшується, набувши змісту негативної тенденції, що склалася у зв'язку з цим в колоніях.

Так, у 2016 році після ліквідації обласних управлінь (відділів) ДПтС України та створення замість них 6-ти міжрегіональних управлінь виконання покарань Міністерстві юстиції України [178], у ДКВС України з боку персоналу було зареєстровано 102 кримінальних провадження, з яких 86 припадали безпосередньо на персонал колоній [192, с. 12-14], а інші – вчинені ними з іншими особами з числа персоналу ДКВС України у співучасті (ст. ст. 26-28 КК) (3 особи – з числа міжрегіональних управлінь; 3 – персоналом органів юстиції; 8 – інші особи) [192, с. 14].

Рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. осіб склав при цьому (із 57 тис. штатної чисельності ДКВС України персонал колоній склав 80% або майже 46 тис. осіб) 2,1 випадки при 3,8 у 2020 році, тобто в останньому періоді цей рівень зріс майже в 1,8 рази, а в абсолютних цифрах – зменшився в 1,2 рази.

У контексті визначення інших тенденцій розвитку кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, важливою є й кримінологічна інформація про структуру цих суспільно небезпечних діянь, які мали місце у 1991-2016 р. р.

Зокрема, як встановлено в ході даного дослідження, більше 40% вчинюваних персоналом кримінальних правопорушень припадає на ті із них, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК України).

Показовим у цьому сенсі є відомості про структуру кримінальних правопорушень, вчинених персоналом колоній у сфері виконання покарань України, у 2016 році (останньому перед реформою 2017 року періоді [57]), а саме – це:

1) ті із них, що стосуються незаконного обігу наркотичних засобів (ст. ст. 307, 309 КК) – 46 кримінальних проваджень або 45% у загальній кількості вчинених цими суб'єктами суспільно небезпечних, винних і карних діянь (ст. 11 КК);

2) корупційні злочини (ст. 45 КК) – 39% (40 правопорушень), серед яких:

а) 24% (25 проваджень) припадало на таке кримінальне правопорушення, як прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК);

б) 7% (7 проваджень) пов'язано з привласненням, розтратою майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК);

в) 5% (5 проваджень) стосується зловживання владою або службовим становищем (ст. 364);

г) 3% (3 провадження) відносяться до зловживання впливом (ст. 369-2 КК);

2) ті із них, що пов'язані із перевищенням влади або службових повноважень працівниками правоохоронного органу (ст. 365 КК) – 7% (7 проваджень);

3) ті із них, що стосуються невиконання судового рішення (ст. 382 КК) – 4% (4 провадження);

4) інші кримінальні правопорушення [192, с. 13].

У цілому ж, якщо порівняти структуру зазначеного показника кримінальних правопорушень з 2020 роком, то вона має наступний вигляд:

- ч. 1 ст. 309 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту» – 17 таких суспільно небезпечних та карних діянь.

При цьому, якщо вести мову про розповсюдженість його у системі ДКВС України або про внутрішню структуру злочинності у розрізі міжрегіональних управлінь, то ці показники розподілились наступним чином: Центральне управління – 6 випадків; Південне – 4; Південно-Східне – 5; Північно-Східне – 1; Центрально-Західне – 1 (додаток Д);

- ч. 1 ст. 364 КК «Зловживання владою або становищем» - 3 кримінальні правопорушення (Північно-Східне 1; Центрально-Західне – 1; Південне – 1);

- ч. 1 ст. 307 КК «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» – 39 випадків (Центрально-Західне управління – 6; Південне – 9; Північно-Східне – 3; Південно-Східне – 7; Центральне – 7; Західне – 7);

- інші кримінальні правопорушення – 24 випадки (додаток Д).

Щодо так званої «географії» вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України, то слід зазначити про одну особливість, а саме – у травні 2016 року рішенням Кабінету Міністрів України були ліквідовані 24 територіальні управління ДПтС України, а замість них створені 6 міжрегіональних

управлінь виконання покарань Міністерства юстиції України [178], що, як показали результати даного дослідження, вкрай негативно вплинуло на ефективність запобіжної діяльності з цих питань та, одночасно, стало однією з детермінант, яка спричинює і обумовлює вчинення суспільно небезпечних і карних діянь з боку вказаних вище діянь.

Структурно на сьогодні визначені на нормативно-правовому рівні органи управління ДКВС України включають у себе такі адміністративні одиниці:

1. Центрально-Західне міжрегіональне управління – Вінницьку, Хмельницьку та Чернівецьку області;
2. Західне міжрегіональне управління – Львівську, Рівненську, Волинську, Івано-Франківську, Тернопільську та Закарпатську області;
3. Центральне міжрегіональне управління – Київську, Житомирську, Черкаську, Чернігівську області та м. Київ;
4. Південне міжрегіональне управління – Одеську, Кіровоградську, Миколаївську та АР Крим, Херсонську області і м. Севастополь;
5. Північно-Східне міжрегіональне управління – Харківську, Луганську, Полтавську та Сумську області;
6. Південно-Східне міжрегіональне управління – Дніпропетровську, Запорізьку та Донецьку області.

З огляду цього, «географія» вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі у 2017-2020 роки мала наступний вигляд:

- а) Південне міжрегіональне управління ДКВС України – 82 випадки (2017 р. – 28; 2018 р. – 16; 2019 р. – 17; 2020 р. – 21);
- б) Південно-Східне управління – 71 випадок (2017 р. – 20; 2018 р. – 21; 2019 р. – 14; 2020 р. – 16);
- в) Центральне управління – 68 випадків (2017 р. – 16; 2018 р. – 14; 2019 р. – 20; 2020 р. – 18);

г) Північно-Східне управління – 41 випадок (2017 р. – 12; 2018 р. – 9; 2019 р. – 13; 2020 р. – 7);

г) Центральнo-Західне управління – 41 випадок (2017 р. – 9; 2018 р. – 14; 2019 р. – 7; 2020 р. – 11);

д) Західне міжрегіональне управління – 39 випадків (2017 р. – 14; 2018 р. – 10; 2019 р. – 5; 2020 р. – 10).

Таким чином, найвищим рівень кримінальної активності персоналу колоній у сфері виконання покарань був у КВУ закритого типу Південного міжрегіонального управління ДКВС України, у яких у 2017-2020 р. р. мало місце 82 кримінальні правопорушення або 24% у загальній структурі (географії) злочинності цих суб'єктів, а найменший цей рівень був у колоніях Західного міжрегіонального управління (додаток Д).

При цьому варто зазначити, що у кожному з Міжрегіональних управлінь ДКВС України є своя «географія» вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній, яка не має постійності і з року в рік змінюється для кожної окремо взятої області та КВУ закритого типу. Так, у 2017 році у Центральному міжрегіональному управлінні найбільш криміногенно активним був Київський СІЗО, у якому було вчинено 3 із 16-ти кримінальних правопорушень, що мали місце у цьому регіоні (10,8% у структурі злочинності).

Ця ж тенденція для Київського СІЗО зберіглась і в 2018 році, а саме: у цій КВУ було зареєстровано 5 із 14 кримінальних правопорушень (35% у структурі злочинності даного регіону).

У 2019 році у Київському СІЗО мало місце 6 із 20 кримінальних правопорушень (30% у структурі злочинності Центрального регіону).

У 2020 році у Київському СІЗО персоналом було вчинено 4 із 18 зазначених суспільно небезпечних діянь, які були зареєстровані у даному регіоні (22% у структурі злочинності) (додаток Д).

I, навіть при тому, що, розпочинаючи з 2019 року у зазначеній установі попереднього ув'язнення [185], дещо знизились абсолютні та відносні (у розрахунку на 1 тис. осіб) показники кримінальної активності персоналу, Київський СІЗО утримує пальму першості у зазначеній структурі вчинення кримінальних правопорушень у Центральному управлінні ДКВС України, що, знову ж таки, свідчать про суттєві прорахунки з питань ОРД та запобіжної діяльності у даному структурному підрозділі та в цілому у системі ДКВС України.

Аналогічна «Ахілесова п'ята» (слабка сторона, хворе або таке, що є проблемним, місце) [7] є й в інших міжрегіональних управліннях ДКВС України: Дніпровська виправна колонія № 4 у Південно-Східному регіоні; Кропивницька виправна колонія № 6 у Південному регіоні; Шосткінська виправна колонія № 66 у Північно-Східному регіоні; Копичанська виправна колонія № 112 у Західному регіоні; Райківська виправна колонія № 78 у Центрально-Західному регіоні – у 2017 році (додаток Д).

У 2018 році найвищий коефіцієнт кримінальної активності був зареєстрований у Ладиженській виправній колонії № 39 Центрально-Західного міжрегіонального управління ДКВС України; Городищенській виправній колонії № 96 та Катеринівській виправній колонії № 46 Західного управління; Кропивницькій виправній колонії № 4 у Південному регіоні; Харківській виправній колонії № 27 Північно-Східного управління; Дніпровській виправній колонії № 89 Південно-Східного регіону (додаток Д).

У 2019 році найбільша кількість кримінальних правопорушень з боку персоналу колоній мала місце у Шепетівській виправній колонії № 86 Центрально-Західного міжрегіонального управління ДКВС України, Городищенській виправній колонії № 96 Західного регіону, в Одеському СІЗО та Петровській виправній колонії № 49 Південного міжрегіонального управління, у Харківському СІЗО Північно-Східного регіону та у Криворізькій виправній колонії № 80 Південно-Східного управління (додаток Д).

Натомість у 2020 році найвищим рівень злочинності був у Хмельницькому СІЗО Центрально-Західного міжрегіонального управління ДКВС України, у Личаківській виправній колонії № 30 та Маневицькій виправній колонії № 42 Західного регіону, в Одеському СІЗО Південного управління та Петрівській виправній колонії № 49 Південного міжрегіонального управління, у Сумській виправній колонії № 116 Північно-Східного регіону та в Криворізькій виправній колонії № 3 Південно-Східного регіону (додаток Д).

У цілому, серед усіх регіонів України найбільш кримінально активною є протиправна діяльність персоналу Київського СІЗО, Городищенської виправної колонії № 96, Кропивницькій виправній колонії № 4 та № 6 та Одеському СІЗО (додаток Д), у яких на протязі 2017-2020 р. р. щорічно вчинялось від 2 і більше кримінальних правопорушень з участю зазначених суб'єктів.

Все це, без сумніву, має стати предметом глибокого аналізу причин, що породжують, та умов, які сприяють вчиненню суспільно небезпечних і карних діянь з боку персоналу колоній, а також більш активного і ефективного здійснення заходів ОРД і запобіжної діяльності, спрямованої на недопущення розвитку негативних тенденцій, що склались у вказаних вище КВУ закритого типу.

Поряд з цим, якщо розглянути це питання з огляду проблем латентної злочинності [102], то можна вести мову й про інші колонії, рівень та інші показники вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Враховуючи зазначену обставину, в даній роботі було вивчено також й діяльність по запобіганню корупційним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань, результати якої дозволили дещо по-іншому оцінити й отриману в ході цього дослідження кримінологічно значущу інформацію про злочинну поведінку цих суб'єктів у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Зокрема, на протязі 2017-2020 р. р. в колоніях України мало місце 63 випадки корупції (додаток Д), а саме – у:

1. Центральному міжрегіональному управлінню ДКВС України за цей період не було зареєстровано жодного такого випадку.

Проте, наявність «пальми» першості по коефіцієнту кримінальної активності персоналу колоній серед інших регіонів, а також високий щорічний рівень злочинності у Київському СІЗО, який в Україні входить у перелік надзвичайно складних у криміногенному змісті КВУ закритого типу, свідчить про те, що у КВУ даного управління досить високий є і рівень латентної (лат. *latens* – скритої; невідомої) злочинності [16, с. 314], яка, у свою чергу, виступає однією з детермінант, що породжує і обумовлює вчинення кримінальних правопорушень з боку зазначених вище суб'єктів.

2. Південно-Східному регіоні у досліджуваному в цій роботі періоді мало місце 7 випадків корупційних діянь (у 2017 році – 1; 2018 р. – 3; у 2019 р. – 3; у 2020 р. – 0).

Вказані дані також варто оцінювати критично, якщо виходити з того факту, що вказане міжрегіональне управління займає друге місце серед інших регіонів по рівню вчинення кримінальних правопорушень у 2017-2020 р. р.

3. Південному міжрегіональному управлінню за цей час було вчинено 21 корупційне правопорушення (у 2017 році – 2; у 2018 р. – 6; у 2019 р. – 6; у 2020 р. – 7).

З огляду латентності, можна констатувати, що у вказаному регіоні, враховуючи, що це управління займає перше місце по кількості та рівню кримінальної активності персоналу колоній у системі ДКВС України, зазначений показник є найбільш наближений до реального стану правопорядку в КВУ закритого типу та по рівню співпадає з кількісно-якісними показниками злочинності у сфері виконання покарань.

Додатковим аргументом з цього приводу виступають відомості про вчинення щорічно кримінальних правопорушень персоналом колоній у Кропивницькій виправній колонії № 4 та № 6, а також в Одеському СІЗО, які входять у перелік найбільш кримінально активних КВУ закритого типу в Україні.

4. Північному-Східному регіоні за вказаний період мало місце 5 корупційних правопорушень (у 2017 р. – 0; 2018 р. – 3; 2019 р. – 1; 2020 р. – 1), що теж можна вважати відносним латентно обумовленим показником злочинності персоналу колоній.

Зокрема, вчинення цими особами 41 кримінального правопорушення спростовує загальний оціночний висновок про рівень протиправних діянь в КВУ закритого типу в даному міжрегіональному управлінні.

5. Західному регіоні у досліджуваному періоді було зареєстровано 16 корупційних діянь (2017 році – 0; 2018 р. – 5; 2019 р. – 7; 2020 р. – 4).

Зазначені відомості у певній мірі кореспондуються з кількісно-якісними показниками кримінальних правопорушень, вчинених персоналом колоній у сфері виконання покарань (39 випадків), а тому і в даному випадку можна вести мову про низький рівень латентності суспільно небезпечної діяльності у вказаному міжрегіональному управлінні ДКВС України.

6. Центральному-Західному регіоні у досліджуваному періоді мало місце 14 корупційних правопорушень (у 2017 році – 5; 2018 р. – 5; 2019 р. – 3; 2020 р. – 1).

Виходячи, що по всіх показниках кримінальних та корупційних правопорушень КВУ цього міжрегіонального управління майже співпадають з Північно-Східним регіоном, можна лише зазначити, що рівень латентності у колоніях є високим.

У цілому, підводячи деякі висновки з питань оцінки рівня корупції у системі ДКВС України, слід констатувати, що найвищий рівень цих правопорушень у 2017-2020 р. р. був зафіксований у КВУ закритого типу Південного міжрегіонального управління – 21 випадок із 63 або 33% у структурі всіх цих суспільно небезпечних діянь, а найнижчий – у центральному регіоні, де у досліджуваному часовому відрізку не було зареєстровано жодного корупційного правопорушення (додаток Д).

Високим також є рівень корупції у Західному міжрегіональному управлінні ДКВС України (16 із 63 протоколів з цього приводу складено щодо персоналу колоній або 26% у загальній їх кількості по системі виконання покарань).

У контексті об'єктивізації оцінки кількісно-якісних показників кримінальних правопорушень, що вчиняються у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк персоналом колоній, деякі науковці, крім латентності та корупції застосовують й інші критерії (кількість допущених цими особами дисциплінарних проступків, адміністративних деліктів (лат. *delictum* – незаконна дія; проступок тощо) [16, с. 184]), за допомогою яких здійснюється кримінологічна характеристика зазначених суспільно небезпечних діянь [109, с. 8-9].

З таким підходом можна погодитись, але, враховуючи, що з цього приводу проведені детальні дослідження по суті означеної у цій роботі проблематики, то до завдань даної наукової розробки це питання не віднесене, а тому його опис у ній здійснено лише у фрагментарному вигляді.

Поряд з цим, ватро констатувати, що досліджувана тематика є досить актуальною та такою, яка має прикладний характер, про що, зокрема, свідчать і результати анонімного опитування відповідних респондентів.

Так, на питання «Чи відомі Вам відомості про кількість злочинів, які вчиняються персоналом колоній?» засуджені, які відбували покарання у цих КВУ дали такі відповіді: «так» – 0; «ні» – 369 респондентів або 65% від їх загальної кількості (568 осіб); «частково» – (107 осіб або 18%) (додаток В, Г).

У свою чергу, персонал колоній на це питання відповів наступним чином: «так» – 428 респондентів із 568, які прийняли участь у анонімному опитуванні (74%); «ні» – 43 особи (8%); «частково» – 103 особи (18%) (додатки А, Б,).

Отже, результати проведеного аналізу кількісно-якісних показників кримінальних та корупційних правопорушень, вчинених персоналом колоній України у 2017-2020 р. р. дозволяють зробити висновок про те, що у вказаний період у сфері виконання покарань й надалі продовжували розвиватись ті негативні тенденції, що склались у 2010-2016 р. р., коли органи та установи виконання покарань були підпорядковані Міністерству юстиції України, яке у силу відсутності відповідного

практичного досвіду з питань виконання – відбування покарань, а також повноважень щодо проведення ОРД та інших елементів правоохоронної діяльності, об'єктивно у сьогоднішній не в змозі ефективно запобігти випадкам протиправної діяльності зазначених суб'єктів суспільно небезпечних посягань.

Крім цього, поряд з раніше визначеними на нормативно-правовому, науковому та практичному рівнях детермінантами, які породжують і обумовлюють вчинення персоналом колоній кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України, на рівень цих суспільно небезпечних діянь впливають й інші причини і умови, які стали наслідком сучасної пенітенціарної, як це впливає із змісту Концепції 2017 року [57], політики України, що в свою чергу, обумовлює необхідність по-новому та більш комплексно й системно підійти до вирішення існуючих у зв'язку з цим проблем у зазначеній сфері суспільних відносин [113].

2.3. Детермінанти вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України

У науці під детермінацією розуміють підпорядкований об'єктивним законам природи і суспільного розвитку складний процес поведіння, взаємних трансформацій і динамічних змін подій, явищ, процесів та станів навколишньої дійсності [76, с. 70].

Виходячи з цього в кримінології виведено наступне визначення поняття «детермінанти злочинності» (кримінальних правопорушень – у контексті сучасних змін, внесених у КК України), а саме – це вся сукупність явищ, процесів, фактів та проявів, з якими вона взаємозв'язана та якими вона обумовлена [31, с. 184].

При цьому детермінація кримінальних правопорушень, що вчиняються у тому числі персоналом колоній у сфері виконання покарань України, здійснюються у виді таких системоутворюючих ознак, як:

1. Причина, тобто явище (система), яка породжує або продукує інше явище (явища) – наслідки [31, с. 187].

У зв'язку з цим учені цей вид детермінації у більш вузькому значенні розуміють як причинний зв'язок, який проявляється у змісті конкретного кримінального правопорушення через такі його різновиди, як:

а) бінарний (двоелементний) зв'язок причини і наслідку;

б) причинний ланцюг, тобто послідовну змінюваність двоелементних ланок причинного зв'язку, в якому причина цієї ланки є наслідком попередньої ланки, її причини;

в) причинна мережа або «дерево причинності», яке науковцями пояснюється як система процесів, утворень, що охоплюються єдиною динамічною структурою, стан кожного з елементів системи прямо або опосередковано обумовлений станом інших елементів цієї системи [31, с. 187].

2. Умова, під якою кримінологи розуміють різноманітні явища, процеси та обставини, які сприяють або створюють можливість виникнення та прояву причини, яка породжує наслідок [31, с. 188].

В науці за ознакою часу та змісту їхнього впливу на причинний зв'язок умови поділяють на:

а) ті, що сприяють виникненню (формуванню) причини;

б) ті, що забезпечують реалізацію процесу спричинення [31, с. 189].

Крім цього, залежно від характеру зв'язку з причиною, умови розрізняють як:

1) супроводжуючі, тобто такі, які створюють загальну обстановку обумовлення;

2) необхідні (без яких реалізація причини не може відбутися);

3) достатні – оптимальний комплекс необхідних умов [31, с. 189].

3. Корелянта, тобто такий зв'язок між подіями, явищами та процесами за якою зміна одних явищ супроводжується (не спричинюється чи обумовлюється) зміною других [31, с. 189].

Такий підхід дозволив науковцям класифікувати детермінанти злочинності (кримінальних правопорушень) по різних критеріях, а саме – за:

- а) механізмом впливу на злочинність – на причини, умови, корелянти;
- б) джерелами формування – на антропологічні та соціальні;
- в) структурою – на детермінанти всієї злочинності; детермінанти окремих видів злочинності;
- г) часом функціонування – на детермінанти, під впливом яких відбувалось попереднє формування особистості злочинців певного покоління та на детермінанти, що діють у нинішніх умовах та обумовлюють кримінальну активність відповідним чином налаштованих людей;
- г) іншими критеріями [76, с. 73].

Саме зазначені та інші наукові позиції й стали методологічним підґрунтям для дослідження детермінант, що породжують та обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній ДКВС України.

Крім цього, у даній роботі використані праці учених пенітенціарної кримінології, які вивели особливий детермінаційний комплекс причин і умов злочинності у сфері виконання покарань України.

Так, О. Г. Колб до детермінант злочинності у зазначеній галузі суспільної діяльності відніс наступні:

- 1) низький рівень профілактики злочинів у місцях позбавлення волі;
- 2) поверхова проінформованість адміністрації СІЗО та УВП про особистість ув'язнених під варту і засуджених;
- 3) значні прорахунки в організації ОРД у місцях позбавлення волі;
- 4) неналежний стан взаємодії УВП з іншими правоохоронними органами, особливо в частині обміну інформацією щодо засуджених та інших осіб, відсутність координуючих механізмів з цих питань;
- 5) застаріла практика ведення офіційних персональних обліків на засуджених;

б) проблеми відомчої взаємодії, у тому числі всередині конкретного органу чи установи виконання покарань [52, с. 186-196].

У свою чергу, Я. О. Ліховіцький запропонував свій погляд на причини та умови вчинення кримінальних правопорушень персоналом ДКВС України у сфері виконання покарань, а саме – це:

а) детермінанти соціально-економічного, політичного, організаційно-управлінського, нормативно-правового та соціально-психологічного змісту;

б) детермінанти, в основному, соціально-економічного, а також відповідного йому соціально-психологічного, культурологічного та морально-етичного змісту;

в) детермінанти соціального та індивідуального психологічного характеру, що відображають негативне, нігілістичне та виразно індивідуалістичне ставлення до інших людей, цінності їхнього життя, а також до правових і моральних норм, які мають забезпечувати їхню реалізацію на захист [80, с. 141-147].

Натомість, інші учені до основних детермінант, що породжують та обумовлюють вчинення злочинів і правопорушень персоналом виправних колоній України, відносять такі із них:

1). Відсутність належної організації виховної роботи з цими особами, що вимагає термінового перегляду моральних та матеріальних стимулів та зацікавленості у результатах своєї роботи, підвищення рівня компетенції та поінформованості особового складу органів та установ виконання покарань про міжнародні стандарти в галузі практичного забезпечення прав людини.

2) Неналежне фінансування ДКВС України з Державного бюджету, включаючи витрати на персонал органів та установ виконання покарань.

3) Низький рівень психологічної та моральної готовності зазначених суб'єктів до реалізації визначених у законі завдань щодо виконання покарань, а також застосування заходів примусу відносно засуджених.

4) Штатна неукмплектованість відповідними фахівцями з людинознавства та психології колоній. Натомість на посадах персоналу ДКВС України працюють ті особи, які не готові у повній мірі забезпечувати виправно-ресоціалізаційний процес щодо засуджених, зокрема, у місцях позбавлення волі [73, с. 89-93].

У науковій літературі, що стосується означеної у цій роботі проблематики дослідження, можна зустріти й інші класифікації детермінант злочинності (кримінальних правопорушень) персоналу КВУ закритого типу [82].

Поряд з цим, у сучасних умовах функціонування сфери виконання покарань України (період її перетворення, що розпочався у вересні 2017 року у зв'язку з прийняття Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи [57]), проблема визначення та нейтралізації детермінант кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній, є актуальними та такими, що мають теоретичне і практичне значення [132].

Додатковим аргументом з цього приводу виступають результати аналогічного опитування відповідних респондентів, яке було проведено в ході даного наукового дослідження.

Так, на питання «Чи знаєте Ви причини вчинення злочинів персоналом колоній, тобто про обставини, що їх породжують?» засуджені, які відбували покарання у виді позбавлення волі, дали наступні відповіді: «так» – 17 з 568 осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні, або 3% у структурі всіх респондентів; «ні» – 540 осіб (95%); «частково» – 11 осіб (2%) (додаток В, Г).

У свою черг, персонал колоній на це питання відповів наступним чином: «так» – 126 осіб із 568 осіб, які брали участь в даному анонімному дослідженні, або 23%; «ні» – 199 осіб або 35% від усіх респондентів; «частково» – 243 особи (42%) (додатки А, Б).

Цікавими з зв'язку з цим є й відповіді зазначених респондентів на питання «Чи відомі Вам умови, які сприяють вчиненню злочинів персоналом колоній?». Засуджені

на нього дали наступні відповіді: «так» – 17 осіб або 7% у структурі всіх респондентів; «ні» – 488 осіб (84%); «частково» – 53 особи (9%) (додаток В, Г).

У той самий час, персонал колоній з цього приводу відповів таким чином: «так» – 256 осіб або 45% від усіх респондентів; «ні» – 123 особи (22%); «частково» – 189 осіб (33%) (додатки А, Б).

Враховуючи зазначені та інші результати даного наукового дослідження [123], а також науково обґрунтовані висновки, пропозиції, погляди тощо з означеної проблематики, у цій роботі виведені наступні нові та особливі детермінанти – умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України персоналом колоній, а саме:

1. Невідповідність задекларованих у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 2017 року [57] мети і завдань діяльності у даному напрямі та реальних гарантій і ресурсів, які виділяються на вказані потреби державою.

Зокрема, у пункті 2 розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 654-р, яким була схвалена зазначена Концепція, було закріплено положення, відповідно до якого Міністерство фінансів України мало було передбачити під час внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» окремо від загального обсягу фінансування потреб, передбачених Міністерству юстиції України на 2017 рік для пенітенціарної системне, додаткове фінансування заходів щодо подальшого її реформування у сумі 730 млн. гривень [57].

Крім цього, у вказаному розпорядженні Уряду України Мінфіну дано доручення передбачити у 2018-2020 р. р. додаткове фінансування заходів щодо подальшого реформування пенітенціарної системи у розмірі, що мали складати: у 2018 році – 6 млн. 451,1 тис. гривень; у 2019 р. – 7 млн. 921,5 тис. грн.; у 2020 р. – 8 млн. 498,1 тис. грн. від потреб, передбачених в основних напрямках бюджетної політики на відповідні роки.

Проте, як встановлено в ході даного дослідження, досі доручення Кабміну України не виконані, що, у свою чергу, обумовило необхідність пошуку Міністерству

юстиції додаткових асигнувань на реалізацію мети і завдань Концепції 2017 року, а з іншого боку, це створило ще одну ланку в «детермінаційному ланцюзі» причин і умов кримінальних правопорушень, які вчиняються персоналом колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у виді «напівзаконної» діяльності, типу: надання додатково платних послуг у СІЗО [164]; непрозорості для громадськості продажу територій колишніх УВП (в Одеській та Київській областях); т. ін. [191].

І це відбувалось при тому, що, як зазначено в розділі I «Загальні положення» Концепції, стандарти функціонування УВП не змінювались протягом 75 років [57].

2. Невідповідність між затвердженими в Концепції основними завданнями реформи та реальними формами і засобами їх реалізації на практиці.

Зокрема, одним із таких завдань визначено залучення нових кадрів у систему на всіх рівнях – насамперед за рахунок підвищення рівня заробітної плати.

Разом з тим, через відсутність саме фінансових програм такого характеру зазначене завдання виконати не вдалось. Більш того, заробітна плата персоналу колоній усіх категорій на сьогодні є найнижчою серед визначених у законі правоохоронних органів [52], що, у свою чергу, не тільки приводить до зазначеної плінності кадрів у сфері виконання покарань України, але й детермінує наявність іншої проблеми – відновлення соціальної справедливості за рахунок потенційних можливостей засуджених та їх близьких родичів, а також інших осіб, причетних до процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, шляхом протиправної діяльності у цьому напрямі.

До основних завдань реформи у Концепції було віднесено й розроблення законодавства у сфері функціонування СІЗО та УВП відповідно до законодавства ЄС, яке, на жаль, також не виконано.

Так, досі Верховною Радою України не прийнятий Закон України «Про пенітенціарну систему України» [184], не ратифіковані європейські пенітенціарні

правила [29] та інші міжнародно-правові акти, що стосуються персоналу органів та установ виконання покарань (Мінімальні стандартні правила поводження із засудженими; Звід принципу захисту всіх осіб, підданих затриманню чи ув'язненню у будь-якій формі; Кодекс поведінки посадових осіб по підтриманню правопорядку; ін.) [35].

Все це, поряд з проголошеними деклараціями України про вступ у ЄС і НАТО, знижує рівень виконавської дисципліни персоналу колоній та детермінує формування і розвиток протиправної поведінки цих суб'єктів кримінальних правопорушень у силу суттєвої різниці між умовами виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі, які по нормативно-правовому рівні створені в нашій державі, та тими, що визначені у нормах ЄС та в цілому міжнародного права з означених питань.

3. Військові дії на Сході України, до яких у тому числі залучені й персоналом колоній відповідно ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» [142] та Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» [145].

При цьому одним із негативних наслідків гібридної (лат. *hibrida*, від гр. *hybris* – кровозмішення) [16, с. 149] війни України та РФ на Донбасі є високий рівень перенесених учасниками бойових дій психічних і психологічних стресів, а також інших суспільно небезпечних наслідків як в цілому для суспільства, так і для окремо взятої особи, включаючи персонал колоній, який безпосередньо вів боротьбу з терористичними організаціями, типу «ЛНР» (Луганська Народна Республіка) та «ДНР» (Донецька Народна Республіка), а також з військовими підрозділами РФ.

Отримавши таким чином негативний досвід, пов'язаний з позбавленням життя і здоров'я потенційних і реальних ворогів, учасники бойових дій з числа персоналу колоній нерідко цю практику переносять у кримінально-виконавчу діяльність, вчиняючи, зокрема, такі насильницькі кримінальні правопорушення, як: катування, нанесення тілесних ушкоджень, вбивство засуджених, т. ін. (додаток Д).

4. Щорічна наявність у складі засуджених, позбавлених волі, хронічних наркоманів та інших осіб, зокрема з психічними відхиленнями [78, с. 49-132] створює «провокуюче» середовище для персоналу колоній з питань незаконного постачання для перших наркотичних, психотропних речовин та їх аналогів, а також спиртних напоїв та інших заборонених предметів [88, с. 252-259].

Як свідчать офіційні дані ДКВС України, щорічно у засуджених, які тримаються у колоніях, вилучається значна кількість предметів, речовин і засобів, що заборонені чинним КВК України (ст. 107) та ПВР УВП. Так, тільки у 2020 році у цих осіб безпосередньо було вилучено більше 12 тис. гривень, 150 доларів США, понад 7 тис. літрів спиртних напоїв, більше 20 грам наркотичних засобів, майже 4 тис. мобільних телефонів, т. ін. [193].

Крім цього, звертає на себе у зв'язку з цим увагу й інший факт – щорічно на оперативно-профілактичних обліках колоній перебувають більше 1 тис. засуджених, схильних до вживання і розповсюдження наркотичних речовин та понад 3 тис. злісних порушників встановленого режиму відбування покарання у виді позбавлення волі (ст. 133 КВК України), які вчиняють постійні спроби придбати заборонені у місцях позбавлення волі предмети, речі, засоби тощо та встановити неслужбові зв'язки у зв'язку з цим з персоналом ДКВС України (додаток Д) [32, с. 100-226].

5. Інші детермінанти – умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

До таких, зокрема, відносяться такі із них, як відсутність:

а) належного громадського контролю за процесом виконання – відбування покарань в нашій державі. Особливо за місцями позбавлення волі [51];

б) будь-яких державних програм на сьогодні з питань соціального, пенсійного та іншого забезпечення персоналу ДКВС України [60, с. 88-92];

в) науково обґрунтованої та закріпленої на рівні Верховної Ради України, як суб'єкта парламентсько-президентської форми правління в нашій державі,

Національної доктрини створення та розвитку пенітенціарної системи України [15] замість прийнятої у 2017 році Концепції реформування (розвитку) цієї системи, яка ні на той час, ні на сьогодні ще не створена;

г) єдиного центру добору, підготовки та підвищення професійної кваліфікації персоналу ДКВС України, а також цілісної державної програми щодо добору кадрів для роботи (служби) у сфері виконання покарань та відповідних критеріїв оцінки їх готовності до зайняття кримінально-виконавчою діяльністю (зокрема, досі у системі ДКВС України не затверджено Положення про проходження служби у Державній кримінально-виконавчій службі України, а, натомість, добір персоналу здійснюється на підставі Положення про проходження служби в поліції, що є абсурдним як по суті, так і по змісту, враховуючи відмінності у соціально-правовій природі органів та установ виконання покарань (Закон України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») та поліції (Закон України «Про Національну поліцію»));

г) інші умови, що описані в науковій літературі [80, с. 124-156].

Щодо детермінант – причин, які породжують вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України, то досить ґрунтовно досліджені на доктринальному рівні [79], а тому в цій роботі мова про них ведеться лише фрагментарно та у контексті їх прояву у досліджуваному періоді (2017-2020 р. р.) у протиправній поведінці цих суб'єктів.

Зокрема, суттєве скорочення КВУ закритого типу, зменшення кількості засуджених у місцях позбавлення волі та зосередження у колоніях найбільш суспільно небезпечних осіб у рази підвищує не тільки рівень віктимізації (здатності стати жертвою злочину) [75, с. 130-131], але й значним чином впливає на провокаційну поведінку як суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин (персоналу УВП та засуджених), так і їх учасників (близьких, родичів засуджених, адвокатів, прокурорів, ін.) [139, с. 15-32].

У таких умовах психологічно та морально нестійкі особи з числа персоналу колоній легко піддаються на існуючі у місцях позбавлення волі «спокуси» (те, що притягує до себе; вабить тощо) [19, с. 617] у виді викривлених і спотворених потреб і відхилень, що є у засуджених до позбавлення волі (потяг до спиртного, наркотиків, т. ін.), що й породжує одну із мотивацій вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України, тобто виступають причиною протиправної поведінки персоналу ДКВС України.

Другою, не менш суттєвою причиною вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній є сформована у цих осіб антисуспільна установка на життя, соціально важливі функції суспільства, невірна оцінка співвідношення між добром і злом, які не стали предметом перешкод прийняття їх на службу (роботу) в ДКВС України через формальну та, подекуди, малоефективну систему добору кадрів у сферу виконання покарань, особливо на рівні медичних і психолого-соціальних досліджень кандидатів на зайняття кримінально-виконавчою діяльністю, а також неналежним рівнем взаємодії кадрових підрозділів Міністерства юстиції України і правоохоронних та інших державних органів, установ, підприємств і організацій з цих питань (мова, у першу чергу, ведеться про так звану спеціальну перевірку осіб, які приймаються на службу (роботу) у кримінально-виконавчу систему (ч. 2 ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»)).

У даному випадку проявляється дія так званого «кримінального ланцюга», де причина, яка породжує та формує протиправну поведінку особи, не тільки породжує наслідок у виді кримінального правопорушення з числа персоналу колонії, але й детермінує іншу причину – професійно недбале ставлення працівників системи добору кадрів у ДКВС України, включаючи медичні та соціально-психологічні центри, до виконання своїх функцій, що й стає додатковою детермінацією злочинності у сфері виконання покарань.

При цьому варто зазначити і про інший елемент вказаного причинного ланцюга, а саме – низька заробітна плата та незадовільний соціальний захист персоналу колоній та інші тому подібні обставини приводять до великої плинності кадрів, а тому набір інших осіб для зайняття кримінально-виконавчою діяльністю по спрощеній формі та по формальних ознаках і критеріях, визначених у ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» – таким чином й детермінується причина вчинення кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

У той самий час, слід констатувати, що в механізмі злочинної поведінки персоналу колоній, яка мала місце в процесі виконання – відбування покарань України у 2017-2020 р. р., поряд з встановленими в ході даного дослідження причинами, свою негативну роль відіграли й інші детермінанти такого ж характеру, мова про які ведеться у науковій літературі [59, с. 114-143].

Знову ж таки, не можна у зв'язку з цим залишати осторонь й відомості про детермінанти – корелянти досліджуваного у цій роботі виду кримінальних правопорушень.

До таких, як показали результати цієї наукової розробки, у першу чергу, варто віднести такі об'єктивно існуючі у суспільстві невірні «стереотипи» (від лат. stereos – твердий; просторовий – шаблон; незмінний зразок) [16, с. 549], що пов'язані з незадовільною оцінкою кримінально-виконавчої діяльністю та непроститижністю цієї професії взагалі.

Як з цього приводу влучно зробив висновок Г. О. Радов, цінність будь якої структури в суспільстві визначається тим, що вона йому дає. При цьому останнє повинно розуміти, що персонал установ виконання покарань ризикує стати заручником ситуації, що склалась, яку держава у суспільній свідомості може зробити винуватцем бід системи [203, с. 17].

Другою такою корелянтою у сучасних умовах стала відсутність належної уваги до сфери виконання покарань як держави, так її інституцій на місцях, які

самоусунулись від вирішення існуючих у цій галузі діяльності проблем – від енергозабезпечення та надання інших комунальних послуг на адміністративних одиницях України, де дислокуються колонії, до відсутності відповідного контролю за станом виконання – відбування кримінальних покарань.

Зокрема, КВУ закритого типу і СІЗО у повній мірі оплачують всі встановлені в державі та на місцях тарифи з означених питань, позбавлені будь-яких пільг щодо реалізації продукції, виробленої на підприємствах системи ДКВС України, т. ін.

Крім цього, на сьогодні «звернуті» або зведені до мінімуму регіональні програми працевлаштування засуджених [172], що, у свою чергу, зменшує кількість додаткових джерел фінансування для сфери виконання покарань, а, отже, опосередковано впливає на рівень соціального захисту персоналу колоній через неможливість виплати для цих осіб підвищеної зарплати, премій та інших надбавок до грошового утримання.

Особливою визначальною рисою у цьому сенсі є й діяльність центральних та територіальних органів державної влади в Україні по добору кадрів та їх оцінки з огляду моральних, соціально-психологічних, інтелектуальних та інших властивостей кандидатів на службу (роботу) у відповідних органах державної влади, включаючи й правоохоронні.

Як свідчить практика, на сьогодні, як власне, і на протязі всього періоду незалежності України, склалась, на жаль, наступна неправильна схема оцінки ділових якостей та потенційних можливостей працівників органів державної влади – найкращі та найбільш інтелектуально «озброєні» особи служать в СБУ, прокуратурі та судах, а інші – у ДКВС України.

Такий «викривлений» підхід держави до оцінки змісту кримінально-виконавчої діяльності та важливості цієї функції у суспільстві, у певній мірі деморалізує психологічний стан окремої частини персоналу колоній та виступає однією з корелянт вчинення цими особами кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань.

Ще однією такою детермінантою є бездіяльність відповідних державних органів управлінні щодо запобігання професійної деформації персоналу колоній та її суспільно небезпечних наслідків [89, с. 42-47], які корелюють протиправну поведінку цих осіб та, в кінцевому підсумку, впливають на причинно-наслідковий механізм вчинення кримінальних правопорушень цими суб'єктами кримінально-виконавчих правовідносин.

Як показали результати даного дослідження, немаловажний вплив на формування і розвиток протиправної поведінки персоналу колоній та її реалізації у сфері виконання покарань України має й така корелянта, як вчинення цими особами різноманітних правопорушень як у побуті (у виді зловживання спиртними напоями, хуліганства, дорожньо-транспортних пригод, отримання травм, т. ін.) [192, с. 16], а також у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк (запізнення на службу (роботу); сон на посту (робочому місці); вчинення інших дисциплінарних проступків).

Зокрема, тільки у 2016 році з боку персоналу КВУ закритого типу було зафіксовано 63 випадки сну на посту (в УВП і СІЗО Волинської області – 2; Дніпропетровської – 11; Донецької – 6; Закарпатської – 1; Київської – 18; Одеської – 20; Тернопільської та Чернігівської – 3 випадки) [192, с. 31].

Крім цього, у цьому ж році мало місце 37 випадків неприбуття на службу персоналом колоній (у Волинській області – 2; Донецькій – 7; Кіровоградській – 2; Одеській – 14; Полтавській – 2; Рівненській – 1 та Чернігівській – 2), а також 10 випадків вживання цими особами спиртних напоїв (в УВП Волинської області – 4; Донецької – 3; Київської – 2 та Одеської – 1) [192, с. 31].

Аналогічні дисциплінарні проступки з участю персоналу колоній були зафіксовані й в подальші роки (2017-2020 р. р.) [193], що не могло не відобразитись й на кількісно-якісних показниках вчинення кримінальних правопорушень за цей період.

При цьому, наявність у списку персоналу колоній, які допускали різноманітні дисциплінарні правопорушення, УВП Одеської та Київської областей свідчить про діалектичний взаємозв'язок кримінальних та інших (зокрема, дисциплінарних проступків) правопорушень та вплив цих корелянтів на формування, розвиток і реалізацію кримінальної мотивації вказаних суб'єктів.

Про роль корелянтів у детермінації кримінальних правопорушень можна зустріти й в інших наукових публікаціях [31, с. 189-190]. Зокрема, А. П. Закалюк у зв'язку з цим слушно зауважив, що визначення наявності кореляції між об'єктами, що досліджуються, – на сьогодні неодмінна умова, обов'язковий попередній етап кримінологічного дослідження, а саме – оцінки значущості емпіричної інформації [31, с. 189].

Саме цей методологічний підхід і був використаний у даній науковій розробці при оцінці детермінант, що породжують і обумовлюють вчинення кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України на протязі 2017-2020 р. р. [133].

Отже, проведений аналіз причин, умов і корелянтів кримінальних правопорушень, що мали місце з боку персоналу колоній у досліджуваному періоді (2017-2020 р. р.) дозволяє зробити висновок про те, що для нейтралізації, ліквідації, усунення тощо зазначених видів детермінації, необхідно застосовувати лише системний підхід із залученням соціально-правових і природних можливостей усіх, без винятку, суб'єктів загально-соціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального, включаючи віктимологічного, напрямів запобігання даному виду злочинності в Україні [134], враховуючи при цьому як особливості кримінально-виконавчих правовідносин, так і стан суспільної оцінки і громадського контролю за сферою виконання покарань, які склались на протязі всього періоду незалежності України та продовжують існувати у сьогоденні, виступаючи при цьому окремою

специфічною детермінантою суспільно небезпечних діянь у даній галузі суспільної державної діяльності.

2.4. Кримінологічна характеристика особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань

Як свідчать результати вивчення наукової літератури, досі серед учених тривають дискусії з приводу того, яке слово слід вживати при здійсненні кримінологічної характеристики суб'єктів вчинення кримінальних правопорушень – «особа» чи «особистість» [75, с. 83]. При цьому, якщо виходити із змісту поняття «суб'єкт кримінального правопорушення», що закріплений в ст. 18 КК України, то пріоритетним є слово «особа».

У той самий час, якщо виходити з етимологічного значення «особистість», що дається у тлумачних словниках української мови (від лат. *personalitus* – особа, яка має соціальні, психологічні та інші властивості (характеристики)) [19, с. 477], то перевагу при оцінці кримінологами особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, варто віддавати слову «особистість».

Як у зв'язку з цим зробили висновок деякі дослідники, слід завжди пам'ятати, що особистість злочинця – це свого роду ідеальна модель, абстракція, створена на підставі дослідження суб'єктів кримінальних правопорушень, метою якої є виявлення таких негативних особливостей індивідуумів, за якими з високою часткою ймовірності можна в майбутньому передбачити злочинну поведінку інших осіб або повторно вчинене кримінальних правопорушень тими, хто мав попередній кримінальний досвід [75, с. 87].

У цілому ж, узагальнивши існуючі в кримінології підходи щодо змісту поняття «особистість злочинця» [117], можна сформулювати наступне визначення «кримінологічна характеристика особистості з числа персоналу колоній, який вчиняє

кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань» – це оцінка на науково-прикладному рівні сукупності соціально-типових та кримінально-типових ознак, які сформувались у процесі неблагополучного соціального розвитку особи та її функціонування у певному соціальному середовищі, що відрізняється своєю суспільно неприйнятністю та крайньою формою реалізації останньої на практиці, а також відображаються у виді суспільної небезпечності, криминогенної мотивації та кримінальної активності особи, які у своїй сукупності детермінують (спричинюють, обумовленість та корелюють) вчинення нею кримінального правопорушення.

Виходячи з цього, результатів інших наукових розробок [130] та із змісту вжитого у даному поняття словосполучення «сукупності ознак», у будь-якому дослідженні необхідно вести мову про структуру особистості злочинця, тобто про її внутрішню будову та зміст у даному випадку різноманітних індивідуальних ознак особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє кримінальні правопорушення у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк [31, с. 253-257].

Знову ж таки, криминологи у даному контексті ведуть мову про такі складові криминологічної структури особистості злочинця, як: соціально-демографічні; морально-психологічні; соціально-ролеві та кримінально-правові ознаки особи, основу яких складає офіційна статистика щодо суб'єктів кримінальних правопорушень, а також результати вибірових криминологічних досліджень [75, с. 87].

Зокрема, А. П. Закалюк запропонував здійснити криминологічну характеристику особистості шляхом аналізу індивідуальних властивостей особи по дев'яти балах (групах) ознак, а саме:

а) три із них – відображають соціальну характеристику особи кримінального правопорушника (її особистість) ознаки формування та соціалізації особи; ознаки соціального статусу та соціальних ролей; безпосередні ознаки спрямованості особистості;

б) п'ять із них – біосоціальні, що включають: демографічні ознаки, які мають соціальне і психологічне значення; психофізіологічні особливості, у тому числі генетичного походження; показники фізичного стану здоров'я; показники психічного стану здоров'я; індивідуальні психологічні дані;

в) окремий блок (дев'ятий) містить ознаки, пов'язані з вчиненням особою кримінальних правопорушень [31, с. 257-258].

Саме зазначені теоретичні моделі та підходи і склали методологічне підґрунтя для здійснення кримінологічної характеристики особи з числа персоналу колоній, який у 2017-2020 р. р. вчиняв кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України, враховуючи при цьому особливості детермінації даного виду злочинності, а також результати спеціальних наукових розробок з означеної проблематики.

Про необхідність володіння такою інформацією повідомили у ході анонімного опитування й деякі респонденти.

Так, засуджені до позбавлення волі на питання «Чи ознайомлені Ви з основними кримінологічними рисами особистості злочинця з числа персоналу колоній?» відповіли наступним чином: «так» - 9 із 568 осіб, або 2% у структурі респондентів; «ні» - 542 особи (95%); «частково» - 17 осіб (3%) (додатки В, Г).

У свою чергу, персонал колоній на це питання дав такі відповіді: «так» - 103 із 568 опитаних осіб, або 21% у загальній структурі респондентів; «ні» - 188 осіб (31%); «частково» - 277 осіб (48%) (додатки А, Б).

Зокрема, у досліджуваний у цій роботі період структура кримінальних правопорушень, які вчинялись зазначеними особами, мала наступний вигляд:

1. Старший начальницький склад (від майора до полковника внутрішньої служби вимог (ч. 6 ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») у 2017-2020 р. р. вчинив у загальному із 342 кримінальних правопорушень 67 таких суспільно-небезпечних та карних діянь (ст. 11 КК) або 19 % від загальної їх

кількості, що були зареєстровані з участю всіх категорій персоналу колоній (у 2017 р. – 23 випадки; 2018 р. – 17; 2019 р. – 10; 2020 р. – 17) (додаток Д).

Показовими у цьому сенсі були кримінальні правопорушення, що були вчинені у цей період особами з числа старшого начальницького складу персоналу колоній. Так, у 2017 році заступник начальника Житомирської виправної колонії № 4 Центрального міжрегіонального управління ДКВС України майор внутрішньої служби П. вимагав 80 тис. грн. за умовно-дострокове звільнення (ст. 81 КК) засудженого, за що притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д).

У цьому ж році у Райківській виправній колонії № 73 Центрального регіону начальник багатoproфільної лікарні при цій КВУ гр-н М. та його заступник майор внутрішньої служби Д. були затримані при одержанні неправомірної винагороди у сумі 5 тис. доларів США за підготовку та подальше спрямування до компетентних органів медичної документації для звільнення засудженого Р. від подальшого його відбування за хворобою в порядку ст. 84 КК, вчинивши таким чином кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 368 КК України.

У 2017 році за вчинення аналогічного кримінального правопорушення (отримання неправомірної вигоди у сумі 16 тис. гривень) був затриманий заступник начальника Синельниківської виправної колонії № 94 Південно-Східного міжрегіонального управління підполковник внутрішньої служби З. (додаток Д).

У 2018 році працівниками СБУ в м. Шепетівка був затриманий заступник начальники з інтендантського та комунально-побутового забезпечення державної установи «Шепетівська виправна колонія № 98» Центрально-Західного регіону підполковника внутрішньої служби Л. під час отримання від громадянина коштів у сумі 3 тис. доларів США, вчинивши таким чином кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 14, ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д).

У цьому ж році начальник Катеринівської виправної колонії № 46 Західного міжрегіонального управління був затриманий за підозрою в одержанні неправомірної вигоди за усунення перешкод з умовно-дострокового звільнення засудженого, за що притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д).

Резонансні (фр. resonance, від лат. resonans – те, що дає відгук – відголосок) [16, с. 493] кримінальні правопорушення, які були вчинені особами старшого начальницького складу колоній, мали місце й у 2019-2020 р. р. (додаток Д).

Так, у 2019 році був затриманий начальник відділення соціально-психологічної служби Державної установи «Городищенська виправна колонія № 96» Західного міжрегіонального управління ДКВС України майор внутрішньої служби Т., який вимагав від засудженого П. неправомірну вигоду в сумі 700 доларів США за підготовку документів, необхідних для застосування заходів заохочення, вчинивши своїми суспільно небезпечними діями (ст. 11 КК) кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д).

У свою чергу, у 2020 році за вчинення такого ж кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 368 КК) був затриманий начальник Західного міжрегіонального управління генерал-майор внутрішньої служби Д. (додаток Д).

2. Середній начальницький склад (від молодшого лейтенанта до капітана внутрішньої служби включно) (ч. 6 ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») колоній у 2017-2020 р. р. вчинив у сфері виконання покарань України 53 кримінальні правопорушення із 342, зареєстрованих з участю всіх категорій персоналу колоній за цей період, або 16% у загальній структурі цих суспільно небезпечних діянь (2017 р. – 17 осіб; 2018 р. – 14; 2019 р. – 8; 2020 р. – 14) (додаток Д).

У сенсі з'ясування змісту досліджуваної проблематики, цікавими є деякі випадки вчинення кримінальних правопорушень зазначеною категорією осіб. Так, у 2017 році у Київському СІЗО Центрального міжрегіонального управління ДКВС України був

затриманий фельдшер медичної частини цієї установи попереднього ув'язнення (ст. 4 Закону України «Про попереднє ув'язнення») В. при спробі проносу на територію слідчого ізолятора, що охороняється, заборонених предметів (речовину рослинного походження зеленого кольору в подрібненому вигляді та пігулки заводського фасування, в двох пластинках яких було пошкоджено цілісність обгортки), вчинивши таким чином кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

У цьому ж році та цій самій установі попереднього ув'язнення була затримана за підозрою в отриманні неправомірної вигоди від ув'язнених під варту та їх родичів (ч. 3 ст. 368 КК) виконуючи обов'язки начальника медичної частини СІЗО капітан внутрішньої служби П. (додаток Д).

У 2018 році у Літинській виправній колонії № 123 Центрально-Західного регіону було виявлено факт використання подрібненого документа черговим помічником цієї установи лейтенантом внутрішньої служби Л., у зв'язку з чим порушено кримінальне провадження по ч. 4 ст. 358 КК України (додаток Д).

У свою чергу, у цьому ж році заступник начальника Катеринівської виправної колонії Західного міжрегіонального управління із соціально-виховної та психологічної роботи капітан внутрішньої служби В. затриманий за підозрою в одержанні неправомірної вигоди за усунення перешкод з питань умовно-дострокового звільнення засудженого, тобто за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д).

У 2019 році у цьому контексті звертають на себе увагу наступні вчинені середнім начальницьким складом суспільно небезпечні та карні діяння (ст. 11 КК).

Так, у Державній установі «Бучанська виправна колонія № 85» центрального міжрегіонального управління ДКВС України у начальника дільниці СІЗО – начальника відділення соціально-виховної та психологічної роботи П. було виявлено пластикову ємкість, в якій містились 4 поліетиленові згортки з подрібненою речовиною сіро-

зеленого кольору рослинного походження, за що він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д).

У той самий час, у цьому ж році було затримано за підозрою в одержанні неправомірної вигоди (ч. 3 ст. 368 КК) заступника начальника Державної установи «Даріївська виправна колонія № 10» Південного регіону із комунально-побутового забезпечення – начальника відділу інтендантського та господарського забезпечення капітана внутрішньої служби Г. (додаток Д).

У 2020 році ситуація з означеної у цій роботі проблематики суттєво не змінилась. Так, за доставку засудженим за винагороду заборонених предметів був затриманий начальник відділення соціально-психологічної служби № 4 Державної установи «Маневицька виправна колонія № 42» лейтенант внутрішньої служби К., за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 368 КК України (додаток Д).

У цьому ж році за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК, у Державній установі «Київський слідчий ізолятор» Центрального міжрегіонального управління ДКВС України був затриманий інструктор з професійної підготовки відділу по роботі з персоналом лейтенант внутрішньої служби С., який вчинив спробу пронести на охороняєму територію даної установи попереднього ув'язнення наркотичну речовину (додаток Д).

3. Особи молодшого начальницького складу з числа персоналу колоній (відповідно положень ч. 6 ст. 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» це особи, які мають спеціальне звання від рядового до старшого прапорщика внутрішньої служби) у 2017-2020 р. р. у сфері виконання покарань України вчинили 166 із 342 зареєстрованих у колоніях кримінальних правопорушень або 48% від загальної їх кількості (у 2017 році – 4 випадок; 2018 р. – 43; 2019 р. – 44; 2020 р. – 38) (додаток Д).

У 2017 році найбільш у цьому сенсі показовим був випадок, коли молодший інспектор відділу нагляду і безпеки Березенської виправної колонії № 95 Центрального

міжрегіонального управління ДКВС України старший сержант внутрішньої служби Ч. вчинив спробу пронести на охороняєму територію даної КВУ наркотичні речовини, вчинивши таким чином кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

У свою чергу, у 2018 році в Державній установі «Вінницька виправна колонія № 86» Центрально-Західного регіону було затримано командира відділення – водія відомчої пожежної охорони цієї КВУ за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 368 КК України, а саме – за спробу передачі за винагороду заборонених предметів для засудженого, який відбував покарання у виді позбавлення волі у даній колонії (додаток Д).

Натомість, у 2019 році у Державній установі «Сокирянська виправна колонія № 67» Центрально-Західного міжрегіонального управління був затриманий молодший інспектор відділу охорони прапорщик внутрішньої служби С., за незаконне збереження на робочому місці та при собі наркотичної речовини, за що він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

І, накінець, у 2020 році у даному контексті можна назвати приклад, коли молодший інспектор I категорії відділу режиму та охорони Державної установи «Одеський слідчий ізолятор» Південного регіону, молодший сержант внутрішньої служби К. здійснив спробу пронести на охороняєму територію цієї установи попереднього ув'язнення наркотичні засоби, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

4. Вільнонайманий склад виправних колоній у 2017-2020 р. р. у сфері виконання покарань України вчинив 43 кримінальні правопорушення із 342, які мали місце у цих КВУ (у 2017 році – 11 випадків; 2018 р. – 8; 2019 р. – 4; 2020 р. – жодного), або 13% у загальній структурі цих суспільно небезпечних діянь (ст. 11 КК) (додаток Д).

Серед всієї сукупності кримінальних правопорушень, вчинених за вказаний період цією категорією персоналу колоній, звертають на себе увагу наступні із них.

Зокрема, у 2017 році в Одеській виправній колонії № 21 Південного міжрегіонального управління ДКВС України був затриманий за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 191 КК України, начальник виробничої майстерні цієї КВУ гр-н К., який здійснив спробу вивозу товарно-матеріальних цінностей з метою особистої наживи (2 тушки свинини загальною вагою 262,5 кг) (додаток Д).

У 2018 році у Могильов-Подільській виправній колонії № 114 Центрально-Західного регіону був затриманий майстер майстерні позабюджетної діяльності цієї КВУ гр-н С. під час отримання неправомірної вигоди в розмірі 3 тис. гривень за протиправне пронесення на охороняєму територію мобільних телефонів, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д),

У свою чергу, в 2019 році в Державній установі «Шепетівська виправна колонія № 98» Центрально-Західного регіонального управління був затриманий завідувач підсобного господарства цієї КВУ, який здійснив спробу пронести на охороняєму територію наркотичні засоби, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

Натомість, у 2020 році у Могильов-Подільській виправній колонії № 114 Центрально-Західного регіону була затриманий майстер даної КВУ гр-н Б., який намагався передати засудженим, які відбували покарання у виді позбавлення волі у цій установі, наркотичні речовини за грошову винагороду, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д).

5. Державні службовці, які входили до складу персоналу колоній, у 2017-2020 р. р. вчинили 13 кримінальних правопорушень із 342, зареєстрованих у цих колоніях закритого типу, або 4% у загальній їх кількості (у 2017 році – 7 випадків; у 2018 р. – 2; у 2019 р. – 4; у 2020 р. – жодного) (додаток Д).

Із усіх зазначених суспільно небезпечних і карних діянь (ст. 11 КК) можна, зокрема, виокремити наступні. Так, у 2017 році службовими особами Білоцерківської

випраної колонії № 105 Центрального регіону шляхом привласнення, вчинена крадіжка матеріальних цінностей, які перебували на балансі даної КВУ, тобто вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 191 КК України (додаток Д).

У 2018 році, з огляду з'ясування змісту предмета даного дослідження, цікавим був такий протиправний факт суспільно небезпечної діяльності державних службовців у колоніях України.

Зокрема, у Біленківській виправній колонії Південно-Східного міжрегіонального управління був затриманий головний енергетик цієї КВУ за спробу пронести на охороняєму територію цієї установи наркотичні речовини (сліп-пакети з речовиною рослинного походження, які були виявлені у пачці цигарок, а також 20 пігулок «Гідазепам» та 14 – «Ліріка»), за що він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д).

У свою чергу, у 2019 році у службових приміщеннях Південно-Східного міжрегіонального управління ДКВС України у м. Харкові затримано групу державних службовців кадрового апарату за вчинення кримінальних правопорушень за ч. 3 ст. 191, ч. 2 ст. 364 та ч. 3 ст. 368 КК України, а саме – за отримання незаконної вигоди, зловживання службовим положенням та розкрадання шляхом використання службових повноважень за вчинення дій, пов'язаних із прийняттям на вакантні посади персоналу колоній та інших УВП 19-ти осіб (додаток Д).

У 2020 році натомість, кримінальних правопорушень у сфері виконання покарань України з боку державних службовців виправних колоній зареєстровано не було (додаток Д).

Таким чином, результати проведеного аналізу змісту кримінальних правопорушень, вчинених у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні персоналом колоній, дозволяють констатувати, що у структурі особистості даної категорії злочинців найбільшу питому вагу мають ті особи, які відносяться до числа молодшого начальницького складу цих

КВУ (48% від загальної кількості зареєстрованих у 2017-2020 р. р. суспільно небезпечних і карних днів), що можна вважати логічним з огляду їх кримінально значущих ознак (віку (до 25 років); життєвого досвіду (незначного); професійного досвіду (мізерного); освіти (як правило, лише повної загальної середньої освіти); сімейного стану та інших оціночних критеріїв).

У той самий час, тривожними та такими, що свідчать про значні прорахунки в діяльності по розстановці керівних кадрів та організації запобіжної діяльності у колоніях є той факт, що друге місце серед усіх категорій персоналу цих КВУ займає старший начальницький склад, на долю яких припадає 19% у структурі всіх вчинених у сфері виконання покарань України кримінальних покарань.

Парадоксальність, недоречність та алогічність таких суспільно небезпечних діянь полягає у тому, що саме на зазначених осіб, згідно їх правового статусу та нормативно-визначених завдань щодо реалізації змісту процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, покладено обов'язок запобігати вчиненню кримінальних та інших правопорушень як з боку інших категорій персоналу колоній, так і з участю засуджених та інших осіб, які приймають участь у кримінально-виконавчій діяльності.

При цьому слід констатувати, що вказана тенденція склалась у сфері виконання покарань України ще 2005-2010 р. р., коли керівництво ДДУПВП складалось з цивільних осіб, які не тільки не мали кримінально-виконавчого досвіду роботи у ДКВС України, але й взагалі керівного досвіду на рівні центральних органів державної виконавчої влади, яким на той час був Державний департамент України з питань виконання покарань (додаток Д) [196].

Зокрема, якщо у 1991 році питома вага старшого начальницького складу у структурі злочинності персоналу колоній складала менше 1%, включаючи відомості про злочинність військовослужбовців Внутрішніх військ МВС України, які здійснювали функції нагляду та охорони у цих УВП [97, с. 22], та до 1999 року

(першому самостійного року функціонування ДДУПВП у системі центральних органів державної виконавчої влади в Україні) залишалась незмінною [105, с. 81], то у 2005-2010 р. р. загальна ситуація з цих питань різко змінилась у гірший бік.

Так, як встановлено в ході спеціальних наукових досліджень, у структурі злочинів, які були вчинені персоналом колоній за вказаний період, питома вага старшого начальницького складу склала 18%. У середньому щорічно ці особи вчиняли до 5 злочинів, а загальний ріст кількості таких суспільно небезпечних діянь у 2010 році по зрівнянню з 2005 роком відбувся у 1,5 рази або на 50% [73, с. 60].

У цілому в 2005-2010 р. р. по зрівнянню з 2017-2020 р. р. структура суб'єктів вчинення злочинів (кримінальних правопорушень), які були зареєстровані у колоніях, мала наступний вигляд:

а) в абсолютних показниках «пальму» першості займали особи з числа молодшого начальницького складу – 59 із 135 злочинів, що мали місце у колоніях за вказаний період, або 44% у загальній структурі цієї злочинності;

б) середній начальницький склад у вказані роки вчинив 46 злочинів (34%);

в) старший начальницький склад – 25 злочинів або 18% у загальній її кількості;

г) вільнонайманий склад – 5 злочинів або 4% у структурі злочинності персоналу колоній;

г) державні службовці у 2005-2010 р. р. злочини у колоніях не вчиняли [73, с. 58].

Отже, у досліджуваному в цій роботі періоді (2017-2020 р. р.) по зрівнянню з 2005-2010 р. р. майже незмінною в абсолютних цифрах залишалась активність молодшого начальницького (відповідно 48% та 44% у структурі особистості злочинців).

У певній мірі знизився в абсолютних цифрах коефіцієнт злочинної активності середнього начальницького складу – із 34% у 2010 р. до 16% у 2020 р. у структурі даного виду кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України.

У той самий час, цей показник набув загрозливих тенденцій для таких категорій персоналу колоній, як: вільнонайманий склад та державні службовці. Так, з 4% у 2010 р. до 13% у 2020 році в абсолютних цифрах у структурі кримінальних правопорушень зросла кримінальна активність вільнонайманого складу (більш, як у 4 рази за 10-літній період).

У свою чергу, злочинна активність державних службовців теж набула певних темпів зростання (з 0% у 2010 році до 4% у 2020 р. у структурі кримінальних правопорушень, вчинених в цілому всіма категоріями персоналу колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк).

Та, попри все, у розрахунку на 1 тис. осіб найбільший коефіцієнт злочинної активності у період 2005-2020 р. р. спостерігається в осіб старшого начальницького складу, а також середнього начальницького складу з числа персоналу колоній, що можна вважати на сьогодні однією з ключових проблем ДКВС України та, одночасно, констатувати про низький рівень запобігання кримінальним правопорушенням, які вчиняються даною категорією суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності.

Зазначена проблема ще більш ускладнюється на практиці з урахуванням інших кримінологічно значущих ознак тих осіб з числа персоналу колоній, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України.

Зокрема, середній вік особистості кримінального правопорушника складає від 20 до 25 років, тобто це є особи з недостатнім життєвим і професійним досвідом. Як виняток, хіба що можна вважати вік осіб з числа старшого начальницького складу, який коливається у межах 25-35% (додаток Д).

Щодо освітнього рівня особистості зазначених кримінальних правопорушень, то вони майже повністю співпадають із структурою вчинених ними суспільно небезпечних діянь, а саме: до 40% цих осіб мають загальну повну середню освіту, тобто є носіями низького загального рівня соціального розвитку та вкрай примітивну

свідомість, які й детермінують виникнення, розвиток та реалізацію їх протиправної поведінки у сфері виконання покарань.

Не менш небезпечним у цьому контексті є й той факт (та, однозначно, кримінологічна ознака особистості), що більшість осіб, які служать або працюють у колоніях, не мають юридичної освіти, а отже, відповідної правової культури, що можна вважати однією з корелянтів, які детермінують випадки кримінальних правопорушень у цих КВУ закритого типу.

До кримінологічно значущих ознак особистості персоналу колоній, який вчиняє протиправні діяння в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, як показали результати даного дослідження, варто віднести наступні із них:

а) більше 45% цих суб'єктів були одружені; майже 15% - розлучені, а інші – відносились до категорії не одружених;

б) майже 30% зазначених осіб до вчинення кримінального правопорушення притягались до дисциплінарної та інших видів юридичної відповідальності;

в) більше 20% вказаних суб'єктів на момент вчинення протиправних та кримінальних карних діянь продовжували навчання у вищих навчальних закладах або коледжах;

г) майже 15% з числа персоналу колоній до вчинення кримінальних правопорушень знаходились на профілактичних обліках відповідних оперативних підрозділів ДКВС України (ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [182]) (додаток Д);

г) інші ознаки особистості, мова про які ведеться у науковій літературі [73, с. 58-61; 14, с. 156-172], включаючи й віктимологічні кримінально значущі ознаки [73, с. 94-110; 14, с. 172-186].

У контексті вирішення завдань об'єктивізації кримінальної інформації про особистість персоналу, який вчиняє кримінальні правопорушення у сфері виконання

покарань України, а також з'ясування рівня латентності протиправної діяльності цих осіб важливу роль відіграють і відомості про вчинення зазначеними суб'єктами кримінально-виконавчої діяльності корупційних правопорушень у цій галузі суспільних відносин.

Як встановлено в ході даного наукового пошуку, у 2017-2020 р. р. персоналом колоній у сфері виконання покарань України було вчинено 63 корупційні діяння (ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» [161]), а саме: у 2017 році – 8 випадків; 2018 р. – 22; 2019 р. – 20; 2020 р. – 13) (додаток Д).

Отже, своєрідний «вибух» корупції серед зазначеної категорії суб'єктів відбувся у 2018-2019 р. р., тобто в період активного проведення реформ у системі ДКВС України.

У цілому структура особистості корупційного правопорушника мала наступний вигляд:

1. Особи старшого начальницького складу у 2017-2020 р. р. вчинили 5 із 63 корупційних діянь, зареєстрованих у сфері виконання покарань України за досліджуваний період, або 8% у загальній їх кількості (у 2017 році – 1 випадок; 2018 р. – 1; 2019 р. – 2; 2020 р. – 1) (додаток Д).

2. Особи середнього начальницького складу – 7 випадків (2017 р. – 2; 2018 р. – 1; 2019 р. – 4; 2020 р. – 0) або 11% у структурі особистості корупційного порушника (додаток Д).

3. Особи молодшого начальницького складу – 37 випадків (2017 р. – 5; 2018 р. – 16; 2019 р. – 8; 2020 р. – 8), що склало 60% у загальній кількості корупційних діянь за вказаний період (додаток Д).

4. Особи з числа вільнонайманого складу – 12 випадків (2017 р. – 0; 2018 р. – 2; 2019 р. – 6; 2020 р. – 4) або 19% у структурі цих діянь (додаток Д).

5. Особи з числа державних службовців – 2 випадки (у 2017 р. – 0; у 2018 р. – 2; у 2019 р. – 0; у 2020 р. – 0), що склало 2% від загальної кількості корупційних діянь, вчинених персоналом колоній у 2017-2020 р. р. (додаток Д).

Таким чином, до найбільш корупційно активних осіб з числа персоналу колоній у досліджуваному у цій роботі періоді можна віднести молодший начальницький склад (37 із 63 корупційних діянь або 60% у загальній структурі особистості даного правопорушника), а також вільнонайманий склад (12 випадків корупції або 19% у зазначеній структурі особистості «корупціонерів») (додаток Д).

Поряд з цим, якщо до оцінки даного суспільно небезпечного явища підійти у розрахунку на 1 тис. осіб, то в такому випадку «найкорупованими» є особи з числа середнього начальницького складу та вільнонайманих осіб, що, без сумніву, варто враховувати при удосконаленні запобіжної діяльності у цьому напрямі, а також при оцінці рівня латентності кримінальних правопорушень, які вчиняються вказаними категоріями суб'єктів.

Цікавими, якщо застосувати історико-порівняльний критерій пізнання змісту корупційних діянь, є й відомості про це суспільно небезпечне явище у колоніях, яке мало місце, зокрема, у 2005-2010 р. р. (періоді самостійного функціонування ДДУПВП у системі центральних органів державної виконавчої влади України).

Як показали результати спеціальних наукових досліджень, у 2005-2010 р. р. персонал колоній вчинив 396 корупційних правопорушень, у тому числі:

- а) молодший начальницький склад – 251 випадків або 64% у структурі цих діянь;
- б) середній начальницький склад – 98 випадків (25% у цій структур);
- в) старший начальницький склад – 45 випадків (11% у загальній кількості корупційних правопорушень) [73, с. 60].

І, хоча в абсолютних цифрах кількість корупційних діянь у сфері виконання покарань України у 2017-2020 р. р. по зрівнянню з 2005-2010 р. р. зменшилась у 6,3 рази або на 84%, у розрахунку на 1 тис. осіб, враховуючи зменшення кількості

персоналу колоній у першому періоді майже на 50%, рівень корупційної активності персоналу колоній залишається високим та таким, що суттєво впливає на ефективність процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Особливої уваги у зв'язку з цим заслуговує молодший начальницький склад, який в абсолютних цифрах як у попередні роки (2005-2010 р. р. – 64% у структурі корупційних правопорушень), так і в досліджуваному у цій роботі періоді (2017-2020 р. р. – 60% у загальній кількості цих діянь) займають «пальму» першості серед усіх інших категорій персоналу колоній.

У той самий час, у розрахунку на 1 тис. осіб, найбільш корупційним є середній начальницький склад, який є основною складовою у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, позаяк є безпосереднім суб'єктом застосування до засуджених визначених у законі заходів виправлення та ресоціалізації (ст. 6 КВК України).

Отже, проведений аналіз змісту кримінологічно значущих ознак особистості кримінального та корупційного правопорушника з числа персоналу колоній [4] дозволяє зробити висновок про те, що це особи, які, в основному, є одруженими, мають загальну повну середню освіту, вік 20-35 років, низький рівень правової свідомості та культури, недостатній професійний стаж та загальний соціальний розвиток, а також досить обмежений життєвий досвід.

У свою чергу, якщо зазначені ознаки та структуру особистості правопорушника оцінити у розрахунку на 1 тис. осіб [126], то слід констатувати, що як у досліджуваній період у цій роботі (2017-2020 р. р.), так і в попередні роки найбільш кримінально активними та корупційно вразливими є особи з числа старшого та середнього начальницького складу, що є реальною загрозою як для процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, так і в цілому для сфери виконання покарань України, підриваючи та знижуючи при цьому і так невисокий рівень авторитету цих суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності у суспільстві, що у

свою чергу, не дозволяє громадам більш активно та ефективно приймати участь у сфері виконання покарань України, у тому числі й шляхом надання їх значних потенційних людських, фінансових, природних та інших ресурсів.

Висновки до розділу 2

1. Сформульовано поняття «кримінологічна характеристика кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань», під якою слід розуміти отримані у належному порядку офіційні статистичні дані та інші емпіричні відомості про даний вид злочинності, що дозволяють їх згрупувати по певних виведених у науці та закріплених у законі критеріях та оцінити їх з точки зору кримінологічної значущості, з урахуванням стану, рівня структури, динаміки, географії вчинення, ціни та інших показників злочинності, а також особливостей процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

При цьому практичне значення цього поняття полягає у тому, що по такому алгоритму можна оцінювати зміст злочинності та правопорушень, що мають місце в процесі виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі.

Крім цього, прикладний характер сформульованого у цій роботі поняття полягає у тому, що, ґрунтуючись на його науково обґрунтованих положеннях, можна організувати здійсненням безпосередньо у колоніях відповідні запобіжні заходи, спрямовані на недопущення вчинення персоналом цих КВУ кримінальних та інших правопорушень, а також по нейтралізації, блокуванню, усуненню тощо детермінант, що породжують та обумовлюють протиправну поведінку зазначених суб'єктів.

У той самий час, теоретичне значення виведеного у даній науковій розробці поняття виражається у тому, що таким чином розширені межі знань щодо змісту кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, а також створено

відповідне методологічне підґрунтя для проведення подальших наукових пошуків з означеної проблематики, враховуючи дискусійність та перманентність її розробки в науці.

2. Здійснена кримінологічна характеристика кримінальних та корупційних правопорушень, вчинених персоналом колоній України у сфері виконання покарань України в період за 2017-2020 р. р.

Встановлено, що вказаний часовий проміжок часу у цих КВУ закритого типу мало місце 342 випадки кримінальних правопорушень та 63 корупційні діяння. При цьому найвищий рівень кримінальної активності зареєстровано у колоніях Південного міжрегіонального управління ДКВС України (82 випадки), а найнижчий – у Західному регіоні (39 випадків).

У свою чергу, серед найбільш «корумпованих» колоній є ті із них, які підпорядковані також Південному міжрегіональному управлінню ДКВС України. Жодного випадку корупції при цьому за вказаний період не було зареєстровано у Центральному регіоні.

Щодо структури кримінальних правопорушень, вчинених персоналом колоній, то більше 40% із них приходиться на ті, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а ще майже 25% – з корупційними злочинами; інші вказані правопорушення стосуються перевищення влади або службових повноважень (7%); невиконання судового рішення (4%) та ін.

Визначено найбільш кримінально активні колонії України, у яких на сьогодні склалась досить напружена криміногенна обстановка, що потребує негайної ефективної реакції відповідних спеціалізованих суб'єктів кримінологічного запобігання як щодо усунення, блокування, ліквідації детермінант даного виду злочинності, так і відносно потенційних об'єктів, схильних до протиправної поведінки у сфері виконання покарань.

3. Встановлено детермінанти, що породили та обумовили вчинення правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України на протязі 2017-2020 р. р.

Зокрема, до причин, що детермінували цей вид злочинності у місцях позбавлення волі, віднесені наступні:

а) підвищений рівень віктимності у колоніях, який обумовлений зосередженням у сучасних умовах у цих КВУ найбільш небезпечних засуджених до позбавлення волі, які постійно провокують та залучають до протиправної поведінки у процесі виконання – відбування даного покарання найбільш морально та психологічно нестійких осіб, з числа персоналу ДКВС України.

Це проявляється у такому їх кримінально карному зв'язку поміж собою: спотворені потреби та патологічна схильність засуджених до наркотиків, спиртного, психотропних речовин тощо та спосіб незаконної наживи і збагачення – з боку персоналу колоній, що об'єктивізовано (детерміновано) змістом процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі;

б) сформована у деякої категорії осіб з числа персоналу колоній антисуспільна установка на здійснення своєї життєдіяльності, яка через суттєві прогалини, прорахунки та недоліки системи добору кадрів у ДКВС України не була своєчасно виявлена на етапі добору цих осіб на службу (роботу) у сфері виконання покарань України.

У свою чергу, до умов, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній у процесі виконання покарання у виді позбавлення волі, віднесені такі із них:

1) невідповідність задекларованих у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 2017 року мети і завдань у даному напрямі та реальних гарантій і ресурсів, які виділяються на вказані потреби державою;

2) невідповідність між затвердженими у вказаній Концепції основними завданнями реформи та реальними формами і засобами їх реалізації на практиці (відсутність коштів на підвищення зарплати персоналу колоній; неприйняття Закону України «Про пенітенціарну систему України»; не ратифікація ключових міжнародно-правових актів з питань виконання – відбування покарань; т. ін.);

3) велика питома вага у штаті персоналу колоній осіб, які брали участь у гібридній війні на Сході України та пережили у зв'язку з цим її негативні наслідки у виді психічних і психологічних стресів, поранень, травм, т. ін.;

4) значна кількість у місцях позбавлення волі хронічних наркоманів, алкоголіків, психопатів, злісних порушників, які у силу своїх спотворених потреб провокують персонал до вчинення протиправних діянь для їх незаконного задоволення;

5) інші умови (відсутність: належного контролю за сферою виконання покарань; науково обґрунтованої Національної доктрини виконання покарань, затвердженої на рівні Верховної Ради України; єдиного центру добору, підготовки та підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України; ін.).

У свою чергу, до корелянтів, що детермінують вчинення кримінальних правопорушень персонал колоній у сфері виконання покарань України, у цій роботі віднесені наступні:

а) об'єктивно існуючі у суспільстві невірні «стереотипи» та оцінки щодо сутності кримінально-виконавчої діяльності;

б) такі ж підходи, що склались у державному механізмі управління з означених питань; відсутність зацікавленості держави та її інституцій, а також органів місцевого самоврядування до процесу виконання – відбування покарань; наявність у поведінці персоналу КВУ закритого типу дисциплінарних та інших проступків;

в) т. ін.

4. Встановлено структуру особистості з числа персоналу колоній, який вчиняв кримінальні правопорушення у сфері виконання покарань України у 2017-2020 р. р., а

саме – це особи: а) з числа старшого начальницького складу – 67 випадків або 19% у їх загальній кількості; б) з числа середнього начальницького складу – 53 випадки (16%); в) молодшого начальницького складу – 166 випадків (48%); г) з числа вільнонайманого складу – 43 випадки (13%); д) з числа державних службовців (4%).

Крім цього виявлено, що у розрахунку на 1 тис. найбільший рівень кримінальної активності є в осіб з числа старшого та середнього начальницького складу.

Визначено також структуру особистості з числа персоналу колоній, які вчиняли у зазначеному періоді корупційні правопорушення в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Зокрема, ця структура має наступний вигляд:

1) старший начальницький склад – 5 випадків (8% у загальній кількості корупційних діянь);

2) середнього начальницького складу – 7 випадків (11%);

3) молодшого начальницького складу – 37 випадків (60%);

4) вільнонайманий склад – 12 випадків (19%);

5) державні службовці – 2 випадки (2%).

У той самий час, встановлено, що у розрахунку на 1 тис. осіб найбільшу корупційну активність проявляють представники середнього начальницького складу.

На підставі отриманих результатів даного дослідження сформульовано узагальнений «кримінологічний портрет» особистості кримінального правопорушника з числа персоналу колоній та доведена необхідність використання кримінологічно значущої інформації з цих питань при удосконаленні індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань України.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ПЕРСОНАЛОМ КОЛОНІЙ

3.1. Головні форми та засоби підвищення ефективності загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням персоналу колоній

У наукових джерелах під загальносоціальним запобіганням злочинності (кримінальних правопорушень розуміють комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток та вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізація разом з тим причин і умов злочинності [75, с. 143].

Отже головне у даному виді запобіжної діяльності – це соціальна складова державної політики у сфері боротьби із злочинністю (кримінальними правопорушеннями – у сенсі змісту ст. 11 КК України).

Як у зв'язку з цим слушно зауважив В. В. Голіна, без постійної турботи про удосконалення соціальної політики у країні, спрямованої на подальше зростання матеріального та духовного життя людини, стверджувати про серйозні наміри щодо протидії злочинності – значить не розуміти, якнайменше, суті і змісту її запобігання [22, с. 21].

У свою чергу, А. П. Закалюк у своїх працях обґрунтовано довів, що запобігання злочинності, включаючи й загальносоціальне, як різновид суспільної діяльності належить до таких важливих напрямів останньої, як соціальний контроль та соціальна профілактика [31, с. 323].

Саме зазначені та інші доктринальні підходи й стали методологічним підґрунтям для визначення головних форм і засобів підвищення ефективності загальносоціального

запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

При цьому варто зазначити, що у даному дослідженні враховані й результати інших наукових пошуків з означеної проблематики, які були проведені у попередні роки (1991-2020 р. р.).

Зокрема, досить предметно розробили у своїх працях тему запобігання злочинам з боку працівників ОВС та персоналу ДКВС України такі учені, як: О. А. Мартиненко (2007 р.) [86]; Ю. О. Новосад (2010 р.) [98]; В. В. Лопоха (2016 р.) [82]; Я. О. Ліховіцький (2018 р.) [79]; та ін. [59].

Цікавими у зв'язку з цим можна вважати й науково обґрунтовані погляди, пропозиції та висновки, які у свій час висвітлювали у публікаціях Г. О. Радов [202].

Так, у доктринальній моделі закону «Про пенітенціарну систему України» він запропонував на законодавчому рівні закріпити наступні суб'єкти цієї системи, які по своїй суті мали б виконувати й функції загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у сфері виконання покарань України, а саме:

1. Державний пенітенціарний комітет, який, на його думку, мав стати вищим органом управління пенітенціарною системою та виконувати такі головні завдання (ст. 6 Моделі):

а) керівництво діяльністю пенітенціарних установ та інших суб'єктів пенітенціарної системи, консолідація та інтеграція їхніх зусиль в інтересах забезпечення ресоціалізації засуджених, надання їм допомоги і підтримки у вирішенні виникаючих проблем, стимулювання їхньої діяльності;

б) представництво та захист інтересів пенітенціарної функції держави в органах законодавчої, судової і виконавчої влади;

в) контроль за виконанням чинного законодавства, парламентських та урядових рішень з пенітенціарних проблем усіма суб'єктами пенітенціарної системи України;

г) здійснення кадрової політики по комплектуванню пенітенціарного персоналу, його підготовці, перепідготовки та підвищенні кваліфікації, атестації спеціалістів і видача для них сертифікати на право займати відповідні посади;

г) підготовка проектів парламентських і урядових рішень з проблем пенітенціарної політики та практики [202, с. 13-14].

2. Регіональний пенітенціарний комітет, який має формуватися з представників місцевих депутатів усіх рівнів, правоохоронних органів, громадських об'єднань, установ культури, науки та освіти, керівників пенітенціарних установ, розташованих на території області (ст. 7 Моделі).

3. Органи місцевого самоврядування, одним із основних завдань яких є фінансування та матеріально-технічне забезпечення передбачених регіональною пенітенціарною програмою заходів за рахунок місцевих ресурсів, а також забезпечення соціального захисту персоналу пенітенціарної системи з питань, що належать до їхньої компетенції (ст. 8 Моделі).

4. Суд, головним призначення якого у пенітенціарній системі мало стати щорічне комплексне аналізування пенітенціарного процесу по конкретній пенітенціарній установі з рекомендаціями щодо її вдосконалення, а також введення посади пенітенціарного судді (ст. 9 Моделі).

5. Прокуратура, основною функцією якої має стати перевірка діяльності всіх суб'єктів пенітенціарної системи на предмет її відповідності положенням чинного законодавства, парламентським та урядовим рішенням, обов'язкам покладених на них державою та регіональними пенітенціарними програмами (ст. 10 Моделі).

6. Органи внутрішніх справ (на сьогодні – поліції), головним завданням яких повинно бути інформаційне забезпечення пенітенціарних установ щодо минулого засуджених, їхніх кримінальних зв'язків і намірів (ст. 11 Моделі).

7. Органи охорони здоров'я (медичні установи), основним призначенням яких має стати медичне обслуговування засуджених, включаючи діагностику, консультації, профілактику і лікування, гігієну харчування тощо (ст. 12 Моделі).

8. Підприємства, організації, установи, які мають забезпечувати реалізацію державних і регіональних пенітенціарних програм (ст. 13 Моделі).

9. Об'єднання громадян, які мали б приймати участь у пенітенціарній діяльності при умові включення їх до механізму реалізації державної або регіональних пенітенціарних програм на підставі їхніх заяв і програми дій (ст. 14 Моделі).

10. Засоби масової інформації, основною функцією яких мала стати реалізація принципів гласності і відкритості (ст. 15 Моделі).

11. Пенітенціарні установи, на які має покладатись повна відповідальність за результати виконання вироку суду і здійснення процесу ресоціалізації засуджених у відповідності до чинного законодавства (ст. 16 Моделі) [202, с. 13-22].

При цьому Г. О. Радов влучно зауважив, що проблеми пенітенціарної політики України розпочинаються з елементарного – відсутності в сучасній українській науці і соціальній практиці адекватного уявлення щодо поняття і сутності пенітенціарної політики як соціально-правового явища [201, с. 12].

Прикладом такого «невігластва» (неосвіченості; відсутності знань) [19, с. 407] можна у сьогоднішній назвати Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи 2017 року, коли і у назві, і у її змісті відбулась проста підміна понять, а саме: замість кримінально-виконавчої системи лише по формі пропонується пенітенціарна система, яка у той самий час по ідеології розробників цієї державної програми остання має функціонувати на принципах кримінально-виконавчої політики, засад кримінально-виконавчого законодавства, по соціально-правовій природі і суті – по змісту діяльності кримінально-виконавчих, а не пенітенціарних установ, що, як встановлено в ході даного дослідження, не тільки деморалізує суб'єктів і учасників процесу виконання – відбування покарань у силу декларативності та, подекуди, аморальності

задекларованих у Концепції положень, але й виступає однією з корелянтів, яка детермінує вчинення кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань України.

Як, знову ж таки, з цього приводу правильно зробив висновок Г. О. Радов, на побутовому рівні поняття «пенітенціарна політика» вживається як синонім, яким визначається будь-яка державно-правова діяльність у сфері виконання покарань у виді позбавлення волі [201, с. 12].

Але така трактовка даного поняття, на переконання даного науковця (і з цим не можна не погодитись), створює перекручене уявлення щодо сутності його явища і, як наслідок, може завести проблему розбудови пенітенціарної системи України у глухий кут [201, с. 12].

Як видається, створена Г. О. Радовим на теоретичному рівні доктринальна модель пенітенціарної системи, особливо в частині суб'єктів пенітенціарної діяльності, може бути взята за основу загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які вчиняються в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк усіма суб'єктами та учасниками кримінально-виконавчих правовідносин.

Поряд з цим, у цій Моделі жодним словом не сказано про такі ключові учасники кримінально-виконавчої (або пенітенціарної) діяльності, як: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів та центральні органи державної виконавчої влади, рішення яких є обов'язковими для всіх громадян, юридичних осіб та інших об'єднань чи структур, включаючи й Пенітенціарний комітет, який, на думку Г. О. Радова, має стати ключовою ланкою в реалізації пенітенціарної політики [202, с. 13-15], з чим погодитись не можна апріорі (лат. *argiōi* – з попереднього; незалежно від досвіду; без перевірки чого-небудь) [16, с. 54].

Взяти, хоча б діяльність Верховної Ради України, яка, відповідно до свого правового статусу (ст. 85 Конституції України, Закон України «Про Комітети

Верховної Ради України» [176]; Закон України «Про регламент Верховної Ради України» [190]), не приймає закони та постанови з відповідних питань суспільної діяльності, включаючи кримінально-виконавчу, але й вправі здійснювати парламентський контроль щодо ефективності їх виконання.

Крім цього, цей вид контролю передбачений й у спеціальних законах (наприклад, у ст. 24 КВК, відповідно до положень якої парламентський контроль мають право здійснювати у сфері виконання покарань народні депутати України, їх помічники-консультанти, депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим та депутати місцевих рад).

Проте, як свідчить практика, цей вид контролю є формальним та малоефективним, що теж можна віднести до корелянтів, які детермінують вчинення кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Зокрема, мова ведеться про низьку результативність у цьому сенсі підкомітету із правового забезпечення пенітенціарної діяльності Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності, а саме – на його засіданні вкрай рідко заслуховують керівництво Міністерства юстиції та ДКВС України щодо результатів кримінально-виконавчої діяльності та не приймають у зв'язку з цим відповідні рішення по суті (недовіра керівництву відомства; письмове інформування керівництва Верховної Ради України про ситуацію, яка склалась у сфері виконання покарань; ініціювання та розробка проектів рішень з означених питань тощо).

У той самий час, застосувавши історико-порівняльний метод пізнання змісту діяльності Парламенту України дало можливість встановити позитивну практику його діяльності у цьому напрямі.

Так, той факт, що у СІЗО України фізично та технологічно не вистачало місць для розміщення ув'язнених під варту (їх кількість у цей період складала 39 тисяч осіб (у тому числі шляхом збільшення тільки протягом 1993 року на 7,5 тис. осіб), що було

характерним у цьому сенсі тільки у 1955 році [107, с. 1]); Верховна Рада України прийняла спеціальну постанову «Про тимчасові слідчі ізолятори на територіях виправно-трудова колоній» [195], що, як показали результати даного наукового дослідження, позитивно вплинуло й на рівень злочинності як з боку ув'язнених під варту, так і персоналу СІЗО [98].

Постанову такого ж змісту Верховна Рада України прийняла й у грудні 1997 року – «Про інформацію Кабінету Міністрів України про хід виконання постанови Верховної Ради України від 6 травня 1993 року «Про тимчасові слідчі ізолятори на території виправно-трудова колоній» [174].

На жаль, як встановлено в ході проведення даної наукової розвідки, у 2017-2020 р. р. (період сучасних реформ у сфері виконання покарань України) такі або аналогічні рішення Верховної Ради України не приймалися, що не тільки впливало на ефективність кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності у колоніях, але свідчило про неналежну взаємодію Міністерства юстиції України, як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації (ч. 1 ст. 11 КВК), а також Адміністрації ДКВС України (ч. 1 ст. 2, 5 та 20 «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»).

Саме виходячи з існуючої на сьогодні практики запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань, логічно було б Верховною радою України прийняти відповідну постанову з цих питань або прийняти Національну програму трансформації кримінально-виконавчої служби у пенітенціарну систему України з урахуванням як результатів даного дослідження, так і деяких наукових пошуків у даному напрямі [15].

У такому ж контексті варто більш ефективно використовувати у сфері виконання покарань та запобіжній діяльності й потенційні можливості Кабінету Міністрів України, що визначені в ст. 116 Конституції України та Законі України «Про Кабінет Міністрів України» [175].

Так, у 1991-2010 р. р. досить позитивною практикою діяльності Уряду України було прийняття спеціальних рішень, що стосувались процесу виконання – відбування покарань (наприклад, постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 1994 р. № 31 «Про програму приведення умов тримання засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, а також осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах і лікувально-трудовах профілакторіях від 26 січня 1994 р. № 31 [188]; від 15 лютого 2002 р. № 167 «Про затвердження Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 роки [172]; від 15 жовтня 2004 р. № 1378 «Про деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» [157]; від 3 серпня 2006 р. № 1090 «Про затвердження Державної програми покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, на 2006-2010 р. р.» [163]; ін.).

У той самий час, у 2017-2020 р. р. будь-яких аналогічних рішень, пов'язаних з підтримкою сфери виконання покарань, уряд України не прийняв (до такої, зокрема, не можна віднести й Концепцію реформування (розвитку) пенітенціарної системи України 2017 року, позаяк її відповідного фінансового, матеріально-технічного та ресурсного забезпечення з боку Кабміну не відбулось) – і це теж віднесено у цій науковій роботі до однієї з корелянтів, що детермінують вчинення кримінальних та інших правопорушень персоналом колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

У нагоді у даному випадку могла б стати спеціальна постанова Верховної Ради України щодо державного забезпечення Кабінетом Міністрів України кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань, як це було зроблено Парламентом України, наприклад, у 1997 році [174].

Як показали результати даного дослідження, немало потенційних можливостей, у контексті досліджуваної проблематики, мають й центральні органи державної виконавчої влади.

Так, на сьогодні чимало проблем соціального захисту персоналу ДКВС України є у діяльності Пенсійного фонду України, який не тільки створює бюрократичні перешкоди для пенсіонерів органів та установ виконання покарань при видачі довідок відповідної форми для нарахування пенсій цим особам, але й неналежним чином виконує рішення судів щодо перерахування цих виплат та інших сум за надбавки шляхом тривалих затримок (у виді затверджених списків «боржників»).

У свою чергу, Міністерство соціальної політики України теж скоротив реалізацію передбачених законом прав, пільг і преференцій (фр. *preferense* – перевага; від лат. *praeferre* – віддавати перевагу) [16, с. 465], для колишній працівників ДКВС України, що деморалізуючим чином впливає й на осіб з числа персоналу колоній, які на сьогодні працюють або проходять службу у сфері виконання покарань.

Ці та інші корелянти в діяльності зазначених відомств також детермінують вчинення кримінальних та інших правопорушень вказаними суб'єктами в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Немало прорахунків у цьому сенсі є в роботі Міністерства юстиції України, зокрема, поряд з тими, мова про які велась вище, до таких можна віднести недостатні зусилля щодо прийняття Закону України «Про пенітенціарну систему України» та перекося у виплаті зарплати персоналу ДКВС України.

Так, різниця між грошовим утриманням персоналу, який задіяний в Адміністрації ДКВС України та його міжрегіональних управлінь, та персоналом, що безпосередньо реалізує у колоніях завдання кримінально-виконавчого законодавства України (ст. 1 КВК), вимірюється у рази – і це також негативно впливає на ефективність процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі (позаяк, на думку останніх, це є грубим порушенням принципу справедливості (додатки А, Б), а також виступає однією з детермінант, що породжує та обумовлює вчинення кримінальних та інших правопорушень у сфері виконання покарань України.

Таким чином, варто констатувати, що на сьогодні можна вести мову про особливості та негативні тенденції у змісті сучасної державної політики у сфері виконання покарань України, що, у першу чергу, пов'язано з відсутністю реальних державних програм та іншої підтримки кримінально-виконавчої діяльності з боку основних суб'єктів формування внутрішньої політики нашої держави (Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, та центральних органів державної виконавчої влади), а ще, у свою чергу, не дозволяє відповідним суб'єктам запобігання кримінальним та іншим правопорушенням у колоніях нейтралізувати, блокувати, усунути тощо причини, умови та корелянти, які детермінують протиправну поведінку персоналу цих КВУ в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Саме тому, активізація діяльності всіх проаналізованих суб'єктів загальносоціального запобігання кримінальним та інших суспільно небезпечних діянь у сфері виконання покарань України є очевидним, актуальним та найбільш перспективним засобом (у будь-якій формі при цьому) напрямом удосконалення правових, організаційних, фінансових та інших засад як кримінально-виконавчої, так і запобіжної діяльності у колоніях.

Як встановлено в ході даного дослідження, на ефективність зазначених видів суспільного контролю та суспільної профілактики [31, с. 323], які є пріоритетними у змісті загальносоціального запобігання злочинності (кримінальних правопорушень) у сьогоднішніх умовах можуть досить суттєво впливати й органи місцевого самоврядування та громади, на територіях яких дислокуються КВУ закритого типу.

Такий висновок, у першу чергу, ґрунтується на положеннях ч. 1 ст. 93 КВК України, відповідно до яких засуджений до позбавлення волі відбуває весь строк покарання в одній виправній колонії, як правило, у межах адміністративно-територіальної одиниці відповідно до його місця проживання до засудження або місця постійного проживання родичів засудженого.

Зазначена законодавча конструкція, з одного боку, створює належні умови для реалізації на практиці принципи гуманізму, а з іншого, підтверджує взаємну відповідальність як держави, так і громади, у якій до притягнення до кримінальної відповідальності проводила свою життєдіяльність засуджена особа, тобто детермінанти формування і розвитку її протиправної поведінки, в основному, лежать у площині різноманітної діяльності органів місцевого самоврядування та громади у цілому.

Можна назвати з цього приводу й інші аргументи «за».

Мова, у першу чергу, ведеться про те, що у сьогоденних умовах саме у громадах знаходяться основні фінансові ресурси держави.

Більш того, прийняття останнім часом низки законодавчих актів України, розширило права як органів місцевого самоврядування, так і територіальних громад в цілому на використання існуючих у них фінансових, матеріально-технічних, природних та інших ресурсів на свій розсуд, окрім протиправної діяльності.

Виходячи з цього, варто було б ч. 1 ст. 93 КВК України доповнити реченням наступного змісту:

«Органи місцевого самоврядування та територіальні громади мають у законний спосіб сприяти адміністрації колоній у реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України».

Крім цього, в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» слово «взаємодіє» замінити словосполученням «зобов'язана взаємодіяти», а також доповнити словосполученням «а також з центральними громадами» та викласти її у новій редакції, а саме:

«Державна кримінально-виконавча служба України зобов'язана взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з територіальними громадами, установами та організаціями відповідно до законодавства».

Аналогічні зміни варто ввести й у ст. 20 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», замінивши у ній слово «сприяють» на словосполучення «зобов'язані сприяти», а також доповнити словосполученням «та територіальні громади», та викласти цю правову норму у новій редакції:

«Органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та територіальні громади, їх службові і посадові особи та об'єднання громадян у межах своїх повноважень зобов'язані сприяти Державній кримінально-виконавчій службі України у виконанні її завдань».

Зазначений підхід не тільки підвищить ефективність кримінально-виконавчої та запобіжної дальності у колоніях, які дислокуються на територіях відповідних громад, але й дають можливість останнім по-новому брати участь у процесі виконання – відбування у виді позбавлення волі на певний строк, а також у реалізації державної політики у сфері виконання покарань, що слід віднести до особливостей змісту кримінально-виконавчої діяльності у 2017-2020 р. р. та у подальші періоди.

Та, попри всі вище проаналізовані форми (а) державного характеру; б) громадського спрямування) і засоби їх реалізації (ресурсне забезпечення сфери виконання покарань у межах повноважень і у спосіб, вказаний у законі (ч. 2 ст. 19 Конституції України)), особливої уваги у контексті удосконалення змісту загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній в процесі виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк заслуговує місце і роль громадськості у змісті даної діяльності, зокрема, у частині контролю.

У чинному кримінальному законодавстві України громадський контроль зведений до формалізму та до здійснення його тільки двома суб'єктами – спостережних комісій у КВУ закритого типу та виправних центрах, а також піклувальних рад у виховних колоніях, що майже не впливає на запобігання кримінальним та іншим

правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній, позаяк об'єктом їх контролю є засуджені (ч. 2 ст. 25 КВК України).

І хоча у законі (ч. 2 ст. 25 КВК) зроблена ремарка (примітка) про те, що громадський контроль за дотриманням прав засуджених під час виконання кримінальних покарань можуть здійснювати громадські об'єднання, в жодному законодавчому акті України види, форми і способи його здійснення не затверджені, що теж слід віднести до корелянт, які детермінують вчинення суспільно небезпечних дій у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а також до сучасних основних напрямів удосконалення запобіжної діяльності по їх усуненню, нейтралізації, блокування тощо.

Деякі організаційно-правові та методологічні засади з означених питань були закріплені в Законі України від 19 червня 2003 р. № 975-IV «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [151], який, на жаль, втратив силу на підставі Закону України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII «Про національну безпеку України» [180], а тому у чинному КВК, як пропонують деякі науковці [51], варто у зв'язку з цим визначити окремий розділ 1-1 «Громадський контроль за сферою виконання покарань» по аналогії, як це передбачено в розділі VIII Закону України «Про Національну поліцію» [181], надавши право громадськості оцінювати звіти керівників системи ДКВС України (від начальника колонії до Голови Адміністрації ДКВС) про результати кримінально-виконавчої та запобіжної діяльності, а також право на прийняття резолюції недовіри керівникам зазначених вище рівнів.

Це, як показали результати даного дослідження, є на сьогодні одним із ключових напрямів, а також найефективнішою формою удосконалення змісту загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

Щодо інших форм і засобів підвищення ефективності даного виду запобіжної діяльності, то вони досить детально описані у науковій літературі з означеної тематики

дослідження [79] і використані у даному науковому пошуку як методологічне підґрунтя для обґрунтування авторської позиції з цих питань.

Поряд з цим, на деякі з цих доктринальних джерел варто звернути увагу у силу їх як універсальності, так і дискусійності одночасно. Зокрема, у 2014 році в науковому обігу з'явилась робота професора І. Г. Богатирьова «Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу (інноваційний проект) [12] (своєрідний аналог Доктринального закону Г. О. Радова [202]), у якому розділ 4 присвячений персоналу пенітенціарної системи, а розділ 5 – контролю і нагляду за діяльністю цієї системи.

При цьому в розділі 4 даної Моделі так і не дано відповідь на питання про критерії добору, підготовки та підвищення кваліфікації персоналу для діяльності у пенітенціарній системі, а також не визначені інші кримінологічно значущі ознаки особистості персоналу пенітенціарних установ, які можуть стати перешкодами і своєрідними запобіжниками вчинення кримінальних та інших правопорушень з боку цих осіб (вік, освіта, трудовий стаж, професійна кваліфікація, т. ін.).

Такі ж суттєві прогалини допущені автором зазначеної Моделі й у розділі 5 «Контроль і нагляд за діяльністю пенітенціарної системи України нового типу», в якому не знайшлось місця таким ключовим суб'єктом контролю, як: Верховна Рада України та громадськість.

У той самий час, слід визнати велику теоретичну та практичну цінність даної роботи І. Г. Богатирьова, який через 17 років після аналогічної розробки Г. О. Радова запропонував новий науково обґрунтований погляд та довів об'єктивну необхідність трансформації кримінально-виконавчої діяльності у пенітенціарну [12].

У цьому ж контексті прикладне значення має й інша доктрина – пенітенціарного права України, яка розроблена групою науковців у 2017 році [14], особливо ті її питання, що стосуються сучасного стану розвитку доктрини пенітенціарного права та перспективи розроблення пенітенціарного закону (розділ 3.3. даної монографії).

При цьому варто виокремити той висновок, до якого дійшли автори зазначеного дослідження, а саме: загальний вектор подальшого генезису становлення та розвитку пенітенціарного права має бути спрямований на запровадження основоположних принципів конституційного ладу в державі, що вважається запорукою цілісності та послідовності державної політики у сфері виконання покарань і формування пенітенціарної політики нового зразка – «від покарання – до покаяння», [12, с. 151], що, як видається, може слугувати відповідним підґрунтям при удосконаленні змісту загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у процесі виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Проте, ні в роботі Г. О. Радова, ні у працях І. Г. Богатирьова, ні в зазначеній вище монографії та інших наукових розробках окремо питання з питань запобіжної діяльності не розглядались. Більш того, у цих працях одне із фундаментальних положень процесу виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, а саме – щодо змісту громадського контролю у даній галузі суспільних відносин у тому сенсі, як його пропагують у деяких сучасних публікаціях [51] та проаналізовано у даному дослідженні – трактується у звуженому змісті та по суті зводиться до закріплених на сьогодні положень з означеної проблематики у ст. 25 КВК України.

Без сумніву, з таким підходом у повній мірі погодитись не можна, особливо з урахуванням сучасних реалій кримінальної активності персоналу колоній у сфері виконання покарань та існуючих потенційних можливостей громадського контролю, які отримали своє закріплення на законодавчому рівні в Україні [181].

Таким чином, на підставі удосконалення отриманих у ході даного наукового пошуку результатів, варто виокремити наступні головні форми підвищення ефективності загальносоціального запобігання протиправної поведінки персоналу колоній в Україні, а саме:

1. Законодавчу діяльність – шляхом не тільки своєчасного регулювання суспільних відносин у виді закону та інших рішень Верховної Ради України.

2. Нормативно-правову та організаційно-координаційну діяльність Кабінету Міністрів України.

3. Статутну діяльність центральних органів державної виконавчої влади України, зокрема у виді налагодження належної та ефективної взаємодії з органами та установами виконання покарань.

4. Господарську діяльність підприємств, організацій та установ усіх форм власності спрямованої на забезпечення працевлаштування засуджених до позбавлення волі та підвищення таким чином фінансового благополуччя колоній, включаючи й персонал цих КВУ.

5. Діяльність органів місцевого самоврядування та територіальних громад у різноманітних напрямках, зокрема й з питань соціального захисту персоналу колоній.

6. Громадської діяльності у сфері виконання покарань, основним змістом якої має стати громадський контроль за процесом виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

7. Діяльності інших осіб, включаючи близьких родичів засуджених та юридичних осіб, за допомогою якої мають ліквідуватись, нейтралізуватись, усуватись тощо детермінанти, що породжують, обумовлюють та корелюють вчинення кримінальних та інших правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

При цьому слід зазначити, що засобами підвищення ефективності загальносоціального запобігання протиправній поведінці персоналу колоній виступають ті ресурсні потенційні можливості, що визначені у соціально-правовій природі вказаних вище суб'єктів [127], враховуючи як сучасний стан (2017-2020 р. р.) кримінальних і корупційних діянь цих осіб, а також особливості детермінаційного комплексу причин і умов, що породжують та сприяють вчиненню цих суспільно небезпечних діянь [1], що сформувались у даному періоді дослідження, а також

відображені у ньому закономірності формування, розвитку та реалізації кримінальної мотивації правопорушників, які мали місце у 1991-2016 р. р.

3.2. Сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній та шляхи вдосконалення цієї діяльності

Як свідчить практика запобігання та протидії злочинності, у системі відповідних заходів, що здійснюються у зв'язку з цим, особливе місце і роль займає соціально-кримінологічне запобігання кримінальним та іншим правопорушенням [122].

Науковці тлумачать зміст цієї запобіжної діяльності як сукупність заходів боротьби зі злочинністю (кримінальними правопорушеннями), змістом яких є різноманітна робота держаних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, що спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення кримінальних правопорушень на різних стадіях злочинної поведінки [75, с. 144].

Як з цього приводу зробив висновок А. П. Закалюк, на відміну від інших видів запобіжної діяльності, спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним та іншим правопорушенням чинять вплив:

- 1) не тільки після вчинення злочину, але частіше до нього;
- 2) у сфері, яка лише частково регулюється правом;
- 3) засобами, що мають виключно цільове запобіжне призначення;
- 4) інколи паралельно із засобами інших видів запобігання кримінальним правопорушенням, але частіше після них [31, с. 328-329].

При цьому ще однією особливістю спеціально-кримінологічного запобігання протиправній поведінці певних осіб є те, що воно здійснюється за трьома головними напрямками, а саме:

1. Шляхом реалізації заходів кримінологічної профілактики, основним призначенням якої є перешкоджання дії небажаних явищ, зв'язків, наслідків чогось [22, с. 23] – це здійснюється у виді профілактики випередження, профілактики обмеження, профілактики усунення та профілактики захисту [22, с. 24-30].

2. У сфері діяльності по відверненню кримінальних правопорушень (ст. ст. 17-19 КК України). При цьому розрізняють загальне та індивідуальне відвернення цих правопорушень [22, с. 30-35], основу кого складають заходи оперативно-розшукової діяльності [182].

3. У формі припинення злочинів [22, с. 35-39].

Саме зазначені теоретико-правові підходи й використані в ході даного дослідження для удосконалення правового механізму спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, з урахуванням тих особливостей, які характеризують сферу виконання покарань України [121] та в цілому змістовні елементи кримінально-виконавчих правовідносин, а також нормативно-правові протиріччя, недоречності та прорахунки, що суттєвим чином впливають на запобіжну діяльність в нашій державі зокрема [115].

На необхідність активізації наукових розробок та підвищення ефективності даного виду запобіжної діяльності вказують і результати анонімного опитування деяких респондентів з означеної проблематики.

Так, на питання «Чи варто посилювати рівень соціально-кримінологічного (суто правоохоронного) запобігання з боку персоналу колоній?» засуджені, які відбували покарання у цих КВУ, відповіли наступним чином: «так» – 296 із 568 осіб, які приймали участь в опитуванні, або 52% у загальній структурі всіх респондентів; «ні» – 55 осіб (9%); «частково» – 217 осіб (39%) (додатки В, Г). У свою чергу, відповіді персоналу колоній на це питання мали такий вигляд: «так» – 344 із 568 осіб, які брали

участь у даному дослідженні, або 60% у загальній кількості респондентів; «ні» – 32 особи (7%); «частково» – 192 особи (33%) (додатки А, Б).

Перша з означених особливостей пов'язана з необґрунтованим, як видається, висновком деяких учених, які вважають, що пенітенціарне запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які вчиняються у процесі виконання – відбування покарань, має здійснюватися виключно кримінально-виконавчими засобами (ст. 6 КВК України) [31, с. 328].

Така позиція дещо не кореспондується з нормами кримінально-виконавчого та іншого законодавства України, яке регулює діяльність по запобіганню кримінальним та іншим правопорушенням.

Так, с ст. 104 КВК України мова ведеться про ОРД у колоніях, яка має пряме відношення до досліджуваної у цій роботі проблематики, враховуючи, що одним із завдань оперативно-розшукової діяльності у зазначених КВУ, яке закріплено таке із них, як запобігання і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях, а також порушення встановленого порядку відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Крім цього, важливим завданням ОРД у колоніях є виявлення причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних та інших правопорушень (ч. 1 ст. 104 КВК).

Додатковим аргументом щодо значної та необхідної ролі ОРД у механізмі запобігання протиправній поведінці персоналу колоній в процесі виконання – відбування покарання в виді позбавлення волі на певний строк виступають положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність».

Зокрема, у ст. 5 цього Закону до оперативних підрозділів віднесені також оперативні підрозділи органів та установ виконання покарань, а також оперативні підрозділи внутрішньої безпеки КВС України.

Виходячи з цього, слід констатувати, що спеціально-кримінологічне запобігання у сфері виконання покарань не можна зводити тільки до реалізації визначених в КВК

України заходів виправно-ресоціалізаційного характеру, зокрема, режиму виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Другою особливістю соціально-кримінологічного запобігання протиправній поведінці персоналу колоній, як показали результати даного наукового пошуку, є те, що до суб'єктів цієї діяльності учені відносять не тільки всі, без винятку, державні організації, але й громадські організації та соціальні групи [75, с. 144], що суперечить змісту та логіці зазначеного виду запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи й сферу виконання покарань, а також виступає однією з корелянтів, що детермінують вчинення суспільно-небезпечних діянь з боку персоналу колоній.

Зокрема, якщо виходити із змісту ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та Законами України, то таких зобов'язань для інших суб'єктів запобіжної діяльності в Основному законі не встановлено.

Навпаки, у ч. 1 цієї статті Конституції України мова ведеться про те, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством.

У той самий час, як це витікає з положень ч. 2 ст. 104 та ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» право та, одночасно, обов'язок проведення кримінологічної профілактики та інших видів соціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, зокрема у сфері виконання покарань України покладено саме на оперативні підрозділи, а тому покладати цей обов'язок на інші визначені на доктринальному рівні суб'єкти запобіжної діяльності не можна.

Більш того, саме на функціональному призначені в науці й здійснена класифікація суб'єктів запобігання кримінальних правопорушень [74, с. 64].

Як у зв'язку з цим слушно зауважив А. П. Закалюк, суб'єктом діяльності щодо запобігання злочинності (кримінальних правопорушень) та злочинним проявам можуть

бути визнані орган, організація, окрема особа, які у цій діяльності виконують хоча б одну з таких функцій щодо запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до її здійснення [31, с. 346].

У свою чергу, на його думку (і варто з цим погодитись), інші, зокрема забезпечуючи, заходи (навчання, видання літератури, підготовка рекомендацій, фінансування тощо) не дають функціональних підстав поширювати на їхніх виконавців термін «суб'єкт» запобігання злочинності (кримінальних правопорушень) та злочинним проявам [31, с. 346].

Виходячи з цього, слід констатувати, що тільки ті суб'єкти, стосовно яких запобігання кримінальним правопорушенням, включаючи й сферу виконання покарань, віднесено до основних їх завдань і функцій, можуть займатись спеціально-кримінологічною запобіжною діяльністю – і в цьому проявляється ще одна особливість та виокремлюється у зв'язку з цим ще один напрям удосконалення цього виду запобігання щодо персоналу колоній у сучасних умовах.

Третьою (і не менш важливою у контексті вирішення завдань даного дослідження) особливістю реалізації заходів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються зазначеними особами в процесі виконання – відбування покарання, є те, що вказана діяльність здійснюється в ситуації, коли нормативно-правові акти, що регулюють у зазначеній мірі це питання, мають колізійний характер та конкурують або заперечують один одного.

Таке положення, як свідчить недалека історична практика, склалась у 2012 році, коли був прийнятий новий КПК України [70], та було ускладнено нормативною діяльністю у подальші роки.

Зокрема, чинним КПК введено новий по формі та змісту інститут права – негласні слідчі (розшукові) дії (глава 21), які згідно ч. 1 ст. 246 цього Кодексу вважаються різновидом слідчих (розшукових) дій, тобто здійснюються тільки у межах відповідного кримінального провадження.

При зазначеному підході на «задній» план відходять не тільки теоретичні засади запобіжної діяльності, сутність яких полягає у виявленні на етапах задуму та формування протиправної мотивації осіб, з боку яких вірогідним є вчинення кримінальних та інших правопорушень (наприклад, фонових явищ (пияцтво на службі, сну на постах, дисциплінарних проступках, т. ін.) [77, с. 122-114], але й нівелюється (вирівнюється; усувається відмінність)) [19, с. 434] спеціально-кримінологічна діяльність відповідно до нових правових положень, зокрема КПК України, а саме – оперативні апарати, всупереч завдань, що визначені в ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (а, це – пошук і фіксація даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КПК України), мають реагувати на вже вчинені чи підготовлені (ст. ст. 17-19 КК) кримінальні правопорушення, тобто не запобігають цим суспільно небезпечним діянням, а протидіють ним. А, це, без сумніву, різні види та рівні діяльності, які, як показали результати даного дослідження, теж відносяться до детермінаційного комплексу причин, умов і корелянтів вчинення кримінальних та інших правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

Саме з цих міркувань, як видається, законодавець серед завдань поліції закріпив не запобігання, а протидію злочинності (п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»). А, враховуючи, що вчинення кримінальних правопорушень у колоніях відноситься до підслідності даного правоохоронного органу (ст. 216 КПК), то це також негативно впливає й на стан взаємодії оперативних апаратів цих КВУ з територіальними органами поліції з питань запобіжної діяльності. Бо, як вірно зробили висновок деякі криміналісти, термін «протидія» в етимологічному смислі тлумачиться як дія, що чинить супротив (діяти наперекір) іншій дії, а тому може бути використаний для відтворення загального впливу на злочинність, але він лише однобічно («супротив») відображає останні та не містить однозначного відображення поняття «запобігання злочинності», тобто не може вживатися як такий, що за сутністю

тотожний поняттю «запобігання», навіть коли він вживається у широкому значенні [31, с. 322] (навіть на нормативно-правовому рівні, як це здійснено в ст. 2 Закону України «Про національну поліцію»).

Саме тому, як вірно з цього приводу зауважив С. І. Нежурбіда, з метою зменшення ступеня злочинного мислення та потужності злочинної волі людей (у даному дослідженні – персоналу колоній) повинна здійснюватися виховна, пенальна (каральна) та інші види політики, як складової кримінальної політики, яка визначає ставлення до злочинності (у цій роботі – кримінальних правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк) [96, с. 421].

Отже, видозміна норм КПК і Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також упорядкування положень, термінів, словосполучень, що стосуються запобігання кримінальних та інших правопорушень, у тому числі у сфері виконання покарань, є очевидними та необхідними у контексті існуючого рівні злочинності та корупції, суб'єктами яких виступає персонал колоній.

Разом з тим, на ще один аспект цієї тематики дослідження варто звернути увагу, позаяк від вирішення цієї проблеми залежить ефективність спеціально-кримінологічного запобігання суспільно небезпечним і карним діянням, які вчиняють в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Сутність її полягає в наступному.

Відповідно до вимог ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» до оперативних підрозділів відносяться й оперативні підрозділи внутрішньої безпеки Адміністрації ДКВС України, які безпосередньо підпорядковуються голові цього відомства у складі Міністерства юстиції України. Поряд з цим, як встановлено в ході проведення цього наукового дослідження, їх результативність, а отже, й вплив на зміст та ефективність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань є мізерним.

Зокрема, серед усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень та корупційних діянь, вчинених персоналом колоній у 2017-2020 р. р., питома вага ініціативних оперативно-розшукових справ та кримінальних проваджень, які велись оперативними підрозділами внутрішньої безпеки ДКВС України, у загальній структурі таких матеріалів була незначною.

Так, у 2017 році – із 99 випадків вчинення кримінальних правопорушень ініціаторами затримання винних осіб з числа персоналу колоній ці підрозділи були причетними до 4-х випадків або 4% у загальній кількості кримінальних проваджень, а саме – до затримання:

а) службових осіб підприємства Бердичівської виправної колонії № 70 Центрального міжрегіонального управління ДКВС України, які вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 191 КК, шляхом розтрати майна «збірно-розбірного металевого складу», спричинивши таким чином збитки на суму 97 тис. гривень (додаток Д);

б) посадових осіб підприємства Ольшанської виправної колонії № 53 Південного регіону, які вчинили кримінальне правопорушення за ч. 3 ст. 191 КК, заволодівши майном шляхом зловживання службовим становищем та завдали своїми протиправними діями збитків на суму понад 100 тис. гривень (додаток Д);

в) винних осіб у вчиненні розтрати ввіреного ним майна (товаро-матеріальних цінностей) (ч. 3 ст. 191 КК) у Білозерській виправній колонії № 105 того ж таки Південного міжрегіонального управління ДКВС України (додаток Д);

г) фельдшера медичної частини Львівської виправної колонії № 48 Західного регіону за спробу проносу на охороняєму територію заборонених предметів (мобільного телефону, сім карток мобільного оператора, сухих швидкодіючих дріжджів та 20 таблеток з маркуванням «В8»), чим вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

У свою чергу, у 2018 році із 84 випадків кримінальних правопорушень щодо персоналу колоній 7 – припадало на оперативні підрозділи внутрішньої безпеки або 8% у структурі кримінальних правопорушень, вчинено персоналом колоній, а саме – це:

1) молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки Державної установи «Літинська виправна колонія № 123» Центрально-Західного міжрегіонального управління ДКВС України сержанта внутрішньої служби С., який вчинив спробу пронести на охороняємий об'єкт наркотичні речовини, за що притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

2) службових осіб Рівненського СІЗО Західного регіону, які у службовому кабінеті тримали наркотичну речовину, чим вчинили кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

3) лікаря-рентгенолога медичної частини Державної установи «Копичинська виправна колонія № 112» цього ж міжрегіонального управління гр-на В., за незаконне зберігання при собі наркотичної речовини, за що він притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК (додаток Д);

4) начальника оперативного відділу Державної установи «Райківська виправна колонія № 73» Центрального регіону за отримання неправомірної вигоди у виді мобільного телефону вартістю 6 тис. гривень, чим вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д);

5) молодшого інспектора 2 категорії відділу режиму і охорони Державної установи «Харківська виправна колонія № 27» Південно-Східного міжрегіонального управління, старшого сержанта внутрішньої служби С., який вчинив спробу пронести на охороняєму територію наркотичні засоби, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

6) молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки Полтавської виправної колонії № 64 цього ж регіону; прапорщика внутрішньої служби К. за вчинення

кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 307 КК – незаконне зберігання при собі наркотичної речовини (додаток Д);

7) молодшого інспектора відділу нагляду та безпеки Дніпровської виправної колонії № 89 Південно-Східного міжрегіонального управління ДКВС України, молодшого сержанта внутрішньої служби Ч., який зберігав при собі наркотичну речовину, за що був притягнути до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д).

Як показали результати даного дослідження, суттєво не змінилися показники діяльності оперативних підрозділів внутрішньої безпеки ДКВС України з означених питань й у 2019-2020 р. р. хоча і мали тенденцію до покращення цих показників (додаток Д).

Так, у 2019 році із 76 кримінальних проваджень, що стосувались персоналу колоній, на підрозділи внутрішньої безпеки припадало 9 випадків або 12% у структурі всіх кримінальних правопорушень, вчинених персоналом зазначених КВУ, а саме – це затримання:

а) молодшого інспектора відділу охорони Державної установи «Сокирянська виправна колонія № 67» Центрально-Західного міжрегіонального управління ДКВС України, прапорщика внутрішньої служби С. за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України за спробу занести на охороняєму територію наркотичні речовини (додаток Д);

б) молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки Державної установи «Олександрівський виправний центр № 104» Південного регіону, старшого сержанта внутрішньої служби Ч., за спробу пронести на охороняємий об'єкт наркотичну речовину, за що він був притягнути до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

в) начальника сектору соціально-виховної та психологічної роботи Державної установи «Хлорівський виправний центр № 140» Південно-Східного регіону,

капітана внутрішньої служби П. за отримання неправомірної вигоди у розмірі 3 тис. доларів США за підготовку матеріалів для умовно-дострокового звільнення засудженого, тобто за вчинення кримінального правопорушення за ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д);

г) молодшого інспектора 2 категорії відділу режиму і охорони Державної установи «Харківський слідчий ізолятор» Північно-Східного міжрегіонального управління, сержанта внутрішньої служби Б., який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 3 ст. 368 КК України (отримання неправомірної винагороди у розмірі 500 гривень за доставку на охороняєму територію наркотичних засобів) (додаток Д);

г) двох молодших інспекторів відділу охорони Державної установи «Полтавська установа виконання покарань № 23» цього ж регіону, сержанта внутрішньої служби Т. та сержанта внутрішньої служби Є., які вчинили спробу пронести на охороняєму територію наркотичні засоби, за що притягнуті до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

д) молодшого інспектора відділу нагляду та безпеки Державної установи «Роменська виправна колонія № 56» Північно-Східного міжрегіонального управління ДКВС України, сержанта внутрішньої служби за незаконне збереження наркотичних речовин, тобто за вчинення кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

ж) начальника відділення соціально-виховної та психологічної роботи Державної установи «Криворізька виправна колонія № 80» Південного регіону, майора внутрішньої служби К. за отримання неправомірної винагороди в сумі 3 тис. гривень за обіцянку створити поліпшені умови відбування покарання засудженому, тобто за вчинення кримінального правопорушення за ч. 1 ст. 368 КК України (додаток Д);

з) молодшого інспектора 2-ї категорії відділу режиму і охорони Державної установи виконання покарань № 4 сержанта внутрішньої служби Ш. за незаконне зберігання при собі наркотичних засобів, за що він притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

е) заступника начальника колонії із соціально-психологічної та виховної роботи Державної установи «Криворізька виправна колонія № 80» Південного міжрегіонального управління, підполковника внутрішньої служби Ф. за отримання систематичної неправомірної винагороди, тобто за вчинення кримінального правопорушення по ч. 3 ст. 36 КК України (додаток Д).

У свою чергу, у 2020 році оперативні підрозділи внутрішньої безпеки ДКВС України ініціювали порушення 14 кримінальних проваджень щодо персоналу колоній із 83 кримінальних правопорушень або 17% у їх загальній структурі, а саме – щодо:

1) молодшого інспектора відділу ІТЗО Державна установа «Чернівецький слідчий ізолятор» Центрально-Західного міжрегіонального управління, сержанта внутрішньої служби І., який намагався пронести на охороняему територію наркотичні засоби та два мобільні телефони, за що він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

2) осіб, які вчинили спробу викрадення товаро-матеріальних цінностей з використанням транспорту та їх вивозу з охороняємої зони Державної установи «Білоцерківська виправна колонія № 85» Центрального регіону, тобто вчинили кримінальне правопорушення за ч. 2 ст. 191 КК України (додаток Д);

3) працівника Державної установи «Київський слідчий ізолятор» Центрального міжрегіонального управління ДКВС України, майора внутрішньої служби П., який намагався пронести на охороняему територію наркотичні засоби, у зв'язку з чим він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

4) працівника Державної установи «Київський слідчий ізолятор», молодшого сержанта внутрішньої служби Л. за незаконне зберігання при собі наркотичної речовини, тобто вчинив кримінальне правопорушення за ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

5) працівника Державної установи «Одеський слідчий ізолятор» Південного регіону М., який намагався пронести на охороняєму територію наркотичні речовини, за що він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

6) молодшого інспектора I категорії відділу режиму і охорони Одеського СІЗО, молодшого сержанта внутрішньої служби К. за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 307 КК України – спроби пронести для ув'язнених під варту наркотичні засоби (додаток Д);

7) працівника Державної установи «Одеський слідчий ізолятор» гр-на Т., який вчинив спробу пронести наркотичні засоби на охороняєму територію, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

8) лікаря-кардіолога медичної установи Одеського СІЗО гр-ку Д., яка зберігала при собі наркотичні засоби, тобто вчинила кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

9) працівника Одеського СІЗО гр-на М., який намагався пронести до ув'язнених під варту наркотичну речовину, чим вчинив кримінальне правопорушення за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

10) оперуповноваженого оперативного відділу Державної установи «Миколаївський слідчий ізолятор» Південного міжрегіонального управління ДКВС України, капітана внутрішньої служби Л., який шляхом отримання неправомірної винагороди вчинив спробу пронести на охороняєму територію наркотичні засоби, за

що притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 307 та ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д);

11) командира відділення – водія відомчої пожежної команди Державної установи станова «Диканівська виправна колонія № 12» Північно-Східного міжрегіонального управління, сержанта внутрішньої служби С., який вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 307 КК України – за спробу пронести наркотичні засоби на охороняєму територію (додаток Д);

12) інспектора відділення соціально-психологічної служби відділу соціально-виховної та психологічної роботи Державної установи «Божковська виправна колонія № 16» Північно-Східного регіону, лейтенанта внутрішньої служби Б. за спробу передати засудженому наркотичні засоби, за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д);

13) старшого інспектора відділу інтендантства та господарського забезпечення Державної установи «Роменська виправна колонія № 56» цього ж управління, лейтенанта внутрішньої служби Т., який зберігав при собі наркотичну речовину, тобто вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 309 КК України (додаток Д);

14) старшого по корпусному відділенню Державна установа «Маріупольський слідчий ізолятор» Південно-Східного міжрегіонального управління ДКВС України, старшого сержанта внутрішньої служби Я., який намагався пронести до ув'язнених під варту наркотичні засоби, тобто вчинив кримінальне правопорушення за ч. 2 ст. 307 КК України (додаток Д).

Отже, якщо узагальнити показники діяльності оперативних підрозділів внутрішньої безпеки ДКВС України за 2017-2020 р. р., то коефіцієнт їх «корисної» дії по запобіганню вчиненню кримінальних правопорушень з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань складає лише 10% у їх загальній структурі (34

ініціативні провадження цих підрозділів із 342 зареєстрованих у колоніях зазначених суспільно небезпечних діянь).

Не кращі у цьому сенсі й показники діяльності оперативних підрозділів внутрішньої безпеки ДКВС України й з питань запобігання корупції (додаток Д).

У зв'язку з цим виникає цілком логічне питання: а, чи варто тримати у сфері виконання покарань України такі оперативні підрозділи, тим більше, що їх пряме підпорядкування Голові ДКВС України та входження у штат персоналу кримінально-виконавчої системи – це прямий конфлікт інтересів, мова про які ведеться у Законі України «Про запобігання корупції», а саме – ця суперечність між приватним інтересом цієї особи та її службовими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи не вчинення дій під час виконання своїх повноважень (ст. 2 даного закону).

Як видається, більш ефективно та предметно зазначені оперативні підрозділи функціонували б у складі НАБУ чи ДБР при умові розширення на законодавчому рівні їх повноважень.

Як показали результати даного дослідження, на низькому рівні знаходиться й запобіжна діяльність у сфері виконання покарань України й оперативних підрозділів колоній, хоча справедливості заради варто визнати, що запобігання кримінальним та іншим правопорушенням з боку персоналу цих КВУ не відноситься до їх прямих повноважень згідно відомчих нормативно-правових актів ДКВС України – і це також відноситься до одних із перспективних напрямів удосконалення змісту спеціально-кримінологічного запобігання протиправній поведінці зазначених суб'єктів.

Такий висновок, принаймні, витікає із змісту:

1) ч. 2 ст. 50 КК України, у якій закріплена така мета покарання, як запобігання кримінальним правопорушенням з боку інших осіб (у даному випадку – персоналу колоній);

2) ч. 1 ст. 1 КВК України, відповідно до якої одним із завдань кримінально-виконавчого законодавства закріплено запобігання вчиненню кримінальних правопорушень з боку інших осіб, включаючи персонал колоній;

3) ч. 1 ст. 104 КВК, у якій чітко визначено, що здійснення ОРД у колоніях здійснюється з метою запобігання і виявлення кримінальних правопорушень, вчинених у колоніях (тобто персоналом в цих КВУ і в цьому випадку є об'єктом такої діяльності);

4) п. 14 ст. 92 Конституції України, відповідно до якої діяльність органів і установ виконання покарань визначається виключно законом.

Отже, правові засади підвищення ефективності діяльності щодо запобігання оперативними підрозділами вчиненню кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу цих КВУ є достатніми – і це має стати одним із стратегічних напрямів реформ, що здійснюються у сфері виконання покарань України на підставі Концепції 2017 року [57].

Поряд цим, як встановлено в ході даного дослідження, на зазначеному шляху слід подолати ще одну проблему, а саме – налагодити належну взаємодію як оперативних підрозділів колоній, так і в цілому всієї системи ДКВС України з оперативними підрозділами інших правоохоронних органів, що має скласти основу результативної запобіжної діяльності у сфері виконання покарань та у цілому в нашій державі [84].

Знову ж таки, якщо виходити з результатів даної наукової розробки, то можна констатувати, що на сьогодні взаємодія оперативних підрозділів колоній з іншими оперативними підрозділами, мова про які ведеться в ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність, нагадує і по формі, і по змісту героїв відомої байки Л. Глібова «Лебідь, Щука і Рак» [20].

Зокрема, як пояснити, що запобіжною діяльністю у колоніях у більшій мірі (замість того, щоб це робили оперативні підрозділи системи ДКВС України, включаючи цих КВУ та внутрішньої безпеки) у сфері виконання покарань займаються

оперативні підрозділи СБУ, Національної поліції, ДБР, Військової прокуратури, які згідно своїх статутних завдань могли б запобігати кримінальним правопорушенням у відповідних, що чітко визначені у законі та ст. 216 КПК України, галузях суспільних відносин (додаток Д).

Як встановлено в ході даного дослідження, немало питань у зв'язку з цим виникає й до органів прокуратури, на які відповідно до вимог ст. 25 Закону України «Про прокуратуру» мають здійснювати координацію діяльності правоохоронних органів у запобіганні та протидії кримінальним правопорушенням, включаючи й у сфері виконання покарань (додаток Д).

Проте, на сьогодні зазначений державний орган через постійні та безсистемні реформи, а також «урізання» конституційних та інших функцій до вирішення завдань координаційного характеру підходить лише як «статист», а саме: забезпечує фіксацію в Єдиному реєстрі досудових розслідувань інформації (заяв) щодо кримінального правопорушення (ст. 214 КПК) та здійснює процесуальне керівництво по кримінальних провадженнях в порядку ст. 36 КПК, тобто протидіє, а не запобігає вчиненню кримінальних та інших правопорушень, включаючи й сферу виконання покарань України [100].

Отже, якщо узагальнити отримані у ході даного наукового пошуку результати, то можна констатувати, що сьогодні сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, не в повній мірі співвідноситься з реальними проблемами, що виникають у зв'язку з цим, а запобіжна діяльність з означених питань є малоефективною через незадовільну взаємодію суб'єктів даного виду суспільного контролю та соціальної профілактики поміж собою (в основному, визначених у законі оперативних підрозділів) та низький рівень координації зазначеної діяльності з боку органів прокуратури, що

виступає однією із детермінант, які обумовлюють вчинення персоналом колоній різноманітних правопорушень у сфері виконання покарань.

При цьому варто зазначити, що без активізації у цьому напрямі суб'єктів загальносоціального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, тобто без системного підходу до вирішення проблем кримінально-виконавчої діяльності [131], об'єктивно неможливо підвищити рівень й спеціально-кримінологічного запобігання протиправній поведінці з боку окремих осіб, зокрема, й персоналу колоній.

3.3. Індивідуальне запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній: проблеми та шляхи їх вирішення

Як показує практика, у системі заходів запобіжного характеру, що здійснюється у сфері виконання покарань України, особливе місце та значну роль відіграє індивідуальне запобігання кримінальним та іншим правопорушенням [128].

У науці під зазначеним видом соціальної профілактики розуміють різновид запобігання кримінальним правопорушенням з боку конкретної особи [75, с. 146]. При цьому до об'єктів запобіжної діяльності у даному випадку у доктринальних джерелах відносять такі із них:

1) поведінка та спосіб життя осіб з високою імовірністю вчинення кримінального та іншого правопорушення (до таких, у колоніях можна віднести тих осіб з числа персоналу цих КВУ, які у побуті зловживають спиртними напоями; конфліктують у сім'ях; систематично порушують службову дисципліну; т. ін.);

2) соціальні елементи особистості, які відображають антисуспільну спрямованість особи (серед персоналу колоній це проявляється у виді дрібного хуліганства, систематичного притягання цих осіб до адміністративної відповідальності за порушення Правил дорожнього руху; вчинення дрібних крадіжок; т. ін.);

3) соціально значущі при формуванні і реалізації деякі психофізичні особливості індивідів (зокрема, особи з числа персоналу колоній, які вчиняють насильство щодо засуджених характеризуються наявністю таких ознак, як: підвищений рівень агресії, роздратованість, конфліктність тощо);

4) несприятливі умови оточуючого таку особу середовища та життєвого укладу (так, у більшості персоналу колоній відсутнє власне житло; низьким є освітній рівень, а також рівень правової свідомості та культури, з одного боку, та постійний негативний вплив на цих осіб з боку засуджених, а також «професійне вигорання» у зв'язку з цим, що стає наслідком їх професійної деформації та деградації) [90];

5) інші довготривалі діючі обставини, які визначають криміногенну ситуацію і полегшують вчинення кримінального правопорушення [75, с. 146] (якщо це стосується персоналу колоній, то до таких учені відносять, зокрема, штучність та ізольованість кримінально виконавчої (пенітенціарної) системи від суспільства [224, с. 421].

Прикладом професійної деформації можна назвати випадок вчинення корупційних правопорушень начальником Західного міжрегіонального управління ДКВС України, генерал-майором внутрішньої служби Д. у 2020 році, за що він був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 368 КК України (додаток Д).

Як встановлено в ході даного дослідження, у науковій літературі можна зустріти й іншу класифікацію об'єктів індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням.

Показовим у цьому контексті є науково обґрунтований підхід, викладений у проекті Закону України «Про профілактику злочинів» (1998 р.), у якому було визначено аж 11 об'єктів запобіжної діяльності (ст. 16) [26, с. 187].

Виходячи із змісту встановлених у даному дослідженні завдань [120], як видається, варто у зв'язку з цим звернути увагу й ще на один аспект індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням. Мова ведеться про те, що одні

науковці переконані, що цей вид запобіжної діяльності є органічною та необхідною складовою спеціально-кримінологічного запобігання, а тому не варто на теоретичному та практичному рівнях розглядати індивідуальне запобігання як окремий вид соціальної профілактики [74, с. 55-56].

У свою чергу, інші вчені доводять, що даний вид запобігання слід розглядати та реалізовувати його заходи як самостійний напрям запобіжної діяльності [75, с. 143, 146-147].

Є й група кримінологів, які, класифікуючи види запобіжної діяльності у сфері протидії злочинності на теоретичному рівні та виокремлюючи у зв'язку з цим як самостійний вид соціальної профілактики, все таки на практиці пропонують зазначену діяльність здійснювати у межах спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням [22, с. 39-42].

Як видається, не вдаючись при цьому до дискусії з означеного питання, так як це не було віднесено до завдань і змісту даного дослідження, а також виходячи з отриманих у його ході результатів, слід визнати більш наближеною до вирішення прикладних проблем науково обґрунтовану позицію тих учених, які виокремлюють індивідуальне запобігання кримінальним правопорушення як самостійний вид запобіжної діяльності [3].

Як з цього приводу зробив висновок А. П. Закалюк, теорія запобігання злочинності (кримінальних правопорушень) визначає рівні, масштаби та різновиди цієї діяльності, які одночасно є й підставами видової запобіжної діяльності та охоплюваних її різновидами запобіжних заходів [31, с. 326].

Виходячи з цього та використавши критерій, пов'язаний з рівнями функціонування злочинності (кримінологічних правопорушень) та її проявів, він і виокремив як самостійний напрям соціальної профілактики індивідуальне запобігання суспільно небезпечній поведінці особи [31, с. 326].

Поряд з цим, варто погодитись у зв'язку з цим і з В. В. Василевичем, який обґрунтовано доводить у своїх працях, що при визначенні предмета кримінальної політики (а, запобігання кримінальним правопорушенням відносяться до одного з видів її реалізації на практиці) необхідно також спиратися на інтегровані якості соціальної політики держави, положенню теорії управління та наукових галузей кримінально-правового (а, згідно закону діє принцип індивідуалізації вини та покарання [24, с. 611-663]) і кримінально-процесуального циклу (у КПК України, закріплено принцип законності (п. 2 ч. 1 ст. 7)), а також здобутки соціології, педагогіки та психології [17, с. 38], що важливо також і при здійсненні класифікації діяльності по запобіганню кримінальним та іншим правопорушенням, включаючи й сферу виконання покарань.

Зазначені теоретичні підходи й склали основу методологічних засад для з'ясування у ході даного дослідження змісту та визначення проблем, які потребують розв'язання, у ході реалізації заходів індивідуального запобігання суспільно-небезпечним діянням, що вчиняються персоналом колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

При цьому в даній науковій розробці для розробки наукового обґрунтування заходів, спрямованих на удосконалення даного виду соціальної профілактики стали результати доктринальних пошуків, здійснених ученими у цьому напрямі, відповідно до яких напрямками індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням є: переконання, надання допомоги та примусу [75, с. 146].

Додатковим аргументом щодо необхідності розробки даної тематики стали результати анонімного опитування деяких категорій респондентів.

Так, засуджені, які відбували покарання у колоніях, на питання «Чи ефективним є індивідуальне запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?» відповіли наступним чином: «так» - 36 із 568 осіб, які брали участь у даному дослідженні, або 7% у загальній структурі респондентів; «ні» – 188 (33%); «частково» – 344 (60%) (додатки В, Г).

У свою чергу, відповіді на це питання персоналу колоній мали такий вигляд: «так» – 83 із 568 осіб, що прийняли участь в опитування, або 16% у загальній кількості респондентів; «ні» – 189 осіб (33%); «частково» – 296 осіб (51%) (додатки А. Б).

Результати проведеного у ході даного наукового пошуку дослідження показали, що до основних проблем, що впливають на ефективність індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України, можна віднести такі із них:

1. Суттєві прорахунки при проведенні заходів переконання (процесу логічного обґрунтування особам з числа персоналу зазначених КВУ про відмову від кримінальної (протиправної) поведінки, злочинних намірів, антисуспільних настановок [75, с. 146]).

Зокрема, ні в особових справах прийнятих на службу (роботу) в ДКВС України осіб, ні в інших матеріалах, які стосувались цієї діяльності та не мали грифу для обмеженого користування (для службового користування, таємно, цілком таємно тощо) не виявлено під час їх аналізу при проведенні даного дослідження відповідних довідок, які засвідчували б факти здійснення щодо персоналу колоній заходів переконання.

У той самий час, систематичні бесіди з особами, схильними до вчинення кримінальних та інших правопорушень, щодо соціально-правових наслідків притягнення винних суб'єктів до кримінальної відповідальності [111], особливо в частині впливу її наслідків на подальшу професійну діяльність і кар'єру дітей і близьких родичів (а, це перешкоди на конкурсах по добору кандидатів на службу в правоохоронні органи, суду та інші державні силові структури, т. ін.), а також психологічні, емоційні, фізіологічні та інші «страждання» (обмеження, що витікають з факту затримань), які у статусі підозрюваного та підсудного переносять будь-який засуджений, без сумніву, могли б зменшити кількість потенційних правопорушників з числа персоналу зазначених КВУ.

Знову ж таки, як свідчить практика, на ефективність індивідуального запобігання протиправній поведінці персоналу колоній досить позитивно впливає й включення спеціальних тем з означених питань у навчальні плани підготовки та підвищення кваліфікації персоналу ДКВС України у відповідних навчальних закладах Міністерства юстиції України.

На жаль, їх вивчення показало, що ні в навчальних центрах для молодшого начальницького складу (наприклад, у Білоцерківському центрі підготовки та перепідготовки персоналу органів та установ виконання покарань), ні в Академії Державної пенітенціарної служби, на базі якої проходять підвищення кваліфікації середнього та старшого начальницького складу ДКВС України, у навчальних програмах відсутні теми, що стосуються кримінально-правових та соціальних наслідків притягнення персоналу органів та установ виконання покарань до кримінальної відповідальності.

На жаль, немає таких тем (параграфів, підрозділів, глав тощо) і у підручниках та навчальних посібниках з курсу «Кримінологія» та «Кримінальне права України», що негативно впливає на рівень індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які вчиняються у сфері виконання покарань України.

Аналогічні бесіди-переконання з особами з числа персоналу колоній можуть проводити і їх близькі родичі, які мають позитивний вплив на цих об'єктів (є моральними авторитетами; з думкою яких рахуються; надають різноманітну підтримку у скрутних життєвих ситуаціях, т. ін.).

Поряд з цим варто зазначити, що при таких формах впливу на потенційних правопорушників не сказано жодним словом і в загальних наукових кримінологічних джерелах [6, с. 129-143] і в спеціальних кримінологічних виданнях пенітенціарного спрямування [72], що, без сумніву, й вплинуло на зміст і структуру навчальних програм по підготовці та підвищенню кваліфікації персоналом ДКВС України у спеціальних навчальних закладах.

У той самий час, як доведено на доктринальному рівні, ефективність позитивного впливу вербальних методів на особистість правопорушника є очевидною [111], а отже, має стати одним із засобів удосконалення прикладних засад індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням з боку ДКВС України та його міжрегіональних управлінь.

На сьогодні ж, як встановлено в ході даного дослідження, практика індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк є зовсім іншою – її суб'єкти фактично відмовились від даної профілактики суспільно небезпечних діянь [5], а тільки протидіють ним, тобто реагують на факти вже підготовлених до вчинення кримінальних правопорушень (ст. ст. 14-15 КК України), чим не тільки не підвищують рівень ефективності запобіжної діяльності, але й розширюють і до того існуючі величезні межі недовіри суспільства до сфери виконання покарань та низького рівня авторитету роботи (служби) у зазначеній галузі суспільних відносин.

Наприклад, яка була необхідність затримання у 2017 році та в подальшому притягненні до кримінальної відповідальності службових осіб Менської виправної колонії № 91 Центрального міжрегіонального управління ДКВС України за ч. 1 ст. 172КК «Грубе порушення законодавства про працю» за залучення засуджених на контрагентських роботах без укладення трудового договору, коли такі дії, з одного боку, були обумовлені завданнями щодо наповнення Спеціального фонду цієї КВУ грошовими коштами, а з іншого, могли бути припинені вже на стадії готування до вчинення цього кримінального правопорушення (додаток Д).

2. Недоліки різноманітного характеру, що пов'язані з другим напрямом реалізації заходів індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, а саме – з наданням допомоги для тих осіб з числа персоналу колоній, поведінка яких та

спосіб життя свідчать про високу ймовірність вчинення ними суспільно небезпечних діянь (ст. 11 КК України).

У першу чергу, мова ведеться про створення належних умов для отримання особами з числа персоналу колоній освіти на рівні бакалавра та магістра, що, як доведено на науковому рівні [31, с. 327] виступає одним із антикриміногенних заходів (у виді детермінацій них корелянтів) запобіжного спрямування, враховуючи, що у структурі цих правопорушників більшість суб'єктів мають тільки загальну середню освіту (додаток Д). Проте, звичайно (і це показали результати даної наукової розробки), освітній рівень неможна відносити до причинного зв'язку із злочинністю (кримінальними правопорушеннями), але між і першим і другою, без сумніву, є кореляційний зв'язок.

Як у зв'язку з цим, зробив науково обґрунтований висновок А. П. Закалюк, підвищення рівня та поліпшення якості освіти опосередковано сприяє та має такий самий ефект при здійсненні запобіжної діяльності [31, с. 327].

Саме тому, якби деякі особи з числа персоналу колоній мали більш вищий рівень загального розвитку та освіти, то вони ніколи б не змінили свій статус, вчинивши те чи інше кримінальне правопорушення у сфері виконання покарань. Наприклад, безглуздим можна вважати протиправні діяння, вчинені у 2017 році медичними працівниками Чернігівської виправної колонії № 44 Центрального міжрегіонального управління ДКВС України у виді ненадання медичної допомоги засудженому до позбавлення волі, за що вони були притягнуті до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 139 КК «Ненадання допомоги хворому медичним працівником», яка передбачає, крім основного покарання (штраф або громадські роботи, або виправні роботи), але й призначення додаткового покарання, а саме – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3-х років (додаток Д).

Ще більш алогічним, з огляду здорового глузду, можна назвати вчинення у 2017 році кримінального правопорушення заступником начальника Синельниківської

виправної колонії № 94 Південно-Східного міжрегіонального управління із соціально-виховної та психологічної роботи, підполковником внутрішньої служби З., який за неправомірну вигоду в сумі 10 тис. гривень (менше, ніж його місячна зарплата) підготував позитивні матеріали щодо застосування умовно-дострокового звільнення засудженого з цієї КВУ (ст. 81 КК), за що був притягнутий до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 368 КК України, санкція якої передбачає призначене покарання від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років з конфіскацією майна (додаток Д). Більш того, відповідно до положень ст. 54 КК ця особа може бути позбавлена судом спеціального звання «підполковника внутрішньої служби».

Ще однією проблемою, що пов'язана з наданням допомоги потенційним правопорушникам, як встановлено в ході даного дослідження, є відсутність у значної кількості осіб з числа персоналу колоній власного житла.

Таким чином, благі наміри Міністерства юстиції України, що були закріплені з цих питань у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи 2017 року, залишились пустими деклараціями через відсутність державного фінансування на будівництво житла для персоналу ДКВС України [57]. А, відсутність належної взаємодії Мінюсту та його міжрегіональних управлінь в означеному напрямі з органами місцевого самоврядування і територіальними громадами тільки ускладнює вирішення даної проблеми, а також виступає однією із детермінант, що корелюють вчинення кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу колоній.

В таких умовах, затвердженої державної програми щодо підвищення соціального захисту персоналу ДКВС України (на рівні Верховної Ради України у межах Національної доктрини розвитку пенітенціарної системи України, мова про яку все частіше ведеться у науковій літературі [15]) є необхідним та об'єктивно обумовленим завданням держави у сьогоденні.

Як встановлено в ході даного наукового пошуку, серед інших видів допомоги, яка має надаватись потенційним правопорушникам з числа персоналу колоній у межах індивідуальної запобіжної діяльності, звертають на себе увагу наступні із них:

а) необхідність у постійному психологічному забезпеченні життєдіяльності цих осіб у процесі виконання – відбуванні покарання у виді позбавлення волі, а саме: варто ввести у штат кожної колонії посаду психолога, який би займався б профілактикою професійного «вигорання» персоналу колоній шляхом, зокрема, щомісячного тестування цих суб'єктів та розробляв відповідні заходи у цьому сенсі [110, с. 376-380].

Зокрема, якби вчасно психологом було виявлено відхилення у психіці та психології проблеми окремих осіб, то можна було б запобігти вчиненню у 2017 році у Чернігівському СІЗО Центрального міжрегіонального ДКВС України катування ув'язнених під варту персоналом цієї установи попереднього ув'язнення, за що вони були притягнуті до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 127 КК України (додаток Д);

б) потребою у підвищенні мовної культури та рівня вербального спілкування персоналу колоній як поміж собою, так і із засудженими, що дасть можливість мінімізувати конфліктність цих суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин, а також знизить застосування до осіб, які тримаються у місцях позбавлення волі, заходів вгамівного характеру, хоча останні дії й передбачені законом (ст. 106 КВК України) [46, с. 271-299];

в) інші, мова про які ведеться у науковій літературі [80, с. 399-436] та які потребують активізації і підвищення рівня ефективності їх реалізації у сьогоденні, враховуючи сучасний стан злочинності (кримінальної активності) персоналу колоній у сфері виконання покарань України.

3. Має свої особливості реалізації у сучасних умовах, як встановлено в ході даного дослідження, й такий напрям індивідуального запобігання кримінологічним та

іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, як примус.

Цей захід до вказаної категорії потенційних правопорушників, як показує практика, у сфері виконання покарань проявляється у формі:

1) притягнення осіб з числа персоналу колоній до дисциплінарної відповідальності (як правило, шляхом позбавлення щомісячних преміальних виплат, у той самий час майже не застосовуються такі заходи впливу на правопорушника, як: усне попередження; письмове попередження та інші більш м'якші засоби реагування на протиправну поведінку правопорушників, що не тільки порушує принципи раціональності застосування примусу та справедливості, але й відображає загальну негативну тенденції, що склались у сьогоденні у правоохоронній практиці держави, де штраф визнається найефективнішим засобом державного примусу;

2) внутрішньої та зовнішньої ротації (від лат. *rotatio* – колообіг; рух по колу) [16, с. 509], тобто переміщення потенційних правопорушників з числа персоналу колоній з однієї посади на іншу як всередині цієї КВУ, так і за її межами (іншу КВУ у межах регіонального управління ДКВС України або УВП іншого міжрегіонального управління; т. ін.).

Правда, у зв'язку з тим, що у системі ДКВС України відсутній резервний (його ще називають відомчим або службовим) фондом житла, як встановлено в ході даного дослідження, ефективність індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням з боку персоналу колоній залишається, на жаль, низькою;

3) скороченню та інших структурних перемін у штаті колонії.

У сьогоденні, це, зокрема, обумовило ліквідацію зайвих УВП або «консервації» (тимчасового припинення їх роботи) цих об'єктів системи ДКВС України;

4) вирішення питання у судовому порядку про позбавлення потенційних правопорушників батьківських прав, права на управління транспортними засобами, права на законне володіння зброєю, т. ін.;

5) використання цих осіб (зокрема, працівників служби нагляду, безпеки та охорони) на постах, які не передбачають безпосереднього спілкування із засудженими та їх близькими родичами або носіння вогнепальної зброї чи спеціальних засобів забезпечення безпеки (резинових палок; засобів дратівливої дії; кайданок тощо [167]).

Зокрема, як встановлено у ході спеціальних досліджень, практично щорічно кількість застосування сили та спеціальних засобів до засуджених, позбавлених волі, є однаковою, що свідчить про негативну тенденцію насильства, яка не тільки знижує рівень виправно-ресоціалізаційного процесу, але й суттєво нівелює зусилля цих КВУ з питань запобігання кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом цих КВУ [46, с. 170-229].

Показовим у цьому сенсі є приклад, коли службові особи Жовноводської виправної колонії № 26 Південно-Східного міжрегіонального управління ДКВС України у 2017 році затримали засудженого, спричинивши йому тілесні ушкодження, за що були притягнуті до кримінальної відповідальності за ч. 2 ст. 365 КК України (додаток Д).

У цьому ж році в Одеській виправній колонії № 21 Південного регіону персонал цієї КВУ під час проведення обшуків у камерах спричинили тілесні ушкодження особам, які тримались у цих приміщеннях (додаток Д);

6) постійне підвищення фізичної готовності персоналу колоній у ході щотижневих (не рідше 2-х разів на тиждень) занять по службовій підготовці та прийняття щомісячно заліків у цих осіб з цих питань;

7) постійне проведення занять у системі підвищення службової підготовки, по результатах яких передбачити своєрідні контрольні та атестаційні заходи;

8) інші заходи примусу, які застосовуються до потенційних порушників закону з числа персоналу колоній, мова про які ведеться у наукових джерелах [98] та які потребують активізації, враховуючи сучасний стан індивідуального запобігання суспільно небезпечним діянням з боку цих осіб в Україні (додаток Д).

Таким чином, здійснений у цій роботі аналіз змісту даного виду запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України показав, що у її змісті існує низка суттєвих проблем, які вкрай негативно впливають на ефективність процесу виконання – відбування покарань у виді позбавлення волі на певний строк, тобто виступають детермінантами, що спричинюють, обумовлюють і корелюють вчинення кримінальних та інших правопорушень збоку персоналу колоній.

Поряд з цим, очевидним у зв'язку з цим є й інший висновок по суті досліджуваної проблематики, а саме – тільки системний та комплексний підхід, який включає у своєму змісті заходи загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання, дозволить вивести на новий якісний рівень ефективність індивідуальної запобіжної діяльності, що здійснюється відносно зазначених вище суб'єктів протиправної поведінки у сфері виконання покарань.

При цьому варто також констатувати, що у сьогоденні відповідним суб'єктам кримінологічної профілактики (у першу чергу, мова ведеться про оперативні підрозділи правоохоронних органів, перелік яких визначений у законі [125]) у сфері виконання покарань України слід нарешті відійти від практики «протидії» кримінальним та іншим правопорушенням до діяльності щодо запобігання цим суспільно небезпечним явищам та пріоритетною у ній визнати ранню профілактику.

Висновки до розділу 3

1. Визначено головні форми підвищення ефективності загальносоціального запобігання протиправної поведінки персоналу колоній в Україні, а саме:

1) Законодавчу діяльність – шляхом не тільки своєчасного регулювання суспільних відносин у виді закону та інших рішень Верховної Ради України.

2) Нормативно-правову та організаційно-координаційну діяльність Кабінету Міністрів України.

3) Статутну діяльність центральних органів державної виконавчої влади України, зокрема у виді налагодження належної та ефективної взаємодії з органами та установами виконання покарань.

4) Господарську діяльність підприємств, організацій та установ усіх форм власності спрямованої на забезпечення працевлаштування засуджених до позбавлення волі та підвищення таким чином фінансового благополуччя колоній, включаючи й персонал цих КВУ.

5) Діяльність органів місцевого самоврядування та територіальних громад у різноманітних напрямках, зокрема й з питань соціального захисту персоналу колоній.

6) Громадської діяльності у сфері виконання покарань, основним змістом якої має стати громадський контроль за процесом виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

7) Діяльності інших осіб, включаючи близьких родичів засуджених та юридичних осіб, за допомогою якої мають ліквідуватись, нейтралізуватись, усуватись тощо детермінанти, що породжують, обумовлюють та корелюють вчинення кримінальних та інших правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

2. Визначено сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України, та розроблені науково обґрунтовані шляхи підвищення ефективності зазначеної суспільно-правової діяльності.

Зокрема, встановлено, що її зміст на сьогодні обумовила низка особливостей, а саме: а) невизначеність на доктринальному рівні змісту та суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням; б) розширення кола суб'єктів даного виду запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, у перелік яких включено ті із них, які по основному функціональному призначенню, завданням і обов'язками можуть відповідати за результати та ефективність такого соціального контролю та соціальної профілактики

(громадські об'єднання, державні підприємства, організації, установи, пересічні громадяни, т. ін.);в) колізійний та супречливий характер змісту нормативно-правових актів, що стосуються змісту спеціально-кримінологічного запобігання (між нормами КПК, КВК та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»);г) низька ефективність діяльності оперативних підрозділів внутрішньої безпеки та оперативних підрозділів колоній з питань спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, що вчиняються саме персоналом колоній;г) вкрай низький рівень взаємодії оперативних підрозділів колоній з оперативними підрозділами інших правоохоронних органів;д) самоусунення органів прокуратури до вирішення своїх обов'язків щодо координації діяльності правоохоронних органів у запобіганні протиправної поведінки персоналу колоній у сфері виконання покарань.

Виходячи з цього, доведено, що саме зазначені та інші особливості реалізації у сьогоденні заходів спеціально-кримінологічного запобігання й виступають одними з детермінант, що породжують, обумовлюють і корелюють вчинення кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу колоній в процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, у зв'язку з чим підлягають невідкладному вирішенню як ті проблеми, що створюють реальну загрозу правопорядку у сфері виконання покарань та в цілому в Україні.

3. Встановлено сучасні проблеми та запропоновані науково обґрунтовані шляхи, їх вирішення, що пов'язані із змістом індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які були вчинені персоналом колоній у сфері виконання покарань України у 2017-2020 р. р.

Зокрема, визначено наступні проблемні питання, що негативно впливають на ефективність даного виду запобіжної діяльності та які потребують вирішення у сьогоденні, а саме:

1) пріоритетним напрямом і способом вирішення завдань кримінально-виконавчого та оперативно-розшукового законодавства України суб'єкти

індивідуального запобігання протиправній поведінці у колоніях (як правило, відповідні оперативні підрозділи, що визначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність») обрали реагування на факт вчинення кримінальних та інших правопорушень (на стадії готування чи замаху на їх вчинення (ст. ст. 14-15 КК України), тобто протидію суспільно небезпечним діянням, у той самий час, ігноруючи при цьому, можливості ранньої профілактики та потенціал саме індивідуального запобігання протиправній поведінці персоналу;

2) в арсеналі заходів (напрямів) індивідуального запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень з боку персоналу колоній перевага віддається не профілактичним бесідам і надання різноманітної допомоги для потенційних правопорушників, а примусу, що не тільки посилює дію детермінант, які формують та посилюють агресію, і посилюють стресові стани у цих осіб, а також порушують соціальну справедливість у відношеннях керівництва ДКВС України міжрегіональних управлінь та колоній з підлеглими, у зв'язку з чим останні на психологічному рівні переорієнтовують свої потенційні службові можливості на вчинення суспільно небезпечних діянь у процесі виконання – відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк;

3) безсистемній підхід до проведення реформ у сфері виконання покарань України не міг не відобразитись негативно й на змісті індивідуального запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, які вчиняються персоналом колоній, а тому актуальним та необхідним напрямом у сьогоднішній у цьому сенсі має стати більш активне залучення до цієї соціальної профілактики потенційних можливостей загальносоціального та соціально-кримінологічного запобігання суспільно небезпечним діянням з боку цих суб'єктів.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження здійснено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, пов'язаного з визначенням змісту кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України. Одержані результати дали змогу сформулювати низку висновків і пропозицій, які мають теоретичне та практичне значення, зокрема:

1. Визначено сучасний стан наукових розробок і методології дослідження проблем, що стосуються запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній у сфері виконання покарань. Проведений аналіз дав змогу констатувати, що в усіх виокремлених періодах (1991–1999 рр.; 1999–2010 рр.; 2010–2016 рр.; 2016–2020 рр.) фахівці активно та продуктивно вивчали окреслену проблематику, при цьому навіть в умовах їх часткового або повного відсторонення від наукового супроводу тих реформ, що здійснювались у зазначеній галузі суспільних відносин, з боку керівництва центральних органів виконавчої влади, які реалізували державну політику в цій сфері суспільних відносин (ч. 1 ст. 11 КВК). Водночас встановлено, що в 2017–2020 рр. виникли особливі умови для функціонування органів і установ виконання покарань України (створення платних камер у СІЗО; скорочення (консервації) кількості УВП та персоналу ДКВС України, у яких виконується покарання у виді позбавлення волі; катастрофічна зношеність інженерно-технічних, аудіо-, відеозасобів нагляду та спостереження тощо), які разом з іншими детермінантами сприяють вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній.

2. З'ясовано зміст поняття «персонал колоній як об'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері виконання покарань» та здійснено аналіз його системотвірних ознак. Доведено, що це поняття має не лише теоретичне, а й практичне значення. Зокрема, теоретична цінність сформульованого поняття

полягає в тому, що таким чином розширено межі знань про явища злочинності у сфері виконання покарань і створено своєрідну доктринальну модель запобігання кримінальним правопорушенням, яка може бути врахована при розробці відповідних державних програм, концепцій та стратегій тощо, спрямованих на вдосконалення правових та інших засад процесу виконання-відбування покарання у виді позбавлення волі. Виходячи із цього, запропоновано ч. 3 ст. 16 проєкту Закону України «Про пенітенціарну систему» доповнити реченням такого змісту: «Порядок проходження служби в органах та установах пенітенціарної системи регулюється цим Законом, а також відповідним Положенням, затвердженим центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації».

3. Встановлено роль міжнародно-правових актів і позитивної зарубіжної практики у правовому механізмі запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній в Україні, яка виявляється в тому, що:

а) таким чином підвищується рівень правової свідомості та правової культури цих осіб;

б) ознайомлення з ним підвищує рівень ефективності діяльності відповідних навчальних установ і центрів для персоналу ДКВС України;

в) використання в роботі цих суб'єктів кримінально-виконавчих правовідносин підвищує рівень безпеки та правопорядку в колоніях, а також «олюднює» (цивілізує) як зміст кримінально-виконавчої діяльності, так і безпосередніх стосунків персоналу і засуджених;

г) упровадження позитивного зарубіжного досвіду у вітчизняне законодавство дає можливість використовувати цю практику як емпіричний матеріал при розробці проєктів відповідних нормативно-правових актів з питань кримінально-виконавчої діяльності, а також при проведенні наукових досліджень;

г) такий підхід не потребує додаткових фінансових асигнувань з Державного

бюджету України, що важливо з огляду на сучасні проблеми у сфері виконання покарань. Виходячи із цього, запропоновано ч. 1 ст. 127 КК доповнити словосполученням «а також вчинення інших умисних дій, зазначених у ст. 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» та викласти вказану норму КК у новій редакції.

Крім цього, обґрунтовано необхідність доповнення ст. 25 КВК частиною третьою такого змісту: «Громадський контроль у вказаних у частині другій цієї статті кримінально-виконавчих установах можуть здійснювати й інші громадські об'єднання відповідно до визначених для них у законі повноважень та їх статутних завдань».

4. Сформульовано авторське поняття кримінологічної характеристики кримінальних та інших правопорушень, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань. Зазначене поняття може слугувати своєрідною теоретичною оціночною моделлю (лекалом-калібром) для вимірювання основних показників злочинності у сфері виконання покарань України поряд з наявними практичними критеріями, закріпленими на нормативно-правовому рівні, а також для встановлення рівня ефективності кримінально-виконавчої діяльності в цілому.

5. Оцінювання кількісно-якісних показників кримінальних та інших правопорушень, які вчиняються у сфері виконання покарань України персоналом колоній, дало підстави зробити висновок про те, що у 2017–2020 рр. у колоніях розвивались негативні тенденції, характерні для попереднього періоду (2010–2016 рр.), коли органи та установи виконання покарань були підпорядковані Міністерству юстиції України, яке через відсутність відповідного практичного досвіду з питань виконання-відбування покарань, а також повноважень щодо проведення ОРД та інших елементів правоохоронної діяльності об'єктивно не спроможне ефективно запобігати випадкам протиправної діяльності з боку персоналу колоній.

Крім цього, однією з негативних тенденцій, що сформувалась у 2017–2020 рр., є неналежна трансформація кримінально-виконавчої політики в пенітенціарну, що, у свою чергу, зумовлює необхідність по-новому та більш комплексно й системно підійти до вирішення існуючих у зв'язку із цим проблем у зазначеній сфері суспільних відносин.

6. Встановлено детермінанти, що сприяли вчиненню кримінальних правопорушень персоналом колоній у сфері виконання покарань України у 2017–2020 рр., на підставі аналізу яких зроблено висновок, що для нейтралізації, ліквідації, усунення причин та умов, які породжують і сприяють цьому виду суспільно небезпечної діяльності, необхідно застосовувати лише системний підхід із залученням соціально-правових і функціональних можливостей усіх, без винятку, суб'єктів загальносоціального, спеціально-кримінологічного та індивідуального напрямів запобігання зазначеному виду злочинності в Україні, враховуючи при цьому як особливості кримінально-виконавчих правовідносин, так і стан суспільної оцінки та громадського контролю за сферою виконання покарань, які сформувалися впродовж усього періоду незалежності України та продовжують існувати сьогодні, виступаючи при цьому окремою специфічною детермінантою суспільно небезпечних діянь у цій галузі суспільної державної діяльності.

7. Здійснено кримінологічну характеристику особистості з числа персоналу колоній, яка вчиняє кримінальні та корупційні правопорушення у сфері виконання покарань України, на підставі якої зроблено висновок про те, що це особи, які переважно є одруженими, мають загальну повну середню освіту, вік 20–35 років, низький рівень правової свідомості та культури, недостатній професійний стаж і загальний розвиток, а також досить обмежений життєвий досвід. У свою чергу, у розрахунку на 1 тис. осіб, у досліджуваній період у цій роботі (2017–2020 рр.), як і в попередні роки (1991–2016 рр.), найбільш кримінально активними та корупційно вразливими є особи з числа старшого та середнього начальницького складу, що є

реальною загрозою як для процесу виконання-відбування покарання у виді позбавлення волі, так і в цілому для сфери виконання покарань України, підриваючи та знижуючи при цьому і так невисокий рівень авторитету цих суб'єктів кримінально-виконавчої діяльності в суспільстві, що, у свою чергу, не дає змоги громадам більш активно та ефективно брати участь у цьому процесі, у тому числі шляхом надання ними значних потенційних людських, фінансових, природних та інших ресурсів.

8. Визначено головні форми й засоби підвищення ефективності загальносоціального запобігання протиправній поведінці персоналу колоній у сфері виконання покарань України. Для їх удосконалення запропоновано:

а) прийняти Національну програму трансформації кримінально-виконавчої в пенітенціарну систему України, шляхом затвердження її спеціальною постановою Верховної Ради України;

б) доповнити ч. 1 ст. 93 КВК реченням такого змісту: «Органи місцевого самоврядування та територіальні громади мають у законний спосіб сприяти адміністрації колоній у реалізації завдань кримінально-виконавчого законодавства України»;

в) замінити в ч. 1 ст. 5 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» слово «взаємодіє» словосполученням «зобов'язана взаємодіяти» та доповнити словосполученням «а також із територіальними громадами» та викласти її в новій редакції: «Державна кримінально-виконавча служба України зобов'язана взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також з територіальними громадами, установами та організаціями відповідно до законодавства»;

г) замінити у ст. 20 цього ж Закону слово «сприяють» на словосполучення «зобов'язані сприяти», а також доповнити словосполученням «та територіальні громади» й викласти цю правову норму в новій редакції: «Органи виконавчої

влади, органи місцевого самоврядування та територіальні громади, їх службові й посадові особи та об'єднання громадян у межах своїх повноважень зобов'язані сприяти Державній кримінально-виконавчій службі України у виконанні її завдань».

9. Сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням з боку персоналу колоній не повною мірою співвідноситься з реальними практичними проблемами, а запобіжна діяльність є малоефективною через незадовільну взаємодію суб'єктів цієї форми суспільного контролю та соціальної профілактики між собою (в основному визначених у законі оперативних підрозділів правоохоронних органів) та низький рівень координації зазначеної діяльності з боку органів прокуратури.

Доведено, що на сучасний стан спеціально-кримінологічного запобігання у сфері виконання покарань негативно впливають саме ці обставини.

Також констатовано, що без активізації в цьому напрямі суб'єктів загальносоціального запобігання кримінальним правопорушенням, тобто без системного підходу до вирішення проблем кримінально-виконавчої діяльності, об'єктивно неможливо підвищити рівень зазначеного виду запобігання щодо персоналу колоній.

10. Визначено сучасний зміст індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються персоналом колоній, для якого характерна низка суттєвих проблем, які вкрай негативно впливають на ефективність процесу виконання-відбування покарань у виді позбавлення волі та запобіжної діяльності у сфері виконання покарань зокрема.

Констатовано також, що лише системний і комплексний підхід, який включає заходи загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання, дасть змогу вивести на новий якісний рівень ефективність індивідуальної запобіжної

діяльності, що здійснюється щодо зазначених вище суб'єктів протиправної поведінки.

Крім цього, доведено, що нині відповідним суб'єктам кримінологічної профілактики (насамперед ідеться про оперативні підрозділи правоохоронних органів) у сфері виконання покарань потрібно відійти від практики «протидії» кримінальним правопорушенням до діяльності щодо запобігання цим суспільно небезпечним явищам та пріоритетною в ній визнати ранню профілактику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Bauwens A. Organisational change, increasing managerialism and social work values in the Belgian Houses of justice, Department of Offender Guidance. *Europe an journal of Probation*. 2011. № 3, Vol. 3. P. 15-30.
2. Dynamic Security: The Democratic Therapeutic Community in Prison / edited by Michael Parker. London : Jessica Kingsley Publishers, 2006. 288 p.
3. Henting H. The criminal and his victim / H. Henting. – New-York : Schocken Books, 1979. 461 p.
4. Popelnyuk, Taras (2020). Background phenomena in the content of criminological characteristics of penitention crimes. *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*, 02 (26). - Available at: [https://sp-sciences.io.ua/s2743978/popelnyuk_taras_2020_.background_phenomena_in_the_content_of_criminological_characteristics_of_penitention_crimes_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_\(accessed_25_August_2020\)](https://sp-sciences.io.ua/s2743978/popelnyuk_taras_2020_.background_phenomena_in_the_content_of_criminological_characteristics_of_penitention_crimes_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_(accessed_25_August_2020)).
5. Аванесов Г. А. Кримінологія: Прогностики. Управління. Горький: ГВШ МВД СССР, 1975. 423 с.
6. Александров Ю. В., Гель А. П., Семаков Г. С. Кримінологія: курс лекцій. Київ: МАУП, 2002. 296 с.
7. Ахілесова п'ята – Вікіпедія. *Режим доступу:* <https://ru.m.wikipedia.org. wiki>.
8. Балинська О. М. Правова комунікація: вербально-біхевіористський підхід: монографія. Львів: ПАІС, 2008. 212 с.
9. Бараш Є. Концептуальні засади реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пробації. *Право України*. 2019. № 7. С. 14-39.
10. Білодід К. С., Осташко О. І. Іноземний досвід організації спеціальної фізичної підготовки в правоохоронних органах. *Актуальні проблеми прав людини*,

яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 листопада 2017 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2017. С. 309-311.

11. Богатирьов А. І. Антикриміногенний вплив на злочинність у місцях несвободи України: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 432 с.

12. Богатирьов І. Г. Доктринальна модель побудови пенітенціарної системи України нового типу (інноваційний проект). Київ: ДПтС України, 2014. 56 с.

13. Богатирьов І. Г., Джужа О. М., Ільтяй М. П. Оперативно-розшукова діяльність в установах виконання покарань: монографія. Дніпропетровськ: Дніпропет. ун-т внутр. справ, 2009. 188 с.

14. Богатирьов І. Г., Пузирьов М. С., Шкута О. О. Доктрина пенітенціарного права України: монографія. Київ: ВД «Дакар», 2017. 236 с.

15. Богатирьов І. Національна програма трансформації кримінально-виконавчої системи в пенітенціарну систему України: проект. Юридичний вісник України. 2020. № 3(1280). С. 7.

16. Булько А. Н. Большой словарь иностранных слов. 35 тысяч слов. Изд. 3-е, испр., перераб. Москва: Мартин, 2010. 704 с.

17. Василевич В. В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 435 с.

18. Василевич В. В. Поняття кримінологічної характеристики насильницьких злочинів. Право України. 1997. № 12. С. 8-9.

19. Великий тлумачний словник української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.

20. Глібов Л. Лебідь, Щука і Рак: байка. *Електронний ресурс. Режим доступу:* <http://ukrlit.org> □ lebid schuka i rak.

21. Голдырев А. А. Передовой опыт зарубежных стран по охране объектов с использованием служебных собак совместно с техническими средствами. *Сучасна*

наука – пенітенціарній практиці: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2013 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2013. С. 515-518.

22. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Харків: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

23. Гритенко О. А. Прогресивна система виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі: теоретичні та правові аспекти: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 400 с.

24. Грищук В. К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. 2-ге вид., переробл. і доповн. Хмельницький: Хмельн. ун-т управління та права, 2013. 768 с.

25. Д'ячук В. Ю. Міжнародна практика застосування режиму максимального рівня безпеки в установах виконання покарань. *Наука та освіта: ключові питання сучасності*. Чернігів: РВВ Академії пенітенціарної служби, 2018. Т. 2. С. 52-59.

26. Джужа О. М., Моїсєєв С. М., Василевич В. В. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини): навчальний посібник. Київ: Атіка, 2001. 368 с.

27. Дубчак Л. М. Застосування E-LE-AR-NING в системі підвищення кваліфікації атестованих співробітників Служби ув'язнення Польщі. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 2 грудня 2016 року)*. Київ: Міністерство юстиції України; Ін-т крим.-викон. служби, 2016. С. 273-275.

28. Європейська конвенція про запобігання катуванню чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню: прийнята 26.11.1987. Ратифікована Україною 24.01.1997. Набула чинності 01.09.1997. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

29. Європейські пенітенціарні правила. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

30. Загальна декларація прав людини: прийнята резолюцією ООН від 10 грудня 1948 року. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями / упоряд. О. І. Шинальський, В. Г. Неділько, І. О. Артеменко та ін. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 12-17.

31. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. Кн. 1: Теоретичні засади та історія кримінологічної науки. 424 с.

32. Запобігання злісній непокорі вимогам адміністрації установи виконання покарань: навч. посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Луцьк: СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф», 2020. 320 с.

33. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України у сфері виконання покарань: монографія / А. В. Савченко, В. Я. Конопельський, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф., член-кореспондента НАПрУ Коваленка В. В. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2017. 526 с.

34. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї у місцях позбавлення волі: навч. посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф., О. М. Джужи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 236 с.

35. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями / упоряд. О. І. Шинальський, В. Г. Неділько, І. О. Артеменко та ін. Київ: Вид-во «АННА-Т», 2008. 502 с.

36. Звід принципів захисту всіх осіб, підданих затриманню у будь-якій формі: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 43/173 від 09.12.1988 р. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

37. Ісевич О. О. В'язнична система Швеції: етапи формування та сучасний стан. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 25

жовтня 2018 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби; ФОП Кандиба Т. П., 2018. С. 84-86.

38. Ісевич О. О., Паламарчук І. М. В'язнична система Королівства Данія на сучасному етапі. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V Міжн. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 24 листопада 2017 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби; ФОП Кандиба Т. П., 2017. С. 226-229.

39. Калашник Н. С. Досвід підготовки пенітенціарного персоналу Норвегії та Нідерландів. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 27 листопада 2015 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 585-587.

40. Калашнік Н. Г., Колб О. Г. Положення про спостережні комісії: навч. посібник. Луцьк ПП Іванюк В. П., 2006. 258 с.

41. Кернякевич-Танасійчук Ю. В. Кримінально-виконавча політика України: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2019. 336с.

42. Кириченко В. Є. Японська пенітенціарна система: історико-правовий дискурс. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 27 листопада 2015 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 8-13.

43. Клюєв О. М., Судаков О. Є. Оцінка ефективності і стимулювання результатів діяльності оперативних підрозділів і підрозділів карного розшуку. *Вісник Київського університету внутрішніх справ.* 1996. Вип. 1. С. 130-137.

44. Кодекс законів про працю України: Закон Української РСР від 10 грудня 1971 року № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 1971. № 50. Ст. 375.

45. Колб І. О. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2014. 292 с.

46. Колб І. О. Соціально-правова природа застосування в Україні до засуджених, позбавлених волі, заходів вгамування: монографія. Луцьк: видавництво «Терен», 2019. 546 с.

47. Колб І. О., Колб О. Г. Про роль методології дослідження у з'ясуванні змісту діяльності, пов'язаної із застосуванням сили до неповнолітніх засуджених. *Проблеми правового регулювання статусу неповнолітньої особи у кримінально-правовій сфері*: матеріали міжнар. кр. столу (м. Луцьк, 13 травня 2019 року). Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2019. С. 31-33.

48. Колб О. Г. Віктимологічний аспект злочинів, що вчиняє персонал виправних колоній. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. №1(1). С. 126-135.

49. Колб О. Г. Установа виконання покарання як суб'єкт запобігання злочинам: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Київський національний університет внутрішніх справ, 2007. 513 с.

50. Колб О. Г., Колб І. О. Про деякі історичні аспекти реформування сфери виконання покарань. *Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права*. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2018. №4 (6). С. 137-145.

51. Колб О. Г., Махніцький О. І. Зміст громадського контролю у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України. Пенітенціарна асоціація України; Науково-дослідний інститут публічного права*. Київ: ФОП Кандиба Т. П., 2019. №3 (9). С. 223-230

52. Колесник С., Єнін Є. Сім кіл пекла пенітенціарної системи. Зеркало недели. *Електронний ресурс. Режим доступу* : <https://dt.ua/internal/sim-kil-pekla-penitenciarnoyi-sistems-333623.ntml://dt.ua/gazeta/issue/1229>.

53. Колодчина А. Л. Реалізація Україною міжнародних стандартів у сфері захисту прав засуджених у місцях несвободи: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук:

12.00.08. Київ: ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія Управління персоналом», 2020. 19 с.

54. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: прийнята 04.11.1950. Ратифікована Україною 17.07.1997 р. Набула чинності 11.09.1997 р. *Електронний ресурс. Режим доступу:* <https://uk.m.wikipedia.org>. □ wiki.

55. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 39/46 від 10.12.1984 р. Ратифікована Україною 26.01.1987 р. *Режим доступу:* <https://zakon.rada.gov.ua>.

56. Конституція України: прийнята 20 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

57. Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року № 654-р. *Режим доступу:* <https://zakon.rada.gov.ua>.

58. Копотун І. М. Запобігання злочинам, що призводять до надзвичайних ситуацій у виправних колоніях: монографія. Київ: ПП «Золоті ворота», 2013. 472 с.

59. Корупційні та інші злочини, що вчиняються у сфері виконання покарань: кримінологічна характеристика та запобігання: навч. посібник / за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ: Видавничий Дім «Кондор», 2019. 444 с.

60. Крикушенко О. Багатофакторний аналіз процесу виконання та відбування покарання у виді позбавлення волі. *Право України.* 2019. № 7. С. 78-92.

61. Кримінологія: учебник для юрид. вузов / Под общ. ред. д.ю.н., проф. А. И. Долговой. Москва: Издательская группа ИНФРА.М-НОРМА, 1997, 784 с.

62. Кримінальна субкультура: поняття, суспільна небезпека, форми та засоби впливу на правопорядок в установах виконання покарань: навч. посібник / О. Г. Колб, О. М. Литвинов, І. О. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 222 с.

63. Кримінальний кодекс України: прийнятий 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.
64. Кримінально-виконавче право України: підручник / О. М. Джужа, І. Г. Богатирьов, О. Г. Колб, В. В. Василевич та ін., за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи. Київ: АТІКА, 2010. 752 с.
65. Кримінально-виконавче право України: підручник: ТОМ 1 (у 2-х т.) (Музика А. А., Конопельський В. Я., Писменний Є. О. та ін.; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Є. Ю. Бараша. Київ: Нац. акад. внутр. справ; ФОП Кандиба Т. П., 2018. 364 с.
66. Кримінально-виконавче право: підручник / Б. М. Головкін, О. Г. Колб, А. Х. Степанюк та ін.; за ред. Б. М. Головкіна, А. Х. Степанюка. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2019. 288 с.
67. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / Степанюк А. Х., Яковець І. С.; за заг. ред. д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. Харків: ТОВ «Одісей», 2005. 560 с.
68. Кримінально-виконавчий кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., проф. В. В. Коваленка, д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. Київ: Атіка, 2012. 492 с.
69. Кримінально-виконавчий кодекс України: прийнятий 11 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3-4. Ст. 21.
70. Кримінально-процесуальний кодекс України: прийнятий 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-13. Ст. 88.
71. Колб О. Г. Установа виконання покарань як суб'єкт профілактики злочинів: монографія. Луцьк: РВВ «Вежа» Волин.держ.ун-т ім. Лесі Українки, 2006. 464 с.

72. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія): посіб. / за заг. ред. д.ю.н., проф., О. М. Джужи. Київ: НАВС, 2013. 620 с.

73. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: монографія. за заг. ред. д.ю.н., проф. Коваленка В. В. Київ: Атіка-Н, 2011. 367 с.

74. Кримінологія: навчальний посібник / О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи. Київ: Атіка, 2009. 312 с.

75. Кримінологія. Академічний курс. / за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.

76. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків: Право, 2014. 440 с.

77. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / відп. ред. професор Я. Ю. Кондратьєва; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 414 с.

78. Кубрак Р. М., Лень В. В. Кримінально-виконавча характеристика засуджених з психічними відхиленнями до позбавлення волі на певний строк: монографія. Дніпро: Видавець Біла К. О., 2018. 272 с.

79. Ліховицький Я. О. Кримінологічні засади запобігання злочинам, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2018. 40 с.

80. Ліховицький Я. О. Злочини, що вчиняються персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України: кримінологічна характеристика та запобігання: монографія. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. 584 с.

81. Ліховіцький Я. О. Персонал органів та установ виконання покарань як суб'єкт виконання покарань в Україні: монографія. Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. 556 с.
82. Лопоха В. В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Академія адвокатури України, 2016. 18 с.
83. Лопоха В. В. Запобігання злочинам, що вчиняються персоналом виправних колоній України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Академія адвокатури України, 2016. 224 с.
84. Лтвинов О. М. Адміністративно-територіальна координація діяльності суб'єктів профілактики злочинів в Україні на місцевому рівні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Харк. ун-т внутр. справ, 2002. 20 с.
85. Лукаш А. С. Згвалтування: кримінологічна характеристика, детермінація та попередження. Монографія / за ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Голіни. Харків: Право, 2008. 256 с.
86. Мартиненко О. А. Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження: Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. академія імені Ярослава Мудрого, 2007. 36 с.
87. Мартыненко О. А. Детерминация и предупреждение преступности среди персонала органов внутренних дел Украины: монография. Харьков: Изд-во ХНУВС, 2005. 496 с.
88. Махніцька К. Г. Про роль заборонених у місцях позбавлення волі предметів у механізмі вчинення злочинів засудженими. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(9). С. 252-259.
89. Медведьєв В. С. Шляхи попередження та подолання професійної деформації працівників УВП. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 1996. № 1. С. 42-47.

90. Медведєв В. С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти): монографія: Київ: Либідь, 1996. 192 с.
91. Методичні рекомендації з підготовки та оформлення проектів законів України, нормативно-правових актів Президента України, Кабінету Міністрів України, МНС та дотримання правил нормопроектної техніки. *Електронний ресурс*. *Режим доступу*: <https://ukraine.ua.pravo.net>.
92. Мінімальні стандартні правила поведіння із засудженими. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.
93. Мокляк В. В. Протидія терористичній діяльності в Україні: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: НДІ вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса, НАПрНУ, 2020. 19 с.
94. Науково-практичний коментар Кримінально-виконавчого кодексу України / А. П. Гель, О. Г. Колб, В. О. Корчинський та ін.; за заг. ред., А. Х. Степанюка. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 496 с.
95. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азоров, В. К. Гришук, О. Г. Колб та ін.; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
96. Нежурбіда С. Етіологія злочину: теорії, аналіз, результати: монографія. Чернівці: Друк АРТ, 2013. 432 с.
97. Некоторые показатели деятельности уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1991 году. Киев: Главное управление по исполнению наказаний МВД Украины, 1992. 28 с.
98. Новосад Ю. О. Оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів: Львів. Держ. ун-т внутр. справ, 2010. 20 с.

99. Новосад Ю. О. Кримінально-виконавчі засади участі прокуратури України у сфері виконання покарань: дис. ...д-ра юрид.наук : 12.00.08. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького Національної академії наук України, 2019. 521 с.

100. Новосад Ю. О. Прокуратура України як учасник кримінально-виконавчої діяльності: монографія. Луцьк: ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2019. 462 с.

101. О понятийном аппарате теории безопасности (аксиологический подход). *Безопасность*. 1992. № 7-8. С. 149-157.

102. Оболенцев Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. 19 с.

103. Огляд рішень Європейського суду з прав Людини. Донецьк: Донецький Меморіал, 2011. 55 с.

104. Оперативно-службова і виробничо-господарська діяльність установ кримінально-виконавчої діяльності у I півріччі 1998 року: інформ. бюлетень. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1998. № 1. 110 с.

105. Оперативно-службова та виробничо-господарська діяльність органів і установ виконання покарань України у 1998 році: інформ. бюлетень. Київ: Державний департамент України з питань виконання покарань, 1999. 87 с.

106. Оперативно-служебная деятельность учреждений уголовно-исполнительной системы МВД Украины в 1992 году: информационный бюллетень. Киев: Главное управление по исполнению наказаний МВД Украины, 1993. № 4. 46 с.

107. Оперативно-служебная и производственно-хозяйственная деятельность учреждений уголовно-исполнительной системы за 1993 год: информ. бюллетень. Киев: ГУИН МВД Украины, 1994. 88 с.

108. Основи методології наукових досліджень: навч. посіб. для студ. і курсантів / П. С. Прибутько, Н. В. Заєць, Г. І. Лукянець та ін.; за ред. П. С. Прибутько. Київ: НАВС, 2015. 156 с.

109. Основные направления реформы уголовно-исполнительной системы в Украинской ССР: утверждены постановлением Кабинета Министров Украинской ССР от 11 июля 1991 года № 88. Киев: Главное управление по исполнению наказаний МВД Украинской ССР, 1991. 18 с.

110. Плиско В. И. Регуляция состояния напряженности сотрудников в стрессогенных ситуациях. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*. 2001. № 6. С. 376-380.с

111. Покарання та його карально-виправний вплив на засуджених, колишніх співробітників правоохоронних органів: монографія / за заг. ред. Т. А. Денисової. Запоріжжя: Просвіта, 2011. 270 с.

112. Положення про дільницю слідчого ізолятора на території виправної колонії: затверджено наказом ДДУПВП від 30 грудня 2003 року № 280. *Режим доступу*: <https://www.rada.gov.ua>.

113. Попельнюк Т. В. Про діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020 № 3 (13). С. 137-144.

114. Попельнюк Т. В., Коваленко В. В. Про роль міжнародно-правових актів у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 квітня 2019 р.). Київ: ФОП Кандиба Т. П. 2019. С. 342-344.

115. Попельнюк Т. В., Колб С. О. Про деякі практичні аспекти кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання

покарань України. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук – 2020*: матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (м.Чернігів, 23–24 квітня 2020 р.). Чернігів: Ак-я ДПтС, 2020. С. 98-100.

116. Попельнюк Т. В., Топчій В. В. Щодо змісту діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України з питань забезпечення національної безпеки. *Гуманітарна наука XXI століття: сучасні виклики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук*: матеріали заочної міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 06 листопада 2020 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2020. С. 296-298.

117. Попельнюк Т. Кримінологічна характеристика особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір*: матеріали міжнар. конф. (м. Львів, 25 жовтня 2019 р.). Львів: СПОЛОМ, 2019. С. 285-288.

118. Попельнюк Т. Про деякі змістовні аспекти поняття «кримінологічна характеристика злочинів. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конфер. (м. Львів, 30 травня 2019 р.). Львів. 2019. С. 147-148.

119. Попельнюк Т., Колб О. Деякі теоретичні та прикладні аспекти, що стосуються усунення прогалин у кримінально-виконавчому законодавстві України. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 88-90.

120. Попельнюк Т., Журавська З. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються у місцях позбавлення волі України. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез IX Всеукраїнської

науково-практичної конференції. (м. Львів, 30 травня 2020 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. С. 133-135.

121. Попельнюк Т., Колб О., Затко Й. Про соціально-правову природу заходів вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі. *Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукраїнської конференції, (м. Львів, 27 березня 2020 р.). Львів : Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. С. 185-188.

122. Попельнюк Т., Майко Т. Підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням – одна з умов забезпечення національної безпеки у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 26 лютого 2021 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 164-166.

123. Попельнюк Т.В. Про деякі детермінанти, що сприяють вчиненню злочинів персоналом виправних колоній України. *Прикладна економіка: від теорії до практики*: матеріали II наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 01 березня 2021 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. С. 102-105.

124. Попельнюк Т.В. Про деякі ознаки кримінологічної характеристики осіб з числа персоналу ДКВС України, які вчиняють злочини. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018 № 3 (5). С. 180-187.

125. Попельнюк Т.В. Про кримінологічну характеристику злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 159-167.

126. Попельнюк Т.В., Колб І.О. Співвідношення понять «безпека» та «національна безпека України»: теоретичний аспект у сенсі сучасної правової

політики. *Правова політика України: історія та сучасність*: матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). Житомир: Житомирська політехніка. 2020. С. 46-48.

127. Попельнюк Т.В., Колб І.О. Щодо деяких історичних періодів взаємодії релігійних організацій та органів і установ виконання покарань України. *Приклади правового врегулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 грудня 2018 р.). Київ: ФОП Кандиба Т.П., 2018. С. 62-64.

128. Попельнюк Т.В., Колб О.Г. Зміст кримінологічної характеристики правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 22 березня 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 26-28.

129. Попельнюк Т.В., Колб О.Г. Про деякі змістовні елементи поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Право і суспільство: науковий журнал*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 156-162.

130. Попельнюк Т.В., Ткачук В. Є. Зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи*: збірник тез міжнарод. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 14 листопада 2019 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2019. С. 97-99.

131. Попельнюк Т.В., Ткачук В. Є. Про деякі проблеми діяльності воєнізованих формувань у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 1 березня 2019 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 351-353.

132. Попельнюк Т. В., Топчій В. В. Діяльність національної поліції по запобіганню злочинів проти основ національної безпеки України. *Наука і вища освіта: XXIX Міжнар. наук. конф.* (м. Запоріжжя, 11 листопада 2020 р.). Запоріжжя: КПУ, 2020. С. 117.

133. Попельнюк Тарас. Відомості про стан та ефективність діяльності із запобігання злочинам як системний елемент кримінологічної характеристики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 213-217.

134. Попельнюк Тарас. Про деякі кримінологічні ознаки особи, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань України. *Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукр. конф. (м. Львів, 29 березня 2019 р.). Львів: СПОЛОМ, 2019. С. 330-332.

135. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затверджені наказом ДДУПВП від 25 грудня 2003 р. № 275. *Режим доступу*: <https://www.zakon.rada.gov.ua>.

136. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затверджені наказом Міністерстві юстиції України від 28 серпня 2018 року № 2823/5. *Режим доступу*: <https://www.zakon.rada.gov.ua>

137. Право на особисту безпеку засуджених до позбавлення волі в Україні: поняття, зміст та форми забезпечення: навчальний посібник / А. В. Баб'як, В. В. Василевич, І. О. Колб та ін.; за заг. ред. д.ю.н., професора О. М. Джузи та д.ю.н., професора О. Г. Колба. Львів: Галицька видавнича спілка, 2104. 254 с.

138. Правова статистика: підручник / О. М. Джуза, Г. С. Поліщук та ін.; за заг. ред. професора О. М. Джузи. Київ: Атіка, 2014. 448 с.

139. Правові засади діяльності прокуратури у сфері виконання покарань / Є. В. Дудко, І. О. Колб, А. В. Савченко та ін., за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джуза та д.ю.н., проф. О. Г. Колб. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 240 с.

140. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

141. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 51. Ст. 577.

142. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 25. Ст. 180.

143. Про виведення Державного департаменту України з питань виконання покарань з підпорядкування МВС України: Указ Президента України від 12 березня 1999 р. № 248/99. *Офіційний вісник України*. 1999. № 11. Ст. 24.

144. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.

145. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25.03.1992 № 2232-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 27. Ст. 385.

146. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України відносно спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. *Режим доступу*: <http://search.ligazakon.ua> □ link1.

147. Про внесення змін до Кримінально-виконавчого кодексу України щодо адаптації правового статусу засудженого до європейських стандартів: Закон України від 08 квітня 2014 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 23. Ст. 869.

148. Про внесення змін до наказу Міністерства юстиції України, міністерства охорони здоров'я України від 15.05.2014 р. № 1348/5/572: наказ Міністерства юстиції України та Міністерства охорони здоров'я України від 01.07.2020 № 2256/5/1491. *Режим доступу*: <https://search.ligazakon.ua>.

149. Про внесення змін і доповнень у деякі нормативно-правові акти з питань виконання кримінальних покарань: Закон України від 16.10.2012р. № 5461-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 5. Ст. 62.

150. Про втрату чинності Положення про Державну пенітенціарну службу України: Указ Президента України від 20.06.2019 № 419/2019. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

151. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19 червня 2003 р. № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 46. Ст. 366.

152. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України від 23 грудня 1993 р.(в редакції від 16.01.2014): *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 11. Ст. 50.

153. Про Державну кримінально-виконавчу службу України: Закон України від 23 червня 2005 року. *Офіційний вісник України*. 2005. № 30. С. 4-10.

154. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 43.

155. Про державну статистику: Закон України від 17 вересня 1992 року № 2614-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 43. Ст. 608.

156. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 року № 3855-XII. *Відомості Верховної Ради України*. № 16. Ст. 93.

157. Про деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики: постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. № 1378. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

158. Про діяльність підрозділів охорони, нагляду і безпеки кримінально-виконавчих установ у 2010 році. Київ: ДПТС України, 2011. Кн. 2. 48 с.

159. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.

160. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. *Урядовий кур'єр*. 2004. 20 квіт. С. 2-3.

161. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 49. Ст. 2056.

162. Про затвердження Виправно-трудоного кодексу Української РСР: Закон Української РСР від 23 грудня 1970 року № 3325-07. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1971. № 1. Ст. 6.

163. Про затвердження Державної програми покращення умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту, на 2006-2010 роки: постанова Кабінету міністрів України від 3 серпня 2006 р. № 1090. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

164. Про затвердження експериментального проекту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 22 квітня 2020 року № 305. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

165. Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події і накази МВС України від 08.02.2019 № 100. *Режим доступу*: [https:// zakon.rada.gov.ua](https://zakon.rada.gov.ua).

166. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015. *Урядовий кур'єр*. 02.09.2-15. № 160.

167. Про затвердження переліку та Правил застосування спеціальних засобів військовослужбовцями Національної гвардії під час виконання службових завдань: постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2017 р. № 1024. *Офіційний вісник України*. 2018. № 3. Ст. 117.

168. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України: Указ Президента України від 06 квітня 2011 року № 394/2011. *Офіційний вісник України*. 2011. № 28. Ст. 1161.

169. Про затвердження положення про Наукову раду Державної пенітенціарної служби України та її склад: наказ ДПтС України від 16.08.2011. № 311. Київ: ДПтС України, 211, 6 с.

170. Про затвердження Порядку приведення експериментального проекту щодо платної послуги з надання поліпшених побутових умов та харчування особам, узятим під варту, в слідчих ізоляторах Державної кримінально-виконавчої служби України: наказ Міністерства юстиції України від 06.05.2020 № 1587/5. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

171. Про затвердження Порядку проведення службових розслідувань у Державній кримінально-виконавчій службі України: наказ міністерстві юстиції України від 12.03.2015 № 356/5. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

172. Про затвердження Програми подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 167. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

173. Про затвердження Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 р. р.: Указ Президента України від 20.05.2015 № 5/2015. *Урядовий кур'єр*. 26.05.2015 р. № 92.

174. Про інформацію Кабінету Міністрів України про хід виконання постанови Верховної Ради України від 6 травня 1993 року «Про тимчасові слідчі ізолятори на територіях виправно-трудова колоній»: постанова Верховної Ради України від 9 грудня 1997 р. № 701/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 52. Ст. 329.

175. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 13. Ст. 222.

176. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 р. № 116/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

177. Про концепцію реформування Державної-кримінально-виконавчої служби України: затверджена Указом Президента України від 25 квітня 2008 року № 401/2008. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

178. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів юстиції: постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348. *Офіційний вісник України*. 2016. № 44. Ст. 1117.

179. Про міжнародні договори: Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 50.ст. 540.

180. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241.

181. Про національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 40-41. Ст. 379.

182. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

183. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09 грудня 2010 року. *Офіційний вісник України*. 2010. № 94. Ст. 3334.

184. Про пенітенціарну систему України: проект Закону України / (суб'єкт права законодавчої ініціативи – Кабінет Міністрів України) № 5293 від 22.03.2021. *Режим доступу*: <http://w1.c1.rada.gov.ua.zweb2>.

185. Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30.06.1993 № 113-IX. *Відомості Верховної України*. 1993. № 35. Ст. 360.

186. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015. *Режим доступу:* <https://zakon.rada.gov.ua>.

187. Про Програму подальшого реформування та державної підтримки кримінально-виконавчої системи на 2002-2005 р. р.: затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 167. *Режим доступу:* <https://zakon.rada.gov.ua>.

188. Про програму приведення умов тримання засуджених, які відбували покарання у місцях позбавлення волі, а також осіб, що тримаються у слідчих ізоляторах і лікувально-трудовах профілакторіях, у відповідності з міжнародними стандартами: постанова Кабінету Міністрів України від 26 січня 1994 р. № 31. *Режим доступу:* <https://zakon.rada.gov.ua>.

189. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2-3. Ст. 12.

190. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 14-15, № 16-17. Ст. 133.

191. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у I кварталі 2021 року. *Режим доступу:* <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>

192. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-виконавчої служби України у 2016 році: Департамент ДКВС Міністерства юстиції України, 2017. 34 с.

193. Про стан правопорядку, ізоляції та нагляду, діяльність підрозділів охорони, пожежної безпеки та воєнізованих формувань Державної кримінально-

виконавчої служби України у 2020 році. *Режим доступу*: <https://kvs.gov.ua/important-info/for-public/>

194. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

195. Про тимчасові слідчі ізолятори на територіях виправно-трудоxв колоній: постанова Верховної Ради України від 6 травня 1993 р. № 3195-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 24. Ст. 268.

196. Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22 квітня 1998 року № 344/98. *Урядовий кур'єр*. 1998. № 82-83.

197. Про чисельність Державної кримінально-виконавчої служби України: Закон України від 02.03.2000 № 1526-III. *Режим доступу*: <https://zakon.rada.gov.ua>.

198. Пузирьов М. С. Пенітенціарні системи України та Швейцарії: порівняльний аналіз фундаментальних засад функціонування. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 листопада 2015 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 54-57.

199. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк в Україні та зарубіжних країнах: монографія. Київ: ВД «Дакор», 2018. 514 с.

200. Пузирьов М. С. Порівняльний аналіз застосування основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених в Україні та Франції. *Кримінально-виконавча політика України та Європейського Союзу: розвиток та інтеграція*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 27 листопада 2015 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 604-607.

201. Радов Г. О. Першочергові проблеми пенітенціарної політики України на сучасному етапі. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*: Бюлетень. Київ: Київський ін-т внутр. справ, 1996. № 1. С. 12-16.

202. Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління України. Доктринальна модель Закону «Про пенітенціарну систему України». *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*: Бюлетень. Київ: Київський ін-т внутр. справ, 1997. № 2. С. 11-52.

203. Радов Г. Персонал и взаимодействие тюрьмы и общества. *Тюрьма и общество*: материалы семинара персонала учреждений по исполнению наказаний Донецкой области: Донецк: «Донецкий Мемориал», 2000. 116 с.

204. Реалізація принципу диференціації та індивідуалізації: виконання покарань у кримінально-виконавчій діяльності України: навч. посібник (О. Г. Колб, В. Я. Конопельський, А. В. Савченко та ін.) за заг. ред. д.ю.н., проф. О. М. Джузи та д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ: Кондор-Видавництво, 2016. 336 с.

205. Рішення Конституційного Суду України «У справі за конституційним зверненням Київської міської ради, професійних спілок щодо офіційного тлумачення частини третьої статті 21 Кодексу законів України (справа про тлумачення терміну «законодавство») № 12-пр/98 від 09 липня 1998 року. *Офіційний Вісник України*. 1998. № 32. Ст. 1209.

206. Руденко В. І. Мотиви вчинення злочинів персоналом установ виконання покарань України: поняття та запобігання їх на практиці: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя: Класичний приватний у-нт, 2018. 20 с.

207. Рябчинська О. П. Система покарань в Україні: поняття, значення та принципи побудови: монографія. Запоріжжя: акцент Інвес-Трейд, 2013. 448 с.

208. Сахнік О. В. Практична та гуманістична спрямованість професійної підготовки пенітенціарного персоналу зарубіжних країн. *Зарубіжний досвід функціонування пенітенціарних систем: сторінки історії та виклики сьогодення*:

матеріали кр. столу (м. Київ, 14 травня 2015 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. С. 82-85.

209. Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: рішення Міністерства України у справах преси та інформації. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*: Бюлетень. Київ: Київський інститут внутрішніх справ, 1996. № 1. С. 1.

210. Синьов В.М., Климов М.В. Концепція кадрового забезпечення діяльності пенітенціарної системи. *Проблеми пенітенціарної теорії і практики*: Бюлетень. Київ: Київський інститут внутрішніх справ, 1996. № 1. С. 70-85.

211. Статут організації Об'єднаних Націй: прийнятий 26.06.1045 року. <https://zakon.rada.gov.ua>.

212. Степанюк А. Х. Актуальні проблеми виконання покарань (сутність та принципи кримінально-виконавчої діяльності: теоретико-правове дослідження), *Вибрані праці*. Харків: Право, 2017. С. 8-408.

213. Степанюк А. Х., Автухов К. А. Процесуальні аспекти доктрини кримінально-виконавчого права. *Правова доктрина України*: у 5 т. Харків: Право, 2013, Т. 5: Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. С. 784-798.

214. Степанюк А. Х., Яковець І. С. Втілення міжнародних стандартів у практику діяльності кримінально-виконавчої системи України: монографія. Харків: Вид-во «Кроссруд», 2007. 184 с.

215. Стиврениекс М. Э. Исполнение наказания в виде лишения свободы в Латвии: теория и практика. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 2 грудня 2016 року)*. Київ: Міністерство юстиції України; Ін-т крим.-викон. служби, 2016. С. 8-10.

216. Стрельцов Є. Л., Орловський Б. М. Провокація кримінально-правового захисту особи у законодавстві зарубіжних країн. *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті із законом, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 2 грудня 2016 року). Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2016. С. 223-226.

217. Супрун М. О., Пахомов І. В. Основні етапи розвитку соціально-виховної роботи із засудженими в пенітенціарних установах України. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2018. № 4(6). с. 146-154.

218. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закладів / за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. 368 с.

219. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 30.11.2015 р. № 2980321-15. *Режим доступу:* <https://zakon.rada.gov.ua>

220. Уголовно-исполнительный кодекс Республики Беларусь. Минск: Нац. центр правов. информации Республики Беларусь, 2000. 144 с.

221. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні право від 16.12.1966 р.: набув чинності для України 25 жовтня 1991 р. р. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями / упоряд. О. І. Шинальський, В. Г. Неділько, І. О. Артеменко та ін. Київ: Вид-во «Анна-Т», 2008. С. 46-48.

222. Шаглунова С.А. Кримінально-правові та кримінологічні засади попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 1999. 16 с.

223. Шкута О. О. Пенітенціарна система України: теоретично-прикладна модель: монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. 366 с.

224. Шнайдер Г. Й. Криминология: пер. с нем. / под общей ред. и с передел. Л. О. Иванова. Москва: Издательская группа «Прогресс» – «Универс», 1994. 504 с.

225. Яковець І. С. Теоретичні та прикладні засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань: монографія. Харків: Право, 2013. 392 с.

226. Ярмола Н. С. Реформування української пенітенціарної системи: зарубіжний досвід (на прикладі німецької та норвезької моделі). *Актуальні проблеми прав людини, яка перебуває в конфлікті зі злочином, крізь призму правових реформ: зб. матеріалів V міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 24 листопада 2017 року). Київ: Ін-т крим.-викон. Служби; ФОП Кандиба Т. П., 2017. С. 231-234.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета

анонімного опитування персоналу виправних колоній з питань, що стосуються кримінологічної характеристики злочинів, які вчиняються цими особами у сфері виконання покарань України

1. Всього в опитуванні прийняли участь - 568 осіб (100%).

2. Структура респондентів:

2.1. Особи з числа старшого начальницького складу	- 114 (20%)
2.2. Особи з числа середнього начальницького складу	- 142 (25%)
2.3. Особи з числа молодшого начальницького складу	- 189 (33%)
2.4. Вільнонаймані особи (респонденти, що працюють у колонії згідно трудового законодавства України)	- 91 (16%)
2.5. Державні службовці (особи, які працюють у колонії згідно Закону України «Про Державну службу»)	- 32 (6%)

3. Освітній рівень осіб, які прийняли участь в опитуванні:

3.1. Мають вищу освіту (магістр, спеціаліст, бакалавр)	- 284 (50%)
3.2. Мають науковий ступінь (кандидата наук, доктора філософії, доктора наук)	- 4 (1%)
3.3. Мають незакінчену вищу освіту (молодшого бакалавра, середню спеціальну освіту)	- 189 (33%)
3.4. Мають повну загальну середню освіту	- 91 (17%)

4. Стаж роботи (служби) у сфері виконання покарань:

4.1. До 1-го року	- 56 (10%)
4.2. Від 1 до 3-х років	- 188 (32%)
4.3. Від 3-х до 5-ти років	- 188 (32%)
4.4. Від 5 до 10-ти років	- 56 (10%)
4.5. Від 10 до 15 років	- 49 (9%)
4.6. Від 15 до 20 років	- 23 (5%)
4.7. Від 20 років і старші	- 8 (2%)

5. Вікові ознаки респондентів:

5.1. Від 20 до 25 років	- 190 (33%)
5.2. Від 26 до 35 років	- 263 (46%)
5.3. Від 36 до 45 років	- 85 (15%)
5.4. Від 46 і старші	- 30 (6%)

2. Питання, що були винесені для опитування:

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Кількість респондентів, які дали відповідь по суті	Відсоток до загальної кількості відповідей	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи варто постійно досліджувати проблеми запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	303	53%	
		ні	47	9%	
		частково	218	38%	
2.	Чи зрозумілим є для Вас поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній»?	так	344	60%	
		ні	35	7%	
		частково	189	33%	
3.	Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом запобігання злочинам з участю персоналу колоній?	так	376	66%	
		ні	37	7%	
		частково	155	27%	
4.	Чи розумієте Ви зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній?	так	267	47%	
		ні	79	13%	
		частково	222	40%	
5.	Чи відомі Вам відомості про кількість злочинів, які вчиняються щорічно персоналом колоній?	так	418	74%	
		ні	43	8%	
		частково	103	18%	
6.	Чи знаєте Ви про причини вчинення злочинів персоналом колоній, тобто про обставини, що їх породжують?	так	126	23%	
		ні	199	35%	
		частково	243	42%	
7.	Чи відомі Вам умови, які сприяють вчиненню злочинів персоналом колоній?	так	256	45%	
		ні	123	22%	
		частково	189	33%	

1	2	3	4	5	6
8.	Чи ознайомлені Ви з основними кримінологічними рисами особи злочинця з числа персоналу колоній?	так	103	21%	
		ні	188	31%	
		частково	277	48%	
9.	Чи важливо з'ясувати віктимологічну складову (поведінку жертви) у механізмі вчинення злочинів персоналу колоній?	так	311	54%	
		ні	61	12%	
		частково	196	34%	
10.	Чи ефективним є загальносоціальне запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	67	13%	
		ні	287	50%	
		частково	214	37%	
11.	Чи варто посилювати рівень соціально-кримінологічного (суто правоохоронного) запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	344	60%	
		ні	32	7%	
		частково	192	33%	
12.	Чи ефективним є індивідуальне запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?	так	36	7%	
		ні	188	33%	
		частково	344	60%	
13.	Чи слід посилювати заходи віктимологічного запобігання злочинам з боку персоналу колоній, тобто діяльність пов'язану із захистом жертв злочинів?	так	244	43%	
		ні	69	12%	
		частково	255	45%	
14.	Чи необхідно впроваджувати у законодавство України та практику позитивний зарубіжний досвід?	так	413	72%	
		ні	34	8%	
		частково	121	20%	
15.	Чи варто змінити порядок добору персоналу для служби (роботи) у колоніях?	так	133	25%	
		ні	169	29%	
		частково	266	46%	
16.	Чи достатнім є рівень соціального та пенсійного захисту персоналу колоній?	так	12	4%	
		ні	444	77%	
		частково	112	19%	

1	2	3	4	5	6
17.	Чи задоволені Ви умовами служби (роботи) у колонії?	так	5	1%	
		ні	496	87%	
		частково	67	12%	
18.	Чи шкодуєте Ви, що прийняли рішення служити (працювати) у колонії?	так	322	57%	
		ні	47	8%	
		частково	199	35%	

Примітка: 1. Перед проведенням анонімного опитування всім респондентам роз'яснено положення ст. 28 Конституції України, відповідно до якої людина без її вільної згоди не може бути піддана науковим дослідженням.

2. Зазначене дослідження проведено у 2020 році у колоніях, які дислокувались на території Волинської, Вінницької, Львівської, Київської, Запорізької та Харківської областей.

Здобувач:

«20» грудня 2020 р.

Т. В. Попельнюк

Аналітична довідка
по результатах анонімного опитування персоналу виправних колоній з питань, що стосуються кримінологічної характеристики злочинів, які вчиняються цими особами у сфері виконання покарань України

Дане дослідження проведено за згодою цих респондентів та по спеціально розробленій автором роботи анкеті у 2020 році у виправних колоніях, які дислокувались на території Вінницької, Волинської, Запорізької, Київської, Львівської і Харківської областей (всього 6 регіонів України).

В анонімному опитуванні на добровільній основі взяли участь 568 осіб з числа персоналу зазначених кримінально-виконавчих установ закритого типу (ч. 3 ст. 11 та ст. 18 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України).

Перед проведення вказаного анкетування всім категоріям респондентів були роз'яснені положення ст. 28 Конституції України, відповідно до якої жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана науковим досліддам.

Крім цього, цим особам доведено порядок заповнення анкети (без вказування персональних даних респондентів та їх письмового підпису, як це передбачено Законом України «Про захист персональних даних»), а також дачі відповідей на ті питання, що викладені у цій анкеті. Зокрема, роз'яснено, що із трьох запропонованих відповідей («так», «ні», «частково») варто вибрати лише одне, та зробити відмітку у формі «+» у відповідній колонці отриманої ними анкети анонімного опитування. При цьому увагу респондентів акцентовано на тому, що заповнені ними анкети слід кинути у спеціально обладнаному їй розробником скриньку, яка розміщена на І поверсі адміністративної споруди колонії за межами цієї кримінально-виконавчої установи.

У ході проведення підсумків даного дослідження у скриньці виявлено 568 анкет, тобто всі 100% розданих для респондентів матеріалів.

Як показав проведений аналіз результатів даного анонімного опитування, в дослідженні прийняли участь наступні категорії осіб з числа персоналу Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) України:

а) старший начальницький склад колоній (пункт 4 частини 6 статті 14 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України») – 114 осіб або 20% від загальної кількості респондентів (568), які взяли участь в опитуванні;

б) середній начальницький склад колоній (п. 3 ч. 14 зазначеного Закону) – 142 особи (25% у структурі всіх респондентів);

в) молодший начальницький склад колоній (п. 2 ч. 6 ст. 14 Закону) – 189 осіб (33%);

г) вільнонайманий склад колоній (працювали згідно трудових договорів і контрактів, передбачених трудовим законодавством України) (ч. 1 ст. 14 Закону) – 91 особа (16%);

г) державні службовці (працювали у виправних колоніях згідно вимог Закону України «Про державну службу») – 32 особи або 6% у структурі всіх респондентів.

Освітній рівень осіб, які взяли участь в анонімному опитуванні, мав наступний вигляд:

- вища освіта – 284 респондентів або 50% від загальної кількості персоналу колоній, який прийняв участь у даному дослідженні (мова ведеться про осіб, які мали диплом магістра, спеціаліста чи бакалавра);

- науковий ступінь (кандидат наук, доктор філософії чи доктор відповідних наук) – 4 особи (1% у структурі всіх респондентів);

- незакінчена вища освіта (молодший бакалавр чи спеціальна середня освіта) – 189 осіб (32%);

- повна загальна середня освіта – 95 осіб (17%).

Найбільший стаж роботи (служби) у сфері виконання покарань України мали особи, що працювали (чи проходили службу) в колоніях від 1-го до 3-х років (32% у структурі всіх респондентів, які прийняли участь у даному дослідженні) та – від 3-х до 5-ти років (32%).

Крім цього, 56 осіб (10%) мали такий стаж до 1-го року та ще стільки ж – від 5-ти до 10-ти років (56 осіб або 10% у загальній кількості опитаних осіб), а також 49 осіб (9%), які мали стаж роботи (служби) в колоніях від 10-ти до 15-ти років, 23 особи (5%) – від 15 до 20-ти років та 8 осіб (2%) – від 20-ти років і старші респонденти.

Серед усіх осіб, які взяли участь у зазначеному науковому дослідженні, 263 респонденти (46% у їх загальній кількості) мали від 26-ти до 35-ти років, а ще 190 (33%) – від 20 до 25-ти років.

У свою чергу, особи віком від 36-ти до 45 років у структурі всіх респондентів склали лише 15% (85 осіб із 568 опитаних), а від 46 років і старші – 6% (30 респондентів).

Із 18 питань, що були зазначені в анкеті, звертають на себе увагу наступні відповіді респондентів:

1. На перше питання «Чи варто постійно досліджувати проблеми запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» «так» відповіли 303 особи з числа персоналу колоній або 53% у структурі всіх опитаних респондентів та 218 осіб (38%) дали відповідь, що вважають проведення таких досліджень «частково», а ще 47 осіб (9%) – що наукові пошуки з означеної тематики проводити не слід.

З цього можна зробити висновок про те, що рівень наукових потреб для зазначених респондентів є досить високий (91% у структурі всіх респондентів).

2. На друге питання «Чи зрозумілим є для Вас поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?»» «так» відповіли 60% опитаних осіб (344 респондентів із 568, які взяли участь у опитуванні) та «частково» – 189 осіб, або 33%

від загальної кількості респондентів. Поряд з цим, 7% опитаних осіб (35 респондентів) заявили, що не розуміють змісту поняття, винесеного для опитування.

3. Досить несподіваним та тривожним одночасно є відповіді на третє питання анкети «Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом запобігання злочинам з участю персоналу колоній?», а саме – 7% респондентів (37 осіб із 568) на момент опитування не були ознайомлені із зарубіжним досвідом з означеної проблематики, а ще 27% (155 осіб) – тільки «частково» володіли цією інформацією. І лише 66% (376 осіб) повідомили про це – «так».

4. Щодо четвертого питання «Чи розумієте Ви зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній?», то тільки 47% (267 осіб із 568 опитаних) респондентів дали відповідь «так».

У свою чергу, більшість опитаних осіб (13% (79 респондентів)) заявили, що не розуміють змісту досліджуваної кримінологічної категорії, а ще 40% (222 особи) – повідомили, що такою інформацією володіють «частково».

З цього можна припустити, що вказані результати дослідження можуть свідчити про низький рівень запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України саме з цього приводу.

5. Не менш тривожними є й відповіді респондентів на п'яте питання анкети «Чи відомі Вам відомості про кількість злочинів, які вчиняються щорічно персоналом колоній?», а саме: 26% опитаних осіб (8% - сказали «ні» (43 респондента із 568), а ще 103 особи (18%) – «частково») не в повній мірі володіють інформацією про кількісно-якісні показники злочинів, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України.

6. Тільки 23% респондентів (126 із 568 опитаних осіб) ствердно («так») відповіли на шосте питання анкети: «Чи знаєте Ви про причини вчинення злочину персоналом колоній, тобто про обставини, що їх породжують?». А ще 35% (199

осіб), що не володіють такою інформацією (заявили – «ні») та 42% (243 особи) – що мають зазначені відомості «частково».

7. Дещо кращою є ситуація, що стосується результатів відповідей на сьоме питання анкети: «Чи відомі Вам умови, які сприяють вчиненню злочинів персоналом колоній?», а саме – кількість ствердних відповідей збільшилась до 45% (256 респондентів із 568).

У свою чергу, зменшилась кількість опитуваних осіб, які вважають, що не мають таких відомостей («ні» - 22% (123 респонденти) та 33% (189 осіб) – що мають певну уяву про досліджуване кримінологічне явище (дали відповідь – «частково»)).

8. Високою є також питома вага тих респондентів, які дали відповідь на восьме питання анкети «Чи ознайомлені Ви з основними кримінологічними рисами особи злочинця з числа персоналу колоній?», зокрема, 31% або 188 опитаних осіб із 568, які заявили, що такою інформацією не володіють (сказали – «ні»), а ще 48% (277) – повідомили, що мають з цього приводу лише «часткову» уяву і лише 21% (103 опитані особи з 568) – дали ствердну відповідь («так»).

9. У такому ж тривожному контексті слід сприймати й відповіді респондентів на дев'яте питання анкети «Чи важливо з'ясовувати віктимологічну складову (поведінку жертви) у механізмі вчинення злочинів персоналом колоній?», а саме – тільки 54% (311 осіб із 568 опитаних) дали у зв'язку з цим ствердну відповідь («так»), а ще 34% (196 респондентів) – «частково».

У той самий час (і це викликає занепокоєння), аж 12% респондентів (61 особа із 568) заявили, що такою інформацією не володіють (заявили – «ні»).

10. Тільки 13% опитаних осіб (67 із 568 респондентів) вважають ефективним загальносоціальне запобігання злочинам (десяте питання анкети «Чи ефективним є загальносоціальне запобігання злочинам з боку персоналу колоній?»), а ще 37% (214 осіб) – «частково». Разом з тим, насторожує той факт, що 50% респондентів (287 із

568 опитаних осіб) оцінюють цей вид діяльності у сфері виконання покарань неефективною (заявили – «ні»).

11. Оптимістичними можна вважати відповіді респондентів на одинадцяте питання анкети «Чи варто посилювати спеціально-кримінологічного (суто правоохоронного) запобігання злочинам з боку персоналу колоній?», а саме: «так» вважають 60% (344 із 568) опитаних осіб та – «частково» 33% (192 респонденти). І тільки 7% (32 особи) переконані, що нічого змінювати не потрібно (відповіли – «ні»).

12. У свою чергу, протилежними слід вважати оцінки опитаних осіб по дванадцятому питанню анкети «Чи ефективним є індивідуальне запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?». Зокрема, ствердно («так») з цього приводу відповіли тільки 16% респондентів (83 із 568 опитаних осіб), а ще 51% (296 респондентів) – «частково».

У той самий час (і це викликає стурбованість з огляду розробки відповідних запобіжних заходів), 33% (189 із 568 осіб) респондентів вважають таку діяльність неефективною.

13. Дещо по іншому дали відповідь респонденти на тринадцяте питання анкети «Чи слід посилювати заходи віктимологічного запобігання злочинам з боку персоналу колоній, тобто діяльність, пов'язану із захистом жертв злочинів?». Зокрема, 43% (244 особи із 568 опитаних) та 45% (255 осіб) заявили з цього приводу відповідно «так» і «частково».

Поряд з цим аж 12% (69 осіб) переконані нічого з означеної проблематики змінювати не потрібно, що, без сумніву, також слід враховувати при удосконаленні правового механізму щодо змісту віктимологічного запобігання злочинам.

14. У такому ж контексті можна оцінювати й результати відповідей на чотирнадцяте питання анкети «Чи необхідно впроваджувати у законодавство

України та практику позитивний зарубіжний досвід?», а саме: «так» – вважають 72% (413 із 568 респондентів) опитаних осіб, «частково» – 20% (121 респондент).

У той самий час, 8% опитаних осіб (34 респонденти) переконані, що зарубіжний досвід Україні не потрібний.

15. Без сумніву, до таких, що викликають стурбованість, можна віднести й результати відповідей на п'ятнадцяте питання «Чи варто змінити порядок добору персоналу для служби (роботи) у колоніях?», а саме: «так» – відповіли тільки 25% респондентів (133 із 568 опитаних осіб) та «частково» – 46% (266 осіб) респондентів.

Проте, аж 29% дали у зв'язку з цим негативну оцінку з досліджуваної проблематики (169 із 568 респондентів).

16. Тривожними, у сенсі вирішення існуючих проблем у змісті запобігання злочинам, що вчиняються у сфері виконання покарань України, можна вважати й відповіді респондентів на шістнадцяте питання анкети «Чи достатнім є рівень соціального та пенсійного захисту персоналу колоній?». Зокрема, 77% опитаних осіб (444 із 568) переконані, що такий захист є незадовільним, а ще 19% – (112 респондентів) вважають його «частковим».

У той самий час, пенсійним та соціальним забезпеченням задоволені лише 4% опитаних осіб (12 респондентів) (відповіли на це питання «так»).

17. Аналогічні відповіді (і це має бути враховано при проведенні реформ і удосконаленні правового механізму запобігання злочинам у сфері виконання покарань України) отримані й на сімнадцяте питання анкети «Чи задоволені Ви умовами служби (роботи) у колонії?», а саме: «так» відповіли лише 1% (5 із 568) опитаних осіб та 12% (67 респондентів) – «частково».

Проте, 87% респондентів (496 із 568 опитаних осіб) не задоволені умовами служби (роботи) у колоніях.

18. Викликають занепокоєння у контексті досліджуваної проблематики й відповіді персоналу ДКВС України на вісімнадцяте питання анкети «Чи шкодуєте

Ви, що прийняли рішення служити (працювати) у колонії?». Зокрема, ствердно з цього приводу («так») вважають 57% (322 із 568) опитаних осіб, а 35% (199 респондентів) – «частково».

У той самий час, тільки 8% осіб (47 респондентів із 568) переконані, що у своєму житті допустили помилку, прийшовши на службу (роботу) у сферу виконання покарань України (відповіли – «ні»).

Узагальнені результати цієї аналітичної довідки використані у ході підготовки відповідного дисертаційного дослідження та спрямовані у Департамент ДКВС Міністерства юстиції України для відому та використання у службовій діяльності.

Здобувач:

«20» грудня 2020 року

Т. В. Попельнюк

Анкета

анонімного опитування засуджених до позбавлення волі з питань, що стосуються кримінологічної характеристики злочинів, які вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань України

1. Всього в опитуванні прийняли участь - 568 осіб (100%).

2. Кримінологічно-правова характеристика респондентів:

2.1. Засуджені за вчинення особливо тяжких злочинів	- 190 осіб (34%)
2.2. Засуджені за вчинення тяжких злочинів	- 189 осіб (33%)
2.3. Засуджені за вчинення нетяжких злочинів	- 189 осіб (33%)

3. Кримінально-виконавча характеристика респондентів:

3.1. Засуджені вперше до позбавлення волі	- 284 особи (50%)
3.2. Засуджені вдруге до позбавлення волі	- 189 осіб (33%)
3.3. Засуджені три і більше разів до позбавлення волі	- 95 осіб (17%)

4. Вікові ознаки засуджених до позбавлення волі

4.1. Особи віком від 14 до 18 років	- 18 осіб (3%)
4.2. Особи віком від 19 до 25 років	- 147 осіб (26%)
4.3. Особи віком від 26 до 35 років	- 284 особи (50%)
4.4. Особи віком від 36 до 45 років	- 91 осіб (16%)
4.5. Особи віком від 46 років і старші	- 28 осіб (5%)

5. Освітня характеристика респондентів

5.1. Мали неповну середню освіту	- 204 особи (36%)
5.2. Мали неповну загальну середню освіту	- 290 осіб (50%)
5.3. Мали неповну вищу освіту (середню спеціальну, рівень молодшого бакалавра)	- 62 особи (10%)
5.4. Мали вищу освіту (рівень бакалавра, спеціаліста чи магістра)	- 12 осіб (4%)

2. Питання, що були винесені для опитування:

№ п/п	Зміст питання	Варіанти відповідей	Кількість респондентів, які дали відповідь по суті	Відсоток до загальної кількості відповідей	Примітка
1	2	3	4	5	6
1.	Чи варто постійно досліджувати проблеми запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	92	17%	
		ні	369	65%	
		частково	107	18%	
2.	Чи зрозумілим є для Вас поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній»?	так	80	15%	
		ні	311	55%	
		частково	177	30%	
3.	Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом запобігання злочинам з участю персоналу колоній?	так	36	7%	
		ні	413	73%	
		частково	119	20%	
4.	Чи розумієте Ви зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній?	так	15	3%	
		ні	465	81%	
		частково	88	16%	
5.	Чи відомі Вам відомості про кількість злочинів, які вчиняються щорічно персоналом колоній?	так	0	0%	
		ні	568	100%	
		частково	0	0%	
6.	Чи знаєте Ви про причини вчинення злочинів персоналом колоній, тобто про обставини, що їх породжують?	так	17	3%	
		ні	540	95%	
		частково	11	2%	
7.	Чи відомі Вам умови, які сприяють вчиненню злочинів персоналом колоній?	так	40	7%	
		ні	477	84%	
		частково	51	9%	

1	2	3	4	5	6
8.	Чи ознайомлені Ви з основними кримінологічними рисами особи злочинця з числа персоналу колоній?	так	9	2%	
		ні	542	95%	
		частково	17	3%	
9.	Чи важливо з'ясувати віктимологічну складову (поведінку жертви) у механізмі вчинення злочинів персоналу колоній?	так	117	22%	
		ні	185	32%	
		частково	266	46%	
10.	Чи ефективним є загальносоціальне запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	124	22%	
		ні	317	56%	
		частково	127	22%	
11.	Чи варто посилювати рівень соціально-кримінологічного (суто правоохоронного) запобігання злочинам з боку персоналу колоній?	так	296	52%	
		ні	55	9%	
		частково	217	39%	
12.	Чи ефективним є індивідуальне запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?	так	36	7%	
		ні	188	33%	
		частково	344	60%	
13.	Чи слід посилювати заходи віктимологічного запобігання злочинам з боку персоналу колоній, тобто діяльність пов'язану із захистом жертв злочинів?	так	277	48%	
		ні	45	9%	
		частково	246	43%	
14.	Чи необхідно впроваджувати у законодавство України та практику позитивний зарубіжний досвід?	так	316	55%	
		ні	43	8%	
		частково	209	37%	
15.	Чи варто змінити порядок добору персоналу для служби (роботи) у колоніях?	так	366	64%	
		ні	3	1%	
		частково	199	35%	
16.	Чи відчуваєте Ви загрозу своїй безпеці з боку персоналу колоній?	так	317	54%	
		ні	32	7%	
		частково	219	39%	

1	2	3	4	5	6
17.	Чи належними є умови відбування покарання у місцях позбавлення волі?	так	16	3%	
		ні	413	72%	
		частково	139	25%	
18.	Чи готові Ви брати участь у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом колоній?	так	288	50%	
		ні	83	16%	
		частково	197	34%	

Примітка: 1. Перед проведенням анонімного опитування всім респондентам роз'яснено положення ст. 28 Конституції України, відповідно до якої людина без її вільної згоди не може бути піддана науковим дослідженням.

2. Зазначене дослідження проведено у 2020 році у колоніях, які дислокувались на території Волинської, Вінницької, Львівської, Київської, Запорізької та Харківської областей.

Здобувач:

«20» грудня 2020 року

Т. В. Попельнюк

Аналітична довідка
по результатах анонімного опитування засуджених до позбавлення волі з
питань, що стосуються кримінологічної характеристики злочинів, які
вчиняються персоналом виправних колоній у сфері виконання покарань
України

Вказане дослідження проведене за згодою цих респондентів та спеціально розробленій автором анкеті у 2020 році у виправних колоніях, розташованих на території 6 областей (Вінницькій, Волинській, Запорізькій, Київській, Львівській та Харківській).

В анонімному опитуванні на добровільній основі взяли участь 568 осіб з числа засуджених до позбавлення волі, які тримались у виправних колоніях (ч. 4 ст. 11 та ст. 18 Кримінально-виконавчого кодексу (КВК) України).

Перед проведення вказаного анкетування всім категоріям респондентів були роз'яснені положення ст. 28 Конституції України, відповідно до якої жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана науковим досліддам.

Крім цього, цим особам доведено порядок заповнення анкети (без вказування персональних даних респондентів та їх письмового підпису, як це передбачено Законом України «Про захист персональних даних»), а також дачі відповідей на ті питання, що викладені у цій анкеті. Зокрема, роз'яснено, що із трьох запропонованих відповідей («так», «ні», «частково») варто вибрати лише одне, та зробити відмітку у формі «+» у відповідній колонці отриманої ними анкети анонімного опитування. При цьому увагу респондентів звернуто на те, що заповнені ними анкети слід вкинути у поштову скриньку, яка обладнана на території колонії у житловій зоні

згідно відповідних вимог Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань (ПВР УВП) (розділ XIII).

У даному науковому дослідженні прийняли участь наступні категорії респондентів (всього 568 осіб):

а) засудженні за вчинення особливо тяжких злочинів (ч. 6 ст. 12 Кримінального кодексу (КК) України) – 190 осіб (34% у структурі всіх респондентів);

б) особи, які відбували покарання за вчинення тяжких злочинів (ч. 5 ст. 12 КК) – 189 осіб (33%);

в) засуджені за вчинення нетяжких злочинів – 189 осіб (33%).

При цьому вперше до позбавлення волі було засуджено 284 особи (50% від усіх респондентів); вдруге – 189 осіб (33%), три і більше – 95 осіб (17%).

Вікова характеристика респондентів мала наступний вигляд, а саме – особи віком:

1) від 14 до 18 років – 18 осіб або 3% у структурі всіх опитаних;

2) від 18 до 25 років – 147 осіб (26%);

3) від 26 до 35 років – 284 особи (50%);

4) від 36 до 45 років – 91 особа (16%);

5) від 46 років і старші – 28 осіб (5%).

При цьому 204 респонденти (36% від загальної кількості опитаних осіб) мали неповну середню освіту та 290 (50%) – повну загальну середню освіту. У той самий час, 10% респондентів (62 особи з 568 опитаних) мали неповну вищу освіту (середню спеціальну або рівень молодшого бакалавра), а ще 12 осіб (4% у структурі респондентів) – вищу освіту (рівень бакалавра, спеціаліста чи магістра).

Із узагальнених результатів проведеного анонімного опитування засуджених до позбавлення волі звертають на себе увагу наступні відповіді, на підставі яких

можна говорити про вкрай низьку ефективність діяльності по запобіганню злочинам, що вчиняються персоналом колоній, а саме:

1. На перше питання «Чи варто постійно досліджувати проблеми запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» 65% респондентів заявили (а, це 369 із 568 опитаних осіб), що не варто займатись на науковому рівні зазначеною проблематикою («так» відповіли 17% респондентів (92 особи), а «частково» – 18% (107 осіб)).

2. На друге питання «Чи зрозумілим є для Вас поняття «запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?» ствердно «так» відповіли тільки 15% респондентів (80 із 568 опитаних осіб) («ні» – 55%; «частково» – 30%).

3. На третє питання анкети «Чи ознайомлені Ви із зарубіжним досвідом запобігання злочинам з участю персоналу колоній?» «так» відповіли лише 7% (36 із 568 опитаних осіб) респондентів («ні» – 73% (413 осіб)); «частково» – 20% (119 осіб).

4. На четверте питання анкети «Чи розумієте Ви зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній?» позитивно («так») дали відповідь тільки 15 респондентів (3% у їх загальній кількості) («ні» – 465 осіб із 568 опитаних (81%); «частково» – 88 осіб (16%).

5. На п'яте питання анкети «Чи відомі Вам відомості про кількість злочинів, які вчиняються щорічно персоналом колоній?» всі 100% респондентів заявили, що такою інформацією не володіють (сказали – «ні»).

6. На шосте питання анкети: «Чи знаєте Ви про причини вчинення злочину персоналом колоній, тобто про обставини, що їх породжують?» 95% опитаних осіб вказали в анкеті, що нічого з цього приводу не знають (відповіли – «ні») («так» – 3% (17 із 568 респондентів)); «частково» – 2% (11 осіб).

7. На сьоме питання анкети: «Чи відомі Вам умови, які сприяють вчиненню злочинів персоналом колоній?» «ні» відповіли 477 опитаних осіб (84% у структурі всіх респондентів (568 осіб)), «так» – 40 респондентів (7%) та «частково» – 51 або 9% відсотків від усіх респондентів.

8. На восьме питання анкети «Чи ознайомлені Ви з основними кримінологічними рисами особи злочинця з числа персоналу колоній?» тільки 2% (9 осіб із 568 опитаних) респондентів сказали «так» («ні» – 95% (542 особи)); «частково» – 17 (3% респондентів).

9. На дев'яте питання анкети «Чи важливо з'ясувати віктимологічну складову (поведінку жертви) у механізмі вчинення злочинів персоналом колоній?» 32% опитаних осіб (185 із 568 респондентів) відповіли «ні», а ще 46% (266 осіб) – «частково» та 22% (117 респондентів) – «так».

10. На десяте питання анкети «Чи ефективним є загальносоціальне запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» 56% (317 із 568 опитуваних осіб) респондентів визнали таку діяльність у колоніях незадовільною (дали відповідь – «ні»). Інші відповіли таким чином: «так» – 124 особи (22% у загальній структурі респондентів) та «частково» – 127 осіб (22%).

11. На одинадцяте питання анкети «Чи варто посилювати спеціально-кримінологічного (суто правоохоронного) запобігання злочинам з боку персоналу колоній?» тільки 9% респондентів переконані, що зазначений вид запобігання злочинам у виправних колоніях посилювати не потрібно (відповіли – «ні»).

У свою чергу, 52% (296 із 568 опитаних осіб) – відповіли «так», а 217 респондентів (39% у їх загальній структурі) – «частково».

12. На дванадцяте питання анкети «Чи ефективним є індивідуальне запобігання злочинам, що вчиняються персоналом колоній?» лише 7% відповіли «так» (36 із 568 опитаних осіб).

Проте (і це викликає стурбованість), 33% респондентів (188 осіб) вважають зазначену діяльність неефективною, а ще 60% (344 особи) – «частково» результативною.

13. На тринадцяте питання анкети «Чи слід посилювати заходи віктимологічного запобігання злочинам з боку персоналу колоній, тобто діяльність, пов'язану із захистом жертв злочинів?» «так» відповіли лише 48% респондентів (277 із 568 опитаних осіб) та 43% (246 респондентів) – «частково».

У той самий час, тільки 9% або 45 із 568 опитаних осіб вважають, що зазначену діяльність слід залишити такою, якою вона є на сьогодні.

14. На чотирнадцяте питання анкети «Чи необхідно впроваджувати у законодавство України та практику позитивний зарубіжний досвід?» 8% респондентів (43 із 568 опитаних осіб) переконані, що Україна обійдеться без зарубіжного досвіду («так» відповіли 55% респондентів (316 осіб), а «частково» – 37% (209 респондентів)).

15. На п'ятнадцяте питання анкети «Чи варто змінити порядок добору персоналу для служби (роботи) у колоніях?» лише 1% опитаних осіб (3 із 568 респондентів) відповіли «ні», «так» – 64% (366 осіб); «частково» – 35% (199 респондентів)).

16. На шістнадцяте питання анкети «Чи відчуваєте Ви загрозу своїй безпеці з боку персоналу колоній?» «так» відповіли 317 респондентів (54% у структурі опитаних осіб) та «частково» – 219 засуджених (39%), які брали участь у даному дослідженні.

У свою чергу, 32 опитувані особи (7% у загальній структурі респондентів) заявили, що в колоніях себе відчувають безпечно.

17. На сімнадцяте питання анкети «Чи належними є умови відбування покарання у місцях позбавлення волі?» 72% опитаних осіб відповіли «ні» (413 із 568 респондентів), «так» – 3% (16 осіб) та «частково» – 25% (139 респондентів).

18. На вісімнадцяте питання анкети «Чи готові Ви брати участь у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом колоній?» ствердно дали відповідь («так») 288 респондентів (50% у їх загальній структурі, а ще 197 осіб (34%) – «частково».

У той самий час, 16% (83 із 568 опитаних осіб) не вважають за необхідне займатись запобіжною діяльністю у колоніях.

Узагальнені результати цієї аналітичної довідки використані у ході підготовки відповідного дисертаційного дослідження та спрямовані у Департамент ДКВС Міністерства юстиції України для відому та використання у службовій діяльності.

Здобувач

Т. В. Попельнюк

«20» грудня 2020 року

Довідка**про результати вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень і корупційних правопорушень, вчинених персоналом колоній у сфері виконання покарань України**

Дослідження проведено у 2021 році в Департаменті Державної кримінально-виконавчої служби (ДКВС) Міністерства юстиції України шляхом вивчення матеріалів архівних кримінальних проваджень і корупційних правопорушень, вчинених персоналом колоній у сфері виконання покарань на протязі 2017-2020 р. р.

Всього було вивчено матеріалів про:

а) **корупційні правопорушення** - 63 провадження (2017 рік – 8 випадків; 2018 р. – 22; 2019 р. 20; 2020 р. – 13);

б) **кримінальні правопорушення** – 342 проваджень (2017 рік – 99 випадків; 2018 р. – 84; 2019 р. – 76; 2020 р. – 83).

Структура корупційних правопорушників мала наступний вигляд:

1) старший начальницький склад – 5 (2017 р. – 1 випадок; 2018 р. – 1; 2019 р. – 2; 2020 р. – 1);

2) середній начальницький склад – 7 (2017 р. – 2 випадки; 2018 р. – 1; 2019 р. – 4; 2020 р. – 0);

3) молодший начальницький склад – 37 (2017 р. – 5 випадків; 2018 р. – 16; 2019 р. – 8; 2020 р. – 8);

4) вільнонайманий склад – 12 (2017 р. – 0 випадків; 2018 р. – 2; 2019 р. – 6; 2020 р. – 4);

5) державні службовці – 2 (2017 р. – 0 випадків; 2018 р. – 2; 2019 р. – 0; 2010 р. – 0).

Таким чином, до найбільш корумпованих осіб з числа персоналу колоній відноситься молодший начальницький склад (37 випадків або 60% у структурі всіх

zareєстрованих корупційних діянь (63 випадки)) та вільнонайманий склад (як правило, медперсонал колоній) (12 випадків або 19% у структурі корупційних діянь (63 випадки)).

У той самий час, враховуючи чисельну кількість відповідних категорій персоналу колоній, найбільш корупційно вразливими особами у розрахунку на 1 тис. працюючих у цих кримінально-виконавчих установах закритого типу є вільнонайманий склад та середній начальницький склад, що, без сумніву, варто враховувати при удосконаленні змісту запобіжної діяльності з цих питань.

Звертає на себе увагу й той факт, що серед корупційних правопорушень високу питому вагу мають й особи з числа старшого начальницького складу, які згідно своїх функціональних повноважень зобов'язані вчинити відповідні дії по запобіганню корупції у сфері виконання покарань України.

У свою чергу, структура злочинів з числа персоналу колоній складалась з таких осіб:

а) старший начальницький склад – 67 (2017 р. – 23 особи; 2018 р. – 17; 2019 р. – 10; 2020 р. – 17);

б) середній начальницький склад – 53 (2017 р. – 17 осіб; 2018 р. – 14; 2019 р. – 8; 2020 р. – 14);

в) молодший начальницький склад 166 (2017 р. – 41 особа; 2018 р. – 43; 2019 р. – 44; 2020 р. – 38);

г) вільнонайманий склад – 43 (2017 р. – 11 осіб; 2018 р. – 8; 2019 р. – 10; 2020 р. – 14);

г) державні службовці – 13 (2017 р. – 7 осіб; 2018 р. – 2; 2019 р. – 4; 2020 р. – 0).

Отже, у структурі злочинців найбільша питома вага припадає на осіб з числа молодшого начальницького складу (48% від загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень (342)) та старшого начальницького складу (19%), який покликаний

згідно свого правового статусу організувати діяльність по запобіганню злочинам у колоніях, включаючи й з боку персоналу цих кримінально-виконавчих установ.

Поряд з цим, звертає на себе увагу й факт, що у розрахунку на 1 тис. осіб найбільш криміногенно активною категорією осіб з числа персоналу колоній є старший та середній начальницький склад, тобто ті суб'єкти, які несуть безпосередню відповідальність за стан і ефективність запобіжної діяльності у сфері виконання покарань України.

Щодо структури вчинених персоналом колоній кримінальних правопорушень у зазначеній сфері суспільної діяльності, то у ній майже третину займають ті із них, що пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та їх аналогів (розділ XIII Особливої частини КК України); майже 10% - стосуються службових зловживань (ст. ст. 364, 365, 368, ін.); стільки ж – перевищення влади та службових повноважень; на інші кримінальні правопорушення припадає більше 50% протиправних посягань.

Проведений аналіз архівних кримінальних правопорушень показав також, що стан запобіганню злочинам у сфері виконання покарань України з боку персоналу колоній є незадовільним, що підтверджується щорічними статистичними даними, які практично є незмінними (або суттєво не відрізняються поміж собою (2017 р. – 99 випадків; 2018 р. – 84; 2019 р. – 76; 2020 р. – 83)).

Щодо «географії» вчинених кримінальних правопорушень персоналом колоній, то структурно це має наступний вигляд:

- 1) Центральне міжрегіональне управління ДКВС України – 68 кримінальних правопорушень (16 – у 2017 році; 14 – у 2018 р.; 20 – у 2019 р.; 18 – у 2020 р.);
- 2) Південно-Східне міжрегіональне управління ДКВС України – 71 кримінальне правопорушення (20 – у 2017 році; 21 – у 2018 р.; 14 – у 2019 р.; 16 – у 2020 р.);
- 3) Південне міжрегіональне управління ДКВС України – 82 кримінальних правопорушень (28 – у 2017 році; 16 – у 2018 р.; 17 – у 2019 р.; 21 – у 2020 р.);

4) Північно-Східне міжрегіональне управління ДКВС України – 41 кримінальне правопорушення (12 – у 2017 році; 9 – у 2018 р.; 13 – 2019 р.; 7 – 2020 р.);

5) Західне міжрегіональне управління ДКВС України – 39 кримінальних правопорушень (14 – у 2017 році; 10 – у 2018 р.; 5 – у 2019 р.; 10 – у 2020 р.);

6) Центральньо-Західне міжрегіональне управління ДКВС України – 41 кримінальне правопорушення (9 – у 2017 році; 14 – у 2018 р.; 7 – у 2019 р.; 11 – у 2020 р.).

Таким чином, у 2017-2020 р. р. найбільш криміногенно активними були кримінально-виконавчі установи закритого типу Південного міжрегіонального управління, у яких було вчинено 82 кримінальних правопорушень із 342, які в цілому були зареєстровані по системі ДКВС України (24% у загальній структурі злочинності персоналу колоній), а найменшу «криміногенну зараженість» – КВУ закритого типу Західного міжрегіонального управління ДКВС України – 39 із 342 кримінальних правопорушень (11% у структурі даного виду злочинності у сфері виконання покарань).

Цікавими є й статистичні дані щодо вчинення у 2017-2020 р. р. корупційних діянь з боку персоналу колоній, зокрема:

а) Центральньому міжрегіональному управлінні ДКВС України не було зареєстровано жодного такого випадку;

б) Південно-Східному міжрегіональному управлінні ДКВС України у цей період мали місце 7 випадків корупційних діянь (у 2017 році – 1; у 2018 р. – 3; у 2019 р. – 3; 2020 р. – 0);

в) Південному міжрегіональному управлінні ДКВС України до відповідальності за корупційні правопорушення були притягнуті 21 особи (у 2017 році – 2; у 2018 р. – 6; у 2019 р. – 6; 2020 р. – 7);

г) Північно-Східному міжрегіональному управлінні ДКВС України було складено 5 протоколів про корупцію (у 2017 році – 0; у 2018 р. – 3; 2019 р. – 1; 2020 р. – 1);

г) Західному міжрегіональному управлінні ДКВС України за вказаний період мали місце 16 корупційних правопорушень (у 2017 році – 0; у 2018 р. – 5; 2019 р. – 7; 2020 р. – 4);

д) Центральнo-Західному міжрегіональному управлінні ДКВС України було зареєстровано 14 випадків корупції (у 2017 р. – 5; у 2018 р. – 5; у 2019 р. – 3; у 2020 р. – 1).

Всього у 2017-2020 р. р. у системі ДКВС України до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень було притягнуто 63 особи з числа персоналу КВУ закритого типу. При цьому найвищий рівень корупції мав місце у колоніях Південного міжрегіонального управління ДКВС України – 21 випадок із 63 або 33% у структурі всіх цих діянь, а найнижчий – у Центральному регіоні, де на протязі 2017-2020 р. р. не було вчинено жодного корупційного правопорушення. Високим є рівень корупції й у Західному міжрегіональному управлінні ДКВС України (16 із 63 протоколів з цього приводу складено щодо персоналу колоній або 26% у загальній їх кількості).

Отримані в ході даного дослідження результати спрямовані в Департамент ДКВС Міністерства юстиції України та використані як емпіричний матеріал при підготовці дисертації по означеній тематиці.

Здобувач

Т. В. Попельнюк

«20» січня 2021 р.

ПОРІВНЯЛЬНА ТАБЛИЦЯ
до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих
актів України»

Чинна редакція	Редакція проекту Закону
Кримінально-виконавчий кодекс України, Кримінальний кодекс України ЗУ: «Про пробацію», «Про Регламент Верховної Ради України», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	
Відсутня норма в КВК	<p style="text-align: center;">РОЗДІЛ IV-1 Запобігання вчиненню нових злочинів засудженими, у якому передбачити:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) перелік об'єктів профілактичного впливу; 2) організацію та принципи запобіжної діяльності; 3) суб'єкти даного виду запобігання злочинам та їх правовий статус; 4) інформаційне забезпечення даного процесу та порядок взаємодії правоохоронних органів з цих питань; 5) перелік обмежень прав і свобод засуджених та їх межі, що витікають з факту постановки цих осіб на профілактичний облік в органах та установах виконання покарань
Відсутня норма в КВК	<p style="text-align: center;">Частина 3 статті 104 КВК Оперативно-розшукова діяльність в колоніях</p> <p>Об'єкти запобіжної діяльності та порядок її здійснення визначається цим Кодексом та іншими законодавчими актами України.</p>
<p style="text-align: center;">Стаття 2 КВК.</p> <p>Кримінально-виконавче законодавство України</p> <p>Кримінально-виконавче законодавство України складається з цього Кодексу, інших актів законодавства, а також чинних міжнародних</p>	<p style="text-align: center;">Стаття 2 КВК. Кримінально-виконавче законодавство України</p> <p>Кримінально-виконавче законодавство України складається з Конституції України, цього Кодексу, інших актів законодавства, а також чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України</p>

<p>договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.</p>	
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Стаття 2 КВК. Кримінально-виконавче законодавство України Примітка. У цій статті Кодексу до інших актів законодавства відносяться: Закони України; постанови Верховної Ради України та постанови і декрети Кабінету Міністрів України.</p>
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Стаття 160 КВК. Контроль за особами, звільненими від подальшого відбування покарання: Контроль за особами, звільненими в установленому порядку від подальшого відбування покарання, здійснюється відповідно до положень цього Кодексу та інших законів України.</p>
<p>Відсутня норма в частині 1 статті 13 КВК Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує: здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; здійснення заходів з</p>	<p>Частина 1 статті 13 КВК: Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує здійснення нагляду за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, звільненими від відбування покарання вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років; виконання покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських і виправних робіт; реалізацію пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; проведення соціально-виховної роботи із засудженими, до яких застосовано пробацію; здійснення заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному статтею 57 цього Кодексу; здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на</p>

<p>підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення;</p> <p>направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів у порядку, визначеному статтею 57 цього Кодексу;</p> <p>здійснення інших визначених законодавством заходів, спрямованих на виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень.</p>	<p>виправлення засуджених та запобігання вчиненню ними повторних кримінальних правопорушень;</p> <p><i>здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених згідно закону від подальшого відбування покарання.</i></p>
<p>Відсутня норма у частині 1 статті 6 Закону України «Про пробацію»</p>	<p>Частина 1 статті 6 Закону України «Про пробацію»</p> <p>Завданнями пробації є:</p> <p><i>здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених згідно закону від подальшого відбування покарання.</i></p>
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Частина 3 статті 25 КВК</p> <p>Порядок здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань визначається цим Кодексом та іншими законами України</p>
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Стаття 25-1 Звіт про кримінально-виконавчу діяльність та його наслідки для органів та установ виконання покарань.</p> <p>З метою інформування та забезпечення контролю громадськості за кримінально-виконавчою діяльністю керівники органу та установи виконання покарань раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах цих органів та установ звіт про стан виконання – відбування покарань в Україні.</p> <p>Верховна Рада України, Верховна Рада автономної республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та інші міські ради мають право за результатами</p>

	оцінки діяльності органу та установи виконання покарань прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу чи установи (чи відповідного підрозділу), що є підставою для звільнення його із займаної посади
КВК розділ II Глава 12 Виконання покарання у виді арешту	Виключити з розділу II КВК главу 12, перенісши її в розділ III та дати наступну назву - <i>Виконання покарань, пов'язаних з позбавлення волі</i>
Частина 1 статті 107 КВК: Засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право в порядку, встановленому цим Кодексом і нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України:	Частина 1 статті 107 КВК: Засуджені, які відбувають покарання у виді позбавлення волі, мають право в порядку, встановленому цим Кодексом:
Відсутня норма в КВК	Нове речення в частині 1 статті 107 КВК : По факту вчинення засудженим правопорушення адміністрація установи виконання покарань проводить службову перевірку, у ході якої відбирає пояснення в останнього, та про результати якого письмово повідомляє винну у його вчиненні особу.
Стаття 133 КВК. Злісне порушення встановленого порядку відбування покарання 1. Злісним порушенням установленого порядку відбування покарання є вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів; виготовлення, зберігання, придбання, розповсюдження інших заборонених предметів, участь у настільних азартних та інших іграх з метою здобуття матеріальної чи іншої вигоди; вчинення дрібного хуліганства; систематичне ухилення від лікування захворювань, що становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, а також вчинення злісної <i>непокори адміністрації установи виконання покарань та дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань</i>	Стаття 133 КВК. Злісне порушення встановленого порядку відбування покарання 1. Злісним порушенням установленого порядку відбування покарання є вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів; виготовлення, зберігання, придбання, розповсюдження інших заборонених предметів, участь у настільних азартних та інших іграх з метою здобуття матеріальної чи іншої вигоди; вчинення дрібного хуліганства; систематичне ухилення від лікування захворювань, що становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, а також вчинення злісної <i>непокори адміністрації установи виконання покарань та дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань</i>

<p>становлять небезпеку для здоров'я інших осіб.</p>	
<p>Частина 2 статті 103 КВК. Адміністрація колонії зобов'язана повідомити засуджених про застосування технічних засобів нагляду і контролю.</p>	<p>Частина 2 статті 103 КВК. Адміністрація колонії письмово повідомляє засудженого про застосування технічних засобів нагляду і контролю, перелік та порядок використання яких визначається Кабінетом Міністрів України, за винятком випадків, визначених у кримінальному процесуальному законодавстві України.</p>
<p>Частина 2 статті 1 КВК. Завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є визначення принципів виконання кримінальних покарань, правового статусу засуджених, гарантій захисту їхніх прав, законних інтересів та обов'язків; порядку застосування до них заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки; системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі; а також регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними.</p>	<p>Частина 2 статті 1 КВК. Завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є <i>визначення порядку застосування до них встановлених у законі основних засобів виправлення і ресоціалізації, а також інших законодавчо передбачених заходів впливу на особу правопорушника</i>; системи органів і установ виконання покарань, їх функцій та порядку діяльності; нагляду і контролю за виконанням кримінальних покарань, участі громадськості в цьому процесі; а також регламентація порядку і умов виконання та відбування кримінальних покарань; звільнення від відбування покарання, допомоги особам, звільненим від покарання, контролю і нагляду за ними.</p>
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Стаття 11-1 КВК. Персонал органів та установ виконання покарань України. Виконання покарань в Україні покладається на спеціально уповноважених осіб, виключний перелік та правовий статус яких визначений на</p>

	<p>законодавчому рівні.</p> <p>Інші особи можуть приймати участь в кримінально-виконавчій діяльності лише у випадках та в порядку, встановлених в законі, що не передбачає надання для них функцій по виконанню покарань в Україні.</p>
Відсутня норма в КВК	<p>Стаття 9-1 КВК. Законні інтереси засуджених.</p> <p>Засудженому гарантується у ході виконання і відбування покарання реалізація його законних інтересів, що витікають з його правового статусу та не стосуються правообмежень, які визначені у законі та вироку суду згідно з конкретним видом кримінального покарання.</p>
<p>Частина 1 статті 1 КВК Кримінально-виконавче законодавство України регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань з метою захисту інтересів особи, суспільства і держави шляхом створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як засудженими, так і іншими особами, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню із засудженими.</p>	<p>Частина 1 статті 1 КВК. Метою кримінально-виконавчого законодавства України є правове забезпечення реалізації визначених у законі та вироку суду правообмежень для засуджених (кари, виправлення та ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню ними та іншими особами кримінальних правопорушень, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводження із засудженими.</p>
<p>Стаття 34 КК. Рецидив кримінальних правопорушень Рецидивом кримінальних правопорушень визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення.</p>	<p>Стаття 34 КК. Рецидив кримінальних правопорушень Рецидивом злочинів визнається вчинення нового злочину особою, що має судимість за раніше вчинений злочин, яка не знята та не погашена в установленому законом порядку.</p>

<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Частина 8 статті 135 КВК. У ході процедури дисциплінарного провадження адміністрація колонії зобов'язана встановити причини та умови, які сприяли вчиненню правопорушення з боку засудженого, та вжити невідкладні заходи щодо їх нейтралізації, блокування, усунення тощо.</p>
<p>Частина 3 статті 92 КВК Ізольовано від інших засуджених, а також роздільно тримаються: засуджені до довічного позбавлення волі; засуджені, яким покарання у виді смертної кари замінено довічним позбавленням волі; засуджені, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії; засуджені за вчинення злочину, передбаченого частиною п'ятою статті 255, статтями 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України</p>	<p>Частина 3 статті 92 КВК Ізольовано від інших засуджених, а також роздільно тримаються: засуджені до довічного позбавлення волі; засуджені, яким покарання у виді смертної кари замінено довічним позбавленням волі; засуджені, яким покарання у виді смертної кари або довічного позбавлення волі замінено позбавленням волі на певний строк у порядку помилування або амністії; засуджені за вчинення злочину, передбаченого частиною п'ятою статті 255, статтями 255-1, 255-2 Кримінального кодексу України <i>засуджені з психічними відхиленнями, які задокументовані у медичних матеріалах.</i></p>
<p>Частина 2 статті 3 КВК. Порядок і умови виконання та відбування покарань визначаються та забезпечуються відповідно до законодавства, яке діє на час виконання та відбування кримінального покарання.</p>	<p>Частина 2 статті 3 КВК. Порядок і умови виконання та відбування покарань визначаються та забезпечуються відповідно до законодавства, яке діє на час виконання та відбування кримінального покарання, а також з урахуванням фінансових, матеріально-технічних та інших можливостей держави і суспільства.</p>
<p>Відсутня норма в КВК</p>	<p>Стаття 158 КВК. Встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі Примітка. Під місцями позбавлення волі у цій статті розуміються кримінально-виконавчі установи закритого типу, в яких відбувають</p>

	покарання у виді позбавлення волі.
Відсутня норма в Законі України «Про Регламент Верховної Ради України»	Нове речення у частині 4 статті 93 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» Таке ж рішення Комітет вправі прийняти у випадку, коли на законопроект отримано негативний висновок Науково-методичного управління Апарату Верховної Ради України або іншої уповноваженої на це наукової установи, залученої до його оцінки.
Відсутня норма в КВК	Нове речення у частині 1 статті 118 КВК Праця засуджених у кримінально-виконавчих установах закритого типу має на меті не стільки отримання прибутку, скільки спрямовується на створення умов для самозабезпечення цих осіб на свободі.
Відсутня норма в КВК	Стаття 127-1 КВК Каткування умовами відбування покарання у виді позбавлення волі та триманням в установах попереднього ув'язнення. Вчинення діянь, передбачених в частині першій статті 127 даного Кодексу, шляхом бездіяльності щодо усунення нелюдських умов відбування покарання у колоніях або утримання осіб під вартою – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.
Відсутня норма в ЗУ «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»	Частина 2 статті 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» В обов'язковому порядку при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, має бути створено відповідний підрозділ щодо наукового супроводу кримінально-виконавчої діяльності, а також Наукова рада, яка створюється та функціонує на

	<p>підставі Положення, що затверджується зазначеним центральним органом виконавчої влади.</p> <p>Чисельна кількість та персональний склад Наукової ради визначається та затверджується на засіданні колегії центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації України.</p>
Відсутня норма в КВК	<p>Нове речення в частині 1 статті 156 КВК</p> <p>Для належного забезпечення реалізації індивідуальних заходів підготовки засудженого до звільнення уповноважений орган пробації вправі витребувати від адміністрації колоній відповідні матеріали, що стосуються особи, яка звільняється від покарання, а також індивідуальні програми соціально-виховної роботи.</p>
Відсутня норма в КВК	<p>Нове речення в частині 1 статті 134 КВК</p> <p>По факту вчинення засудженими правопорушення адміністрація установи виконання покарань проводить службу перевірку, у ході якої відбирає пояснення в останнього, та про результати якого письмово повідомляє винну у його вчиненні особу.</p>
Відсутня норма в КВК	<p>Стаття 160 КВК Контроль за особами, звільненими від подальшого відбування покарання.</p> <p>Контроль за особами, звільненими в установленому порядку від подальшого відбування покарання, здійснюється відповідно до положень цього Кодексу та інших законів України.</p>

Здобувач

Попельнюк Т. В.

20 грудня 2020 р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів
щодо усунення правових колізій та прогалин у сучасному кримінально-
виконавчому законодавстві України»

1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроекту

Як свідчать офіційні дані та практики, процес виконання-відбування кримінальних покарань в Україні знаходиться в критичному стані. Зокрема, по зрівнянню з 1991 роком рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. засуджених до позбавлення волі з 3,9 випадків у 2016 році зріс до 4,9, що підтверджує низьку ефективність реалізації у сфері виконання покарань такого елемента мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК) та кримінально-виконавчого законодавства України (ч. 1 ст. 1 КВК), як запобігання злочинам з боку осіб, які відбувають дане кримінальне покарання.

Крім цього, низькою є результативність кримінально-виконавчої діяльності з питань виправлення засуджених (тільки 58% із них звільняються від подальшого відбування покарання умовно-достроково), а також запобігання дисциплінарним та іншим проступкам (у їх структурі злісні порушення встановленого режиму відбування покарання складають майже 60%) та запобігання суїциду, іншим посяганням на життя і здоров'я засуджених, т. ін.

Високим залишається рівень корупційних та інших проступків серед персоналу органів та установ виконання покарань: якщо у 1991 році до кримінальної відповідальності за їх вчинення було притягнуто 19 таких осіб, то у 2016 році – більше 100.

Неналежними є й інші аспекти та умови процесу життєдіяльності суб'єктів виконання-відбування покарань (недотримуються визначені законом вимоги щодо харчування, медичного, санітарного та іншого забезпечення засуджених до позбавлення волі; не створені безпечні умови на виробництві; високим є вплив на цих осіб з боку злочинних авторитетів; т. ін.).

При цьому, як показали результати даного дослідження, однією з детермінант, що обумовлює зазначений стан і зміст кримінально-виконавчої діяльності в Україні, є наявність суттєвих прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві.

Їх соціально-правова природа є різноманітною – від об'єктивного впливу на нормотворчу та в цілому законодавчу діяльність усталених правових стереотипів і практики виконання-відбування покарань, що склались у сфері виконання покарань України ще у радянську добу (1917-1991 р.р.) та були тривалий час домінуючими (1991-2014 р.р.) у часи незалежності нашої держави, до суб'єктивно-волюнтаристських підходів до регулювання кримінально-виконавчих правовідносин, які пов'язані з реформуванням сфери виконання покарань, що формуються політиками та іншими особами, які не є фахівцями у цій галузі суспільної діяльності, що в кінцевому підсумку негативно впливає як на ефективність процесу виконання-

відбування покарань, так і на стан рецидивної злочинності в Україні та в цілому на правопорядок в нашій державі.

Отже, в наявності складна прикладна проблема, що потребує додаткового законодавчого вирішення.

2. Цілі і завдання законопроекту

Метою законопроекту є усунення прогалин і колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України та зменшення таким чином їх впливу на ефективність процесу виконання-відбування покарань.

Завданнями, які покликаний вирішити законопроект, є:

- визначити вплив правових прогалин і колізій на ефективність реалізації мети і завдань кримінально-виконавчого законодавства України та правопорядок в органах і установах виконання покарань;

- довести, що видозміна змісту державної політики у сфері виконання покарань і пробації – один із напрямів підвищення ефективності кримінально-виконавчої діяльності в Україні.

3. Загальна характеристика і основні положення законопроекту

Класичним прикладом повної відсутності у кримінально-виконавчому законодавстві України відповідних правових норм є неврегульованість у ньому, наприклад, питань запобіжної діяльності, яку мають здійснювати органи та установи виконання покарань відповідно до вимог ст. ст. 1, 104 КВК України. Зокрема, закріпивши у ст. 1 даного Кодексу завдання щодо запобігання новим кримінальним правопорушенням як з боку засуджених, так й інших осіб.

Виходячи з цього, та з метою усунення зазначеної правової прогалини, логічно було б, як це обґрунтовано доводять у своїх працях деякі науковці, КВК України доповнити розділом IV-1 «Запобігання вчиненню нових злочинів засудженими», у якому передбачити:

- 1) перелік об'єктів профілактичного впливу;
- 2) організацію та принципи запобіжної діяльності;
- 3) суб'єкти даного виду запобігання злочинам та їх правовий статус;
- 4) інформаційне забезпечення даного процесу та порядок взаємодії правоохоронних органів з цих питань;

- 5) перелік обмежень прав і свобод засуджених та їх межі, що витікають з факту постановки цих осіб на профілактичний облік в органах та установах виконання покарань

Крім цього, враховуючи вимоги нормотворчої техніки, а також принципу системності, який є одним із ключових у нормотворчості, варто ст. 104 КВК «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях» доповнити частиною третьою такого змісту:

«Об'єкти запобіжної діяльності та порядок її здійснення визначається цим Кодексом та іншими законодавчими актами України».

Прикладом часткової прогалини є, зокрема, відсутність серед переліку кримінально-виконавчого законодавства Конституції України (ст. 2 КВК), що, в кінцевому підсумку, привело до «засилля» підзаконних нормативно-правових актів у сфері виконання покарань, які порушують таким чином вимоги п. 14 ч. 1 ст. 92 Основного закону, відповідно до якого виключно законами визначається діяльність органів та установ виконання покарань.

Виходячи з цього, та з метою усунення даної прогалини, логічно було б ст. 2 КВК України доповнити словосполученням «Конституція України» та викласти її у новій редакції.

Крім цього, враховуючи рішення Конституційного Суду України від 09 липня 1998 року № 12-пр/98 (справа про тлумачення терміну «законодавство»), варто ст. 2 КВК доповнити приміткою такого змісту:

«У цій статті Кодексу до інших актів законодавства відносяться: Закони України; постанови Верховної Ради України та постанови і декрети Кабінету Міністрів України».

Предметом усунення правових прогалин є суспільні відносини, що потребують правового регулювання.

Виходячи з цього, логічно було б КВК України доповнити ст. 160 «Контроль за особами, звільненими від подальшого відбування покарання» такого змісту:

«Контроль за особами, звільненими в установленому порядку від подальшого відбування покарання, здійснюється відповідно до положень цього Кодексу та інших законів України».

Для забезпечення реалізації положень ст. 160 КВК, крім цього, варто ч. 1 ст. 13 даного Кодексу доповнити реченням такого змісту:

«Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених згідно закону від подальшого відбування покарання» та викласти цю норму в новій редакції.

Аналогічні зміни необхідно у зв'язку з цим внести у ч. 1 ст. 6 Закону України «Про пробацію», віднісши контроль за даною категорією раніше судимих осіб до завдань органів пробації.

Крім цього, часткове правове регулювання з цих питань у сфері виконання покарань полягає у тому, що громадський контроль зводиться по суті до діяльності спостережних комісій та піклувальних рад (ч. 2 ст. 25 КВК).

Враховуючи зазначене та з метою усунення зазначеної прогалини у кримінально-виконавчому законодавстві, логічно було б ст. 25 КВК доповнити частиною третьою такого змісту:

«Порядок здійснення громадського контролю у сфері виконання покарань визначається цим Кодексом та іншими законами України».

Цікаві у даному сенсі норми визначені у Законі України «Про Національну поліцію», а саме: звіт про поліцейську діяльність (ст. 86) та прийняття резолюції керівником органів поліції по його результатах (ст. 87).

Враховуючи відсутність аналогічних норм у КВК України, слід було б цей Кодекс доповнити ст. 25-1 «Звіт про кримінально-виконавчу діяльність та його наслідки для органів та установ виконання покарань» такого змісту:

«З метою інформування та забезпечення контролю громадськості за кримінально-виконавчою діяльністю керівники органу та установи виконання покарань раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах цих органів та установ звіт про стан виконання – відбування покарань в Україні.

Верховна Рада України, Верховна Рада автономної республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та інші міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу та установи виконання покарань прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу чи установи (чи відповідного підрозділу), що є підставою для звільнення його із займаної посади».

У ст. 107 КВК зазначено, що права і обов'язки засуджених до позбавлення волі можуть встановлюватися й нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України (ч. 1), що суперечить не тільки п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України, але й ч. 4 ст. 7 КВК, відповідно до яких правовий статус засуджених визначається законами України, а також цим Кодексом, виходячи з порядку і умов виконання та відбування конкретного виду покарання.

Враховуючи зазначене та з метою усунення даної колізії, логічно було б з ч. 1 ст. 107 КВК вилучити словосполучення «нормативно-правовими актами Міністерства юстиції» та викласти цю норму в новій редакції

Так, у ч. 3 ст. 115 КВК зазначено, що вагітним жінкам і матерям-годувальницям встановлюються підвищені норми харчування. У той самий час, норми харчування, як це витікає із змісту ч. 5 цієї статті Кодексу, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Таким чином, слід констатувати, що в наявності колізія між нормами КВК та адміністративного права (предметом якого є постанова Кабінету Міністрів), яку варто усунути шляхом доповнення ч. 3 ст. 115 зазначеного Кодексу у кінці речення словосполученням «які визначаються спеціальними законодавчими актами», та викласти цю норму в новій редакції

Наочним прикладом правових колізій, що стали наслідком порушення правил нормотворчої техніки є деякі норми КВК, у яких допущена неточність у їх використанні у тексті закону. Так, у ч. 1 ст. 1 КВК вжито слово «запобігання», в ч. 2 – «профілактика», в ч. 1 ст. 103 та ч. 1 ст. 104 – «попередження», які, хоча і входять у синонімічний ряд понять, що відносяться до запобіжної діяльності але кожен з цих термінів має різне функціональне та отримали на практиці окреме смислове навантаження.

Враховуючи зазначене та дотримуючись вимог такого принципу нормотворчості, як науковість, відповідно до якого в нормотворчій діяльності повинні враховуватись і

практично використовуватись напрацювання та рекомендації юридичної норми, варто у всіх нормах КВК замість вжитих та вказаних вище термінів застосовувати об'єднуючі – «запобігання злочинам». Додатковим аргументом з цього приводу виступають положення ч. 2 ст. 50 КК України, у якій метою покарання законодавець визначив «запобігання злочинам», а також теоретичний постулат про пріоритетність норм матеріального права (у даному випадку – КК) над процесуальними та процедурними (маються на увазі норми КВК).

До прогалин та колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України можна віднести і невідповідність змісту розділів та інститутів (підінститутів), що, зокрема, визначені в КВК України.

Так, у розділі II «Виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі» безпідставно включена глава 12 «Виконання покарання у виді арешту», позаяк, як це витікає із змісту ч. 2 ст. 51 КВК на засуджених до арешту поширюються права, обов'язки, заборони і обмеження, встановлені кримінально-виконавчим законодавством для осіб, які відбувають покарання у виді позбавлення волі.

Враховуючи зазначене та з метою усунення усної правової колізії, слід главу 12 «Виконання покарання у виді арешту» з розділу II КВК виключити та перенести її у розділ III цього Кодексу «Виконання покарання у виді позбавлення волі», перейменувавши його назву на «Виконання покарань, пов'язаних з позбавлення волі».

Крім цього до прогалин та колізій у кримінально-виконавчому законодавстві України можна віднести також невідповідність норм у певних главах КВК.

Зокрема, у ст. 134 КВК України (глава 19), хоча у назві й використано словосполучення «порядок застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі», а в ст. 135 цього Кодексу – «процедура дисциплінарного провадження», ні в першому, ні в другому випадку жодним чином не обмовлено про те, що по факту вчиненого правопорушення адміністрація місця позбавлення волі проводить службову перевірку, результати якої письмово повідомляє засудженому, який його вчинив, та відбирає у винної особи пояснення з дотриманням конституційних положень з цих питань, що, власне, здійснюється на практиці.

Такий підхід законодавця не в повній мірі кореспондується із змістом ст. 5 КВК, у якій закріплені принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань (глава 1), відповідно до яких, як це витікає із змісту ст. ст. 134, 135 цього Кодексу, й мають застосовуватись до осіб, позбавлених волі, заходи стягнення.

Враховуючи зазначене та з метою усунення даної правової прогалини, логічно було б ч. 1 ст. 134 КВК доповнити реченням такого змісту:

«По факту вчинення засудженим правопорушення адміністрація установи виконання покарань проводить службову перевірку, у ході якої відбирає пояснення в останнього, та про результати якого письмово повідомляє винну у його вчиненні особу»

Існує також суперечливість змісту окремих правових норм КВК.

Так, до злісних порушень встановленого порядку відбування покарання, мова про які ведеться в ст. 133 КВК України, законодавець не відніс злісну непокору вимогам

адміністрації установи виконання покарань, яка є підставою кримінальної відповідальності (ст. 391 КК), а також застосування до засуджених, позбавлених волі, заходів фізичної сили, спеціальних засобів і зброї (ст. 106 КВК), та участь у діях, що дезорганізують роботу адміністрації УВП (ст. 392 КК).

Виходячи з цього, варто ст. 133 КВК доповнити словосполученням «а також вчинення злісної непокори адміністрації установи виконання покарань та дій, що дезорганізують роботу установ виконання покарань».

Слід звернути увагу на положення, наприклад, ч. 2 ст. 103 КВК України, у якій зазначено, що адміністрація зобов'язана повідомити засуджених про застосування технічних засобів нагляду і контролю.

Проте, яким це чином і способом здійснювати (письмово чи усно; одноразово чи багаторазово; щодо окремого об'єкта нагляду чи багатьох; т. ін.), законодавець не визначив. При цьому нічого з цього приводу не вказано й у ПВР УВП, зокрема, в додатку 6, який визначив форму і зміст розписки засудженого про ознайомлення з порядком і умовами виконання та відбування покарань у виді позбавлення волі.

Для усунення даної прогалини логічно було б частину 2 ст. 103 КВК викласти у новій редакції, а саме:

«Адміністрація колонії письмово повідомляє засудженого про застосування технічних засобів нагляду і контролю, перелік та порядок використання яких визначається Кабінетом Міністрів України, за винятком випадків, визначених у кримінальному процесуальному законодавстві України».

З метою усунення формальних неузгодженостей та суперечностей, які стали наслідком порушень нормотворчості та її принципів, а також існуючих у юридичній практиці темпоральних, ієрархічних та змістових помилок суб'єктів даного виду діяльності слід також:

Доповнити ст. 2 КВК приміткою наступного змісту: «У цій статті Кодексу до інших актів законодавства відносяться: Закони України; постанови Верховної Ради України; постанови і декрети Кабінету Міністрів України».

Доповнити ст. 2 КВК словосполученням «Конституція України» та викласти її у новій редакції.

Доповнити КВК ст. 160 «Контроль за особами, звільненими від подальшого відбування покарання» такого змісту: «Контроль за особами, звільненими в установленому порядку від подальшого відбування покарання, здійснюється відповідно до положень цього Кодексу та інших законів України».

Доповнити ч. 1 ст. 13 КВК реченням наступного змісту: «Уповноважений орган з питань пробації у межах своїх повноважень забезпечує здійснення контролю за поведінкою осіб, звільненими згідно закону від подальшого відбування покарання» та викласти цю норму в новій редакції.

Частину 1 ст. 1 КВК викласти у новій редакції: «Метою кримінально-виконавчого законодавства України є правове забезпечення реалізації визначених у законі та вироку суду правообмежень для засуджених (кари, виправлення та

ресоціалізації засуджених, запобігання вчиненню ними та іншими особами кримінальних правопорушень, а також запобігання тортурам та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводження із засудженими».

Доповнити ч. 2 ст. 1 КВК словом «відбування», а також словосполученням «цього законодавства» та викласти її у новій редакції: «Завданнями кримінально-виконавчого законодавства України є визначення принципів цього законодавства, виконання і відбування покарань» – і далі по тексту зазначеної частини 1 вказаного Кодексу.

Змінити назву глави 2 КВК на «Правовий статус засуджених, гарантій охорони їхніх прав, законних інтересів та обов'язків».

Доповнити КВК ст. 9-1 «Законні інтереси засуджених» та викласти її у такій редакції: «Засудженому гарантується у ході виконання і відбування покарання реалізація його законних інтересів, що витікають з його правового статусу та не стосуються правообмежень, які визначені у законі та вироку суду згідно з конкретним видом кримінального покарання».

Виключити з ч. 2 ст. 1 КВК речення «визначення порядку застосування до засуджених заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки» та замінити його реченням наступного змісту: «Визначення порядку застосування до них встановлених у законі основних засобів виправлення і ресоціалізації, а також інших законодавчо передбачених заходів впливу на особу правопорушника».

Доповнити КВК ст. 11-1 «Персонал органів та установ виконання покарань України» та викласти її у такій редакції: «Виконання покарань в Україні покладається на спеціальних уповноважених осіб, виключний перелік та правовий статус яких визначений на законодавчому рівні».

Інші особи можуть приймати участь в кримінально-виконавчій діяльності лише у випадках та в порядку, встановлених в законі, що не передбачає надання для них функцій по виконанню покарань в Україні».

Виключити з ч. 1 ст. 1 КВК словосполучення «регламентує порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань» та викласти зазначену частину ст. 1 даного Кодексу в новій редакції.

Викласти ст. 34 КК у новій редакції: «Рецидивом злочинів визнається вчинення нового злочину особою, що має судимість за раніше вчинений злочин, яка не знята і не погашена в установленому законом порядку».

Зазначений підхід ґрунтується на таких доводах: а) по-перше, положеннях ч. 1 ст. 11 КК, відповідно до яких злочином визнається будь-яке суспільно небезпечне діяння, вчинене як умисно, так і з необережності, а тому рецидивом варто вважати повторне вчинення суб'єктом злочину як з умислом (ст. 24 КК), так і з необережності (ст. 25 КК); б) по-друге, змісті ч. 1 ст. 2 КК, де зазначено, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою, знову ж таки, будь-якого (умисного чи з необережності) суспільно небезпечного діяння; в) по-третє, на

закріпленій в ст. 12 КК, в основу якої покладено не критерій вини (ст. 23 КК), а критерій ступеня тяжкості злочину; г) по-четверте, на сутності тих норм, підінститутів та інститутів кримінального права, що мають відношення до рецидивної злочинності та підтверджують необхідність видозміни ст. 34 КК (ст. ст. 18, 19, 81, 82, ін.).

Доповнити ст. 135 зазначеного Кодексу частиною 8 такого змісту: «У ході процедури дисциплінарного провадження адміністрація колонії зобов'язана встановити причини та умови, які сприяли вчиненню правопорушення з боку засудженого, та вжити невідкладні заходи щодо їх нейтралізації, блокування, усунення тощо».

Доповнити частину 3 ст. 92 даного Кодексу реченням «засуджені з психічними відхиленнями, які задокументовані у медичних матеріалах» та викласти зазначену норму в такій редакції: «Ізольовано від інших засуджених, а також роздільно тримаються засуджені з психічними відхиленнями, які задокументовані у медичних матеріалах».

Частину 2 ст. 3 КВК – словосполученням «а також з урахуванням фінансових, матеріально-технічних та інших можливостей держави і суспільства» та викласти її у новій редакції: «Порядок і умови виконання та відбування покарань визначаються та забезпечуються відповідно до законодавства, яке діє на час виконання та відбування покарання, а також з урахуванням фінансових, матеріально-технічних та інших можливостей держави і суспільства».

Статтю 2 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» – частиною 2 такого змісту: «В обов'язковому порядку при центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань і пробації, має бути створено відповідний підрозділ щодо наукового супроводу кримінально-виконавчої діяльності, а також Наукова рада, яка створюється та функціонує на підставі Положення, що затверджується зазначеним центральним органом виконавчої влади.

Чисельна кількість та персональний склад Наукової ради визначається та затверджується на засіданні колегії центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань та пробації України».

Частину 2 ст. 95 КВК України доповнити реченням такого змісту: «При переведенні засудженого до позбавлення волі з дільниці карантину, діагностики і розподілу в інші структурні дільниці колонії, або в колонію іншого рівня безпеки індивідуальна програма соціально-виховної роботи доповнюється додатками, що передбачають особливості їх тримання у цих дільницях чи колоніях, а також заходи підготовки засудженого до звільнення від покарання та забезпечення контролю і нагляду за цією особою в порядку, визначеному законом».

Доповнити ч. 1 ст. 156 КВК України реченням такого змісту: «Для належного забезпечення реалізації індивідуальних заходів підготовки засудженого до звільнення уповноважений орган пробації вправі витребувати від адміністрації

колоній відповідні матеріали, що стосуються особи, яка звільняється від покарання, а також індивідуальні програми соціально-виховної роботи».

Доповнити ст. 158 КВК України приміткою такого змісту: «Під місцями позбавлення волі у цій статті розуміються кримінально-виконавчі установи закритого типу, в яких відбувають покарання у виді позбавлення волі».

Доповнити ч. 4 ст. 93 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» реченням такого змісту: «Таке ж рішення Комітет вправі прийняти у випадку, коли на законопроект отримано негативний висновок Науково-методичного управління Апарату Верховної Ради України або іншої уповноваженої на це наукової установи, залученої до його оцінки».

Доповнити ч. 1 ст. 118 КВК України реченням такого змісту: «Праця засуджених у кримінально-виконавчих установах закритого типу має на меті не стільки отримання прибутку, скільки спрямовується на створення умов для самозабезпечення цих осіб на свободі».

Доповнити КК України ст. 127-1 «Катування умовами відбування покарання у виді позбавлення волі та триманням в установах попереднього ув'язнення» та викласти її в такій редакції: «Вчинення діянь, передбачених в частині 1 статті 127 даного Кодексу, шляхом бездіяльності щодо усунення нелюдських умов відбування покарання у колоніях або утримання осіб під вартою» – карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк».

4. Стан нормативно-правової бази для прийняття законопроекту

Основними нормативними актами у даній сфері праввідносин є Конституція України, Кримінально-виконавчий кодекс України, Кримінальний кодекс України, закони України «Про пробацію», «Про Регламент Верховної Ради України», «Про Державну кримінально-виконавчу службу України».

Прийняття законопроекту не потребує внесення змін до інших законів.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону України не потребує виділення додаткових коштів з Державного бюджету України чи з місцевих бюджетів.

6. Прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту

Реалізація проекту Закону України дозволить зробити пенітенціарну систему більш ефективною, усунути ряд прогалин та колізій у сучасному кримінально-виконавчому законодавстві України, а також забезпечити зменшення таким чином їх впливу на ефективність процесу виконання-відбування покарань.

Здобувач

Попельнюк Т. В.

20 грудня 2020 р.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ
ЗЛОЧИННОСТІ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. В. СТАШИСА
61002, м. Харків, вул. Пушкінська, 49. Тел.: (057) 700-65-81.
Факс: (057) 7156-208. E-mail: ivpz@apnu.rol.net.ua

14.03.2017 № 103-01-23
на № _____

Голові Комітету з питань правової
політики Верховної Ради України
Костіну А.Є.

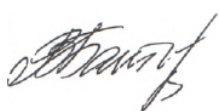
Шановний Андрію Євгеновичу!

При цьому направляємо Вам для використання у роботі Комітету науково обгрунтовані пропозиції щодо удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України, які розроблені у складі робочої групи науковців (В. С. Богатирьова, О. Г. Колба, І. О. Колба, К. А. Автухова, А. Х. Степанюка, І. С. Яковець К. Г. Махніцької, Р. О. Колб, О. І. Махніцького, Д. С. Белкіної, Т. В. Попельнюка, Л. М. Дучимінської).

Просимо Вас повідомити про результати впровадження зазначених пропозицій.

Додаток: 1) Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення порядку застосування заходів вгамування у сфері виконання покарань» на 4 стор.; 2) порівняльна таблиця до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення порядку застосування заходів вгамування у сфері виконання покарань» на 5 стор.

З повагою,
директор

В.С. Батиргарєва

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правової політики

01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-84

 № 04-26/17-2010/17350 (44120)

"26" березня 2010 р.

Директору Науково-дослідного
 інституту вивчення проблем
 злочинності імені академіка
В.В. Сташиса Національної
 академії правових наук України
БАТИРГАРЕЄВІЙ В. С.
 вул. Пушкінська, буд. 49,
 м. Харків, 61002

Шановна Владиславо Станіславівно!

У Комітеті з питань правової політики розглянуто Вашого листа з пропозиціями щодо удосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України, які розроблені у складі робочої групи науковців, та повідомляємо, що вищезазначені пропозиції доведені до відома народних депутатів України – членів Комітету для можливого використання у законопроектній роботі.

Оскільки право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України належить Президентові України, народним депутатам України та Кабінету Міністрів України (частина перша статті 93 Конституції України), наведене положення Основного Закону України передбачає вичерпний перелік суб'єктів права законодавчої ініціативи на початковій стадії законодавчого процесу – ініціювання законопроекту шляхом внесення його на розгляд Верховної Ради України.

Відтак, у разі надходження до Комітету з питань правової політики відповідних законопроектів, їх буде розглянуто в установленому порядку.

Щиро висловлюємо подяку за Вашу активну громадянську позицію та внесок у розвиток правової системи України, про що свідчить проведена Вами робота з дослідження питань, пов'язаних з утвердженням демократичних цінностей в Україні, удосконаленням законодавства, зокрема через надання експертних науково-правових висновків, зауважень та пропозицій щодо законопроектів, які належать до предметів відання Комітету.

З повагою

Голова Комітету

А.Є. КОСТІН

 Вх. 72-01-23
 21.03.20

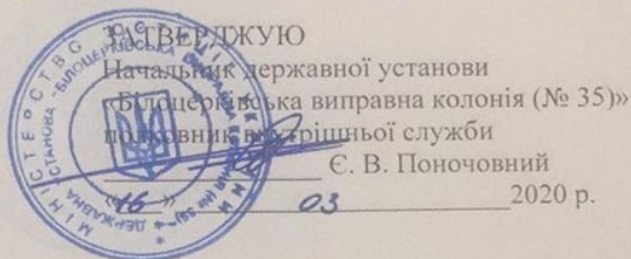

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА УСТАНОВА

«БІЛОЦЕРКІВСЬКА ВИПРАВНА КОЛОНІЯ (№ 35)»

вул. В.Симоненка, 16, м. Біла Церква, Київської обл., 09109, тел./факс (04563) 5-26-68, тел (04563) 5-12-05,
E-mail: vk35@kv.kvs.gov.ua, Код ЄДРПОУ 08563665

« 16 » 03 2020 рік № 944-20/12

Акт

впровадження результатів дисертаційного дослідження Попельнюка Тараса Вікторовича «Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань» у практичну діяльність державної установи «Білоцерківська виправна колонія (№35)»

«__»____2020 р.

м. Біла Церква

Комісія у складі:

1. Перший заступник начальника установи-заступник начальника установи з нагляду і безпеки, охорони та оперативної роботи, підполковник внутрішньої служби Валентин Миколайович Добровольський – голова комісії;
2. Заступник начальника установи із соціально-виховної та психологічної роботи – начальник відділу соціально-виховної та психологічної роботи, підполковник внутрішньої служби Вадим Анатолійович Сушко – член комісії;
3. Начальник оперативного відділу, майор внутрішньої служби Олександр Михайлович Баранов – член комісії – склала цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Попельнюка Тараса Вікторовича «Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань» (спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право) впроваджені у практичну діяльність державної установи «Білоцерківська виправна колонія (№35)», а також використовуються як дидактичний матеріал при проведенні службових занять з персоналом даної кримінально-виконавчої установи.

Голова комісії _____ Добровольський В.М.

Член комісії _____ Сушко В.А.

Член комісії _____ Баранов О.М.

Затверджую

Ректор Волинського національного університету імені Лесі Українки, доктор наук з галузі освіти, виховання і спорту

А. В. Цьось

«24» 01 2021

Акт

про впровадження у навчальний процес результатів дисертації Попельнюка Тараса Вікторовича «Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються персоналом колоній у сфері виконання покарань» (спеціальність 081 – Право)

«24» 01 2021

м. Луцьк

Комісія у складі: заступника декана факультету історії, державного управління та національної безпеки Т. М. Літковця, доц. С. О. Байрака, доц. В. М. Пахолка – склали цей акт про те, що результати дисертаційного дослідження Попельнюка Тараса Вікторовича впроваджені у навчальний процес і використовується при викладанні навчальних дисциплін по курсу «Державна безпека», в саме – наступні його наукові розробки:

1. Попельнюк Т.В., Колб О.Г. Про деякі змістовні елементи поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Право і суспільство: науковий журнал*. 2018. №6. Ч. 2. С. 156-162.
2. Попельнюк Т.В. Про кримінологічну характеристику злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. №2 (8). С. 159-167.

3. Попельнюк Т.В. Про деякі ознаки кримінологічної характеристики осіб з числа персоналу ДКВС України, які вчиняють злочини. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018 №3 (5). С. 180-187.
4. Popelnyuk, Taras (2020). BACKGROUND PHENOMENA IN THE CONTENT OF CRIMINOLOGICAL CHARACTERISTICS OF PENITENTION CRIMES. *Social and Human Sciences. Polish-Ukrainian scientific journal*, 02 (26). - Available at: https://sp-sciences.io.ua/s2743978/popelnyuk_taras_2020._background_phenomena_in_the_content_of_criminological_characteristics_of_penitention_crimes._social_and_human_sciences._polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_ (accessed 25 August 2020).
5. Попельнюк Т. В. Про діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020 №3 (13). С. 137-144.
6. Попельнюк Тарас. Відомості про стан та ефективність діяльності із запобігання злочинам як системний елемент кримінологічної характеристики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №11. С. 213-217.
7. Попельнюк Т.В., Колб О.Г. Зміст кримінологічної характеристики правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань в Україні. Матеріали міжвузівського науково-практичного круглого столу «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 22 березня 2019 року). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 26-28.
8. Попельнюк Т.В., Ткачук В.Є. Про деякі проблеми діяльності вонізованих формувань у сфері виконання покарань. Тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (1 березня 2019 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 351-353.
9. Колб І.О., Попельнюк Т.В., Щодо деяких історичних періодів взаємодії релігійних організацій та органів і установ виконання покарань

України. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Приклади правового врегулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи» (Київ, 3 грудня 2018 року). Київ: ФОП Кандиба Т.П., 2018. С. 62-64.

10. Попельнюк Тарас. Про деякі кримінологічні ознаки особи, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань України. Матеріали Всеукраїнської конференції «Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції» (м. Львів, 29 березня 2019 року). Львів: СПОЛОМ, 2019. С. 330-332.

11. Попельнюк Т.В., Джужа О.М. Щодо деяких змістовних елементів поняття «кримінологічна характеристика злочинів». Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми реформування кримінальної юстиції України» (23-24 травня 2019 року, м. Чернівці), Чернівці: Яворський С.Н., 2019, С.101-104.

Т. М. Літковець

С.О. Байрак

В.М. Пахолук

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ***Статті в наукових фахових виданнях України:***

1. Попельнюк Т.В., Колб О.Г. Про деякі змістовні елементи поняття кримінологічної характеристики кримінальних правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Право і суспільство: науковий журнал*. 2018. № 6. Ч. 2. С. 156-162.
2. Попельнюк Т.В. Про деякі ознаки кримінологічної характеристики осіб з числа персоналу ДКВС України, які вчиняють злочини. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2018 № 3 (5). С. 180-187.
3. Попельнюк Т.В. Про кримінологічну характеристику злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 2 (8). С. 159-167.
4. Попельнюк Т. В. Про діалектичний взаємозв'язок і взаємообумовленість структурних елементів кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020 № 3 (13). С. 137-144.
5. Попельнюк Тарас. Відомості про стан та ефективність діяльності із запобігання злочинам як системний елемент кримінологічної характеристики. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 11. С. 213-217.

Статті у наукових періодичних виданнях іноземних держав:

6. Popelnyuk, Taras (2020). Background phenomena in the content of criminological characteristics of penitention crimes. *Social and Human Sciences*. Polish-

Ukrainian scientific journal, 02 (26). - Available at: [https://sp-sciences.io.ua/s2743978/popelnyuk_taras_2020_.background_phenomena_in_the_content_of_criminological_characteristics_of_penitention_crimes_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_\(accessed_25_August_2020\)](https://sp-sciences.io.ua/s2743978/popelnyuk_taras_2020_.background_phenomena_in_the_content_of_criminological_characteristics_of_penitention_crimes_social_and_human_sciences_polish-ukrainian_scientific_journal_02_26_(accessed_25_August_2020)).

Праці апробаційного характеру:

7. Попельнюк Т.В., Колб І.О. Щодо деяких історичних періодів взаємодії релігійних організацій та органів і установ виконання покарань України. *Приклади правового врегулювання душпастирського служіння у пенітенціарній системі в країнах Європи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 грудня 2018 р.). Київ: ФОП Кандиба Т.П., 2018. С. 62-64.

8. Попельнюк Т.В., Ткачук В. Є. Про деякі проблеми діяльності воєнізованих формувань у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: III Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 1 березня 2019 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2019. С. 351-353.

9. Попельнюк Т.В., Колб О.Г. Зміст кримінологічної характеристики правопорушень, що вчиняються у сфері виконання покарань в Україні. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: Матеріали міжвуз. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 22 березня 2019 р.). Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2019. С. 26-28.

10. Попельнюк Тарас. Про деякі кримінологічні ознаки особи, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань України. *Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукр. конф. (м. Львів, 29 березня 2019 р.). Львів: СПОЛОМ, 2019. С. 330-332.

11. Попельнюк Т. В., Коваленко В. В. Про роль міжнародно-правових актів у запобіганні злочинам, що вчиняються персоналом установ виконання покарань. *Інтелектуальна власність і право на шляху до сталого розвитку України*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 19 квітня 2019 р.). Київ: ФОП Кандиба Т. П. 2019. С. 342-344.

12. Попельнюк Т. Про деякі змістовні аспекти поняття «кримінологічна характеристика злочинів. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конфер. (м. Львів, 30 травня 2019 р.). Львів. 2019. С. 147-148.

13. Попельнюк Т. Кримінологічна характеристика особи з числа персоналу колоній, яка вчиняє злочини у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми забезпечення захисту прав та свобод людини в умовах інтеграції України в європейський простір*: матеріали міжнар. конф. (м. Львів, 25 жовтня 2019 р.). Львів: СПОЛОМ, 2019. С. 285-288.

14. Попельнюк Т.В., Ткачук В. Є. Зміст кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються персоналом колоній. *Сучасні кримінологічні дослідження: методи, напрями, перспективи*: збірник тез міжнарод. наук.-практ. круглого столу (м. Київ, 14 листопада 2019 р.). Київ: ДНДІ МВС України, 2019. С. 97-99.

15. Попельнюк Т., Колб О., Затко Й. Про соціально-правову природу заходів вгамування, що застосовуються до засуджених, позбавлених волі. *Вдосконалення правового механізму захисту прав та свобод людини і громадянина в умовах євроінтеграції*: матеріали Всеукраїнської конференції, (м. Львів, 27 березня 2020 р.). Львів : Інститут права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», 2020. С. 185-188.

16. Попельнюк Т. В., Колб С. О. Про деякі практичні аспекти кримінологічної характеристики злочинів, що вчиняються у сфері виконання покарань України. *Актуальні питання теорії та практики в галузі права, освіти,*

соціальних та поведінкових наук – 2020: матеріали міжнар.наук.-практ. конф. (м.Чернігів, 23–24 квітня 2020 р.). Чернігів: Ак-я ДПтС, 2020. С. 98-100.

17. Попельнюк Т., Журавська З. Кримінологічна характеристика злочинів, що вчиняються у місцях позбавлення волі України. *Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави*: збірник тез ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Львів, 30 травня 2020 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. С. 133-135.

18. Попельнюк Т. В., Топчій В. В. Щодо змісту діяльності персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України з питань забезпечення національної безпеки. *Гуманітарна наука ХХІ століття: сучасні виклики в галузі права, освіти, соціальних та поведінкових наук*: матеріали заочної міжнар. наук.-практ. конф. (м. Чернігів, 06 листопада 2020 р.). Чернігів: Академія ДПтС, 2020. С. 296-298.

19. Попельнюк Т., Майко Т. Підвищення ефективності запобігання кримінальним правопорушенням – одна з умов забезпечення національної безпеки у сфері виконання покарань. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності*: матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 26 лютого 2021 р.). Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2021. С. 164-166.

20. Попельнюк Т.В. Про деякі детермінанти, що сприяють вчиненню злочинів персоналом виправних колоній України. *Прикладна економіка: від теорії до практики*: матеріали ІІ наук.-практ. інтернет-конф. (м. Луцьк, 01 березня 2021 р.). Луцьк: Волинський інститут ім. В. Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП», 2021. С. 102-105.